

6 De Kronieken van de Westhoek

Ivan Vanherpe

6 De Kronieken van de Westhoek

Ivan Vanherpe

De Kronieken van de Westhoek
deel 6

Ivan Vanherpe
De Kronieken van de Westhoek

© 2017, Ivan Vanherpe
info@dekroniekenvandewesthoek.be

ISBN 9789492022059
NUR 680

Alle rechten voorbehouden.
Omslagfoto: Bryan Vanherpe

Inhoudstabel

INLEIDING	29
EEN RECONSTRUCTIE VAN ONZE GESCHIEDENIS	31
DE KLEINZONEN VAN CLOVIS	35
EEN KNIPOOG NAAR MIJN NAGESLACHT	37
DE WORTELS VAN MIJN EIGEN VOLK	37
TUSSEN POPERINGE EN BRAINE	38
DE SLAVEN VAN DE HEER	39
CHLOTARIUS, DE ZOON VAN CLOVIS	40
DE VERGADERINGEN VAN DE BISSCHOPPEN	41
AAN MAÎTRESSES IS ER GEEN GEBREK	42
INGONDE EN HAAR ZUS AREGONDE	42
CHILPERIK KRIJGT LIK OP STUK	43
HARIBERT, GONTRAN, CHILPERIK EN SIGIBERT	44
DE KLEINE KANTJES VAN DE GESCHIEDENIS	45
NEOSTER RIKE EN OSTER RIKE	45
HET LAND VAN DE SALISCHE FRANKEN	46
DE SUCCESVOLLE RAID VAN DE KERK	47
NAIJVERIG OP DE LIEFDE	48
SCHULDIG AAN DUBBELE HEILIGSCHENNIS	49
HET GEVAARLIJK PAD VAN FREDEGONDE	49
AUDOVERA MAG HET AANTRAPPEN	50
TERUG NAAR HET NULPUNT VAN DE TIJD	51
DE BEVALLIGE BRUNHILDE STEELT DE SHOW	52
TWEЕ VLIЕGEN IN ÉÉN KLAP	53
DE KROKODILENTRANEN VAN GALSWINTHA	53
KARAVAN NAAR HET NOORDEN	54
EEN ONGELIKTE BEER EN EEN ONGEMANIERDE BOER	55
IK NEEM NOOIT NOG EEN ANDERE VROUW	56
ALS DE EERSTE KALVERLIEFDE GEKOELD IS	57
EEN REGEN VAN LEUGENACHTIGE TRANEN	58

DE KONINGIN WERD BRUTAAAL VERMOORD	58
FRANKRIJK BRANDT	59
DE BEVRIJDING	60
DE GRENS TUSSEN DE BEIDE BELGICA'S	61
DOORNIK ZIT IN DE TANG	62
KONING SIGIBERT MOET GELIQUIDEERD WORDEN	63
DE KRONKELS VAN DE MENSELIJKE GEEST	64
PASSIE EN FATALITEIT	65
DE BARBAARSE WREEDHEID VAN CHILPERIK.....	65
EEN ROLLERCOASTER VAN GEBEURTENISSEN	66
MEROVEÛS WORDT OPGEPAKT	67
EEN PAARDENSTAART ALS TEKEN VAN KONINKLIJKE STATUS	68
DEGRADATIE VAN EEN MEROVINGISCHE PRINS.....	68
DE BISSCHOP VAN TOURS SPEELT OOK ZIJN ROL	69
EEN INTRIGANT VAN HET ZUIVERSTE ALLOOI	70
HET KLOOSTERHABIJT VLIEGT IN DE KAST.....	71
DE BISSCHOP DOET HET IN ZIJN BROEK.....	72
DE PROBLEEMGEVALLEN VAN GREGORIUS VAN TOURS	72
WAARZEGGERIJ IS EEN VERBODEN PRAKTIJK	73
VOGELS VOOR DE KAT	74
VALSTRIK IN DE BOERDERIJ	75
GAUKIL HEEFT WAT MEER GELUK.....	76
CHILPERIK EN ZIJN MATRONE.....	77
DE KONING MET ZIJN 'LEUDES'.....	77
DE POLITIEKE GLADHEID VAN BERTRAM.....	78
MANNEN VAN FRANKISCHE AFKOMST.....	79
CHILPERIK MOET KALM BLIJVEN	80
DE FRANSE COLÈRE VAN FREDEGONDE	81
JUDAS ISKARIOT IS ZIJN COLLEGA-VERRADER.....	81
CLOVIS WORDT IN DE KETENS GESLAGEN	82
HET EINDE VAN KONINGIN AUDOVERA	83
EEN LUSTPLAATS NIET VER VAN DE WESTHOEK.....	84
DE NERO VAN ZIJN TIJD.....	84
DE NIEUWE KONING VAN NEUSTRIË.....	85
BRUNHILDE STEEKT STOKKEN IN DE WIELEN	86
DE GESCHIEDENIS HERHAALT ZICH	87
ALSOF ER NOG GEEN ELLENDE GENOEG IS	88

DE WEDUWEN KENNEN GEEN SCRUPULES	88
IS CHLOTARIUS II WEL DEGELIJK ZIJN ZOON?	89
THEODEBERT EN THEODERIK	90
EEN SLOT IN MINEUR	91
WONDERLIJKE HISTORIES VAN VLAANDEREN	93
DE NOSTALGIE VAN BEVREEMDENDEN VERHALEN.....	95
DE DRIE NATIES VAN GALLIË	95
EEN HEILIGE KOOI VAN TAKKENBOSSSEN.....	96
DE BEGRAFENIS IS EEN GRUWELIJKE CEREMONIE	97
OORLOG VOEREN IS HUN LEVEN	99
NIET KOEKELOEREN NAAR GELD EN GOED	99
HET GERMAANS BLOED IN ONZE ADERS	100
DE LEGENDE VAN DE TWEE EWALDEN	101
DE STRIJD VAN KAREL DE GROTE	102
EEN VOLK VAN ONGELOVIGE THOMASSEN	103
DE HEERSER OVER DE DUITSE NATIE	103
EEN INDRUKWEKKEND PALMARES	104
EEN TIJD VAN REBELLIE EN GUERRILLA.....	105
EVEN DE TIJD TERUGSPOELEN	106
NONKEL JULES	107
DE HERGEBORTE VAN KEULEN	108
DE BOOSAARDIGE NERO	108
EEN MENS MOET EEN UITLAATKLEP HEBBEN	109
DE MOEDERS ETEN HUN EIGEN KINDEREN OP	110
GENT KOMT ER DANK ZIJ DE VANDALEN.....	111
EEN KOOSNAAM DIE KAN TELLEN.....	112
HET GESLACHT VAN FALANDER	113
MARCOMIR, CLODMIR EN FARABERT	113
DE PRINSEN VAN DE VIERDE EEUW	114
FLANDBERT EN CLODIUS ONTMOETEN ELKAAR IN 440.....	115
DIE NAAM VAN FORESTIERS	116
DE PLUIMEN ZIJN VOOR JEZUS	117
DE OPBOUW VAN HET FRANKISCHE RIJK.....	117
AMBRAS TUSSEN DE ZONEN VAN CHLOTARIUS	118
DE OUDE KRONIEK VAN LIEDERIK.....	119
IDEONEA IS GEEN KIND VAN CHILPERIK	120

DE HUNNEN EN DE VANDALEN KOMEN OP BEZOEK	121
DE FORESTIERS ZIJN GEEN GESTAMPTE BOEREN	121
DE STAMVADER VAN DE KAROLINGERS.....	122
LIEDERIK WORDT GRAAF VAN VLAANDEREN	123
DE BOOSWICHTEN VAN BOEZINGE EN ELVERDINGE	124
DE HEIDENSE MENTALITEIT MOET ER UIT	125
IN VLAANDEREN VERDWIJNEN DE BOSSEN	126
ROBRECHT DE VRIESLANDER	126
DE NOORZEE ZORGT VOOR EEN NIEUW LANDSCHAP	127
HET WATEROFFENSIEF VAN 1377.....	128
DE HEERLIJKHEID VAN VLAANDEREN	129
HET KASTEEL VAN GANDA IN HET JAAR 608.....	130
DE GLOEIENDE KOLEN VALLEN UIT DE LUCHT	130
DE VOORGESCHIEDENIS VAN BRUGGE	131
EEN TREFFELIJKE KERK MET DITO KOOR	132
LODEN BUIZEN ZORGEN VOOR HET DRINKWATER	133
EEN DUBBELE VROUW MET TWEE HOOFDEN	134
EEN BIG MET EEN MENSELIJK GEZICHT	135
HET HART ALS FONTEIN VAN HET LEVEN	136
LEKENBROEDER WILLEM VAN RENESSE IN 1302.....	137
DE FICTIEVE ROL VAN GWIJDE VAN DAMPIERRE.....	137
DE ENE HELFT VROUW DE ANDERE HELFT VIS.....	138
GRUWELIJKE FEITEN IN WERVIK	139
DE WONDERBARE ZAAK BIJ VIJVE	140
HET WANSCHEPSSEL VAN BRUGGE.....	141
DE HOUTEN MANNEKES VAN CORNELIUS BOERMAN.....	142
EEN VAT VOL FLASH-BACKS	142
HET HEILIG VELD WORDT LATER HELLEFALT.....	143
REMI IS DE MAN DIE CLOVIS DOOPT	144
DE PREDIKERS IN DE JAREN 500 EN 600	145
WALBERTUS EN MEÏZO	146
DE TORMENTEN VAN LEODEGARIUS.....	147
GOOD OLD KAREL DE GROTE.....	148
DE EERSTE VUURTOREN VAN BOULOGNE	149
HET DEBACLE VAN WESTROZEBEKE	151
DE WINTER VAN 1382.....	153

DE VELDSLAG OP DE GOUDBERG	153
FILIPS VAN ARTEVELDE WORDT DE NIEUWE LEIDER	154
DE GENTENAARS MET AL HUN ELLENDE	155
DE GRAAF VLUCHT NAAR ROESELARE	156
ARTEVELDE DOET ZIJN INTREDE TE IEPER	157
HET BELEG VAN OUDENAARDE	157
EEN FRANS LEGER VAN VEERTIGDUIZEND MAN	158
GRAAF LODEWIJK KLAAGT STEEN EN BEEN	159
ALSOF DAT NIET KON VERWACHT WORDEN!	160
DE GENTSE ARROGANTIE DRUIPT ER VAN AF	160
PIETER VAN DEN BOSSCHE VERTREKT NAAR KOMEN	161
DE EERSTE GEVECHTEN AAN DE LEIE	162
EEN SLECHTE TIJD OM OORLOG TE VOEREN	163
DE SCHALKSE OVERSTEEK VAN DE FRANSEN	164
SCHICHTEN EN BALLEN BOVEN DE LEIE	164
ER GAAT VEEL VLAAMS VOLK VERLOREN	165
DE FRANSEN KRIJGEN VRIJ SPEL IN VLAANDEREN	166
EEN VROUW VAN SLECHT GEDRAG	167
SOLDEN AAN HET 'HOOGHE'	167
EEN BLOEDERIGE RAID OP POPERINGE	168
BRUGGE TWIJFELT.....	169
DE REGENVAL MAAKT DE WEGEN ONBRUIKBAAR	170
DE KRAAIEN CIRKELEN BOVEN KORTRIJK	171
WE GAAN DE VIJAND VERMORZELEN	172
DE FRANSEN WACHTEN AAN DE PADDEBEEK.....	172
DE VERWAANDHEID VAN DE VLAMINGEN.....	173
DE FRANSEN ZIJN BANG VAN DE OCHTENDMIST	174
DE VRIJLATEN HEBBEN ER NIET VEEL ZIN IN	175
OP 27 NOVEMBER 1382 ZIJN DE KANSEN GEKEERD	176
ZE WERPEN ZICH VOOR DE VOETEN VAN DE GRAAF	176
HOE GAAT HET ONDERTUSSEN IN KORTRIJK?	177
DE APATHIE IN GENT IS VERSCHRIKKELIJK	178
MAAR DE OORLOG IS HELEMAAL NOG NIET AFGELOPEN	179
HET KOMT NIET GOED MET LODEWIJK VAN MALE	179
IEPER KOMT ONDER HET BEVEL VAN DE HEER VAN SIMPY	180
GOD, JEZUS EN HUN SLIERT VAN HEILIGEN	181
MANTEN EN KALLE OF DE WRAAK VAN DE FRANSEN	181

HET JAAR 1383 IS NIET EENS VOORBIJ	182
KORTRIJK WORDT IN BRAND GESTOKEN	183
DE IEPERLINGEN STEKEN HUN VOORSTEDEN ZELF IN BRAND.....	184
MET HET SCHUIVEN VAN DE AUGUSTUSDAGEN	185
EEN MARIONET VAN DE FRANSE KIND-KONING.....	185
BEROERING IN IEPER	189
EEN HANDSCHRIFT UIT DE VIJFTIENDE EEUW	191
PIETER VAN DE LETEWE & JOSSE BRYDE	191
IK VERTREK NAAR 15 FEBRUARI 1477	192
DE KRYSSCHERS GAAN HELEMAAL NIET AKKOORD	193
HET DUBBEL PROBLEEM VAN DE STAD IEPER	194
DE WET MOET DRINGEND VERNIEUWD WORDEN	195
BROERS EN SCHOONBROERS ONDER ELKAAR.....	195
COCKUUT VLIEGT AAN DE SCHANDPAAL	196
DE IEPERSE RODDELTANTES GEVEN NIET AF	197
MUITERIJ AAN HET ZAALHOF.....	198
MERCi WOUTERKE	199
DE BANIEREN WORDEN NAAR BOVEN GEHAALD	200
DE HERBERGEN OP DE GROTE MARKT	201
DE STERKHOUDERS VAN DE STAD	202
VICTOR VAN LICHTERVELDE GAAT NAAR DE RECHTBANK	202
EEN BEWUSTE AGITATIE VAN HET VOLK.....	203
DE KLOKKEN WORDEN STILGELEGD	204
IEPER DEELT DE LAKENS NIET LANGER UIT	205
DE WETGEVING WORDT ONDER DE LOEP GENOMEN	206
DE AMBACHTEN RUIKEN BLOED	206
IK BEN GETUIGE VAN EEN ECHTE PUTSCH	207
HET PARDON VAN MARIA VAN BOURGONDIE	208
WE WILLEN EEN NIEUWE WET	209
DE SFEER WORDT GRIMMIGER MET DE DAG	210
DE FRANSSEN BEVINDEN ZICH AL IN LOKER	210
JAN VAN DADIZELE ZOEKT IEPERSE SOLDATEN	211
DE HEIBEL IS NU NOG NIET ACHTER DE RUG.....	212
LOBBYEN BIJ MIJNHEER GOD.....	213
DE BISSCHOP VAN TERWAAN IS ER OOK BIJ.....	214
DE IJZERS ZIJN VERLEDEN TIJD.....	215

LEUGENACHTIGE PRAAT	216
DE WEEK VAN QUASIMODO	216
HET OPPAKKEN VAN ROELAND VAN DIXMUDE	217
HIJ KRIJGT EEN MILD HUISARREST	218
HET STRAFBLAD VAN VAN DER LETEWE	219
BERICHTEN UIT KORTRIJK	221
HET 'JAERBOEK VAN KORTRYK'	223
DE PEST WOEDT IN VOLLE HEVIGHEID	223
HET WEERBERICHT VAN APRIL 1404	224
DE WIJN BEVRIEST OP TAFEL	225
DE BOUW VAN DE NEDERLEIEBRUG	225
DE LULLIGE DEMARCHE VAN JAN ZONDER VREES.....	226
VEEL WOORDEN MAKEN ZE ER NIET AAN VUIL	227
CALAIS ZAL IN DE TANG GENOMEN WORDEN	228
HOPPENBIER EN ZWARTE GRIET	229
GROTE TROEBELN IN BRUGGE	230
AL DE VIS IS VERGAAN TIJDENS DE WINTER VAN 1442	231
STORMWINDEN, HAGEL EN SNEEUW	231
DE DRIEDUIZEND INWONERS VAN DEINZE	232
HERRIE MET DE WITTE KAPROENEN.....	233
DE VREEMDE MANIEREN VAN GRAAF FILIPS DE GOEDE	234
DE GEZELLEN VAN DE GROENE TENT	235
HET WOORD VAN EEN WAAL?	235
OORLOG OP HET PLATTELAND.....	237
HINDERLAAG IN ROLLEGEM	237
HET KWAAD VAN DE GENTENAARS	238
DE DOOD VAN RIDDER JACOB VAN LALAING	239
DE VIER TORENS ROND BUDA	239
MARIA'S BEDEVAART NAAR DADIZELE	240
HET GROOT SCHIETSPEL VAN AARDENBURG	241
BAARDSNIJDER OLIVIER VAN TIELT	242
KAMPEREN TUSSEN KORTRIJK EN MENEN	243
BRAND IN DE VOORGEBOCHTEN VAN DOORNIK	243
MARIA HEEFT HULP GEZICHT	244
DRIE KARREN MET ZOUT EN MOSSELEN	245
MAXIMILIAAN KOMT IN BEELD.....	246

WIE ZEGENT EIGENLIJK DE JAREN?	246
LANTERFANTEN TUSSEN DE WEERSPROKKELS	247
ELLENDEN IN ZICHT	248
PLUNDERING IN DE KORTRIJKSE STRATEN	249
OP 11 JUNI 1488 KOMT ROESELARE AAN DE BEURT	250
BELEGERING VAN HET KASTEEL VAN HANDZAME	250
DE STRIJD TUSSEN FILIPS VAN KLEEF EN MAXIMILIAAN	251
1492: DE GENTENAARS VERRASSEN DIKSMUIDE	252
HET KWAAD VAN DE DUITERS	253
EEN ONVERVALSTE SYFILISEPIDEMIE	253
EEN GROTE POT EN OUDE PENNINGEN	254
JOHANNA & FILIPS IN DE STORM	257
EEN BAD IN DE TIJD	259
DE KRONIEKEN VERSPREIDEN EEN BEDWELMEND AROMA	259
DE KINDEREN VAN MAXIMILIAAN EN MARIA	260
KEIZER FREDERIK STERFT IN 1493	261
FILIPS EN MARGARETHA ONTMOETEN HUN STIEFMOEDER	261
FILIPS VAN BOURGONDIË WORDT DE NIEUWE GRAAF	262
IK MOET DRINGEND NAAR SPANJE	263
DE JOODSE KETTERIJ MOET VERDWIJNEN	264
DE INQUISITIE IS AFSCHRIKWEKKEND	265
SPANJE STAAT DICHT BIJ VLAANDEREN	265
DE EERSTE MAATREGELEN VAN FILIPS DE SCHONE	266
PAPIER IS GEWILLIG	267
JOHANNA KOMT NAAR ANTWERPEN!	268
EEN VERLEIDELIJKE KNAAP MET BLONDE LOKKEN	269
MENEER IS IN GEEN VELDEN TE BESPEUREN	270
ZE WILLEN DIRECT TROUWEN	271
DE HOUTEN BRUG OVER DE NETE STORT IN	271
MEVROUW DE VORSTIN UIT CASTILIË	272
EEN VLAAMSE FIRST LADY IN SPANJE	273
MARGARETHA ZIET DE BUI AL HANGEN	274
ER ZIT VAART IN DE GEBEURTENISSEN	275
DIE HERENKLEK MET AL ZIJN INTRIGES	275
WELRIEKENDE JONGE GRIETEN	276
EEN FATALE VROEGGEBOORTE	277

DE FRANSEN LACHEN HEM VIERKANT UIT	278
JOHANNA IS VOOR DE EERSTE KEER ZWANGER	279
FLIEREFLUITER FILIPS	280
DE ONSTERFELIJKE ALBRECHT VAN SAKSEN.....	280
HET IS EEN ZOONTJE!.....	281
EEN ZILVEREN SCHIP VAN VIJFENTWINTIG KILO	282
DE VLAMINGEN ZIJN GEK VAN DE KLEINE.....	283
GEKONKELFOES TOT OP HET HOOGSTE NIVEAU	283
EEN ZUSJE VOOR KAREL	284
ZE WERD BESLAPEN VAN DE BASTAARD.....	285
VAN BUSLEYDEN VERTREKT NAAR SPANJE	286
EEN BELOFTE VAN EEUWIGDURENDE VREDE	286
FILIPS & JOHANNA VERTREKKEN IN 1501	287
DE 'BIG SMILE' ONDER VRIENDEN	288
CLAUDIA, DE TOEKOMSTIGE BRUID	288
FILIPS HEEFT DE MAZELEN GEVANGEN.....	289
EEN KONINKLIJKE TONGZOEN	290
JULLIE HUWELIJK DEUGT VAN GEEN KANTEN!	291
GOEDKEURING VAN DE SPAANSE CORTES.....	292
FILIPS LUISTERDE ENKEL NAAR DIE VAN BUSLEYDEN	292
NICOLAAS DESPARS WEET VAN NIKS	293
FILIPS MOET SPAANS DENKEN EN RUIKEN	294
ONDERHANDELINGEN MET FRANKRIJK.....	295
HET IS ME EEN POTJE GESCHETEN	296
WAT VOOR EEN SCHIZOFRENE TOESTAND TOCH	297
DE HERTOG GAAT AF ALS EEN GIETER.....	297
ER HANGEN GROTE MILITAIRE GEVOLGEN AAN VAST	298
FILIPS IS NU KOP VAN JUT IN SPANJE	299
PIJNLIJKE TAFERELEN AAN HET HOF	299
JOHANNA MAG ZEKER NIET NAAR BRUSSEL.....	300
IN DUITSLAND IS ER KETTERIJ ONTSTAAN.....	301
EEN KLUSJE VAN NIEMENDAL.....	302
EEN STRAATJE ZONDER EINDE	303
1504: NIEUWE CONFLICTEN IN DE NEDERLANDEN.....	303
FILIPS EN JOHANNA MOETEN DRINGEND NAAR SPANJE.....	304
DE NIEUWE KONINGIN VAN CASTILIË.....	305
DE WESTHOEK BLIJFT BUITEN SCHOT.....	305

EEN WASLIJST VAN ERETITELS	306
MARGARETHA LAAT NU AL TWEE DODE MANNEN ACHTER.....	307
DE HINKENDE PRINSES GERMAINE DE FOIX.....	308
DE EEUWIGE VRIENDSCHAP LIGT AAN FLARDEN.....	308
WILLEM VAN CROY WORDT BAAS OVER VLAANDEREN	309
TUSSENSTOP IN WINDSOR.....	310
LIEFDEVOL EN ZONDER VERWIJTEN	311
REGEN OP DE VEREN VAN EEN EEND.....	311
DE ZIEKELIJKE DRIFTEN VAN JOHANNA.....	312
WAAROM WERD ZE ZO IN DE STEEK GELATEN?	313
DE CORTES KIEST ONVERWACHT VOOR JOHANNA	313
EEN BROEIHAARD VOL SPANNINGEN	314
FILIPS WORDT PLOTS HEEL ERG ZIEK	315
DOOD DOOR LONGONTSTEKING.....	316
RECONSTRUCTIE VAN EEN MOORD	316
VERGIFTIGD, MAAR DOOR WIE DAN?	317
ZIJN LICHAAM WORDT GEBALSEMD.....	318
SCHEIDING VAN HART EN ZIEL.....	318
HET TESTAMENT VAN FILIPS DE SCHONE	319
DE JEUGD VAN KEIZER KAREL	321
KARELTJE.....	323
DE VOORNAAMSTE HOOFDROLSPELERS	323
CALVIJN MET ZIJN SCHANDALIGE TROTS	324
DE HAND VAN MARIA	325
HET BAL VAN VASTENAVOND	326
BEVALLING IN HET KLEINSTE KAMERTJE	327
ONGEZIENE VREUGDETAFERELEN IN GENT	327
DE HOOGWAARDIGHEIDSBEKLEDERS STAAN IN RIJ.....	328
KAREL WORDT DIRECT GEKOPPELD AAN CLAUDIA.....	329
DE CLAN VAN MAXIMILIAAN VAN OOSTENRIJK	330
DE SPAANSE OMA ISABELLA STERFT AL IN 1504	330
GIF MAAKT EEN EINDE AAN FILIPS' LEVEN.....	331
JOHANNA WEIGERT OM HAAR MAN TE BEGRAVEN.....	332
FERDINAND HEEFT ZIJN KLEINZOOM KAREL NOOIT ONTMOET	332
DE PAMPERJAREN VAN KEIZER KAREL.....	333
KAREL SCHIET ZIJN EERSTE BOK	334

TANTE MARGRIET SPEELT VOOR MOEDER.....	334
DE WERELDVREEMDE KANUNNIK FLORENSZOOM.....	335
ZIJN KINDERJAREN VERLOPEN IN MECHELEN	336
KAREL IS ZEKER GEEN KARTONNEN KONING	337
ONZE GEDUCHTE HEER KOMT NAAR BRUGGE	337
DE GEESTELIJKEN DOEN HUN DEEL VAN DE SHOW	338
ZE NEMEN HET ZEKERE VOOR HET ONZEKERE	339
HISPANIA; EEN SAMENRAAPSEL VAN KONINKRIJKEN	340
CISNEROS DE AARTSBISSCHOP VAN TOLEDO.....	341
ADRIAAN MOET ZICH GEEN ILLUSIES MAKEN.....	341
DE ADEL LIGT OP DE LOER	342
WILLEM VAN CHIÈVRES IS EEN GELDZAK.....	343
13 AUGUSTUS 1515: VREDE MET FRANKRIJK	344
DE HEILIGEN KOMEN WEER ALLEMAAL OP STRAAT	345
DE AARTSBISSCHOP IS TOT OP DE DRAAD VERSLETEN	345
KAREL KOMT WEL ERG BRUTAAL UIT DE HOEK	346
DE BROERS ZIEN ELKAAR VOOR HET EERST	347
DE LOOKS VAN EEN MAFFIABAAS.....	348
DE VLAAMSE HEBBERIGHEID WORDT NIET GESMAAKT	349
DE PROBLEMEN STAPELEN ZICH OP	349
HET OVERLIJDEN VAN GROOTVADER MAXIMILIAAN.....	350
DE BREUKLIJN TUSSEN CHRISTENDOM EN ISLAM	351
HONDERD MILJOEN EURO.....	352
KAREL ACCEPTEERT DE KEIZERLIJKE TROON	352
DE CORTES VAN CASTILIË WORDT BIJEENGEROEPEN	353
HET REGENT PROTESTBRIEVEN EN BEZWAARSCHRIFTEN	354
ER KOMEN TWEE SPAANSE ONDERKONINGEN	355
OP 22 MEI 1520 VERLAAT HIJ SPANJE.....	355
NIEUWE SENTIMENTEN	356
DE VREDE KAN ONMOGELIJK LANG STANDHOUDEN.....	357
K&F EN DAN IS ER NOG DE ENGELSMAN HENDRIK.....	357
HENDRIK MOET EEN DRIFTKIKKER ZIJN	358
KARDINAAL WOLSEY, HET PROTOTYPE VAN EEN TJEEF.....	359
EEN GROOTS OPGEZET STEEKSPEL	360
DE KEIZER WIL ABSOLUUT SPREKEN MET WOLSEY	360
PRACHT EN PRAAL OP HET GOUDLAKENVELD	361
MIJN BROEDER, IK MOET MET U WORSTELLEN	362

VOGELVRIJ	365
HEILIG MET EEN HOOFDLETTER	367
WIE DENKT DE PAUS DAN WEL TE ZIJN?	368
DE HEMEL WAS VOOR DE MENSEN VAN GOEDE WIL	368
HET SYSTEEM VAN DE UITLATEN.....	369
IK ZIE MEZELF NOG BANGETJES ZITTEN	370
LUTHER WANTROUWT DE OORSPRONKELIJKE INTERPRETATIE.....	371
TETZEL MET AL ZIJN NONSENS OVER DE AFLATEN.....	372
DE ACADEMICI WEIGEREN HUN HERSENEN TE GEBRUIKEN	373
DE TENTAKELS VAN DE MACHT SCHIETEN VUUR	373
LUTHER STAAT ER BIJ EN KIJKT ER NAAR	374
DE KEURVORST VAN SAKSEN STEUNT MAARTEN.....	375
GOED GEBOERD MET BEENTJES VAN DODE MENSEN.....	376
ER IS NIET EENS EEN KERKELIJK PROCES GEWEEST	377
ZWINGLIUS MOET NIET ONDERDOEN VOOR LUTHER.....	378
DE KATHOLIEKE MACHINERIE SCHIET IN GANG	378
IEPER KENT DE MAARTEN LUTHER AL IN 1517	379
LUTHER IS GEWOON EEN MISLEIDER.....	380
DE TIENDEN ZETTEN MEER EN MEER KWAAD BLOED.....	381
TIEN PERCENT MOETEN DEZE SUKKELAARS AFSTAAN	382
LUTHERS GESCHRIFTEN MOETEN VERBRAND WORDEN.....	382
PAUS LEO ALS ANTICHRIST	383
DE ONGERIJDHEID VAN DE HEILIGEN.....	384
DE RIJKE KRIJGEN WEL VERGIFFENIS VOOR HUN ZONDEN	385
HUN GELOOF IS FEITELIJK EEN PLATVLOERS BIJGELOOF.....	385
KAZUIFELS ALS SCHILD VOOR IMMUNITEIT	386
NU BEGRIJP IK PAS DE TERM 'HEILIGE SCHRIK'.....	387
DE NAAMLOZE VENNOOTSCHAP 'KERK'	388
HET HELE RIJK ZIT VOL VAN DIE SCHEPSELS.....	389
NATUURLIJK KRIJGT LUTHER DE STEUN VAN DE KLEINE MAN	389
ZO WAS HET DUS GESTELD MET DIE BEDORVEN ZEDEN.....	390
DE PASSIONELE PREDIKER LAAT NIEMAND ONBEROERD	391
SCHULDEN EN SCHUTTINGTAAL NET ALS BIJ DONALD TRUMP	392
DE JAREN 1500 MAKEN DE MENSEN WAKKER	392
DE GEBOORTE VAN HET HUMANISME	393
DE WELSPREKENDHEID VAN ERASMUS	394
KEIZER KAREL KRIJGT TE MAKEN MET DIE LUTHER	395

ZOU DIE DISSIDENT NIET BETER VEROORDEELD WORDEN?	395
'IK GELOOF IN GOD'	396
KAREL MOET DE PAUS TE VRIEND HOUDEN	397
DE TARIEVEN OP GODDELIJKE MAJESTEITSSCHENNIS.....	398
HET IS NIET ALLEMAAL ROZENGEUR EN MANESCHIJN.....	399
DE GROTE KRONIEK VAN KEIZER KAREL	403
LUTHER WORDT PERSONA NON GRATA	405
NAAR EEN OORLOG TUSSEN FRANKRIJK EN DUITSLAND?	405
DE PAUS ZAL SCHEIDSRECHTER SPELEN.....	406
WILLEM CHIÈVRES IS DE EERSTE MINISTER.....	407
EUROPA IS ÉÉN GROTE BROEIHAARD	408
GELEGENHEID EN EEN ALIBI.....	408
DE DRIEDUBBELE MIJTER VAN WOLSEY	409
1521: ONDERHANDELINGEN IN BRUGGE.....	410
HET IS ALLEMAAL DOORGESTOKEN KAART	411
WOLSEY IS EEN REGELRECHT VARKEN	412
ENGELAND ZAL DUITSLAND STEUNEN TEGEN FRANKRIJK.....	412
EEN HOOP DIPLOMATIEKE NONSENS	413
HET BRUGSE BOTERBRIEFJE.....	414
PAUS LEO STERFT MET ZIJN GAT VOL SCHULDEN.....	414
WOLSEY MAG HET OP ZIJN BUIK SCHRIJVEN	415
KARELS LEERMEESTER WORDT DE NIEUWE KERKLEIDER.....	416
KEIZER KAREL ZAL WEL EEN LEPE VOS ZIJN	417
ALS TWEE HONDEN VECHTEN VOOR EEN BEEN	418
DE WERELD IS NOG GEEN HAAR VERANDERD	418
KAREL IS IN ALLE STATEN	419
DE KEIZER BEVINDT ZICH IN VLAANDEREN	420
PADILLA WORDT ONTHOOFD.....	421
INTRIGES IN HET VATICAAAN.....	422
ELEONORA MOET INSPRINGEN.....	422
WOLSEY HEEFT ACHTER HET NET GEVIST.....	423
AANVAL OP BOURGONDIË.....	424
1524 BEGINT MINDER GOED VOOR FRANÇOIS.....	425
HET NIEUW TESTAMENT IS NU ZO GOED ALS HERWERKT.....	426
ZE MOETEN NIET ROND DE POT DRAAIEN.....	426
EEN LIJST VAN VERSCHRIKKELIJKE VERDORVENHEDEN.....	427

DE ADDER ONDER HET FRANSE GRAS	428
DE FRANSMAN WORDT OVERMOEDIG	429
FRANÇOIS WORDT KRIJGSGEVANGEN GEMAAKT.....	429
DE VROUWELIJKE CHARME VAN MAMA LOUISE	430
EN WANNEER ZAL DE KEIZER NU TROUWEN MET MARY?	431
KUIPERIJ EN ONDERHANDELINGEN.....	432
FRANÇOIS WORDT NAAR HET ALCAZAR GEBRACHT	433
EEN AANVAL VAN GEVAARLIJKE KOORTS	433
BOURBON KOMT ZICH MOEIEN IN SPANJE	434
VLAANDEREN WORDT IN JANUARI 1526 ONAFHANKELIJK	435
KAREL EN FRANÇOIS WORDEN SCHOONBROERS	436
KEIZER KAREL TROUWT MET ISABELLA VAN PORTUGAL	436
IN DUITSLAND IS ER VAN GENOT GEEN SPRAKE	437
EEN BESMETTELIJKE RAZERNIJ.....	438
LUTHER TROUWT MET CATHARINA BORJA.....	439
WELKE EIKEL BEN JIJ ZEG?.....	440
IN MILAAN WOEDT DE OORLOG AL VOLOP	440
DAN MAAR DE GROVE MIDDELEN INZETTEN!.....	441
'DAAR LIGGEN AL DIE RIJKDOMMEN!'	442
HET BLOED SPAT UIT DE OUDE GESCHRIFTEN	443
DE PAUS MOET EZELSVLEES VRETEN	444
DE HYPOCRIE TE REACTIE VAN KEIZER KAREL.....	444
KARELS OPVOLGER ZIET HET LEVENSLICHT OP 21 MEI 1527.....	445
HENDRIK WIL SCHEIDEN VAN ZIJN MADAM	446
WAT MOET IK NU AANVANGEN MET DIE PAUS?	447
CLEMENS MOET DOOR HET STOF KRUIPEN	447
EEN TWEEGEVECHT VAN ONBESCHOFTE BELEDIGINGEN.....	448
NAPELS VALT IN FRANSE HANDEN	449
DE VOEDSELKRISIS DIEPT ZICH UIT.....	450
DE VROUWEN GEBRUIKEN TENMINSTE HUN VERSTAND	450
DE WESTHOEK LIGT NIET LANGER IN FRANKRIJK	451
DE ENGELSE KONING GEILT OP ANNA BOLEYN.....	452
SCHEIDEN VAN CATHARINA IS HELAAS NIET MOGELIJK.....	452
EEN LOOPSE KEIZER.....	453
DE FAMILIE DE MEDICI WORDT IN ERE HERSTELD	454
KAREL WEET WAT HEM TE DOEN STAAT IN DUITSLAND	455
15 JUNI 1530: BLIJDE INTREDE IN AUGSBURG.....	456

MAMA ISABELLA SUKKELT MET EEN DEPRESSIE	457
DE HARDNEKKIGE KETTERS ZULLEN AANGEPAKT WORDEN	457
FERDINAND ZOU ROOMSE KONING MOETEN WORDEN	458
DE LIGA VAN SMALKALDE	459
ER KOMT EEN NIEUWE KERKVERGADERING	460
DE TURKEN VALLEN BINNEN IN HONGARIJE	460
KAREL WIL GRAAG TERUGKEREN NAAR SPANJE	461
DE TRUC VAN DE MUMMIE	462
GEEN KOEK EN EI TUSSEN KAREL EN DE PAUS	463
AL DIE GODSDIENSTIGE BOEKEN ZIJN FLAUWEKUL.....	464
HET SPEL ZIT OP DE ENGELSE WAGEN	464
HET ANABAPTISME STEEKT DE KOP OP	465
BAKKER MATTHYSZOOM IS TOCH MAAR EEN RARE KWAST.....	466
HET KONINKRIJK VAN SION IS NABIJ	467
MET ÉÉN VROUW KAN JE NIET TEVREDEN ZIJN	467
KONING DAVID WORDT GEKETEND	468
OORLOG TEGEN BARBAROSSA	469
DE FRANSE MAATREGELEN ZIJN LACHWEKKEND	470
EEN TERECHTSTELLING MET DE IJSELIJKSTE MISHANDELINGEN	471
IK KRIJG ER EEN AFKEER VAN	471
EEN RONDJE BLUFPOKER VAN ONZE KAREL	472
DE GLORIE IS NAAR ZIJN HOOFD GESTEGEN	473
DE OORLOG IS OOK TE VOELEN IN VLAANDEREN	474
DOOR DE FRANSE BOTER.....	474
MAAR HUN STRATEGIE WERKT UITSTEKEND	475
EEN AFTOCHT IN MINEUR	476
DE SPANNING IN ZIJN HUWELIJK IS TE SNIJDEN.....	476
KEIZER KAREL WORDT GEDAGVAARD	477
AANVAL OP TERWAAN.....	478
FRANKRIJK GAAT IN ALLIANTIE MET DE TURKEN	479
EEN VREEMD TOEVAL BRENGT DE TWEE SAMEN	479
DE VREDE VAN AIGUES-MORTES.....	480
ISABELLA RAAKT OPNIEUW ZWANGER.....	481
EEN WASLIJST VAN PROTESTANTSE BEZWAREN	482
DE ZAKEN STAAN WEER OP SCHERP	482
OPSTAND IN EIGEN RANGEN.....	483
IN GENT SLAAN ZE AAN HET MUITEN	484

HEVIGE HARTSTOCHTEN EN AFKEER VOOR DWANG	485
GENT GAAT PRATEN MET FRANKRIJK.....	485
EEN MOEILIJKE KEUZE VOOR KONING FRANÇOIS	486
HOE EERDER HOE LIEVER	487
EEN IDYLLISCH PLAATJE IN PARIJS	488
FRANÇOIS LAAT GENT VALLEN ALS EEN BAKSTEEN	488
WRAAK EN MOORD ZULLEN HUN DEEL ZIJN	489
VERNEDERING VOOR DE STROPPENDRAGERS	490
IS DIT DAN EEN EDELE RIDDER?	491
EEN GLIMP VAN EENVOUD, DAT KAN ONMOGELIJK	491
DE TURKEN WINNEN VELD IN HONGARIJE	492
DE RAID WORDT EEN FLOP	493
DE KONING HEEFT EEN GEZWEL OP ZIJN GAT	494
DE VERBITTERING NEEMT ALLEEN MAAR TOE	495
DE DOCHTER VAN EEN TAPIJTENVERKOPER	495
LUXEMBURG WORDT ONDER DE VOET GELOPEN	496
DE KEIZER MODDERT MAAR WAT AAN IN DUITSLAND	497
GEDOOGBELEID IN RUIL VOOR POLITIEKE RUST	498
KAREL WIL DE VREDE IN DE KERK HERSTELLEN.....	498
FRANÇOIS RAAKT IN DE PROBLEMEN	499
DE WINTER ZIT AL IN DE LUCHT	500
DIT IS ZUIVERE HEILIGSCHENNIS	500
KAREL & FRANÇOIS TREKKEN WEER AAN HETZELFDE ZEEL	501
UITKIJKEN NAAR HET CONCILIE VAN TRENTÉ	502
DE SPANNING LOOPT OP	503
DE SMALKALDISCHE LIGA ZIT OP ZIJN TANDVLEES	504
GROEIENDE ARGWAAN TUSSEN PAUS EN KEIZER	504
LUTHERS DOOD OP 18 FEBRUARI 1546	505
HOOG SPEL IN TRENTÉ	506
WAT EEN DILEMMA TOCH!	506
ER KOMT OP 26 JULI 1546 EINDELIJK EEN VERBOND.....	507
DE OORLOGSBEREIDHEID IS GROOT.....	508
DE STRIJD BARST LOS.....	509
VERSTERKING UIT DE NEDERLANDEN.....	510
DE PROTESTANTEN WILLEN PLOTS ZELF ONDERHANDELEN	510
MAURITS RAAKT IN DE PROBLEMEN	511
IK WORD MOTTIG VAN AL DIE VEINZERIJ.....	512

DE HERSENEN VAN DE FRANSE KONING	513
OOK AL EEN EINDE IN MINEUR VOOR HENDRIK	513
KARELS KWELDUIVELS ZIJN VERDWENEN	514
EEN Dikke STREEP ONDER DE OORLOG	515
DE MAN IS NORS EN EIGENZINNIG.....	516
DE KEIZER IS BAAS VAN DE KERK.....	516
KAREL BEGEEFT ZICH OP GEVAARLIJK TERREIN.....	517
DE PAUS WIL ZIJN ERFGOED TERUG	518
DE MAN ZAL WEL GEEN UIL ZIJN	519
ZE KIJKEN ALS HONDEN NAAR EEN ZIEKE KOE.....	519
KAREL KOMT ZIJN ZOON FILIPS VOORSTELLEN.....	520
DE JUNIOR HEEFT IETS ONAANGENAAM OVER ZICH	521
EEN NIEUW CONCLAAF, EEN NIEUWE PAUS	522
EEN ZESTIENJARIGE LOVERBOY ALS KARDINAAL.....	522
MAURITS VAN SAKSEN TREEDT IN HET VERZET.....	523
KAREL BLIJFT ZIJN INTERIM VERDEDIGEN	524
DE KEIZER IS EEN AUTORITAIRE ZAK.....	525
DUITSLAND MOET NIETS WETEN VAN FILIPS	525
DIT GEVAARTE IS NIET TE BESTUREN	526
SOMMIGE DINGEN VERANDEREN NOOIT	527
RAMMELLEN MET DE VOETEN VAN DE KATHOLIEKEN	528
MAURITS KIJKT IN DE RICHTING VAN ENGELAND	528
ACHTER DE FAÇADE VAN DE WOLLIGE DIPLOMATIE	529
GRANVELLE SPEELT EEN DUBIEUZE ROL	530
DE FRANSE KONING DOET ER EEN SCHEP BOVENOP.....	531
HET GELD IS OP	531
MAURITS RUKT OP NAAR INNSBRUCK.....	532
DE APOCALYPTISCHE VLUCHT VAN DE KEIZER.....	533
DE FRANSSEN STAAN AL IN STRAATSBURG	533
MUIZEN IN DE KAASWINKEL	534
ALBERT VAN BRANDENBURG STOORT ER ZICH NIET AAN	535
ER STAAN HONDERDDUIZEND TURKEN AAN DE GRENS.....	536
1552: HET VERDRAG VAN PASSAU	536
DE REVOLUTIE IS NOG NIET VOORBIJ	537
VERNIELING EN BRANDSTICHTING.....	538
'BEGIN ER MAAR AAN!'	538
MIJN TEKSTEN KLAPPERTANDEN VAN DE KOU.....	539

DE WAANZIN VAN DE OORLOG	540
WAAR IS DAME FORTUNA TOCH GEBLEVEN?.....	541
VIJANDELIJKHEDEN IN DE NEDERLANDEN	542
NA DE VERNIETIGING VAN TERWAAN	542
MARY TUDOR KOMT OP DE ENGELSE TROON	543
DE ENGELSE HERVORMERS GRUWEN VAN DEZE DEAL	544
DE KONINGIN IS EEN VROUW MET BALLEEN	545
BLOODY MARY	545
DE VLAMINGEN LIJKEN TE GAAN BEZWIJKEN	546
DE FRANSSEN BETALEN DE REKENING	547
ROME BLIJFT MAAR STOKKEN IN DE WIELEN STEKEN	548
KARDINAAL CERVINO WORDT VOOR HEEL EVEN PAUS	548
DE GODSVREDE GOOIT OLIE OP HET VUUR.....	549
KAREL GEEFT ER DE BRUI AAN	550
KAREL WAS ER ALTIJD BIJ OM TE OORLOGEN	551
DE KUST IS VEILIG IN SPANJE	551
OVERDRACHT VAN DE MACHT	552
DE EINDELOZE ARENA VAN DE TIJD	553
DE RETROSPECTIE VAN EEN AFGELEEFDE VORST	554
IK BLIJF ER ONBEWOGEN BIJ	554
DE PAUSELIJKE POPPENKAST SCHIET OP GANG	555
EN DAN IS ER DE OPVOLGING IN DUITSLAND	556
AFREIS NAAR SPANJE	557
HIER WIL HIJ DE REST VAN ZIJN LEVEN SLIJTEN	557
1557: DE VLOEK VAN WITTE DONDERDAG.....	558
FILIPS MET ZIJN KWEZELACHTIGE CEREMONIE	559
CALAIS GAAT VERLOREN AAN DE FRANSSEN	559
TERUGDENKEN AAN EUSTACHE EN DE ZIJNEN	560
OORLOG IN DE WESTHOEK	561
DE GEEST VAN ZANNEKIN KWAM EVEN UIT DE FLES	562
HET BOBIJNTJE VAN DE OUDE KAREL	563
DE REGEN IS BLIJVEN VALLEN, DE ZON SCHIJNT NOG ALTIJD	564
VERGEEF ME MIJN SARCASME	564
EEN STAPEL VUILE WAS	565
DAGBOEK UIT IEPER	567
BETRAPT IN VOORMEZELE	569

DE ZOON MAAKTE DE VRIJER	569
ER ZIT LEVEN IN DE HEILIGE BEGGA	570
PEST IN DE RIJSELSTRAAT	571
OPNIEUW HET WERK VAN DIE REEUWERS	572
DE DODENKAR MET DIE ELLENDIGE BEL	572
DE MOORD VAN JAN BRAEM IN ZILLEBEKE	573
DE TOEGANG TOT DE ZEE GAAT DICHTSLIBBEN	574
COMMOTIE IN NIEUWKERKE	575
HERBERG DE WULF GAAT TEGEN DE VLAKTE	576
HET 'MOKSKE' VAN DE GROTE BAAS	576
DE AARDBEVING VAN 23 AUGUSTUS 1504.....	577
DE EAU DE TOILETTE VAN DE JAREN 1500	578
NIEUWKERKE EN KONSOORTEN MOETEN INBINDEN	579
DE SCHUTTERS VAN DIKKEBUS VALLEN IN DE PRIJZEN	580
MOEDER MARIA EN HAAR PAVILJOEN	581
EEN PINTJE KOST ONGEVEER VIJFENTWINTIG EURO	582
EEN NIEUW SCHOOLTJE IN DE CRAMMINKSTRAAT	583
1516: DE ZWARTE ZUSTERS GAAN IN STAKING	583
ONKRUID OP DE AKKER VAN DE HEER	584
VERBODEN TE VLOEKEN EN TE BLASFEMEREN	585
MET VIJF STUIVERS KOM JE NIET VER.....	586
JOOS GELOEN EN JACOB MOENIJN HANGEN	587
PARIJS HEEFT NIETS MEER TE VERTELLEN BIJ ONS	587
1521: DE IEPERLEE MOET UITGEDIPT WORDEN	588
DE STORY VAN VICTORIA STUART.....	589
HERBERG DE ZWANE IN DE BOTERSTRAAT.....	590
FLEURIGE FLARDEN UIT HET VERLEDEN	590
VALSE VICKY	591
IEPER IS UITEINDELIJK MAAR EEN GROTE PAROCHIE.....	592
DE SCHIPPER EN ZIJN TROELA.....	593
DE ACHTSTE MEI VAN HET JAAR 1522	594
DANSEN NAAR DE PIJPEN VAN TERWAAN	594
DE GESCHIEDENIS ZWIJGT ALS VERMOORD.....	595
DE VIJANDEN VAN DE PRINS	596
DE MENSEN ZORGEN ZELF WEL VOOR HUN MISERIE	597
PROBLEMEN MET DE WESTBROUCKERS	598
VREEMDE BIEREN ZIJN ABSOLUUT VERBODEN.....	598

IN SPIRITUS SANCTI	599
DE EERSTE STEEN VAN HET VLEESHUIS	600
DE WELLUST VAN HET VLEES.....	601
ANNA BOLEYN IS BEST EEN HITSIG GEVAL	602
ZE IS NOCHTANS GEEN BEAUTY	603
DE BERG VAN CHARITATE	603
HET BLOED KRIIPT WAAR HET NIET GAAN MAG	604
DE MOBILISATIE VAN 14 FEBRUARI 1536.....	605
DE WEERBARE MANNEN VAN DE WESTHOEK	606
DE IEPERSE DRAPEERDER PIETER VAN AELST	606
IN HUN SLIPPEN OP DE MARKT	607
DE PEILSTOK VAN NIEUWENDAMME	608
EEN DELICT VAN KETTERIJ	609
SEBASTIAAN MATTE EN HECTOR DE ROO.....	610
1543 IS EEN RAMPJAAR VOOR DE IEPERLINGEN.....	611
GEEN MEDELIJDEN IN DE MIDDELEEUWEN	612
DE WEVERS HANGEN AAN DE ALARMBEL.....	613
DE RAUWE WERKELIJKHEID VAN 1545	613
DE SLOTGRACHTEN LIGGEN ER BELABBERD BIJ	614
ALLEMAAL OP ZOEK NAAR EEN VEILIGE PLAATS.....	615
DRIEDUIZEND ARME MENSEN, HET IS HIER HOPELOOS	616
ILLEGALE GODSLASTERLIJKE BOEKEN.....	617
EEN KLACHT VAN DE OUDE FLORIZOONE	617
DE KRONIEKEN SLEPEN ZICH FUTLOOS VOORT.....	618
GEEN PLEZIERIGE TIJDEN VOOR DE LANDBOUWERS	619
EEN TABULA RASA VAN DE OUDE MIDDELEEUWEN.....	620
VREUGDEVUREN IN VEURNE	623
IK GLIP BINNEN IN DE GESCHIEDENIS VAN VEURNE.....	625
ELKE OORLOG MET FRANKRIJK BETEKENT NIEUWE ELLENDE	625
DE CELLENBROEDERS NOEMEN ZICH ALEXIANEN	626
EEN ARSENAAL AAN SCHONE WOORDEN	627
DE DRUK WORDT OPGEVOERD HIER IN VEURNE	628
DE FRANSMAN RUIKT ZIJN KANS	628
DE AANKOOP VAN MUNITIE EN SCHIETPOEDER	629
DE VEURNSE HOUDING WORDT ALLERMINST GESMAAKT	630
DE STERKTE VAN ROESBRUGGE WORDT INGENOMEN.....	631

DE KASTELN VAN ESEN EN WOUMEN WORDEN HEROVERD	632
BERGUES WORDT IN DE TANG GENOMEN	633
DE SCHALKSE BURGEMEESTER VAN NIEUWPOORT	634
HONDSCHOTE IS OP ZIJN HOEDE	634
DE VEURNENAARS LATEN DE MOED NIET ZAKKEN	635
VEURNE NEEMT DE KEURE VAN HONDSCHOTE OVER	636
DE KOOLIEDEN KUNNEN MAXIMILIAAN NIET UITSTAAN	637
HET DILEMMA VERSCHEURT DE KASSELRIJ	638
MIJN SCHRIJVER VERLIEST ER HET NOORDEN BIJ	639
RECIDIVE BOELZOEKERS.....	640
DE TEMPELIERSHOFSTEDE DICT BIJ DE IJZER.....	641
DUIZEND PIJKENIERS EN DRIEHONDERD RUITERS	641
GEWAPEND TREFFEN AAN DE IJZERBRUG IN BEERST.....	642
VEEL BELOVEN EN WEINIG GEVEN	643
ZULLEN DE STADSVERSTERKINGEN STAND HOUDEN?	644
GELUKKIG HEEFT NIEUWPOORT ZICH VERZET.....	645
HET WAS JAMMER OM TE ZIEN	646
1 DECEMBER 1489: VREUGDEVUREN IN VEURNE	646
HET ROMMELT NOG MAAR EEN KEER IN BRUGGE	647
DE WACHTEN WORDEN EEN KOPJE KLEINER GEMAAKT	648
'LAAT AL DE KLOKKEN LUIDEN!'	649
EEN EXTRA WACHTPOST BIJ STEENSTRAETE.....	649
DUINKERKE ZOEKT HULP IN VEURNE	650
DE WINTER TUSSEN 1490 EN 1491	651
OP 15 OKTOBER 1492 ARRIVEREN DE DUITSERS IN LO.....	652
HUIZENIEREN IN DE ABDIJ VAN TER DUINEN	653
DE MIDDELEEUWEN OP ZIJN BEST	654
DE NONNEN VAN LO MAKEN HUN OPWACHTING	655
DE SINT-NIKLAASKERK STAAT ER TRIESTIG BIJ.....	655
DE RUZIES GAAN GEWOONLIJK OVER GELD	657
WIE ZIJN GAT VERBRANDT	657
DE VRUCHTEN VAN DE VREDE	658
DE GEBRUIKELIJKE STADHUISWOORDEN	659
DE JAARBOEKEN OGEN DIRECT LUCHTIGER.....	660
TARWEBRODEN VOOR DE SUKKELAARS VAN DE STAD	661
HET LIJKT WEL EEN WAALSE TOESTAND	662
DE WEDUWE VAN WILLEM VAN STAVELE STERFT IN 1508	662

1512 IS EEN RAMPJAAR VOOR DE ZEEKANT	663
HET DIKSMUIDSE SINT-JACOBSFEEST	664
KEIZER KAREL KOMT MEER EN MEER IN BEELD	664
DE SLAG VAN PAVIA WORDT DUCHTIG GEVIERT IN VEURNE	665
VLAANDEREN IS EINDELIJK VRIJ VAN FRANKRIJK.....	666
FUSIE VAN DE REDERIJKERSKAMERS	667
TER DUINEN WIL VERHUIZEN NAAR BRUGGE.....	668
DE TEGENSTAND IN VEURNE IS HARDNEKKIG.....	668
RIDDER VIGOR DE CORTEWILLE	669
DIT IS HET EINDE VAN DE RIT VOOR TERWAAN.....	670
FRAAIE HUIZEN EN ANDER MOOI GERIEF	671
DE KEIZER ZIT OP ZIJN TANDVLEES.....	672
NIEMAND HIELD DIT VOOR MOGELIJK.....	672
DE BELEGERING VAN DUINKERKE	673
IN VEURNE ZITTEN ZE MET EEN EI IN DE BROEK	674
AANKOMST IN GREVELINGEN	675
EINDELIJK NOG EENS FEEST IN SEPTEMBER 1558.....	676
 CHRONIKE VAN ELVERDINGHE	 679
JACOB PLADIJS VAN ELVERDINGE	681
CHRONIKE VAN ELVERDINGE, DOOR JACOBUS EPINOY	681
DE PRIJS VAN HET GRAAN ZIT IN DE LIFT	682
EEN VERSE LADING TARWE VANUIT NIEUWPOORT.....	682
AANVARING OP ZEE	683
EEN VRESELIJK GEVECHT MET DRIEDUIZEND DODEN	684
DE TIENDE PENNING ZIJN ZE NOG NIET VERGETEN.....	685
THOMAS WENTWORTH IS OMGEKOCHT.....	685
1558: EEN TEMPEEST DIE NOG NOOIT GEZIEN WAS	686
DE KIEKENFRETTERS, ZEG MAAR DE HINNE-ETERS.....	687
EEN HAVELOZE BENDE ZATLAPPEN	687
DE ARME MENSEN KLAGEN STEEN EN BEEN	688
OP 2 JUNI 1566 BEGINNEN ZE TE PREDIKEN.....	689
EEN INVASIE VAN ZESHONDERD GEUZEN	690
OP 4 OKTOBER 1566 WORDT VLAMERTINGE OPGESCHRIKT	690
JAN DENYS IS AFKOMSTIG VAN WOESTEN	691
HET GEUZENLEGER VAN DENYS.....	692
EGMONT VRAAGT OM EEN ADEMPAUZE	693

NEDERLAAG BIJ OOSTERWEEL	694
MALIAERT ONGER WORDT OPGEKNOOPT.....	694
DE DORPSPASTOOR VAN RENINGELST IS THUIS	695
LYNCHPARTIJ OP DE ZWARTEBERG	696
HET DRIETAL WORDT TERECHTGESTELD.....	696
SERMOEN OP DE MONTEBERG.....	697
EEN VERSCHRIKKELIJKE ONTERING VAN DE KERK.....	698
VISAGE KRIJGT DE WREEDSTE STRAF	699
HET BEGINT TE VRIEZEN OP 4 OKTOBER 1574	700
DE BROEKLANDEN KOMEN NOG EENS ONDER WATER	700
ER KOMT EEN OORLOG TEGEN DE SPANJAARDEN	701
BEROERING IN DE VLAAMSE STEDEN	702
DE VRIJHEID VAN GODSDIENST IS EEN LEGE DOOS.....	703
VLAMERTINGE & ELVERDINGE VERVEELD MET DE WALEN	703
AANVAL OP HET KASTEEL VAN BOEZINGE	704
DE WESTHOEK STAAT IN VUUR EN VLAM.....	705
ROOFPARTIJEN IN BRIELEN EN BOEZINGE	706
BIJ HET BRANDERKEN IN VLAMERTINGE.....	706
IEPER IS BEST NIJDIG OP DIE VAN POPERINGE	707
KOMEN EN WERVIK WORDEN VERWOEST	708

Inleiding

Een reconstructie van onze geschiedenis

Dag lezer. Je bent ondertussen al aan het bladeren door deel zes van mijn 'Kronieken van de Westhoek'. En dat vind ik fijn. Geschiedenis is mijn passie en die wil ik hartstochtelijk met je delen. Passie. Wat een geweldig woord toch.

Deel zes staat met open armen te wachten om gelezen te worden. Mijn reconstructie van ons verleden. Opnieuw meer dan zevenhonderd bladzijden tekst. Het op mijn manier geschreven wel en wee van onze voorouders. Hun portie geluk, vrees, twijfel, ellende, tegenslagen en frustraties. De wantoestanden tijdens hun vaak miserabel bestaan. Oorlog, brand en vernieling veroorzaakt door een onbegrijpelijke politiek in zijn zucht naar macht. Hoe meer ik over het verleden schrijf, hoe meer ik tot de vaststelling kom dat de wereld helemaal niet veranderd is.

In mijn nieuw boek beschrijf ik hoe de Westhoek van langs om meer te maken krijgt met de grote wereld rondom zich. De Vlaamse steden die dachten de lakens te kunnen uitdelen in Vlaanderen blijken met verloop van tijd nog slechts speldenkoppen in de grote Europese politiek te zijn. Het is een wetenschap die hard aankomt bij de mensen en de besturen. Eigenlijk een beetje te vergelijken met de golf van globalisering die we de voorbije jaren aan het ervaren zijn.

We beleven de jaren 1500 in Ieper, Veurne, Kortrijk en we keren nog eens terug naar de slag van Westrozebeke. Een waterval van gebeurtenissen in de dorpen en de steden van de Westhoek en daarbuiten.

Dat de Westhoek en Vlaanderen doodgevone uitlopers zijn van het Frankrijk leer ik in de hoofdstukken over Clovis en de oude geschiedenis van de Germanen. Na enkele generaties van lokale graven komt het huis van Oostenrijk zich op het einde van de 15de eeuw moeien in Vlaanderen. En van daar verhuizen we met zijn allen naar Spanje. Jullie kunnen tot in het detail meemaken hoe Filips de Schone en zijn zoon keizer Karel het lot van de Vlamingen een compleet andere richting geven.

Ik wandel door hun leven en kijk mee over de schouders van Filips en Karel. En ik speel mijn gebruikelijke troeven uit. Betrokkenheid, empathie, humor, cynisme en verontwaardiging. Geen god die me daarbij de les spelt. Dat besef geeft me een gevoel van totale vrijheid in mijn schrijven en denken. Opperwezens bestaan niet. Ze zijn niet meer dan door mensen uitgevonden creaturen. Bedoeld om de sterfelijkheid van het eigen lichaam verteerbaar te maken. Allah, God, Boeddha staan op één lijn met Thor, Saturnus en de hele santenboetiek van afgoden voor wie onze oerouders een heilige schrik hadden.

Uiteraard is dit mijn eigen opvatting. Ik blijf respect tonen voor elke geloofsovertuiging. Zolang die maar coherent is met de inhoud van dat geloof. En daar knelt zo vaak het schoentje. Elke dag opnieuw in onze geschiedenis maak ik het mee hoe vaak gewone mensen het slachtoffer worden van allerhande kwalijke uitvloeisels en misbruiken in de naam van het geloof. Ik erger me er blauw aan. Het hoofdstuk over de anabaptisten is daar een prima voorbeeld van. Ook de katholieke kerk van de middeleeuwen maakt geen al te beste beurt in dit boek.

Als schrijver van mijn kronieken volg ik maar één god. Die van het leven. Komen en gaan. Eb en vloed. Ik betreed het levenspad van gewone stervelingen. Koningen, paupers, mensen van vlees en bloed. Met hun eigen sterfelijkheid. Het leven dat altijd maar komt en gaat in de eeuwige arena van de tijd.

Hoog tijd nu om binnen te glippen in mijn boek nummer zes. Zoals gewoonlijk hoeft je je niet speciaal chronologisch door de hoofdstukken te begeven. De uitgebreide inhoudstabel zal je wel doen likkebaarden van een schotel naar je goesting.

Veel leesplezier,

Ieper, januari 2017
Ivan Vanherpe

De Kleinzonen van Clovis

Een knipoog naar mijn nageslacht

Een klein beduimd boekje met een vaalpaarse omslag blijkt een heuse schat te zijn. Ik beklaag me mijn eerste bezoek aan de Passendaalse heemkundige boekenmarkt van 11 november 2015 zeker niet. 'Récits des Temps Mérovingiens' van Augustin Thierry' maakt deel uit van een reeks educatieve boekjes, de 'Classiques Larousse' en verscheen in 1935. Mijn oudste kleinzoon draagt de authentieke Vlaamse naam Gust. Augustin Thierry is dus voor wat mij betreft in zekere zin ook Gust Thierry. De man zal er vermoedelijk niets op tegen hebben dat ik hem hier voortaan als Gust zal betitelen. Een knipoog naar mijn nageslacht. Larousse besteedt ruime aandacht aan zijn werk en zijn leven die zich uitstrekken tussen 1795 en 1856. Historicus, dwarsligger, patriot, briljant, veelzijdig, ziek en blind vanaf zijn eenendertig jaar. De rest van zijn leven zal hij in pijn en lijden afwerken. 'Il ne cessera de souffrir jusqu' à sa mort'. Zijn werk over de Merovingen schrijft hij dus neer in bedenkelijke levensomstandigheden. 'Verhalen' vertelt de correcte Vlaamse vertaling voor 'récits'. Zijn 'Récits des Temps Mérovingiens' blijkt een verzameling van zeven verhalen waarvan er zes gepubliceerd worden tussen 1833 en 1837. De term 'verhalen' zal veel notoire Franse historici van zijn tijd doen steigeren. Te verhalend, te weinig gestaafd, te emotioneel verbonden met zijn onderwerp. Ik herken de onderhuidse en met tussenpozen betweterige kritiek van een wereld die ook de mijne niet is. Het is daarom dubbel zo fijn dat ze in Parijs wel aandacht willen besteden aan zijn werk en zijn leven.

De wortels van mijn eigen volk

Gust Thierry wil geen geschiedenis schrijven van een natie, maar die van burgers. Van mensen. Om dat werkelijk te doen moet je mensen als mensen bekijken. Gust volgt het spoor van wezens alsof hij oprecht bezorgd de stappen van zijn vrienden tijdens hun gevaarlijke reizen meebeleeft. Hij keert terug naar de originele bronnen en probeert de gebeurtenissen van het ver verleden ook met de ogen van toen te bekijken. Zijn voornaamste bron is een erfstuk van bisschop Gregorius van Tours. De man maakt de

periode mee als vertrouwenspersoon van enkele Frankische koningen van die tijd en noteert zijn ervaringen in zijn 'Historia Francorum'. Ik ga op zoek naar wat meer uitleg over Gregorius en leer tot mijn erg aangename verrassing dat de bisschop bekend geworden is als een verteller met oog voor details en anekdotes en dat hij zich op zijn beurt baseert op de overlevering van nog oudere handschriften. Ik vraag me nu al ongeduldig af hoe Gust Thierry in staat zal zijn om de oude geschriften van Gregorius van Tours om te toveren tot een erudiet verslag van de zesde eeuw. De jaren 500 zijn zo goed als onbekend voor de meesten onder ons. Dat geldt uiteraard ook voor mezelf. De Romeinse periode is definitief achter de rug en de Franken zijn aan zet. Ze zullen Frankrijk en Vlaanderen op de kaart zetten. Ik ben ervan overtuigd dat Vlaanderen een kind is van het Frankenrijk, een logische evolutie van wat ooit begonnen is nadat de Germanen West-Europa hebben ingepalmd. Ik neem bewust wat afstand van mijn Westhoek om de geschiedenis ervan in een ruimer perspectief te benaderen. Precies zo zal ik de wortels van mijn eigen volk en streek kunnen ontwarren in de bodem van het verleden.

Tussen Poperinge en Braine

Ik begin meteen aan het eerste verhaal. Braine aan de rivier de Vesle is een Frans dorp in de buurt van Reims en van Soissons. De afstand tussen Poperinge en Braine bedraagt tweehonderdveertig kilometer. Parijs ligt honderd kilometer verder in het zuiden. Hier in Braine bevindt zich in de zesde eeuw één van die immense boerderijen waar de koningen van de Franken hun hof houden. Ze verkiezen die boven de mooiste villa's van Gallië en onderscheiden zich daarmee van de bestaande Gallo-Romeinse aristocratie. Na eeuwen van Romeinse bezetting zijn de oude Galliërs en de Romeinse nieuwkomers niet meer van elkaar te onderscheiden. De Galliërs bestaan niet meer, de oude Belgen zijn een herinnering. De Romeinse soldaten zijn gaan samenwonen met Gallische vrouwen. Het nieuwe volk mag dus inderdaad best als een mix van Gallo-Romeinen bestempeld worden, een normaal fenomeen na een intermezzo van vijftien generaties van leven, werken en voortplanting. De Gallo-Romeinse aristocratie leefde op het land en van het land. De industrie van de oude dagen was bevolkt met

slaven en alles wat ook maar rook naar handel en commerce werd geminacht. Wie geen bezitter was van landerijen, grote domeinen en 'villae', maakte nooit kans om ooit als vertegenwoordiger van het volk op te treden. De Frankische koningen maken een einde aan deze gebruiken. Ze nemen het land in en verdelen het onder hun achterban. De bestaande Gallo-Romeinse bevolking en de Franken moeten nu allebei leven van dit land. De villa zelf kan ik omschrijven als een onafhankelijk organisme, een zelfbedruipend centrum volgepropt met luxe. De heer van de villa, de 'dominus', houdt een deel van het land voor zich en de rest verdeelt hij in kavels van elk zowat tien hectare die hij ter ontginning aanbiedt aan een reeks horige boeren. Deze kavels worden mansi geheten. Elke boer komt dus in het bezit van een eigen mansus in ruil voor tegenprestaties aan zijn heer.

De slaven van de heer

De meeste mensen schoppen het niet tot zelfstandig landbehouwer en blijven slaaf voor de rest van hun leven. De 'serfs'. Vroeger zijn ze ooit vrij geweest, maar ze bezaten geen grond. Van handel is er geen sprake, daar kunnen ze onmogelijk van leven. Ze zijn dus wel verplicht om te leven van de opbrengst van andermans grond. De slaven sluiten om deze redenen wel noodgedwongen een contract met de dominus. Ze krijgen hun levensonderhoud van hem en in ruil moeten ze op het land werken en karweien doen voor hun baas. Braine is het voorbeeld van een dergelijke flink uit de kluiten gewassen hoeve waar de Frankische koningen de scepter zwaaien. Ze verkiezen die veruit boven de mooiste villae van Gallië. De boerderij heeft nog niets mee van het militair uitzicht die kastelen later in de middeleeuwen zullen verkrijgen. Een groot en elegant gebouw is het, ingesloten door portieken met een Romeinse architectuur. Vaak gebouwd in hout, gestileerd en voorzien van kunstwerken. Rond het hoofdgebouw bevinden zich in verspreide volgorde een reeks van bijgebouwen. Hier wonen de officieren van het paleis. Barbaren of mannen met Romeinse roots. En natuurlijk de krijgers en hun leiders die zich naar Germaans gebruik aangeboden hebben om onderdanig te zijn aan hun koning. Het engagement van vazallen die hun leider trouw blijven en hem militaire bescherming aanbieden. Ik ontwar eveneens nogal wat kleinere gebouwen en hutten. Hier wonen dus de horige families,

dus best eerst nog eens terug naar het begin. Beauty Fredegonde trekt zich niets aan van de frustraties van haar bazin. Aan ambitie heeft ze blijkbaar geen gebrek en ze gaat op zoek naar mogelijke middelen om de koning te scheiden van Audovera. De oude kronieken van de jaren 500 hebben het er ook over. Fredegonde slaagt in haar opzet. Met de oogluikende toelating van een bisschop en dank zij de naïviteit van Audovera zelf. De maîtresse barst van de ambitie en gebruikt alle mogelijke legitieme middelen om een breuk tussen het koninklijk echtpaar te veroorzaken. Gust schuift me een voorbeeld toe. Sigebert heeft het aan de stok met de Saksen, Chilperik besluit om af te reizen naar de Rijn en zijn broer te gaan helpen. Hij laat een zwangere Audovera achter in Braine. Nog voor zijn terugkeer bevalt zijn vrouw van een dochter. 'Moet ik de kleine nu laten dopen?', vraagt ze argeloos aan Fredegonde. 'Uiteraard zal dat dienen te gebeuren', adviseert haar sluwe medewerkster, 'je kan je echtgenoot het toch niet aandoen dat hij bij zijn triomfantelijke terugkeer van de Rijn een ongedoopt kind in zijn armen zou toegestopt krijgen?' Haar medewerkster krijgt daarop opdracht om een doopceremonie te organiseren. Het wordt een valstrik, een ceremonie gevuld met intriges. Fredegonde ruikt haar kansen en speelt een gehaaid spel ten koste van haar meesters.

Audovera mag het aantrappen

Ik zie het doopritueel zo voor me. Bisschoppen en ceremoniemeesters gekleed als kerstbomen en in vol ornaat nemen de ceremonie uiteraard ernstig op. Audovera is er met haar pasgeboren dochttertje. Van een meter is er geen spoor. 'Waar blijft die toch?' vraagt ze zich af. 'Geen enkele vrouw heeft voldoende autoriteit om de dochter van de koningin boven de doopvont te houden', antwoordt Fredegonde. 'Geloof me, er kan maar één iemand je kind vastnemen tijdens de doop: u zelf als koningin!' De bisschop vervolledigt met het nodig misprijzen de ceremonie terwijl Audovera zelf niet snapt welke religieuze blunder ze heeft geslagen.' Bij zijn terugkeer wordt koning Chilperik warm verwelkomd door de jonge meisjes van het thuisfront. Met bloemen en gezangen. Fredegonde is er ook bij. 'Proficiat met je overwinning en met de geboorte van je dochttertje', dat zijn hier nu

wel mijn eigen woorden, maar daar zal het wel op neerkomen. 'Maar met wie zal mijn heer nu slapen?' 'Met de koningin, mijn meesteres zal dat moeilijk gaan, want ze is nu de doopmeter van je kind Hildeswinde!' Chilperik zoekt zijn vrouw op in de portieken van de koninklijke villa. Ze toont hem fier hun kind. 'Maar vrouw toch', reageert hij, 'welke dwaze zaken heb je nu toch uitgericht? Je hebt jezelf onmogelijk gemaakt als echtgenote.' Ik kort het verhaal wat in tot de essentie: de bisschop wordt verbannen en Audovera mag het aantrappen naar een klooster waar ze de rest van haar leven als een religieuze zal moeten doorbrengen. 'Om haar te troosten gaf hij haar verscheidene landerijen, aan de schatkist behorende en in de nabuurschap van (Le) Mans liggende, ten geschenke. Chilperik huwde Fredegonde en het was onder het gedruis der feesten van dit huwelijk, dat de verstoten koningin naar haar schuilplaats vertrok, waar zij vijftien jaren later op bevel van haar vorige dienstmeid ter dood gebracht werd.'

Terug naar het nulpunt van de tijd

Ik voeg er voor de volledigheid aan toe dat Audovera en Chilperik samen vijf kinderen op de wereld hebben gezet. De zonen Theodebert, Meroveüs en Clovis en de dochters Basina en Hildeswinde. Basina zal met verloop van tijd ook geneutraliseerd worden door Fredegonde. Ze wordt in haar opdracht verkracht en verliest hierdoor haar status als mogelijke erfgename. Zelf zal Fredegonde zes kinderen op de wereld zetten. De eerste vier zullen vroeg sterven ten gevolge van dysenterie en volgens haar door de schuld van Chilperiks in 580 enig overgebleven zoon Clovis.

Ik ben wat op de feiten vooruitgelopen en keer wat terug naar het nulpunt van de tijd. Terwijl de drie oudste zonen van Chlotarius een losbandig en zedeloos leven leiden en allemaal huwelijken aangegaan zijn met vrouwen uit de dienstbare klasse, doet de jongste Sigebert precies het tegenovergestelde. Hij veracht het gedrag van zijn broers. Op hun niveau moet er getrouwd worden met meisjes van koninklijke bloede. Hij voegt de daad bij het woord en richt zijn trouwvizier op één van de twee dochters van Athanagild, de koning van de Visigoten die op dat moment in de geschiedenis regeert over een gebied dat ik het best als 'Spanje' kan omschrijven. De dochters in kwestie heten Brunhilde en

Galswintha. Sigebert laat zijn oog vallen op Brunhilde, de jongste, die 'zeer wegens haar schoonheid bewonderd werd'. Een talrijk gezantschap vertrok met zijn geschenken van Metz naar Toledo, om van de koning der Goten haar hand te vragen. Hofmeester Godeghisel van het paleis van Austrasië, ervaren in alle soorten van onderhandelingen, slaagde in deze volkomen en bracht de bruid van koning Sigebert uit Spanje mede terug.'

De bevallige Brunhilde steelt de show

'Overall waar Brunhilde op haar lange tocht naar het noorden voorbij kwam, trok zij de aandacht tot zich door de bevalligheid van haar manieren, haar elegantie, de wijsheid in haar gedrag en het aangename van haar omgang. Sigebert beminde haar, en heel zijn leven bleef hij haar een hartelijke liefde toedragen.' Een Nederlandse vertaling uit 1836 die zich op dezelfde bronnen baseert, geeft extra kleur aan het leven in deze Frankische tijden. Lees maar: 'Het was in het jaar 560 dat de bruiloft met grote statie in de koninklijke stad Metz gevierd werd. Al de heren van het rijk van Austrasië waren door de koning uitgenodigd om aan de feesten deel te nemen. De graven der steden en de landvoogden van de noordelijke provinciën van Gallië, de patriarchale opperhoofden van de oude Frankische stammen die aan de overzijde van de Rijn gebleven waren, de erfelijke hertogen van de Alamannen, de Bavaren en de Thuringers zag men met hun gevolg van mannen en paarden te Metz toekomen.'

Het is alsof de geschiedenis onder mijn tokkelende vingers begint te leven. 'In die zonderlinge vergadering zag men de beschaving en de barbaarsheid naast elkander, en beide in verschillende graden. Er waren beschaafde en indringende Gallische, trotse en stuurse Frankische edellieden. Men zag er ware wilden, geheel in bont gekleed, zo ruw in hun manieren als in hun uiterlijk. Het bruiloftsmaal was prachtig en de vreugde maakte het levendig. De tafels waren bedekt met schotels van gesneden of gedreven goud en zilver, de vruchten van de plundering na de verovering. De wijn en het bier stroomden onophoudelijk in bekertjes van jaspis of in horens van buffels met zilveren randen, waaruit de Germanen dronken. In de grote zalen van het paleis hoorde men de

gezondheden en toosten die de drinkers elkander toebrachten, de uitdagingen die zij elkander deden, het gejuich, het gelach, al het geraas van de Duitse vrolijkheid weerklinken.'

Twee vliegen in één klap

De broers zullen er ook wel aanwezig zijn daar op het trouwfeest van Sigebert. Chilperik zal de status en de grandeur van het gebeuren vermoedelijk niet al te goed kunnen verkroppen. Zijn broer Sigebert slaat twee vliegen in één klap: een schoon meisje en dan nog met koninklijke afkomst. Het is hem niet ontgaan dat er nog een tweede exemplaar van rondloopt. Galswintha. Inderdaad de oudere zus van Brunhilde. De onderhandelingen gebeuren in penibele omstandigheden en houden veel voeten in de aarde. Kwesties van moraal en interesses. De koning bezit toch al een vrouw? Fredegonde heeft meteen afgedaan. Chilperik belooft op zijn eerstecomuniezieltje dat hij haar zal droppen en ook de rest van zijn bijzitten naar huis zal sturen. Het discours met de Visigoot Athanagild kan nu voortgezet worden. Wat ik hier vertel is een geschiedenis die vermoedelijk jaren aan een stuk aansleept en nog aan de gang is in het jaar 567 wanneer broer Charibert overlijdt. Het erfdeel van de Parijzenaar wordt nu opnieuw verdeeld onder zijn drie broers. De steden ten zuiden van de Loire vallen in de handen van Chilperik. Een gelukkig toeval, want nu wordt hij meteen de dichtste buur van zijn target Galswintha. Zijn nieuwe vlam walgt van hem. Ze kan de echo's van zijn bedenkelijke reputatie onmogelijk negeren. De beloftes van de Frankische onderhandelaars hebben haar in het geheel niet kunnen overtuigen noch kunnen geruststellen. Zelf heeft ze niets te zeggen over het huwelijk. De huwelijkstransactie in kwestie is niet veel meer dan het verwerven van een stuk grond. Galswintha in ruil voor de steden Limoges, Cahors en Bordeaux.

De krokodilentrannen van Galswintha

Gust Thierry leeft duidelijk mee met de hartstochtelijke scenes die zich afspelen aan het Spaanse hof. De deal is rond en de Frankische gezanten zullen Galswintha met zich meenemen en haar tot bij Chilperik brengen. Onherroepelijk. Het meisje stort

zich met de nodige pathos en zonder twijfel ook met emmers krokodilentränen in de armen van haar moeder die er vermoedelijk ook maar bij zit als het vijfde wiel aan de wagen. De Frankische ambassadeurs zijn best onder de indruk van de twee vrouwen die hartstochtelijk lijden en hete tranen plengen en durven amper te praten over de terugreis die ze eigenlijk stante pede wensen aan te vangen. Ze laten er enkele dagen over gaan. Twee dagen, drie dagen. Dan staan ze weer voor de koningin met de boodschap dat ze nu toch wel willen vertrekken. Hun eigen koning wordt best ongeduldig en de trip is nog lang. Weer zijn er die tranen en datzelfde melodrama, maar de Franken laten zich niet langer pramen: het vertrek moet en zal gebeuren de volgende morgen. Athanagild moet eveneens met de vuisten op tafel slaan. Hij is de koning en de vader. De vrouwen moeten uitvoeren wat hij beslist heeft. Een lange karavaan van ruiters, wagens en karren, volgestouwd met bagage vertrekt uiteindelijk vanuit de straten van Toledo in de richting van de noordelijke stadspoort. Ik herbeleef het afscheid van Galswintha alsof het om een uitvaart gaat. De koning volgt de stoet, gezeten te paard, tot aan de brug van de rivier de Tage. De koningin (Goswinthe is haar naam) kan het niet opbrengen om haar dochter nu al alleen achter te laten en beslist om de groep nog een tijdje langer te volgen. Galswintha zelf wordt meegevoerd in een slaapwagen die getrokken wordt door paarden of runderen.

Karavaan naar het noorden

Aan details geen gebrek. Het mag dan al lang geleden gebeurd zijn. Goswinthe neemt plaats in de wagen van haar dochter in afwachting van een definitief afscheid die altijd maar opnieuw wordt uitgesteld. Etappe na etappe, elk dag opnieuw. Telkens beweert ze dat het de laatste dag is, maar ze kan het niet over haar hart brengen en zo sukkelen ze verder richting Gallië en het noorden. De bergen komen er aan. Ik denk bij mezelf dat een reis van Spanje naar Vlaanderen in die oude tijden vermoedelijk een tocht van maanden moet zijn. De wegen zullen best pover zijn, de Pyreneeën voorbij raken is beslist geen sinecure. Goswinthe host nog altijd mee. Haar persoonlijke beschermers, de Visigoten, hebben haar de hele tijd met de nodige egards behandeld en haar

grillen gerespecteerd. Ze zien echter de gevaren van de reis voor hun koningin somber in en ze grijpen in. Stop. Dit is werkelijk de laatste mijl. Het afscheid moet hier gebeuren en gebeurt ook. Kalmer weliswaar maar natuurlijk zijn er weer die tranen. 'God wil het', snikt Galswintha, 'dat zal wel', denk ik en weg is ze. Alleen de tristesse blijft over. De escorte van heren en strijders van de twee naties raakt voorbij de bergen, passeert Narbonne en Carcassonne en bevindt zich nog altijd op het grondgebied van de Visigoten. De weg leidt hen via Poitiers en Tours naar Rouen waar de huwelijksplechtigheid zal plaatsvinden. Bij de stadspoorten van elke grote stad ontpopt de karavaan zich zoals een rups zich transformeert tot vlinder. De ruiters werpen hun stoffige mantels af. De paarden worden opgekalefaterd. De traditie van de blijde intredes is toen al een feit. Zowel de stedelingen als de gasten willen zichzelf overtreffen in grandeur. Een expositie van rijkdom, een 'm'a tu vu' van de binnentredende gezagsdragers die de rust van de steden maar al te goed kunnen gebruiken om enkele dagen op adem te komen na een vermoeiende reis.

Een ongelikte beer en een ongemanierde boer

De verloofde van de koning van Neustrië ruilt haar stevig reisvehikel voor een bolvormige paradewagen volledig beslagen met zilveren plaatwerk. Van de aankomst van de karavaan in Rouen en de ontmoeting tussen Galswintha en Chilperik krijg ik voor de rest helaas geen beelden door. Chilperik doet in elk geval wat hij beloofd heeft. Hij dumpt zijn vrouwen en ontslaat zijn maîtresses. De mooie Fredegonde, zijn paradepaardje, zijn chouchou, moet eveneens haar status van koningin afstaan. Ze doet dat met een elegantie en een vanzelfsprekendheid die haar hele entourage verrast. Ze accepteert haar degradatie in stijl. Tegen de status van een koningin zoals Galswintha kan ze niet opboksen. 'Kan ik misschien verder aan het paleis verbonden blijven als dienstmeisje?' vraagt ze bescheiden. Dat wordt toegestaan. Niemand lijkt te beseffen dat onder deze façade van welwillendheid een verraderlijke lepe vrouwelijke sluwheid wacht op het ideale moment om toe te slaan en haar slag binnen te halen. Het afwijzen van een vrouw brengt dikwijls het slechtste in haar boven en ook hier is dat het geval. Sinds de dag dat Chilperik de kans schoon zag om zich te verenigen met een meisje van

koninklijke afkomst heeft hij Fredegonde laten staan. De zoon van Chlotarius is nu eenmaal een ongelikte beer en een ongemanierde boer die over lijken gaat en daarbij zeker niet de minste aandacht zal besteed hebben aan de psychologische ongemakken en de verbittering bij zijn gedumpte geliefde. Het komt zelfs niet bij hem op dat het totaal verkeerd van hem is om de gekwetste gewezen koningin alsnog toe te laten in zijn koninklijke residenties en in de nabijheid van zijn nieuwe vrouw Galswintha. Het trouwfeest is zowat een kopie van dat van Gontran en Brunhilde. Pracht en decadentie verenigd in zelden geziene festiviteiten. De Frankische heren van Neustrië zijn er allemaal. Samen met veel strijders die hem trouw zweren en hun eed van onderdanigheid aan hem afleggen. Chilperik is hun koning. Ze plaatsen zich in een halve kring rond hem, zwaaien simultaan met hun glanzende zwaarden in de lucht terwijl ze de traditionele lijfspreuk van het oude land uitspreken. Wie ooit deze eed zal verbreken zal de scherpe snede van het zwaard voelen.

Ik neem nooit nog een andere vrouw

Koning Chilperik doet niet onder voor zijn gezworenen. Een wederzijdse belofte van stabiliteit en trouw, zijn handen rusten hierbij op een versierd koffertje met de relieken van een of andere dode heilige. Hij zweert dat hij de dochter van de koning der Visigoten trouw zal blijven zolang hij leeft en nooit nog een andere vrouw tot de zijne zal nemen. Kersverse koningin Galswintha laat zich eveneens opmerken. Door haar gracieuze goedheid tegenover haar gasten. Ze verwelkomt hen één voor één alsof ze iedereen al jaren kent. Sommigen onder hen verwent ze met een eigen geschenk, anderen dan weer krijgen van haar zachte en zorgzame woorden. Alle aanwezigen verzekeren Galswintha van hun goede trouw en wensen haar een lang en gelukkig leven toe. Na het feest wordt het pas getrouwde stel vergezeld naar het huwelijksbed. Volgens de oude Germaanse overlevering blijft iedereen er buiten de wacht houden tot aan het kriecken van de dag. De rest van de ceremonie volgt in de vroege morgen na de eerste huwelijksnacht. De zogezegde 'morgengave' is een oud Frankisch gebruik waarbij de bruidegom zijn waardering uitdrukt voor het feit dat zijn bruid tijdens de eerste huwelijksnacht nog maagd bleek te zijn. Onder de

aanwezigheid van speciaal gekozen getuigen neemt koning Chilperik met zijn rechterhand de hand van zijn nieuwe echtgenote en met de andere hand strooit hij verse stro over het hoofd van Galswintha. Ondertussen spreekt hij met hoge stem de naam van de vijf steden uit die vanaf heden eigendom worden van de nieuwe koningin.

Als de eerste kalverliefde gekoeld is

De eerste maanden van het huwelijk verlopen min of meer gemoedelijk en vreedzaam voor de nieuwe koningin. Ze probeert met het nodige geduld en douceur te anticiperen op het grillig en wild karakter van haar man. Het mag trouwens gezegd worden dat Chilperik aanvankelijk wel zijn tijd en affectie besteedt aan zijn nieuwe vrouw. Hij is blijkbaar apetrots op haar en vooral in de wolken dat hij net zo een nobele en mooie vrouw heeft zoals zijn broer. En als de eerste kalverliefde wat gekoeld is, blijft hij haar voorlopig nog liefhebben uit vrekigheid en hebzucht. Galswintha is steenrijk. Wat ze met zich heeft meegebracht aan zilverstukken en kostbare objecten loont de moeite. Chilperik koestert de schat van zijn vrouw vermoedelijk meer dan haar ziel en lichaam. Een schat van een vrouw hebben mag hier beslist dubbelzinnig opgenomen worden. Misschien moet ik de rollen van de zin omdraaien en spreken van de vrouw van een schat. Na een tijd is hij natuurlijk al gewend aan zijn nieuwe echtgenote en haar bruidsschat en beschouwt hij beiden als een verworven recht. Wat kunnen zijn vrouw en haar geld hem nu nog schelen? Haar morele schoonheid, haar natuurlijke aantrekkingskracht en de liefdadigheid die ze toont voor de Frankische sukkelaars en de armen zijn niet langer van die aard om hem te charmeren. Gust Thierry zegt het niet met zoveel woorden, maar een echte beauty moet Galswintha toch niet echt zijn. Hij is getrouwd voor haar status en haar geld en niet voor haar uiterlijk. Zijn seksuele driften voor haar zijn gesmolten als sneeuw voor de zon. 'Il n'avait de sens et d'âme que pour la beauté corporelle', ik bedoel maar dat hij alleen maar schone prenten in zijn bed wil. Zijn huwelijksbeloften en engagementen vliegen op het bovenste schap. Chilperik voelt voor Galswintha op de duur alleen nog maar koelheid en verveling. Reken maar dat Fredegonde dat allemaal in de gaten heeft en er

vermoedelijk ook wel op aanstuurt. Wat Galswintha mist, heeft zij in overvloed. Zijn passie voor haar laat weer op als nooit tevoren.

Een regen van leugenachtige tranen

Chilperik brengt zijn vroegere maitresse weer in poleposition en maakt van haar weer zijn officiële bijzit. Als een gevolg hiervan etaleert Fredegonde zich nu op een hautaine en misprijzende manier ten opzichte van Galswintha. Die zal zich uiteraard erg gekwetst voelen. Aanvankelijk verbijt ze haar verdriet en teleurstelling. Ergens in een hoekje wenen, zal het wel zijn, hier in de villa lijkt niemand nog enige achting voor haar te tonen. Als dat zo zit, dan zou ze beter direct verstoten worden, zegt ze. Ze stelt Chilperik voor om terug te keren naar haar thuisland in het zuiden, naar mamaatje. Chilperik mag er niet aan denken. Het vrijwillig opgeven van de rijkdom van zijn echtgenote is voor zijn hovaardige en hebzuchtige ziel niet eens bespreekbaar. Zijn Galswintha loopt er nu inderdaad wat stilletjes bij, maar ze zal wel inbinden. Ze zal het nooit aandurven om weg te lopen. Hij is er gerust in. Hij wil hoe dan ook geen risico's nemen. Ze kan hem niets schelen, maar dat laat hij niet meer merken. Doen alsof, rond de pot draaien, eens rustig met haar praten, haar even strelen. Ja, ja. Ze mag terugkeren wanneer ze wenst, ze moet het maar zeggen wanneer de ideale tijd hiervoor zal aanbreken. Galswintha laat zich vangen. Misschien zou ze dan toch beter blijven waar ze is, of tenminste nog wat wachten met die terugkeer. Tot ze op een nacht door een vertrouweling van Chilperik in haar slaap gewurgd wordt en hij haar zogezegd de volgende morgen dood aantreft en daarbij in een rol van vermoorde onschuld stapt en een regen van leugenachtige tranen plengt. Enkele dagen later krijgt Fredegonde haar rechten van vrouw en koningin netjes terug en is Galswintha volstrekt verleden tijd. Gezien haar trackrecord van moorden, lijdt het geen twijfel dat ook zij wel de hand zal gehad hebben in het wurgen van haar rivale.

De koningin werd brutaal vermoord

Gust Thierry heeft te doen met de vermoorde koningin. Deze stijlvolle, melancholische en zachtaardige vrouw heeft haar pad

gekruijsd met dat van een barbaarse onbeholpen Merovingier. Het lijkt er wel op dat ze uit een andere eeuw is gekomen. In een periode waar moord en geweld schering en inslag zullen blijven, laat ze hoe dan ook een schijn van ontroering achter bij een aantal Frankische zielen die haar met verloop van de tijd zullen vereren met verhalen en sagen die hun gewezen prinses een bovennatuurlijke status zullen bezorgen. Het zijn legendes die de volgende eeuwen alleen maar versterkt zullen worden door de mond aan mond publiciteit van vaders op zonen en van moeders op dochters. Ikzelf ga er niet dieper op in. De dood van Galswintha ontspoord in een conflict tussen Chilperik en Sigebert, de schoonbroer van de vermoorde vrouw. Brunhilde, de zus van de vermoorde koningin, wenst Chilperik en Fredegonde naar de hel. Er ontstaat in de loop van het jaar 568 een diepe vijandschap tussen Chilperik en Sigebert. Een spel van wraak en vendetta in de zuiverste traditie van de maffia. Chilperik zal het effect ervan ongetwijfeld verkeerd ingeschat hebben. Gontran, de koning van Orléans, wordt opgeroepen om de ruzie tussen zijn ruziënde broers te beslechten. Dat kan alleen maar gebeuren conform de regels van de Germaanse rechtspraak. Brunhilde krijgt alsnog de douairie (de steden die Galsinwtha kreeg ter gelegenheid van de morgengave) van haar overleden zuster als erfenis samen met een koffer vol zilvergeld. Het is de prijs die de moordenaar betaalt voor het bloed van zijn vrouw. Dat zilver staat bekend als 'Wehrgeld of weergeld', vermeldt de schrijver in een voetnoot. De moordenaar of diens familie kunnen de wraak en de vendetta afkopen tegen een door de wet afgesproken som zilvergeld.

Frankrijk brandt

Chilperik denkt ondertussen maar aan één ding: de gebieden heroveren die hij afgestaan heeft aan de Visigoten in ruil voor de hand van Galswintha. De landstreek ten zuiden van de Loire met o.a. de steden van Tours, Poitiers, Limoges, Cahors en Bordeaux die hij in 567 geërfd heeft van zijn broer Charibert. Dank zij de schenking van de morgengave heeft hij wat tijd kunnen kopen om een leger op de been te brengen. De oorlog zal drie jaar duren. Zijn huurlingen zijn Germanen die afgezakt zijn van ver over de Rijn. Frankrijk brandt. Bisschop Gregorius maakt geen melding van de getalsterkte van de legers. Er moeten ongetwijfeld

honderdduizenden krijgers bij betrokken zijn. Kerken worden verwoest, geestelijken vermoord of verkracht, diefstal, brandstichting, de typische ingrediënten van een oorlog zoals er nog veel zullen volgen. De nederzettingen rond Parijs en Reims kunnen niet anders dan dit triest lot te ondergaan. Chilperiks zoon Clovis neemt Tours in maar verslikt zich dan bij de inname van Bordeaux waarna hij zich haastig moet terugtrekken op Angers. Ook Clovis' oudste broer Theodebert stort zich in de oorlog. Daarop volgt een mobilisatie van de mannen van Sigebert, barbaarse Franken die in massa overkomen vanuit hun stekken aan de overzijde van de Rijn. De oorlog escaleert, wordt even stilgelegd door een tijdelijke vrede en barst daarna opnieuw in volle hevigheid los. Een strijd op leven en dood waarbij Theodebert sneuvelt en Chilperik afdruipt en zich moet gaan verschansen in Doornik. Samen met zijn vrouw en zijn krijgers. Sigebert maakt zich meester van Neustrië en walst in triomf doorheen het Frankrijk tot aan Rouen en tot Doornik die hij in de tang neemt.

De bevrijding

De passage van Sigebert in de richting van het noorden wordt naar mijn aanvoelen een beetje magisch beschreven. Het voelt aan als een rechtstreekse commentaar van op de moto met een bibberende commentator die zijn emoties en gedachten hun vrije gang laat gaan. Waarom moet ik nu trouwens denken aan de taferelen bij de bevrijding van Normandië uit 1944? Wel te verstaan natuurlijk dat het hier om mijn eigenste wereld van 1500 jaar geleden gaat. Mijn zintuigen spannen zich op om niets over het hoofd te zien en de atmosfeer van de zesde eeuw in volle hevigheid op te snuiven. En vooral niets te missen van het schouwspel. De passage van Sigebert door de gebieden van Chilperik, het land dat hem nu voortaan zal toebehoren, voelt aan als een aangekondigde triomf. De Gallische burgers en de geestelijken van de steden komen hen in processie tegemoet. De Franken onder hen bestijgen hun paarden en sluiten zich aan bij de strijdkracht van Sigebert om hem op die manier verder te begeleiden. De aanmoedigingen en het gejuich van de mensen vullen de lucht, een vreemde mengeling van de Teutoonse en Romeinse taal. Eerstgenoemde taal is een soort sterk verbasterd

Germaans dialect dat zich beetje per beetje en generatie na generatie zal verpoppen tot de Romaanse taal beter bekend als bijvoorbeeld het Latijn of het Frans. Langs de oevers van de Somme en de Seine, in het hart van Neustrië, ontmoeten de mannen van Sigebert vooral de Gallo-Romeinen die blijkbaar een meerderheid van de inwoners uitmaken. Hoe dieper ze echter het noorden binnendringen, hoe meer de Germaanse tinten zich beginnen te ontfouwen. De Franken blijken in onze contreien de meerderheid uit te maken. Ze groeperen zich in kleinere groepen onder de beschermende leiding van gewezen krijgs mannen. Stammen die zich omgevormd hebben tot landbouwkolonies. Aan de rand van de moerassen en de vele bossen van de Belgische provincie. Rome heeft ooit Gallië ingedeeld in zeventien provincies waarvan 'La Belgica' er twee van uitmaken.

De grens tussen de beide Belgica's

Vitry, in de buurt van Douay, honderd km verwijderd van Poperinge, vormt zowat de grens tussen de beide Belgica's. De Franken van het noorden zijn landbouwers en bewerken het land. De Franken van het zuiden zijn militaire leenmannen die er altijd op voorzien zijn om zich ten dienste te stellen van hun koning. Ik ben getuige van een ceremonie in de buurt van Vitry. Op een vlakte afgezoomd met tenten en barakken waar de strijders kunnen slapen en logeren. Toch diegenen die geen logies gevonden hebben in de woningen en de hutten van wat toen bekend staat als Victariacus, Vitry-en-Artois. Honderden gewapende Franken hebben zich in een brede halve cirkel opgesteld rond koning Sigebert die zelf ook omringd is door zijn officieren en de heren van stand. Vier robuuste krijgers treden voorwaarts en dragen een wapenschild met zich mee waarop koning Sigebert gaat plaats nemen en die ze vervolgens als een soort van levende troon boven hun schouders tillen. De krachtpatsers dragen hem nu drie keer de kring rond. Sigebert ondergaat de talrijke aanmoedigingen, applaus en blijde kreten als een echte heer en meester terwijl hij de platte zijde van zijn zwaard laat neerdalen op hun met staal versierde schilden. Ik maak een typische ceremonie mee die de Frankische stammen te berde brengen bij de verkiezing van hun opperhoofd, chef of koning. Na de derde ronde, zo voorzien de oude Germaanse rituelen het toch, is de koninklijke inauguratie een feit

en vanaf dat moment kan Sigebert zich officieel de titel 'koning van de Franken' toe-eigenen. Zowel van Oster-Rike als van Neoster-Rike. Van Austrasië én van Neustrië. De rest van de dag en de week wordt er nu tijd gemaakt om de kroning te vieren. Plezier, krijgsviertier, somptueuze maaltijden waarbij de voorraden van de nu 'koninklijke' boerderij van Vitry serieus aangesproken worden. Die boerderij is in wezen de enige landbouwexploitatie in de regio en zal zich met verloop van tijd omvormen tot het stadje zelf. Op die manier ontstaan zowat alle dorpen in heel Vlaanderen uit dergelijke primitieve landbouwgemeenschappen.

Doornik zit in de tang

Op enkele mijlen hiervandaan, vijftig km om precies te zijn, ligt Doornik in de tang van de Austrasische troepen. De sfeer is hier totaal anders dan in Vitry. Chilperik en zijn leger liggen er in de lappenmand. Een koning die zich verraden en onteigend voelt. Fredegonde worstelt met vlagen van angst en wanhoop waarbij ik haar best kan vergelijken met een wild en gewond dier. Het moet een wreed vrouwmens zijn, zowel in de letterlijke als in de figuurlijke zin. Bij haar aankomst binnen de door de Romeinen gebouwde stadsmuren van Doornik is ze hoogzwanger en kan ze elk moment gaan bevallen. Onder het tumult van een strijd op leven en dood en bij het ondergaan van de nodige doodsangsten, bevalt ze van een zoon. Eerst weigert ze om haar baby te bekijken en beslist ze om hem aan zijn lot over te laten en hem te laten sterven als een nieuwe reden van dreiging, maar na korte tijd neemt haar moederlijk instinct het over van die kwade gevoelens. De nieuwgeborene wordt nog diezelfde dag door de bisschop van Doornik boven de doopvont gehouden. Zeer tegen de gewoonte van de Franken in, krijgt de kleine geen traditionele naam, maar wordt hij Samson genoemd. Het tekent de vertwijfeling bij de ouders die in hun noodsituatie de naam kiezen van die van een bevrijder. Ze denken hierbij natuurlijk aan de legende van de onoverwinnelijke Samson die de Filistijnen naar de verdommenis hielp. De situatie is hopeloos voor Chilperik en zijn Fredegonde. Ze kunnen geen kant meer uit en voelen de impasse als een moordend deken over zich hangen. Fredegonde zoekt wel duizend manieren om er aan te ontsnappen. Elke sprankel hoop kan hun

redding betekenen, ze weigert om bij de pakken te blijven zitten. Tussen de vele mantschappen die samen met hen vastzitten in Doornik, leert ze twee mannen kennen die het echtpaar door dik en dun zijn blijven steunen.

Koning Sigibert moet geliquideerd worden

Ze lijken oprecht, sympathiek en trouw. Twee jonge gasten geboren in de streek van Terwaan, in die dagen de hoofdstad van de Morinen. Raschte Franken zijn ze, met een ideale geest van loyaliteit en onderdanigheid. Fredegonde neemt hen in vertrouwen, maakt hen zo zot als een achterdeur, giet hen vol met bedwelvende dranken tot ze gebrainstormd en totaal gefascineerd van haar bereid zijn om alles te doen wat hun meesteres hen zal opdragen. De opdracht is duidelijk: ze moeten naar Vitry gaan om er koning Sigibert te vermoorden. De jonge krijgers beloven om te doen wat hun koningin hen vraagt. Ze stopt hen een langwerpige houwdegen toe, een Merovingische 'scramasax', die ik het best kan vergelijken met een flink broodmes met één geslepen zijde. De scherpe kant werd zorgvuldig en voor alle zekerheid gedompeld in een vat van gif om elke verwonding ongeneeslijk te compliceren. Zo is ze dus wel, deze Fredegonde. 'Als jullie in deze missie slagen en levend terugkeren, zal ik jullie overladen met eer en prestige. En als jullie sneuvelen zal ik er bij alle heiligen voor zorgen dat jullie het eeuwig leven zullen krijgen.' De twee jonge mannen vertrekken uit Doornik, presenteren zich als deserteurs van de troepen van Chilperik en slagen er in om via de diverse Austrasische linies tot in het koninklijk domein van Vitry te raken. De sfeer van de feesten en de banketten hangt nog in de lucht, Sigibert is die dagen erg toegankelijk voor zijn onderdanen. Het tweetal meldt zich aan met de boodschap dat ze uit Neustrië komen en dat ze hun nieuwe koning zouden willen groeten. Ze worden met mes en al tot bij hem toegelaten, blijkbaar is dat een oude Germaanse gewoonte, nu hoe dan ook: terwijl Sigibert hen welwillend toekijkt krijgt hij onverwacht een scramasax in zijn lichaam gepriemd. Hij schreeuwt nog eens luid en valt dan dood op de grond. De verraderlijke missie is geslaagd. Sigiberts kamenier Hareghisel en een Visigoot die luistert naar de naam van Sigila komen haastig toegesnel en trekken hun zwaarden. Hareghisel wordt gedood en Sigila zwaar

toegetakeld door de moordenaars die zich verweren alsof ze zich in een soort van roes bevinden.

De kronkels van de menselijke geest

Een gevoel van trance op weg naar het eeuwig leven zoals de zelfmoordenaars van de Islamitische staat anno 2016 wellicht ook zouden willen ervaren. De kronkels van de menselijke geest herbergen blijkbaar de vreemdste creaturen. Lang zal hun verzet echter niet meer duren. Tijdens een ongelijke strijd worden de infiltranten om het leven gebracht. Het nieuws van de aanslag slaat in als een clusterbom met de nodige collateral damage. De Austrasiërs die de voorbije dagen nog uitbundig de zege van Sigebert hebben gevierd, grijpen hun schaarse bagage en haasten zich om de terugweg naar hun thuisland aan te vatten. Ze hebben blijkbaar allemaal haast, want de onvoorziene dood van de koning betekent blijkbaar het beginsignaal van een onophoudelijke stroom van wanorde, geweld en roofpartijen in heel Frankenland. Het vertrek van dit geduchte leger naar de Rijnstreek bevrijdt Chilperik in één ruk van elke tegenstand. Hij kan zich plots weer bewegen waar hij ook maar wil. Zopas ontsnapt aan een haast onontkoombare dood, verlaat hij nu de muren van Doornik om het opnieuw bezit te nemen van zijn eigen koninkrijk plus dat van zijn vermoorde broer Sigebert. Hij haast zich naar Vitry, de plaats waar zijn broer vermoord werd. Van het triomfantelijk leger van Sigebert is niets meer terug te vinden. De Neustriërs en de Austrasiërs hebben een wezenloze leegte achtergelaten. Er zijn alleen nog die enkele vertrouwelingen die de wacht houden bij het lijk van Sigebert. Chilperik bekijkt het kadaver van zijn broer zonder wroeging en zonder haat. Vreemd genoeg kan ik niet met zekerheid zeggen of hij nu al dan niet op de hoogte is geweest van de plannen van Fredegonde. Hij wil in elk geval dat zijn broer de begrafenis krijgt die past bij een echte koning. Hij beveelt zijn mannen om Sigebert te kleden in zijn strijderskledij compleet met wapens en zijn militaire uitrusting. Zoals dat de gewoonte is bij de Germanen. Hij wordt met de nodige pracht en praal begraven in het dorp Lambres op de Scarpe in de buurt van Douai. Later zal Sigebert bijgezet worden naast zijn vader Chlotarius in de basiliek van Soissons.

Passie en fataliteit

Gust Thierry blijft even stilstaan bij deze tragedie die in niets moet onderdoen voor de oude Griekse drama's. De passies, de sinistere karakters, de fataliteit hebben van deze Merovingische dynastie bijna een mythisch schouwspel gemaakt. Brutale instincten, niet gekanaliseerde en ongeordende passies versus het aandachtig opgestoken vingertje van God. Het fatalisme waarmee deze laatste zinnen geschreven werden, wijst erop dat de familiegeschiedenis van Chilperik en de zijnen nog ver van afgelopen is. Het jaar 575. Brunhilde verneemt in Parijs dat haar man Sigebert vermoord werd. Veertig is hij geworden. Geen enkele geschiedschrijver besteedt enige aandacht aan haar gevoelens. Chilperik en Fredegonde hebben eerst haar zus vermoord en daarna haar man. Wraak en rancune zullen het ongetwijfeld overnemen voor de rest van haar leven. Zelf durft ze niet terug te keren naar Austrasië. Ze wil eerst hun zesjarige zoon in veiligheid brengen te Metz waar ze hem tot de nieuwe koning laat kronen. De kleine noemt Childebert II naar analogie van zijn overleden oom Childebert I. Ik besluit om hem voortaan als Childebert junior te omschrijven omdat ik nu eenmaal niet zo tuk ben op het plaatsen van nummers op de ruggen van mensen. De Franse verslaggeving van Gust laat wat te wensen over en ik ga op zoek naar andere bronnen. Het Nederlandse boek 'Tafereelen van de staatsomwenteling in Frankrijk' uit 1824 baseert zich op dezelfde bronnen als die van Augustin Thierry en ik ben maar wat dankbaar dat ik de hele zaak nog wat dieper kan uitspitten.

De barbaarse wreedheid van Chilperik

De gevolgen van deze vorstenmoord blijken niet in te schatten. Zoals eerder gezegd breken de verbaasde Austrasiërs hun kamp bij Vitry op en vertrekken ze in uiterste verwarring. Ze worden opgejaagd door de troepen van Chilperik die er in slagen om de rechterhand van Sigebert gevangen te nemen. Het blijkt om diezelfde Sigila te gaan die getuige was van de moord en blijkbaar ook gold als sterke man achter koning Sigebert. Sigila wordt aan de barbaarse wreedheid van Chilperik en Fredegonde opgeofferd. Ik mag er ondertussen wel zeker van zijn dat Chilperik wel degelijk de

hand gehad heeft in de moord op zijn broer. Hoe wreed en crimineel het koppel zich gedraagt, ervaar ik in volgende passage: 'om hun gramschap op Sigila nog meer te verkoelen, lieten ze het vlees van zijn lichaam met gloeiende tangen scheuren en daarna werd het zieltogend overblijfsel onmenselijk aan stukken gehouwen.' Het overbrengen van Childebert junior naar Metz, is blijkbaar niet van een leien dakje gelopen. Nadat Chilperik zijn gezag weer hersteld heeft, rukt hij op naar Parijs waar Brunhilde en de peuter zich nog altijd bevinden. 'Dit kind, hetwelk ook zeker in de handen van zijn oom zou zijn gevallen, werd echter door de hertog Gombaud, een vertrouweling van Brunhilde gered door middel om het 's nachts in een mand langs de stadsmuren te laten afzakken, waarna een getrouwe bediende hetzelfde aannam en behouden naar Metz overbracht.' De troonopvolger wordt per direct als nieuwe koning van Austrasië gehuldigd onder de bescherming van zijn oom Gontran, de koning van Orléans en Bourgondië.

Een rollercoaster van gebeurtenissen

Grijze en stoffige geschiedenis? Laat me niet lachen. Het verleden ontvouwt zich als een rollercoaster van gebeurtenissen alsof die vijftien weggeleden eeuwen er voor spek en bonen hebben bijgezet. Aan kleur en actie is er geen gebrek. Het wegmoffelen van de troonopvolger heeft de plannen van Chilperik en Fredegonde danig doorkruist. Van Parijs maken ze zich gemakkelijk meester, Brunhilde is niet langer topprioriteit en wordt verbannen naar Rouen waar ze niet bij de pakken zal blijven zitten. Meroveüs, de oudste en enig overgebleven zoon van Chilperik en zijn eerste vrouw Audovera wordt met een krijgsmacht naar Poitou gestuurd met de opdracht om deze provincie die nu aan Childebert junior behoort te overmeesteren. De dertienjarige Meroveüs, veel ouder kan hij niet zijn, laat zich echter niet voor de kar van zijn stiefmoeder spannen, hij zal haar bloed wel kunnen drinken. De jongeling heeft daar natuurlijk zijn redenen voor. Na de geboorte van de kleine Samson is het twijfelachtig of hij, de zoon van Audovera, ooit de kans zal krijgen om koning van Neustrië te worden. In plaats van te doen wat zijn vader van hem verlangt, versast hij zijn troepen via Tours naar Le Mans. Naar het klooster

waar zijn moeder Audovera nog altijd verblijft na haar scheiding van Chilperik en waar ze een bijeenkomst organiseert. Moeder Audovera komt met een gedurfd en geniaal plan voor de dag. Waarom zou Meroveüs niet trouwen met weduwe Brunhilde? Zo kan haar zoon koning worden van Austrasië. Of het plan effectief van Audovera komt, durf ik te betwijfelen. Bisschop Gregorius beweert het alleszins. De meeste historici zien er echter de hand in van Brunhilde die haar verloren status perfect kan herstellen door te trouwen met de zoon van Chilperik en die daarmee op een grandioze manier revanche neemt op de moordenaars van haar echtgenoot en zuster.

Meroveüs wordt opgepakt

De bisschop van Rouen, een vertrouweling die Meroveüs ooit boven de doopvont hield en daarvoor de levieten gelezen werd door Chilperik, zal de verbintenis arrangeren. Het huwelijk gaat door in Tours. Een reactie laat niet lang op zich wachten: 'nauwelijks had Chilperik het bericht van dit huwelijk ontvangen, of hij rukte met enige krijgsbenden naar Rouen, zette Brunhilde onder een strenge verzekering en voerde Meroveüs gevangen mee naar Soissons. Maar de onmenselijke Fredegonde, die geen gelegenheid liet voorbijgaan om de telgen van Audovera te doen vellen, had hem een ander lot voorbereid. Na de dood van Sigebert hadden verscheidene aanzienlijke Austrasiërs zich aan Chilperik onderworpen, maar de wreedheden en knevelarijen van dit vorstelijk paar moe zijnde, vielen zij hen dagelijks af en brachten hun hulde aan de jonge Childebert junior.' Vergis je niet: hier gaan maanden overheen. Fredegonde blijft bij haar bewering dat Meroveüs de macht in Neustrië wil overnemen van zijn vader en zo blijft haar stiefzoon lange tijd onder een soort van huisarrest in Soissons en dat in afwachting van zijn berechting. Eén van die overgelopen Austrasische leiders luistert naar de naam van Godin. Hij beslist om Meroveüs te gaan bevrijden en slaagt er in om Soissons te veroveren. Het scheelt geen haar of hij kan Fredegonde oppakken. Spijtig voor hem trouwens, 'doch deze vorstin ontkomen zijnde, nam haar maatregelen dat Godin onverwacht overvallen werd, zijn krijgsvolk geslagen. Hij zelf werd gevangen genomen en aanstonds om het leven gebracht.' 'Zie je nu wel dat er een staatsgreep in de maak was', sneert Fredegonde. 'Het huwelijk

tussen Meroveüs en Brunhilde, de inval door Godin, de medewerking van de bisschop daar in Tours zijn allemaal onderdeel van dat ene plan.' Childerik kan moeilijk anders dan zijn vrouw gelijk geven, haar wil is wet, wat meteen het begin van een heksenjacht inluidt. Meroveüs wordt opgepakt en na enkele maanden van semi-gevangenschap verplicht om zich als priester terug te trekken in een klooster. Dat beslist in elk geval het huistribunaal, een groep van vertrouwelingen rond Fredegonde en Chilperik.

Een paardenstaart als teken van koninklijke status

De 'would be' rechtbank oordeelt dat Meroveüs zijn haar moet laten knippen wat er op neer komt dat hij verstoten wordt van de tak van de Merovingen. Schrijver Thierry vertelt wat meer over de haardracht van de Merovingen. Hun naam blijft verbonden aan de Frank Merovech, de grootvader van Clovis en rond 450 bekend geworden als de stichter van het grote Frankische rijk waar nu zo veel om te doen is. Met 'nu' bedoel ik uiteraard de zesde eeuw. De clan van de Merovingen blijkt grote waarde te hechten aan hun haardos en meer bepaald aan de lengte ervan. Een oude gewoonte, geïnspireerd op religieuze achtergronden verbiedt erfgenamen van Merovech om ooit hun haar af te knippen. De haardracht als teken van het erfelijk recht tot de koninklijke status, een paardenstaart gekweekt vanaf de geboorte die nooit mag benaderd worden met de schaar. De nakomelingen van de oude Merovech onderscheiden zich zo van de andere Franken. Hun kapsel hangt in lange slierten en vlechten tot halfweg hun lichaam. Daar iets van afknippen, komt over als het ontheiligen van de persoon in kwestie en als dat dan toch gebeurt, dan kan de waardigheid en de status van de persoon pas na lange jaren terugkeren wanneer het haar weer zijn normale lengte zal bereiken.

Degradatie van een Merovingische prins

Een Merovingische prins kan op twee manieren gedegradeerd worden. Een kappersbeurt in Frankische stijl, tot op schouderhoogte. Ofwel een kort kapsel conform de Romeinse mode. Een kort kopje als teken van een complete vernedering met

daarbij als toetje nog een tonsuur zoals bij de paters. Deze tonsuur is de straf die Chilperik oplegt aan zijn zoon Meroveüs. De jonge man verliest elk recht om ooit nog te regeren en mag zelfs geen wapens meer dragen. Priester zal hij worden. Hij moet zijn reguliere kledij afleggen en zich kleden in een Romeins habijt en toetreden tot de clerus. Ze zetten de jongen met tonsuur en habijt op een paard en sturen hem onder strenge bewaking naar het klooster van Le Mans waar hij verder zal dienen te leven in volstrekte afzondering en conform de strengste kerkelijke regels. Er komt maar geen einde aan de stroom van gebeurtenissen. Childerik en Fredegonde zullen hier niet zo maar mee weggomen. Dat is toch de mening van Gillis, de bisschop van Reims en die van hertog Gontran-Boson een prominente Austrasiër die eigenhandig Theodebert, de zoon van Childerik zou hebben vermoord. Dat vertellen de geruchten toch. Misschien heeft hij het wel niet zelf gedaan, hij heeft in elk geval geen opdracht gegeven aan zijn mannen om de troonopvolger te sparen waarop ze Theodebert boudweg hebben afgeslacht en dat terwijl hij de jongen perfect het leven kon hebben bespaard. Ik wil mijn lezers verdere details besparen en jullie enkel de raad meegeven dat deze Gontran-Boson niet altijd is wie hij lijkt te zijn.

De bisschop van Tours speelt ook zijn rol

Gontran-Boson, ik noem hem voortaan Boson, die als bevelhebber nog heeft gediend onder Sigebert, wordt in Aquitanië op de hoogte gebracht van de vreselijke moord op zijn koning en vreest vanaf dat moment ook voor zijn eigen leven. Dat is toch zijn kant van het verhaal. Bisschop Gregorius van Tours biedt hem onderdak aan in zijn kerk. De kerk is een sacrale plaats waar elkeen asiël moet kunnen krijgen beweert hij en zo voegt hij de daad bij het woord. Te midden van de door elkaar geschudde maatschappij van die dagen demonstreert hij zonder vrees een trotse waardigheid. Boson en zijn twee dochters kunnen zich installeren in een voorhuis van de basiliek van Sint-Maarten, in die tijd nog een eerder primitieve houten constructie en niets vergeleken in wat de kerkelijke autoriteiten later zullen neerpoten. Het is meteen gedaan met de rust voor de bisschop en zijn geestelijken. Chilperik pikt het niet dat de Austrasiër buiten schot blijft dank zij de medewerking van Gregorius. Hij wil Boson kost wat kost in zijn

bezit krijgen. Eerst is er natuurlijk nog de vriendelijke vraag of de bisschop soms deze Boson zou willen uitleveren, een vriendelijk schouderklopje zoals vrienden dat onder elkaar plegen te doen. 'Nee, natuurlijk niet', antwoordt Gregorius, waarop de eisen van Chilperik met de dag dreigender worden en zich ook gaan richten aan de hele geestelijke kliek om zich uiteindelijk zelfs te keren tegen alle inwoners van de stad Tours. Een Austrasische legerleider met de naam Rokkolen gaat zich moeien met de zaak. Hij en zijn manschappen slaan hun kamp neer aan de poorten van Tours. Zijn krijgers heeft hij geronseld in de buurt van Le Mans. In opdracht van Chilperik wel te verstaan. 'Als je Boson niet uitlevert, dan zal ik de stad en zijn buitenwijken in brand steken' dreigt hij. Een dreiging die blijkbaar geen indruk maakt op bisschop Gregorius. Een tweede boodschap volgt: 'als je de vijand van de koning niet buiten bonjour, zal er één mijl rond Tours niets meer overeind blijven staan en zal zelfs geen kar er nog naartoe kunnen rijden.'

Een intrigant van het zuiverste allooi

Rokkolen krijgt het op de zenuwen van deze koppige bisschop. Zijn dreigementen lijken niet echt indruk te maken. Zijn bescheiden leger oogt in elk geval niet bij machte om een uitgestrekte stad als Tours klein te krijgen. Veel meer dan zijn pijlen richten op het bijgebouw waar Boson zich bevindt, kan hij eigenlijk niet. Precies wat er ook gebeurt. Met groot vertoon van macht en slecht karakter vallen ze aan en proberen ze het uit houten planken opgetrokken gebouw te plunderen en af te breken. Waar de geviseerde Boson zich op dat moment verschanst, wordt er niet bij verteld. Gregorius van Tours houdt voet bij stuk en levert zijn gast niet uit. De persoon van Boson blijft me ondertussen intrigeren. Hij is een opmerkelijke figuur van Germaanse afkomst laat Gust Thierry van zijn tong rollen. Een persoon met leiderscapaciteiten die wel weet hoe hij zijn manschappen moet motiveren. Hij blijft niet bij de pakken zitten daar in zijn asiel van de Sint-Maartensbasiliek. Er kan geen sprake van zijn om de hele dag te zitten eten en te drinken en te lanterfant. Boson wil op de hoogte gehouden worden van de stand van zaken en zoekt naar manieren om er zijn profijt uit te halen. De degradatie van troonopvolger Meroveüs en zijn

verbanning in het klooster, lijken Boson een zeer interessante materie. Het wordt van langs om duidelijker dat deze man een intrigant van het zuiverste allooi is. De raid van Rokkolen kan niet anders dan een schertsvertoning zijn, het opzetten van een mistgordijn die de dubbelrol van zijn medestander Boson moet camoufleren.

Het kloosterhabijt vliegt in de kast

Ik heb er wel wat werk aan om de juiste context van de valstrik te snappen. De opzet blijkt uiteindelijk te liggen bij de ontvoering van de verbannen koningszoon Meroveüs. Er rijpt een plan om Meroveüs te gaan bevrijden en om zich samen te verschansen in Tours waar ze met elkaar zouden kunnen overleggen hoe ze de macht terug zouden kunnen overnemen in het gebied. Meroveüs kan hem gestolen worden, maar zijn mogelijke toegang tot de algemene macht in Gallië is een voldoende drijfveer om zich aan deze man te linken. Terwijl ik dit hier allemaal neerschrijf, overvalt me het gevoel dat ik een of ander avonturenverhaal aan het uitvinden ben. Maar nee, alles lijkt ook in werkelijkheid te hebben plaatsgevonden. Ik heb dus alle redenen om me verder in deze waargebeurde feiten onder te dompelen. Hij brengt subdiaken Rikulf op de hoogte van zijn plannen. Rikulf stelt voor om er samen met Gailen, een jonge Frankische krijger op uit te trekken richting Meroveüs en om er ter plekke in Le Mans poolshoogte te gaan nemen van de situatie. Ik maak van een lang verhaal één korte zin: ze kunnen Meroveüs bevrijden wat dus neerkomt op het ontvoeren van hun target. Het kloosterhabijt vliegt in de kast en mijn prins zet zich weer in zijn strijdersoutfit, klaar om de natie te veroveren. Weet hij veel dat Boson een verrader en een intrigant is. De voorstellen van Rikulf vallen meteen in goede aarde, man, wat is die gast blij om weer in actie te komen. Rikulf, Meroveüs en een groep medestanders geven hun paarden de volle galop richting Tours terwijl de afgezette kroonprins zijn tonsuur angstvallig verbergt onder een bruine kap. Hun aankomst valt samen met een feestdag in de stad. De bisschop gaat de misviering voor en geeft brood en wijn aan de gelovigen zoals dat toentertijd nog de geplogenheid is in de jeugdijaren van de katholieke kerk. Het staat de Christenen trouwens vrij om een stukje brood mee naar huis te nemen en die pas te nuttigen in geval van nood. De broden liggen

uitgespreid op een doek bovenop het altaar. Vlak naast de twee met wijn gevulde kelken. Gewijd materiaal en na al die jaren ken ik de truc nog altijd niet om van simpel water in één twee drie gewijd water te maken, waarmee de diepgelovigen dan hun kruisteken maken.

De bisschop doet het in zijn broek

Meroveüs staat half verscholen achteraan in de kerk. De diakens hebben de onbekende man zien staan en bestuderen hem. De jonge man ziet er moe en gefrustreerd uit en komt tussen de menigte naar voor. Tot bij bisschop Gregorius. 'Ben ik het misschien niet waard om de communie te ontvangen?', vraagt hij met een snak en een beet, 'hebben jullie de vloek van de kerk nu al over me uitgesproken?' Pas op dat moment krijgt Gregorius door dat hij hier te maken heeft met de verstoten zoon van Chilperik. De kerkleider zit met een technisch probleem. De man voor hem heeft twee zware zonden op zijn kerfstok die voor de jonge kerk als absolute taboes gelden. Meroveüs is getrouwd met zijn tante en heeft nog maar pas zijn kap over de haag gegooid en omgeruild voor de wapens die hij hier met zich meedraagt. Alleen een speciale geestelijke commissie zal daarover kunnen oordelen. Ondertussen kan bisschop Gregorius moeilijk anders dan deze man de communie te weigeren. Het is dat wat hij antwoordt aan Meroveüs, kalm, zacht en op een waardige manier zoals ze hem hier kennen. 'Als ik hier de communie niet krijg, dan zal ik hier één van je gelovigen om het leven brengen', schreeuwt Meroveüs, 'Waar haal je het recht om me zomaar te excommuniceren, zonder hiervoor eerst om toestemming te vragen bij de kerkelijke autoriteiten?' Ik lees de Franstalige volzinnen die mijn schrijver spendeert aan de reactie van de bisschop. Veel ditjes en datjes die vertellen dat de bisschop het eigenlijk in zijn kerkelijke broek doet en de kwade man vlug zijn portie van het gewijd brood aanreikt. Zijn collega's in Parijs moeten hun plan maar trekken met de rest..

De probleemgevallen van Gregorius van Tours

Bisschop Gregorius van Tours heeft nu twee probleemgevallen waar hij asiel aan moet verlenen. Boson en Meroveüs. Die laatste is

een echte pierewaaier, een onbetrouwbaar, licht ontvlambaar sujet die denkt dat hij alle waarheid van Frankrijk en omstreken in pacht heeft. Terwijl er hongersnood heerst in de stad, bezondigt de zoon van de koning zich hier in deze penibele omstandigheden aan gulzigheid, drankgelagen en orgieën. Tot grote frustratie van de hele kerkelijke familie. Nu. Dat laat niet na dat de kronieken het toch hebben over de aanwezigheid van Gregorius bij een van die beruchte party's of de festijnen van Meroveüs zoals Gust Thierry ze omschrijft. Lawaai, drinken, lachen en veel zeveren en zaken vertellen die je beter voor jezelf zou houden. Ik herken de normale effecten van een excessief alcoholverbruik. Meroveüs laat zich volledig gaan in al zijn dronken frustraties en de bisschop luistert gewillig mee naar het gebral van zijn asielzoeker. Het zijn telkens de namen van Chilperik en Fredegonde die naar voor komen in de verhalen. Meroveüs kan hun bloed wel drinken. Hij vertelt voluit over de misdaden van zijn vader en de losbandigheid van zijn stiefmoeder Fredegonde die niet meer is dan een ordinaire prostituee. Zijn vader is een imbeciel en een vervolger van zijn eigen kroost. Gregorius van Tours zal alles wat hij hier hoort noteren. Van waar zouden mijn bronnen het anders halen? Aan het einde van een copieuze maaltijd waarbij het ene schandaal na het andere werd opgedist, krijgt de bisschop nog een ultieme vraag van de loslippige Meroveüs. Ze zijn beide alleen overgebleven in de ruimte. 'Heb je geen boekjes waar ik mijn ziel wat kan bijscholen naar het geloof?' Hoe moet ik anders 'quelque lecture pour l'instruction de son âme' vertalen? 'Geen probleem', antwoordt Gregorius, hij tovert een werk van Salomon erbij en opent het boek op een willekeurige pagina. 'Het oog van een zoon die zich tegen zijn vader keert, zal uitgepikt worden door de kraaien van de valleï'. Er wordt een tweede afspraak gepland waarbij nog veel meer duidelijk zal worden.

Waarzeggerij is een verboden praktijk

De concilies van de zesde eeuw beoordelen waarzeggerij als een verboden praktijk in Gallië en als ongewenst overblijfsel van de afgoderij van de heidenen. Meroveüs lapt het verbod aan zijn laars en gaat op bezoek bij het graf van Sint-Martinus van Tours, de man die beschouwd wordt als de grondlegger van het christendom in Gallië en die hier in het jaar 397 begraven werd. Hij bidt dat de

stukken ervan af vliegen. De hele nacht aanroept hij God en al zijn heiligen en vraagt hij hen of ze niets willen lossen over de toekomst en of hij al dan niet in staat zal zijn om het land van zijn vader over te nemen. Sint-Maarten blijft zwijgen en God de Vader al evenzeer. Meroveüs houdt voet bij stuk. Een vastenperiode van drie dagen kan zeker geen kwaad en de vierde dag duikt hij weer op aan de opzichtige tombe van Martinus. De bijbel zal hem helpen en de juiste weg aangeven. De intuïtie van het moment zal wel aanduiden op welke pagina de boeken deze keer zullen openvallen. En zie nu toch eens welk vers tevoorschijn wordt getoverd: 'Omdat je God de Heer hebt achtergelaten om twee vreemden te volgen, heeft de Heer je overgeleverd in de handen van je vijanden.' Hij probeert het nog enkele keren, en telkens opnieuw lijkt Sint-Maarten hem te verwijten dat hij een verrader is en dat hij zijn straf zal ondergaan. Meroveüs blijft er verweesd en verslagen bij zitten. De tranen komen als vanzelf, wat voor een idioot is hij toch geweest om zijn relatie met God te verbreken, deze Boson en Rikulf te volgen en zich zonder nadenken in een uitzichtloze oorlog met zijn vader en stiefmoeder te storten.

Vogels voor de kat

Het vervolg krijg ik netjes samengevat op mijn bord. Meroveüs en Boson vluchten met zeshonderd man naar het oosten, waar ze in een veldslag belanden. Boson kan ontkomen en Meroveüs wordt gevangen genomen en opgesloten in het klooster van Auxerre, maar kan er weer ontkomen met de hulp van zijn oom Gontran want Auxerre is onder zijn controle. Zo raakt hij eindelijk tot bij zijn Brunhilde. Wat baat het allemaal? Vogels voor de kat zijn ze, met Fredegonde in de rol van kat, worden ze opgejaagd. Fredegonde, dus toch weer zij, heeft hun ondergang gezworen, spant opportunist Boson voor haar kar. Samen met de bisschop van Reims zetten ze de ultieme valstrik op. Voor de intrigant Boson zal er wel wat aan vast hangen. Dat is zowat de hele historie in een notendop. De details volgen en brengen me weer naar de Westhoek. In Terwaan om precies te zijn, de plek waar Fredegonde heerst. Ze stuurt enkele vertrouwelingen naar Austrasië met de opdracht om tot bij Meroveüs te geraken. 'Je haar is wat terug gegroeid', maken ze hem wijs, 'voor ons is dat een

beoefenen van de landbouw zou de mannelijke strijdbaarheid kunnen doen afzwakken. De oorlogskunde mag nooit vergeten worden! De landbouw heeft trouwens een sociaal aspect dat hen niet echt aanstaat. De rijkste en de machtigste boeren zullen de zwakke domineren en verdrijven. Het volk mag niet te keurig wonen. De Germanen mogen niet begerig koekeloeren naar geld en goed. Beschut zijn tegen hitte en koude is al meer dan voldoende. Elke vorm van welstand zal mouterij, tweedracht en gekrakeel doen ontstaan. Nee. Het is duidelijk beter om een goede eensgezindheid te behouden. Het Duitse volkje vindt het prima als hun steden omringd zijn door woest en onbewoonbaar land. Ze hebben hun burenen verdreven, zoveel is duidelijk. Niemand durft nog te wonen in hun nabijheid en zo zijn ze meteen ook zeker om niet om het geringste aangevallen te worden. De oorlogen spelen zich dus vaak af tussen de steden onderling, met de burgemeesters als legeraanvoerders en gezegend met de absolute macht om te heersen over het leven en de dood van de eigen onderdanen.

Het Germaans bloed in onze aders

Ook in tijden van vrede laten de voogden van de steden zich gelden als alleenheersers. Voor gemene overheden en magistraten is er geen plaats. De burgemeester regelt alle geschillen. Straatschenden en het uitstropen van mensen die niet van hun stad of land zijn, wordt niet als verkeerd bestempeld. Integendeel: het is voor de jongeren een kans om te oefenen en om de luiheid uit hun lijven te verdrijven. Van God en zijn geboden hebben ze nog geen weet. Het zijn heidenen. Ze volgen de wetten van de natuur. Zo is het totaal verkeerd om iemand te beroven die onschuldig is. Men mag niets aanrichten aan een ander wat men zelf niet graag zou ondergaan. Het is niet geoorloofd om het goed van een ander te beroven als dat het resultaat is van diens zweet en arbeid en als het allemaal eerlijk en met vaardigheid werd gespaard. Hier in Vlaanderen hebben velen onder ons anno 2017 datzelfde Germaans bloed in zich. Ik ben er als de kippen bij om meer te leren over al die illustere voorvaderen. Al vroeg proberen die Germanen hun heerschappij uit te breiden. Ik moet daarbij aan de naam 'Franken' denken dat met verloop van tijd trouwens de maidennaam van Frankrijk zal genereren. Schrijver Marcus van

Vaernewyck haalt de oude geschriften van een monnik van de orde van de heilige Augustinus aan. Jacobus Philippus de Bergamo (1434-1520) schrijft in zijn 'supplementum Chronicorum' dat de Romeinen niet veel ontzag koesteren voor het volk van Duitsland en er niet al te veel problemen van verwachten. De Italianen hebben al werk en miserie genoeg met de Galliërs om zich nog zorgen te maken over de Germanen. Ze laten de Duitsers dan ook ongemoeid.

De legende van de twee Ewalden

Onder de volkeren van de Duitse gebieden behoren de Saksen, de Westfalers en de Friezen, namen die op vandaag nog altijd erg bekend in de oren klinken. Onze koning is van Sachsen-Coburg. Friesland en Westfalen zijn gekende regio's in Europa. De oude kronieken typeren de Saksen als de vroomste en de meest strijdbare van allen. Het Saksenland strekt zich op haar hoogtepunt uit van de Elbe tot aan de Rijn. Eigenlijk ben ik van plan om dit stuk oude geschiedenis over te slaan. Maar het boeit me meer dan ik kan vermoeden. Hier ligt verdorie een stuk vergeten geschiedenis klaar om ontgonnen te worden. Ik ga verder. De legende van de twee Ewalden prikkelt mijn nieuwsgierigheid. Wikipedia helpt me wat verder. In de 7de eeuw is er sprake van een blonde en een zwartharige Ewald en ze behoren tot de entourage van de prediker Willibrordus die ook bij ons actief is. De Ewalden proberen de Saksen te bekeren tot het christelijk geloof. Zij trekken naar Westfalen om hen op andere gedachten te brengen. Het nieuwe geloof wil er maar niet in blijven, de Saksen blijven in hun oude rituelen vervallen, wat de predikers ook proberen. In 687 lopen de blonde en de zwarte tegen de lamp en sterven ze een marteldood.

Ik kom interessante wetenswaardigheden te weten bij het lezen van die oude histories. Het grote Germaanse land wordt in twee gesplitst door de Weser die nabij Bremen in de zee stroomt. Het gebied tussen de Elbe en de Weser wordt het Oostveld genoemd en zijn bewoners zijn Oostveldingen ofwel de Saksen. Tussen de Weser en de Rijn, de westelijke helft van Germanië, is het Westfeld. Hier wonen de Westveldingen. Tot deze Westveldingen behoren de de Oost- en de Westfriezen en de Oost- en Westgoten.

De naam Westfalers zal met verloop van tijd het oude Westveldingen vervangen.

De strijd van Karel de Grote

Wat er zich daar in Duitsland afspeelt, lijkt een ver van mijn bed show, maar dat is het helemaal niet. Karel de Grote voert rond de jaren 800 een langdurige oorlog tegen de Saksen en de Westveldingen in een poging om hen tot het christelijk geloof te brengen. Telkens worden de beloften om zich te bekeren gevolgd door het hervallen in de oude afgoderij. Het verplicht Karel om zijn mannetjes achter te laten en de boel in de gaten te houden. Hij stelt geheime, (vrije, rechtvaardige maar treffelijke) rechters aan en verleent hun alle macht om al degenen aan te pakken die afvallig zijn van het nieuwe geloof, meinden plegen of andere schandelijke daden bedrijven. Wie zich schuldig maakt, wordt gestraft met de bast. Opgehangen aan een boom, zonder proces of voorafgaande ceremonie en het maakt niet uit of de gestrafte edel of onedel is. De rechter geeft niet de minste uitleg of verantwoording. Vaernewyck legt een relatie met de hemelijke rechtbanken van de 16de eeuw. 'Veme' of 'veem' wordt dergelijke vierschaar genoemd en de leden van de Veme worden in Duitsland 'Scheffen' genoemd, een term die bij ons in Vlaanderen uitgesproken wordt als 'schepenen'. De etymologie verwijst trouwens ook naar woorden zoals sceffino, scaffin en scepono. Ook het woord 'chef' komt hier dus vandaan. Ooit waren de Vemen zowat overal in Germanië terug te vinden. Met het verstrijken van de tijd komen er wel hervormingen en structuur in de rechtspraak en krijgen de schepenen bepaalde autoriteiten toegewezen om in bepaalde gevallen zelf schuldigen te straffen.

Het is een waslijst van tachtig bladzijden. Ik pik er de belangrijkste uit. Het afdwalen van de officiële godsdienst blijft taboe. Het aantasten van kerken, kerkhoven en koninklijke wegen, het omgaan met valsheid, het aantasten van kraamvrouwen. Ook dieven, moordenaars en brandstichters worden berecht door de schepenen.

Een volk van ongelovige Thomassen

Een nieuw hoofdstuk behandelt de Friezen die door mijn schrijver Vrieslanders worden genoemd. Denemarken en Vriesland grenzen aan elkaar. Het is een volkje van heidenen en ongelovige Thomassen. Een provincie aan het uiteinde van Germanië met een oever aan de grote zee. Van aan het eindpunt van de Rijn tot aan de zee van Dovico. Eigenlijk zijn de Friezen allemaal zelf Germanen. Maar hun stijl is totaal anders. Hun kleding en zeden gelijken niet aan die van hun zuidelijke bureu. Hun haren zijn kortgeknipt in de hals. Hoe edeler de stam, hoe hoger ze opgeschoren zijn. Kloek en sterk van leden, schoon van lichaam, wreed van gemoed en altijd maar bezig met het oefenen van de speren en met ijzeren geschut in hun velden. Vriesland zelf is vlak en vol met weiden. Hout is amper voorhanden zodat de Friezen turf moeten uitgraven, drogen en stoken om zich te warmen. Het is een vrij volk. Geen heer die hen gebiedt. De Friezen zouden liever sterven dan hun vrijheid te verliezen. Ze kiezen zelf hun rechters die ze respecteren omdat ze werken met hun eigen wetten. Een mooie democratie nog voor het woord bestaat. Zuiverheid van geest en lichaam dragen ze in hun hart. Ik laat Vaernewyck verder vertellen en schuif door naar het volgende kapittel.

De heerser over de Duitse natie

Karel de Grote steelt weer de show. Als heerser over de Duitse natie neemt hij de macht over die de Romeinen plachten te hebben over West-Europa. Gallië en Duitsland zijn in die tijd dus één grote natie. Maar lang zal deze eenheid niet duren, beweert een zekere geschiedschrijver Carion. Er worden eerst kosten noch moeite gespaard om die vermaarde brug over de Rijn aan te leggen. De constructie ervan neemt tien jaar in beslag, een huzarenstuk voor die tijd, maar nog voor die goed en wel zijn dienst kan bewijzen, wordt de vitale levensader in brand gestoken en vormt de reusachtige Rijn net zoals voordien de onbetwistbare en onoverbrugbare grens tussen oost en west. De vorst regeert eerst gedurende tweeëntwintig jaar als koning, krijgt dan promotie en wordt keizer, een functie die hij nog eens veertien jaar uitoefent. Hij is een wonderbaarlijke man als ik het goed begriip.

Krachtdadig, machtig, deugdzaam en godsvruchtig. Bij het begin van zijn legislatuur heeft hij de Saracenen uit het land van Aquitanië verjaagd. Het lijkt een zin die wel lijkt te komen uit een of ander rode ridder verhaal, maar vergis u niet: Karel de Grote verjoeg in zijn tijd de Moslims uit het westen van Frankrijk. De koning-keizer ligt zowat zijn hele bestuursperiode in de clinch met de Saksen. Hij heeft het ook aan de stok met de Lombarden, de Hongaren en de Hunnen. Zowat heel Europa krijgt met hem te maken en ook de barbaarse volkeren van Azië moeten buigen voor hem. Vaernewyck geeft veel details maar besluit dat hij toch vooral bekend staat als een fervente vijand van de ongelovige Saracenen en de Mohammedanen die hij her en der bedwongen heeft zoals dat het geval is in Jeruzalem, Constantinopel en in Spanje. Karel de Grote is zodanig sterk van lichaam dat hij een gewapende man met een hand tot boven zijn eigen hoofd kan opheffen. Er bestaat een legende dat hij een gewapende ruiter te paard met één enkele slag heeft doorkliefd. Cowboyverhalen uit de antieke doos. Paarden met de blote hand ontdoen van hun hoefijzers. Schoon van lichaam maar wreed van aanzicht. Hij heeft een schoenmaat om 'u' tegen te zeggen. Voeten van maat vijfenveertig of zesenvieftig en zijn lichaamslengte mag je voetmaat maal acht rekenen, vermelden de kronieken. Onze vorst moet dus een reus van minstens twee meter dertig geweest zijn.

Een indrukwekkend palmares

Ik blijf nog even vertoeven bij Karel de Grote. Zijn palmares oogt bepaald indrukwekkend. Hij sticht tijdens zijn leven drie vooraanstaande hogescholen. Die van Bologna, Parijs en Pavia. In Bologna kan men terecht voor het studeren van geestelijke en wereldlijke rechten. In Parijs is er ruimte voorzien voor de vrije kunsten en in Pavia wordt er geneeskunde onderwezen. Na de dood van deze grote keizer implodeert zijn grote rijk. Een reeks geestelijke en wereldlijke keurvorsten nemen het bestuur in handen en gaan allemaal zowat hun eigen weg. Het wordt hoog tijd om me opnieuw te focussen op de westkant van Europa. Thuis in de brede zin van het woord. De term Gallië wordt dankzij de eeuwenlange invloed van de Germanen stilaan vervangen door Francië, zeg maar Frankenland of Frankrijk. Vaernewyck buigt zich

over de oorsprong van het land. Ik heb ooit zijn oude historie van Belgis op papier gezet. Waarom zou ik deze keer niet inpikken rond het jaar nul? Gallië wordt op dat moment geregeerd door Clodius die op zijn beurt zorgt voor een nest nakomelingen. Herimerus, Marcomirus, Clodomirus, Anthenor en Rotherius zijn enkele van zijn nazaten. Die laatste sticht de stad Rotterdam in Holland dat in die dagen nog Batavië genoemd wordt. Ik arriveer in het Gallië van het jaar 270 bij Walther die sterft in 298 en opgevolgd wordt door Walter van Dagobertus en later door een andere Clodius. Die laatste sterft zonder erfgenamen. In 319 komt broer Clodomirus op de troon die in 326 op zijn beurt oom Genebaldus aanstelt als hertog. Die zorgt voor een ware volksverhuizing van zijn volk naar de regio rond de Moezel. De naam Frankenland is dan al gevallen en dat is vooral te danken aan die Genebaldus die zich weet op te werken tot de koning der Franken.

Een tijd van rebellie en guerrilla

Het is een era van oorlog. Vooral met de Romeinen en met de Galliërs in het westen. In 393 probeert de derde hertog van de Franken helemaal af te rekenen met de Romeinen. Clodius heet de man, maar hij krijgt lik op stuk en opnieuw een Romeinse bezettingsmacht over zich heen. Een periode van rebellie en guerrilla. Menige aanslagen tegen de bezetters leveren niets op. Al hun pogingen zijn vruchteloos. Tegen dit volk staan de Franken vooralsnog te zwak in hun schoenen. Ook Clodius' zoon Marcomanus kan de bakens niet verzetten. Ik maak het jaar 418 van dichtbij mee. Pharamond de zoon van Marcomirus van Keulen lijkt de geknipte persoon om eindelijk de leider te worden van de Gallisch-Frankische alliantie. Hij, de hertog van Francia en van de Franken, wordt bekend als de eerste koning van Frankrijk, hij wordt verkozen door de Rijksdag. Pharamond overlijdt in 426 en zijn zoon Clodius wordt de tweede koning van de Galliërs die ook wel Celten worden genoemd. Die breidt zijn rijk gevoelig uit te nadele van de Romeinen. In het jaar 446 sterft Clodius en nu komt zijn zoon Mereveus op de troon. Lang zal dat niet duren want twaalf jaar later zal hij ter dood gebracht worden door Attila de Hun. Zoon Clovis neemt het roer over en raakt ondertussen zelf in de ban van het christelijk geloof. Hij laat zich dopen door bisschop

Remigius en bouwt een schone tempel in Straatsburg. Lotharius volgt hem in 514 op als tweede christelijke koning van het Frankische rijk. Na hem volgt zijn zoon Childerik en die kan Bourgondië toevoegen aan het land, een erfdeel van zijn oom. In 581 wordt hij met gif om het leven gebracht. Mijn schrijver vliegt gehaast door de tijd en arriveert al direct in het jaar 618 wanneer zoon Childerik het hele rijk opdeelt in een reeks van hertogdommen en graafschappen.

Even de tijd terugspoelen

Ik sla een pak geschiedenisfeiten over. De prehistorie van de Hunnen, de Goten en de Vandalen zal niet voor vandaag zijn. Kapittel twee met de titel 'Wat in deze Nederlanden geschied is ten tijde van den keizer Augustus, onder wiens regering Christus geboren werd.' Ik spoel de tijd dus zes eeuwen terug en probeer weer de stijl van Vaernewyck tot de mijne te maken. De Romeinse keizer Octavianus-Augustus regeert al zesentwintig jaar wanneer zijn kapitein Quintilius Varus het aan de stok krijgt met de bevolking van Trier. Hij stuurt Claudius er met acht ruiterslegioenen op af. De latere keizer slaagt er in om de onlusten de kop in te drukken en om die van Trier te verslaan en tot rust te brengen. Na deze militaire actie dringt Claudius het nieuwe België binnen waar hij zijn kamp opslaat in Henegouwen. Zijn collega Titurius trekt met drie divisies naar de stad Bergen waar ze hun intrek nemen. En er is ook nog sprake van de legerleider Drufus die zich vestigt in Reims. Claudius zorgt er voor dat de steden Atrecht, Terwaan, Kamerijk, Gent, Leuven, Tongeren en Antwerpen weer opgebouwd en versterkt worden. Wanneer Claudius en Drufus teruggeroepen worden naar Rome, stellen ze Quintilius Varus aan het hoofd van de landen aan de zee. Oude boeken vertellen over het gebod van keizer Octavianus waarbij de bestuurders in Gallië verplicht worden om alleen maar de Romeinse taal te gebruiken in hun rechtshandelingen, hun wetten en hun bevelschriften. Wie dat niet doet riskeert lijf en goederen te verliezen. Het is er volgens mijn schrijver nog altijd de reden waarom de inwoners van Frankrijk nog altijd gebroken Latijn spreken. De lage landen aan de zee die 'maar' vierhonderd jaar onder de heerschappij van de Romeinen bleven, zijn daardoor

minder beïnvloed geweest door het Romeins. Ik weet meteen waar de taalgrens vandaan komt en hoe oud die is: even oud als Jezus Christus.

Nonkel Jules

Keizer Octavianus-Augustus is de zoon van de zuster van Julius Caesar. Ik vraag me af of hij zijn oom aansprak met iets als 'nonkel Jules', maar deze oprisping ter zijde kom ik te weten dat Octavianus zesenvijftig jaar lang in het zadel blijft. Hij blijkt een krachtpatser van het zuiverste allooi en brengt zijn Romeinse rijk tot op het hoogtepunt van zijn bestaan. Hij maakt van Rome een marmeren stad en zorgt er voor dat er eens een periode van twaalf jaren van volkomen vrede komt. Marcus van Vaernewyck moet een diepgelovige man zijn. Zijn inleiding tot de geboorte van Jezus is van die aard dat ik aan dit feit niet moet twijfelen. Voor mijn lezers laat ik hem eens ongecensureerd en in zijn eigen 16de eeuwse Vlaams aan het woord. Hij komt nog eens terug op die twaalfjarige vrede. Ik citeer hem: 'Zulks geschiedde door eene wondere werking van de almogende, op dat die aardse vrede der menswording van onze zaligmaker zoude verheerlijken; want hij, die den peys zoude maken tussen God zijn hemelse Vader en het menselijk geslacht, wilde in die wrede tijd van eene zuivere maagd geboren worden.' Ik schakel weer over op mijn eigen stijl en taal maar wel met de nodige aandacht voor al dat goddelijke respect voor Jezus en Co. De kleine wordt geboren tijdens het tweeënveertigste jaar van de regering van keizer Augustus. De wereld bestaat op dat moment al vijfduizendtweehonderd jaar. Hmm. Maria is op het moment van de bevalling veertien jaar en vier maand. Hmm. Op het moment van haar bevruchting moet de heilige maagd dus nog een puberend kind geweest zijn van dertien jaar en half. Dat feit hebben ze me tijdens de lessen gewijde geschiedenis van mijn jeugd wel heel goed weten te verzwijgen. De onbevleete ontvangenis als alibi om een ongewenste tienerzwangerschap te vergoelijken. De 25ste december van het jaar nul is een zondag, weet Dionysius te vertellen in zijn eigen tijdrekening. Tot dat jaar nul worden maar zeven dagen toegeschreven, op 1 januari van het jaar één start meteen het tweede jaar van de nieuwe tijdrekening. Op dat moment staat Rome op het toppunt van zijn bestaan.

De hergeboorte van Keulen

Vaernewyck goochelt met de cijfers. 2700,8000 ingezetenen. Op mijn beurt moet ik googelen om wat preciezer te kunnen zijn. Hij zal wel 2,7 miljoen willen aangeven maar dat aantal mag ik vermoedelijk nog wel reduceren tot pakweg 1,7 miljoen. Hoe dan ook een imposant cijfer. Het geboortjaar van Jezus Christus betekent ongewild ook een beetje de hergeboorte van de stad Keulen aan de Rijn. Marcus Agrippa, de schoonbroer van keizer Augustus, laat de stad tijdens die periode volledig heropbouwen. De naaste familie van de keizer laat ook zijn invloed gelden op onze streek. Karel Brabon behoort ook tot dat kransje dichte familie via een zuster van de overleden Caesar en krijgt de zeggenschap over de landgebieden van de Schelde tot aan de Elbe, voornamelijk Brabant dus, maar eveneens over het gebied tussen de Schelde en de Somme. De regio die later bekend zal raken als Vlaanderen. Karel Octavius Brabon trekt het erg lang als bestuurder van Vlaanderen en Brabant. Zijn zoon Titus neemt het zeggenschap over na zijn dood. Broer Karel leidt de oostelijke regio: Germanië en Düringen. Diens zoon Vespasianus zal het later schoppen tot keizer van Rome. Na deze uitweiding focust Vaernewyck zich weer op het Keulen van in de tijd van Jezus. Een authentieke Keulense kroniek gaat dieper in op de gebeurtenissen van die dagen in dit stuk van de lage landen. De Romeinse kapiteins Tiberius en Nero voeren met succes een bloedige oorlog tegen de Walen of de Galliërs. Ook de Sicambren die wonen tussen de Maas, de Rijn en de zee moeten het ontgelden. De overwinning is vooral te danken aan de capaciteiten van Marcus Agrippa die daarna zorgt voor de heropbouw van Keulen naar het model van Rome. Ik krijg de bladzijdenlange lokale geschiedenis tot vervelens toe voorgeschoteld. Daarna buigt hij zich over de kronieken van Trier.

De boosaardige Nero

Ik neem twintig bladzijden verder de draad van zijn geschriften weer op. 'Wat in deze Nederlanden voorgevallen is onder de Roomse keizers Claudius en de boosaardige Nero.' Na de dood van keizer Augustus in het jaar 14 volgen Tiberius en Caligula in

zijn voetstappen. In 41 komt Claudius, gevolgd door Nero in 54 die het zal uitzingen tot in 68. Claudius ofte Claudius-Tiberius brengt het eiland van Engeland weer onder Romeinse controle. Zijn invasieleger krijgt bij de terugweg op de Noordzee te maken met een zware storm die zijn troepen doet aanspoelen in het ongerepte Zeeuws-Vlaanderen. Ze arriveren in het land van de wilde slaven die nu de Hollanders zijn, lees ik. Hier staat een kasteel met de naam van Slavenburg waar de Romeinen beginnen aan de bouw van een nederzetting die later zal uitgroeien tot de stad Vlaarding. Een stad (in de buurt van het latere Rotterdam) die volgens mijn schrijver in de jaren 1500 overstroomd is en ver in zee ligt. Kasteel Slavenburg vormt de grens tussen een uitgestrekt bos, het 'woud zonder genade' en de oostelijke regio die bewoond wordt door de Nedersaksen ook wel Friezen genoemd die hun hoofdkwartier aanhouden in het kasteel van Wiltenburg, het latere Utrecht. De slimme en wat megalomane Claudius wordt door zijn vrouw met gif om het leven gebracht als hij drieënzestig is. In zijn zog volgt de wrede en boosaardige Nero die om te beginnen afrekenet met mama en haar laat doden en opensnijden. Ook zijn leermeester Seneca wordt voor zijn diensten met de dood beloond. Nero onteert niet alleen de edele jonkvrouwen en maagden in zijn entourage maar hij misbruikt daarenboven ook nog de jongelingen. Zijn echtgenote is warempel een manspersoon schrijft Vaernewyck, hij beslaapt nota bene zelfs zijn eigen moeder en zuster.

Een mens moet een uitlaatklep hebben

Een heel speciale type die Nero als ik het zo allemaal lees. Hij dringt er op aan dat er over heel Italië en Griekenland bordelen moeten gebouwd worden waar de mensen vrijelijk overspel kunnen plegen. Natuurlijke en onnatuurlijke onkuisheid in het gezelschap van speellieden en zangers. Hij laat de families van de drie voormalige keizers uitroeien en geeft opdracht om Rome in brand te steken om er een idee van te krijgen hoe de stad Troye ooit door het vuur verwoest werd. Nooit doet hij hetzelfde kleed aan. Hij gebruikt gouden angels en zijden netten om te vissen. Ik vraag me af of deze man zich daar mee zal bezig houden. Ook in het laten verscheuren van levende mensen door roofdieren vindt onze Nero zijn vertier. Een mens moet iets hebben als uitlaatklep.

De bewoners van Vlaanderen, Henegouwen, Holland en Zeeland zullen zijn bloedig bestuur ongetwijfeld aan den lijve ondervinden en ze gaan noodgedwongen in het verzet tegen zoveel Romeinse terreur. De steden Bavay in Henegouwen en Velzeke in het land van Aalst worden versterkt. Tongeren en Antwerpen die onder het bestuur vallen van Julius Brabon, de zoon van Karel, blijven aan de kant van de Romeinen staan. Het fijne weten de geschiedenisboeken er niet helemaal van. Ik krijg hele lijsten van keizers en hun nazaten gepresenteerd. Het kan me allemaal weinig boeien tot ik in de periode 377-416 beland. De predikers van het nieuwe geloof zijn al begonnen met hun edele missie. Servaas is de voorloper in de streek van Tongeren.

De moeders eten hun eigen kinderen op

De Romeinen hebben hun beste tijd gehad. In 394 wordt Rome door de Goten ingenomen en onder het bewind van hun koning Alaricus geplaatst. Het moeten verschrikkelijke tijden zijn voor de inwoners van de vermaarde stad. De honger drijft de moeders zo ver dat ze zelfs hun eigen kinderen moeten opeten om in leven te blijven. In 411 wordt Rome veroverd door de Vandalen die het vooral gemunt hebben op de Christenen. Het hele Romeinse keizerrijk in het westen krijgt met dat agressieve volk te maken. De Vandalen rukken op tot aan de Schelde en arriveren zo bij het kasteel van 'Gadia' dat rond het jaar 0 gebouwd werd door Gaius Julius Cesar Vispanianus op de plaats waar Keizer Karel in 1500 geboren zal worden. Meer bepaald het latere Prinsenhof in de Gentse Simon de Mirabellostraat vlakbij de Sint-Antoniuskaai. Tot aan het jaar 414 blijven de Goten alles bederven. Wat de godsvruchtige keizer Theodosius ook probeert. Het leger van de vijand heeft een getalsterkte van zeventienhonderdduizend man en dat massale aantal laat zich gevoelen in de algemene verwoesting van de meeste steden in het westen. Zelf de haast onoverwinnelijke stad van Metz moet er aan geloven: 'ze werd van dit volk ingenomen en verwoest, ter oorzaak dat de muren van zelfs omvielen.' De kroniekschrijvers van die tijd geven het aan in hun commentaren: 'zulks was een zonderlinge straffe van God, gelijk aan de stad Jericho gebeurde.' De stad van Gent wordt in deze prille dagen van ellende 'Want' genoemd. Dat heeft natuurlijk alles

te maken met de Vandalen die ook wel Wandalen genoemd worden. De stad zelf zit als het ware opgesloten tegenover de versterking die de 'Vandali' er hebben opgebouwd. Uitbreiden is niet meer mogelijk en dat leidt tot de bouw van nieuwe vestigingen langs de Schelde en de Dender, respectievelijk Oudenaarde en Aalst. Vaernewyck merkt nog op dat beide centra eigenlijk heropgebouwd worden op het puin van vernielde kastelen. Het bestaan van Oudenaarde en Aalst gaat dus veel verder terug in de tijd dan de 5de eeuw.

Gent komt er dank zij de Vandalen

Gent is rond 414 vooral opgebouwd tussen de Schelde en de Leie en wordt voor zijn verovering bestuurd door koning Amphiguisus. Sommige van zijn bronnen vermelden dat het koning Carocus is die de Vandalen tot in de stad heeft gebracht en 'dat hij derrewaarts kwam van verre boven Denemarken, uit een zeker land, Scandia geheten. Gelegen boven Gothland en Zweden, daar waar Jemphia en Middelpadia aan grenzen en dat ze met een ontelbare menigte Vandalen, Zweden en Alanen menigvuldige steden omwierpen en het platte land verwoestten'. Gent behoort tot het selecte kransje van 'Wendel' steden. Net zoals de steden in het noorden van Duitsland en verderop. Bremen, Hamburg, Lubeck, Luneburg, Stettin en konsoorten. Een overtuigend bewijs van de aanwezigheid van de Vandalen vindt Vaernewyck in het kasteel 'De Wandelaar' gelegen langs de Schelde in de nabijheid van de Brabantpoort.

Het volgende hoofdstuk oogt veelbelovend: 'Van Karel de Schone, Falando en zijn kinderen en van sommige Franse en Brittanische koningen die in deze tijd geregeerd hebben'. Amphiguisus wordt in zijn bestuur van onze contreien en met toestemming van de Romeinen opgevolgd door een zekere Karel de Schone. Ik bevind me aan het begin van de jaren 400, de drie generaties zullen het uithouden tot rond 450. Karel de Schone zelf houdt het tweeëntwintig jaar vol. In Rome zwaaien ondertussen de keizers Valentinianus en Martianus de scepter. Van de Vandalen is er plots geen sprake meer. Zijn ze vertrokken met hun noorderzon of is al sprake van een versmelting met de lokale bevolking? Ik vermoed het laatste. Het komen en gaan van hele bevolkingsgroepen heeft

in elk geval de allure van georganiseerde volksverhuizingen. Tussen 430 en 450 is er in elk geval al sprake van een nieuwe vlaag van nieuwe rassenverhuizingen. Karel, Falando en Flabertus komen oog in oog te staan met de ongelovige Hunnen die met hun koning Attila verscheidene landen in het westen verwoesten en bederven.

Een koosnaam die kan tellen

Attila staat bekend als de 'gesel van God', een koosnaam die kan tellen. Hij ruïneert het Vlaamse Aardenburg dat in 438 nog als Rodenburg geldt. Rodenburg wordt met de grond gelijk gemaakt. De afgebroken stenen zullen later hergebruikt worden om de muren van Brugge te bouwen. O heerlijke details van de geschiedenis. Enkele jaren later zijn de Hunnen al gereduceerd tot een voetnoot in onze Vlaamse geschiedenis. Ik besef meteen de waarde van al die dadingsdrang en ambities van 'would be' volksleiders. Ook de zelfbewuste Attila kan er niet aan ontsnappen. De tijd zorgt er op zijn eigen onverstoorbare manier wel voor dat zelfs de grootste helden uiteindelijk degraderen (verwateren) tot enkele lijnen tekst die op zijn beurt verstopt worden in onaangeroerde boeken. Karel de Schone is al lang vergeten en is opgevolgd door Falando, ook wel Falander genoemd en me welbekend om zijn rol in de mythe en de volksoverlevering van Vlaanderen.

Dat Marcus van Vaernewyck plots tevoorschijn komt met de naam van Falander is zonder meer een aangename verrassing. Wat kan ik nog meer te weten komen over deze icoon? Dat hij vier kinderen heeft gehad, lees ik. Ze hebben elk op zich gezorgd voor het bestuur van hun eigen gebieden en steden. Austrus wordt heer van Tongeren en het land van Brabant. Enkele bronnen beweren dat Brabant lange tijd de oude naam 'Austria Inferior' heeft aangehouden. Zijn broer Flando of Flandbert krijgt het gebied langs de zee kant toegewezen. Vlaanderen en de omliggende landgebieden. Een andere broer heet Lando. Die is verantwoordelijk voor de stichting van de stad van Landen. Van nummer vier is geen verdere uitleg beschikbaar.

Het geslacht van Falander

Ik krijg te maken met een nieuwe verrassing van mijn schrijver. Parallel aan die oude Vlaamse geschiedenis, komt hij plots op de proppen met de Frankische vorsten die hij al eerder op een andere positie in West-Europa heeft geduid. Meer bepaald in Frankrijk. Het leggen van die overeenkomsten in de tijdslijn van onze vaderlandse geschiedenis, versterkt mijn mening dat ik hier niet te maken heb met volksverhalen maar integendeel met waar gebeurde feiten. Het geslacht van Falander moet dus ooit van vlees en bloed geweest zijn. Het is natuurlijk niet geheel onwaarschijnlijk dat het komen en gaan van de Salische Franken in deze oude tijden enkel en alleen maar een puur verzinsel is van een al te naartstige monnik die blijkbaar geen onderscheid wilde maken tussen fictie en non-fictie. Het irriteert me dat Wikipedia het bestaan van koning Clodius zonder veel poeha naar het rijk der verzinselen verwijst. Een monnik van de abdij van Saint-Denis zou (op vraag van zijn overste Karel Martel) tussen de jaren 700 en 800 in zijn *Liber Historiae Francorum* wel erg creatief omgegaan zijn met de voorgeschiedenis van het Frankische geslacht. Hangt onze vroegste geschiedenis zo maar met haken en ogen aan elkaar? Ik moet er meer van weten, sla de pagina's van mijn boek dicht en ga op onderzoek. Enkele uren later keer ik nogal gerustgesteld terug aan mijn schrijftafel zitten. De genealogische details van zijn familie staan zo overweldigend en gedetailleerd ter beschikking, dat ik niet langer hoef te twijfelen. Wonderlijk genoeg schetst de uitgebreide reeks van geboortedata en -plaatsen meteen ook een uitstekend beeld hoe de Duitsers (de Franken) zich eigenlijk meester hebben gemaakt van onze streek en die van Frankrijk en Nederland. Ik zie geen enkele reden om hier in mijn kronieken niet terug te kijken op de familiegeschiedenis van Clodius, Marcomir en Pharamond. Jullie nemen me het hopelijk niet kwalijk als ik even zal overkomen als een conventionele geschiedenisleraar.

Marcomir, Clodimir en Farabert

Ik begin het verhaal bij de geboorte van Marcomir IV van de Franken in 114. Dat die man als nummer vier bekend staat, laat veronderstellen dat de naam van de Franken al moet bestaan

hebben bij de inval van de Romeinen in het westen. In 166 wordt hij opgevolgd door zijn zesentwintigjarige zoon Clodimir de vierde en enkele decennia later door zijn kleinzoon Farabert. Farabert verwekt zijn opvolger in Austrasië een gebied dat in onze tijden een combinatie vormt van het oosten van Frankrijk met het westen van Duitsland en alle Belgische en Nederlandse gebieden ten oosten van de Schelde. Met wel inbeelding kan je zo zien dat het wel lijkt alsof Frankrijk niet in het zuiden ligt maar in het (zuid)-oosten van België. Austrasië dus. Hier woont, leeft en sterft opvolger Sunno (Huan) de Frank. In het jaar 213 komt zijn zoon Childerik aan het hoofd van de Franken. Childerik wordt in 163 geboren te Parijs en sterft in Saksen in 253. Hij moet een stuk van zijn leven doorbrengen in Parijs want Childeriks zoon Bartherus ziet in 178 ook het levenslicht in deze stad. Bartherus regeert tussen 253 en 272. Zijn erfgenaam is Clodius de derde. Ook wel de koning van de Sicambrische Franken genoemd. Zijn geboorteplaats Friesland toont perfect het gebied aan waar onze vrienden zich allemaal thuis voelen. In 298 sneuvelt Clodius ergens in Westfalen tijdens een gevecht met de Romeinen. Walter en zijn zoon Dagobert de eerste trekken het geslacht door tot in 317. Dat Dagobert geboren wordt en sterft in het oude Saksenland, kan een duidelijk signaal zijn dat de Franken hun zeggenschap over hun roemrijke Austrasië weer kwijtgespeeld zijn aan de Romeinen.

De prinsen van de vierde eeuw

Deze toestand blijft vermoedelijk ongewijzigd tot rond de jaren 400. Opvolgers Genebaldus I (282-358), Dagobert II (300-379), Clodio I (325-398) worden geboren en sterven op Duits grondgebied, Keulen, Saksen. In het jaar 347 wordt Marcomir van Keulen geboren. De koning van de Catten. De wetenschap dat hij in 404 sterft ergens ter hoogte van het Franse 'Brosse' bij Limoges spreekt boekdelen over de activiteiten van de Franken in die periode. Of de relatie met de Catsberg en Catszand (Cadzand) van die periode dateert, laat ik in het midden. Na de dood van Marcomir komt mijn Pharamond van Westfalen aan de beurt. Die sterft in 425. Het is nu tijd voor Clodius van den Yssel, de Merovinger. De man heeft ook een betekenisvolle bijnaam: 'Crintus Neptu', zeg maar 'de langharige'. Geboren te Keulen in

395 en overleden in Cambray in 448. De verwijzing naar de regio van den Ijssel, de kanten van het Ijsselmeer dus, laat een revival van het vroegere Austrasië doorschemeren. Cambray vertelt de rest. Zoveel details zijn ondertussen aan de oppervlakte gekomen, het kan niet zijn dat deze man in de annalen van de geschiedenis als een fantoom dient afgeschilderd te worden. Ik rond nog even af voor de data-fetisjisten onder jullie: In 448 volgt Meroveus zijn vader Clodius op. Meroveus van den Yssel wordt geboren in Frankrijk en sterft te Doornik in 458. Hij is dus ongetwijfeld al in onze vaderlandse historie beland. Zijn zoon Childerik ruimt na zijn leven de plaats voor zijn oudstgeborene Clovis (465-492). De welbekende vorst die zich in Reims laat dopen tot christenmens en zijn geloofsovertuiging als 'standaard procedure' over heel West-Europa transplanteert.

Flandbert en Clodius ontmoeten elkaar in 440

Na mijn uitstap in de tijd kom ik weer bij het Vlaamse stamhoofd Flandbert terecht. Die krijgt te maken met Clodius van den Yssel. We leven ergens in de buurt van de jaren 440 als de paden van Flandbert en Clodius elkaar kruisen. De Frank komt waarschijnlijk als geroepen. 'Hij nam geheel Belgica uit de handen der Romeinen; als Cameryk, Doornyk en Sommenoble, of Amiens. Hij trok vervolgens naar het land van Rouanen waar hij Golduerus de hertog van Ruthenen en de Cimbren gevangen neemt.' Vaernewyck zorgt opnieuw voor een onvermoede wending in zijn plot. Die Golduerus wordt gevangen genomen terwijl hij met zijn zuster probeert om de stad Rouen te vrijwaren van de Franken. Wat daarna gebeurt, werpt een leuk licht op de relatie tussen Clodius en Flandbert. Ik laat mijn schrijver het beter zelf uitleggen: 'Clodius nam de stad Rouanen in. Hij gaf de zuster van de gemelden Golduerus ten huwelijk aan zijn neef Flandbert, zoon van Falando genoemd, die hij stadhouder maakte over de Cimbren en de Ruthenen en de gehele zeekant, en men zegt dat dit land na hem Vlaanderen geheten is.' Het lijkt er wel op dat we de geboorte van Vlaanderen meemaken. De wetenschap dat Flandbert en Clodius neven zijn, is zonder meer belangrijk. De kronieken van Sint-Bavo uit de 15de eeuw vermelden dat Flandbert de zoon is van Blesinde van Sicambren (380-418), de zuster van Clodius. Falander zal dus ooit zijn positie als vorst over onze regio verdienen

hebben op basis van een familieband met de Franken van Austrasië. Wat een nieuw licht werpt dit feit toch op de haast mythische legende van de woudmeesters van Harelbeke. Koning Clodius staat gedurende twintig jaar een het bestuur van Frankrijk. Zijn opvolger Meroveus negen jaar en die wordt opgevolgd door Childerik die de hulp krijgt van Austrus, Flandbert en Lando om de Romeinen uit het Frankische rijk te verdrijven. Nochtans was Childerik door de Romeinen zelf aan het hoofd van Gallië of Frankrijk geplaatst om dit land te besturen.

Die naam van forestiers

De drie broers Austrus, Flandbert en Lando vinden het wijzer om samen te werken met Childerik en ook na het vertrek van de Romeinse bezetter beslissen ze dat het beter zou zijn als Vlaanderen en Brabant zouden bestuurd worden vanuit Gallië, zeg maar vanuit Frankrijk. Na hun dood zullen de Frankische vorsten voortaan landvoogden aanstellen over ons land. De inwoners noemen die in hun oude taal 'foristen', een naam die later zal muteren tot 'vorsten' en die ongetwijfeld ook synoniem staat met 'forestiers'. Die naam van 'forestiers' wordt in latere tijden trouwens gegeven door Franse kroniekschrijvers die van mening waren dat zij de heren of oversten zijn geweest van de Vlaamse bossen en wouden, maar dat is een miskleun weet Vaernewyck te vertellen. Foristen is simpelweg een andere naam voor vorsten en heren. Na negen jaar wordt de Franse koning Childerik afgezet wegens overspel. Ja, 'want hij was uitnemende dartel, ja een verkrachter van vrouwen en maagden'. Het spel van Rome is blijkbaar nog niet helemaal uitgespeeld want het hof daar beslist om Childerik te vervangen door Gillis Romeyn. Die wordt na acht jaar bestuur door de bevolking dood geslagen omdat het zo een gierige kloot is. Childerik mag dan wel een verkrachter zijn, maar hij is wel vroom en dat is voldoende reden om hem weer in het zadel van Frankrijk te helpen. Vrome verkrachters bestonden toen dus ook al. Militair doet Childerik gouden zaken. Hij verovert Keulen, Trier, Orleans en Anger. De stedelijke concentraties worden onder het mandaat gezet van diverse stadhouders: Sigibertus in Keulen, Regnacarius zal Cameryk en Atrecht onder zijn hoede nemen. Terwaan valt nu onder Carosus en Trier onder

Heribertus. Al deze mannen zijn ontsproten uit koninklijk bloed laat Vaernewyck weten. Hij laat wijselijk in het midden of dit de fysieke resultaten zijn van 's mans verkrachtigsijsver.

De pluimen zijn voor Jezus

De periode van het bestuur van Childerik strekt zich uit tussen 458 en 484. Het blijkt pas nu dat de zogezegde vroomheid van deze koning zich voornamelijk concentreerde op afgoden. Een heiden is hij geweest, een 'afgodist' van de zuiverste soort. Zijn zoon Clovis is uit ander hout gesneden. Hij wordt de eerste christelijke koning van Frankrijk. Altijd opnieuw lijkt ik uit te komen op de figuur van Clovis. Het gevolg van een plechtige belofte bij de aanvang van een oorlog tegen de Duitsers. Na een glansrijke overwinning geeft hij de pluimen aan Jezus en laat hij zich in Reims dopen. Heel Frankrijk volgt zijn ommezwaaai en laat zich bekeren. De heilige Dionysius, discipel van Paulus heeft vroeger al verwoede pogingen ondernomen om de Fransen tot het christelijk geloof te brengen maar ze waren daar korte tijd daarna weer van afgeweken. Het doopfeest van Clovis gaat zelfs gepaard met een mirakel laat men weten vanuit het dompige verleden: 'men schrijft dat, als dezen vorst gedoopt werd, eene duive eene ampulle met chrisma in haren bek uit den hemel bracht met welke chrisma de koningen van Frankrijk op heden nog gezalfd worden.'

De opbouw van het Frankische rijk

Het vijftiende kapittel van Vaernewycks kronieken glinstert in mijn ogen. Hoe veel jaar is het ondertussen al geleden dat ik schreef over de legende van Liederik? En nu loop ik mijn vroegere vriend weer tegen het lijf. De titel oogt veelbelovend en het lijkt er op dat ik het leven van deze forestier vanuit een heel ander perspectief zal kunnen benaderen. 'Wat er in deze Nederlanden en elders voorgevallen is, hoe Saluwaert vermoord en beroofd werd, en hoe zijnen zoon Liederik over deze daad wraak nam.' Meer is er niet nodig om mijn nieuwsgierigheid te prikkelen. Het is een kluwen van namen en gebeurtenissen en ik moet me dubbel plooiën om mijn schrijver te volgen. Hij begint met een zekere Frankische prins Raganarius, de zoon van Filambertus die in het jaar 490 door

de troepen van Clovis verslagen wordt ergens in de streek van Amiens. Ik wil er even bij vertellen dat de opbouw van het Frankische rijk hand in hand gaat met de altijd maar terugkerende verzuchting naar extra grondgebied bij meerdere 'would be' stamhoofden. Hier rekent Clovis dus af met de heidense Raganarius en zijn vader die beiden onthoofd worden. Een 15de eeuwse kroniek over het leven van Sint-Bavo gaat er dieper op in. De schrijver ervan baseert zich op handschriften uit die tijd zonder de bewijzen ervan op tafel te leggen. De kritiek van de historici achteraf is niet mals. De intenties van de schrijver zijn manifest duidelijk: de afkomst van de Vlaamse graven tot ongekende hoogtes opvijzelen. 'Heel de historie is pertinent verzonnen en zit vol met anachronismen en fouten.' Vaernewyck stoort er zich niet aan en gaat na wat de bewuste kroniekschrijver te weten gekomen is over de hele geschiedenis. Hij keert terug naar de personages van Raganarius en een Engelse jonker met de naam Agricolaüs die zich voordoen als de meesters van onze streken. Finibertus, de broer van Raganarius is de man die de Westhoek in de gaten houdt: 'hij onthield zich ontrent het jaar 500 op de zee kant in de wildernissen en de moerassen en liet een zoon achter, genoemd Finardus.' Clovis sterft in 511 en verdeelt het grote rijk onder zijn zonen. Na een strijd van tientallen jaren zal een van die gasten (Chlotarius) zijn broers verdelgen en weer eenheid brengen in het grondgebied. Chlotarius regeert tot in 561 en maakt op zijn beurt dezelfde fout als zijn pa door het rijk weer eens te verdelen onder zijn vier zonen. Vlaanderen komt nu in handen van Chilperik en zijn twee zonen Lotharius en Theodoricus.

Ambras tussen de zonen van Chlotarius

Tussen de zonen van de overleden Chlotarius ontstaat er onmiddellijk ambras. 'Den oorlog was oorzaak dat vele edele en vermogende lieden de vlucht namen met hunne goederen en zich gingen nederzetten in vreemde landen. Onder dit getal was zekeren heer van 't kasteel te Dijon in opper-Bourgondiën, genoemd Saluwaart. Hij meende met zijne vrouwe Ermegarde van Roussilon naar Groot-Brittaniën te trekken, maar komende in het land van Buck, nu Vlaanderen, en te vooren ook het woud zonder genade genoemd, vonden zij daar den voornoemden Finardus, zoon van

Finibertus, de broeder van Raganarius, die een vrome man was, en groot van gestalte, zoo dat hij eenen reus genoemd werd. Deze geweldenaar beroofde Saluwaart van zijn schatten en sloeg hem vervolgens dood. Vrouw Ermegarde vluchtte met een knecht, zeer diep in het woud, alwaar zij een hutteken vond, in het welk een eremiet (kluizenaar) woonde, Liederik geheten.' Het verhaal loopt verder, ik vind het opportuun om Vaernewyck verder te laten vertellen: 'van grote angst en vrees, werd zij daar moeder en baarde een zoontje, het welk den eremiet veertien dagen na zijn geboorte doopte, noemende het zelve volgens zijne naam: Liederik. Het gebeurde enige tijd daarna dat de voormelde Finardus, vrouw Ermegard met haar dienstmaagd in hetzelfde bos vindende, hun allebei naar zijn kasteel van Lisle le Buck voerde, hetwelk nu de kerk van den H. Mauritius is te Rijsel is.' Enkele honderden meter verwijderd van het station Lille-Flandres, maar daar is in de zesde eeuw uiteraard nog geen sprake van. Hoe dan ook worden beide vrouwen vastgehouden en ziet de kluizenaar zich wel genoodzaakt om de kleine met zijn naam in leven te houden.

De oude kroniek van Liederik

Zo kom ik terug binnenvallen in de oude kroniek van het kind Liederik. De kleine wordt op zijn zeven jaar per toeval opgepikt door dienaren van de koning van Engeland, raakt verliefd op de royale dochter, maakt haar zwanger, vliegt er buiten en keert noodgedwongen terug naar zijn land van Buck waar de oude eremiet hem op de hoogte brengt waar zijn moeder zich bevindt. Het komt tot een afrekening met de reus en 'aldus verlost hij zijne moeder en werd meester van het kasteel en alle de goederen die erin waren, de welke de tiran met roven en moorden verkregen had. De inwoners van het land van Buck dit vernemende, kwamen in groote menigte tot Liederik, verblijd wezende dat zij van dien wrede dwingeland ontslagen waren en boden hem vele kostelijke geschenken aan, hem biddende dat hij liefde hun beschermheer te wezen tegen de rovers en moordenaren waar alle de wildernissen en boschagien in dit land van krioelden. Dit doende, beloofden zij hem jaarlijks den achtsten penning van al hun goederen te belaten die zij gewoon waren aan Finardus de vierde te geven, en de rovers het derde van de buit die zij maakten. Liederik nam de zaak aan: hij beloofde het woud te zuiveren

volgens zijn vermogen en de kwaaddoeners te straffen naar evenredigheid van hun misdaden.' Liederik zal trouwen en veel kindjes krijgen. De aanleiding van zijn huwelijk is een gebeurtenis die zich in het jaar 616 afspeelt, in de tijd van keizer Heraclius en de Franse koning Lotharius, de zoon van Chilperik. Het tijds kader klopt in elk geval en vreemd genoeg wordt de familie van Lotharius bij het spel betrokken. Idonea, de dochter van Chilperik wordt ontvoerd en belandt na heel wat omzwervingen in de bossen van Buck ergens tussen Doornik en Lislebuck waar ze Liederik tegen het lijf loopt. 'Hij nam deze prinsesse voor zijne vrouw en won bij haar op den tijd van twaalf jaren in elf drachten vijftien zonen en drie dochters.'

Idonea is geen kind van Chilperik

Ik geloof geen snars van dat wild verhaal. Idonea komt niet voor op het lijstje van kinderen bij Chilperik en moest ze al bestaan hebben, dan zou ze Liederik pas ten vroegste hebben kunnen ontmoeten op haar tweeëndertigste want haar vader overleed al in 584. En dan moest ze nog beginnen aan het produceren van achttien kinderen? Er is hier duidelijk iemand aan het werk geweest die Liederik te allen prijze wilde linken aan het Franse hof om zo de autoriteit van de Vlaamse woudmeester en zijn nageslacht op te smukken tot een soort van officiële status die wel prima zou kunnen passen in de lessen geschiedenis. Ik kan de hele historie naar het rijk van de verzinzen verwijzen maar dat betekent niet dat Liederik niet zou bestaan hebben en dat hij niet die kinderen zou hebben gekregen en hen niet allemaal een stuk van Vlaanderen zou hebben toebedeeld. Maar het waren in elk geval geen kleinkinderen van deze of gene Franse vorst. Ik laat hier beter nog even schrijver Vaernewyck aan het woord: 'Liederik dede verscheidene bossen weren en van de zelve land te maken. Hij bouwde de steden van Arien en Rijsel en stichtte te Brugge de kapelle van O.L. Vrouw die nu de kerk van Sint-Donaas is. Hij stichtte ook den Burg binnen Brugge en het kasteelken van der Loove. Te Gent deed hij de eerste spui maken, ter plaats waar de rode toren placht te staan. Hij had daar een paleis, het welk hij rondom in 't water kon doen stellen als het hem beliefte.' Ik vat de rest even samen: Liederik heerst over heel het gebied tussen de

Oost- en de Noordzee en heerst er vijftig jaar tot hij door Childerik, de vijftiende Franse koning verslagen wordt in Sommenoble, Amiens wel te verstaan. Liederik sneuvelt in het jaar 676 als ik goed kan tellen. Wikipedia geeft aan dat zijn tegenstrever Childerik samen met zijn vrouw vermoord wordt in 675. Met wat goede wil kan ik de timing van de dood van Liederik terugbrengen naar datzelfde jaar en kan ik niet zomaar claimen dat hun onderlinge confrontatie niet heeft plaatsgevonden.

De Hunnen en de Vandalen komen op bezoek

Zijn zoon Antonius begraaft Liederik in Arien en wordt gedurende zeventien jaar de nieuwe bestuurder over Vlaanderen. 'In zijn tijd verwoestten de Hunnen, Vandalen, Goten en Alanen een groot deel van Frankrijk. Zij kwamen ook nederwaarts in Brabant en Vlaanderen, vermoordende al wat hun te voren kwam en van deze bloedhonden werd Antonius, met zijne kinderen en enige van zijn broeders verslagen in het jaar 693.' Door die oorlog blijft Vlaanderen voor een periode van wel honderd jaar woest en onbewoond achter. Het bestuur vanuit Frankrijk is ondermaats tot dat Karel Martel en zijn zoon Pepijn daar verandering in brengen. Na de dood van Antonius wordt broer Burchard, prins van Leuven, zijn opvolger maar hij wordt onmiddellijk gekortwiekend door de koning van Frankrijk. Burchard mag al bij al content zijn dat hij voet aan de grond kan houden in het graafschap van Harelbeke. De situatie in het land is zonder meer schrijnend als ik de oude teksten mag geloven. 'Het was in deze Nederlanden alsdan voorwaar een deerlijk leven; want men hoorde dan niet anders als van brand, moord, armoede en duizend andere ellenden. Het land was een schuilplaats van rovers en moordenaars, van de welke de arme ingezetenen na de wrede en langdurige oorlogen die zijn uitgestaan hadden, nog zeer vervolgd en gekweld werden.'

De forestiers zijn geen gestampde boeren

Ondertussen breken de jaren 700 aan. Vaernewyck besluit om dan toch maar meer details te vertellen over het wedervaren van forestier Burchard en hofmeier Pepijn de Korte. De Vlaamse forestiers zijn geen gestampde boeren, geeft hij aan. Het zijn

treffelijke vorsten met adellijke genen en onvervalst blauw bloed. Uit de adel ontsproten en door huwelijken 'vermaagschap' zoals hij dat ook het geval is met de voornoemde Burchard. Ja ja, de man is getrouwd met mevrouw Helwijde, de dochter van Walchisus de markgraaf van het hele Scheldegebied. Als bruidsschat werd trouwens het prinsdom van Leuven getransfereerd naar Vlaanderen. Helwijde is een telg uit het geslacht van Brabo, een figuur die ik al eerder gezien heb in deze episode. Ik probeer een heel ingewikkelde familiehistorie te ontwarren en 'to the point' te komen: Helwijde is een kleindochter van Clotarius, de gewezen koning van Frankrijk en Soissons. Ook Pepijn van Herstal behoort tot de clan van Walchisus. Hij is de zoon van zijn broer Anchisus, de sterke man in de regio van Tongeren. Na een conflict met de koning van Frankrijk weet Pepijn zich op te werken tot hofmeier van diezelfde vorst en het is door zijn toedoen dat Burchard grote stukken van Vlaanderen ziet verloren gaan. Ik bespaar jullie alle verdere details. Pepijn van Herstal zorgt voor een nageslacht die de nodige impact zal uitoefenen op onze streken. Zijn zoon Karel Martel en zijn kleinzoon Pepijn de Korte zullen pertinent aanwezig blijven in onze vaderlandse geschiedenis. Estoredus, de zoon van Burchard is de eerste die te maken krijgt met Karel Martel. Estoredus is weggevlucht uit de regio van Leuven en houdt zich op in Harelbeke dat door Vaernewyck ietwat potsierlijk genoemd wordt als een 'prinselijke stad'.

De stamvader van de Karolingers

Karel Martel heeft het geschopt tot opperheer van Frankrijk en heeft tijdens zijn leven de bestaande dynastie aan de kant geschoven. Hij zal later algemeen beschouwd worden als de stamvader van de Karolingers die trouwens hun naam aan hem te danken krijgen. De Franse benaming van 'hamer' verwijst hier expliciet naar de grote slagkracht van Karel Martel. Martel herstelt Estoredus en zijn zoon Liederik in hun functie van forestiers over de gevaarlijke bossen van Vlaanderen. 'Omme het woud van Lisle le Buck te bewaren tegen de rovers en moordenaars, de zelve te doen straffen en het land aldus te zuiveren, op dat de goede en vreedzame mensen niet beschadigd zouden worden van de kwade

en de onrechtvaardige.' Estoredus kwijt zich van deze plicht en laat in het jaar 792 zijn gebieden over aan zijn zoon Liederik die zijn plaats inneemt als graaf van Harelbeke. Tegen die tijd is Constantinus keizer van Rome en is Karel de Grote koning geworden van Frankrijk. Voor alle duidelijkheid: Karel de Grote is de zoon van Karel Martel. Mijn schrijver komt weer eens aandraven met tot nog toe onbekende wetenswaardigheden. Liederik is getrouwd met de Germaanse vorstin Flandrina en er zijn enkele kroniekschrijvers die pretenderen dat het Karel de Grote zelf is geweest die het gebied van Liederik vermoemd heeft naar de naam van echtgenote Flandrina.

Liederik wordt graaf van Vlaanderen

De volgende passage laat ik met de nodige goesting op jullie los: 'na vele getrouwe diensten die Liederik aan deze vorst bewezen had, gaf hij hem geheel het land van Vlaanderen, tot aan de zee kant toe, met alle de goederen die zijn vader bezeten had, en maakte hem, in de tegenwoordigheid van zijne edellieden, graaf van Vlaanderen, op de 17de januari van het jaar 796.' Liederik van Harelbeke schopt het dus tot graaf van Vlaanderen. Het land is zo goed als ontvolkt. Hij werkt actief mee aan de immigratie van Saksen van de overkant van de Rijn. Ze krijgen allemaal de percelen land die ze wensen. Ze brengen natuurlijk ook hun moedertaal mee, onze oude Vlaamse taal komt van die Saksische pioniers. Niet moeilijk dus dat onze taal zo sterk lijkt op het Duits. Schrijver Marcus weet in de 16de eeuw nog niets van het bestaan af van het Duits als eenheidstaal. Voor hem is er sprake van het overlands of het Hoog-Duits. Terwijl het antieke Vlaams door hem bestempeld wordt als het Neder-Duits of het Nederlands. Liederik wordt volop ondersteund door Karel de Grote. Dank zij de nodige vrijheden en voorrechten geraakt het land er wat bovenop. De problemen met crapuul allerhande raken echter niet van de baan en die ellende is voelbaar tot in zijn kasteel te Harelbeke, de plek waar hij opgevoed werd. Ik zou wel eens een vlieg willen zijn en dat kasteel eens willen zien, binnenin en van buiten af, want ik kan me amper inbeelden hoe dit bouwwerk er moet hebben uitgezien in de 9de eeuw. Een bruut bouwwerk, een stapel stenen zonder franjes en zonder luxe. Nu enfin, het gebouw staat langs de Leie. Bandiames, de zoon van Liederik de Oude heeft het kasteel al flink

uitgebreid en voorzien van de wapens van zijn voorouders Saluwaert, Ermegarde van Roussilon en van Idonea. De thuis van graaf Liederik wordt in deze tijd zwaar geteisterd. 'Hij leed grote overlast en aanstoot van de kwaaddoenders die daar omtrent de bossen zo verworteld waren dat zij nauwelijks uitgeroeid konden worden. Sommigen deden het volk groot geweld aan en legden dikwijls lagen om Liederiks kasteel te overmeesteren en hem te vermoorden.

De booswichten van Boezinge en Elverdinge

Ik krijg weer ongehoorde details op mijn bord. Ik mag hierbij niet uit het oog verliezen dat ik de jaren 800 beleef en dat de precisie van Vaernewyck meer is dan het opsommen van een reeks namen, maar ook de wetenschap met zich meesleurt dat een reeks plaatsnamen toen al effectief hebben bestaan. Ik verschans me samen met Liederik in die geniale aantekeningen van mijn schrijver: 'De voornaamste onder deze booswichten waren Mylon van Lauwe, Jacob van Lauwe, van Steenvoorde en le Hardy met zijn drie bastaarden van de welke ieder een sterke toren had waar hij zich ophield en verdedigde. De andere waren; Hugo van Langemark, Landen van Elverdinge, Testaard van Boezinge, Bouchard en Landriet. Al deze waren wrede moordenaars en samen zo machtig dat Liederik hen niet kon bedwingen.' Zo vermoorden die mannen onder andere de bisschop van Parijs die in opdracht van Karel de Grote naar Vlaanderen gestuurd was om na te gaan of de wilde Vlamingen nu eigenlijk al bekeerd waren, hun zondag hielden en zich als christenen gedroegen. De doodslag gebeurt aan de brug van Pontawendin. Met wat speurwerk arriveer ik bij Pont à Wendin, de brug bij Wendin. De slijtage van de tijd brengt me bij Pont-à-Vendin, een gemeente in de buurt van Lens die ooit luisterde naar de naam Wendenbrugge. Een van de moordenaars wordt herkend als zijnde Erby vanden Landen. Het dode lichaam van de bisschop wordt dan maar naar Doornik gevoerd en er begraven in de kerk van O.L. Vrouw. Hij zal hier zelf tot in de eeuwigheid zijn zondag kunnen houden. Wanneer Karel de Grote op de hoogte gebracht wordt van de aanslag op zijn bisschop laat hij Liederik onmiddellijk afkomen naar Parijs. 'Wat is dat toch allemaal daar bij jullie', zo zal de zonder twijfel

Het Debacle van Westrozebeke

De winter van 1382

1382 en 1383 zijn geen boerenjaren geweest voor de Westhoek. Dat is wel het minste wat ik kan zeggen. Ik heb intens meegeleefd met het beleg van Ieper tijdens de zomer van 1383 en was erbij toen Filips van Artevelde, de leider van de Vlamingen, de confrontatie aanging met het Franse leger ergens in de mistige en modderige velden van Westrozebeke. Een rommelmarkt bij mij in de buurt doet me tijdens de zomer van 2015 weer herinneren aan het illustere Westrozebeke. Geheel bij toeval kan ik er de hand leggen op een treffelijk exemplaar van 'Jaerboek der stad en oude Casselry van Kortryk', een boek vol kronieken ooit neergeschreven door Jacques Goethals-Vercruysse. Hoewel zijn naam nergens op de omslag vermeld staat. Het werk dateert van 1814 en werd gedrukt door Louis Blanchet, boekdrukker en boekverkoper in de Leiestraat. Van de auteur wordt dus vreemd genoeg geen vermelding gemaakt. Ik moet het stellen met de bemerking dat de gegevens verzameld werden 'uyt menigvuldige auteurs en handschriften'. Enkele jaren geleden maakte ik al kennis met zijn vijfenzeventig handgeschreven boekjes die me de 'Chronyke van Cortryk 1289-1382' opleverden. Ik ben toen blijven steken bij de pogingen van de Fransen om de Leie over te geraken ter hoogte van Komen. Een vervolgbezoek aan de Kortrijkse bib stond nog op mijn programma. Met de aankoop van het boek hoeft dit voorlopig niet meer. Ik glunder en giechel als een onvolgroeide puber terwijl ik door het jaarboek blader. De teksten zijn geweldig geschreven en brengen me op geen tijd weer aan de Leie van de winter van 1382.

De veldslag op de Goudberg

De naam van Westrozebeke ruist door mijn hoofd. Wat daar gebeurde op 27 november 1382 is zonder meer een hallucinante mijlpaal geweest in de geschiedenis van Vlaanderen. Vreemd genoeg is de veldslag op de Goudberg in mijn kronieken van de Westhoek blijven hangen als een randfenomeen van de revolutie die de Gentenaars op gang brachten tegen de graaf van Vlaanderen. En toch was het gebeuren hier in dit desolaat

buitengebied meer dan zomaar 'collateral damage'. De tijd lijkt me rijp om de geschriften van Jacques Goethals-Vercruysse dit keer echt eens een keer te gaan gebruiken om Westrozebeke in de kijker te zetten als protagonist, mijn hoofdrolspeler in het drama dat West- en Oost-Vlaanderen daar ergens in de laatste decennia van de 14de eeuw beleven. De keuze van de titel 'Het debacle van Westrozebeke' is vlug gemaakt en zegt voldoende. Oorlog zal wel altijd synoniem staan met debacle, maar voor de confrontatie op die heuvel in het hartje van de provincie kan ik me geen betere term inbeelden. Ik spoel de wijzer van de tijd terug tot begin 1382. Een 'rewind' die me verplaatst in de huid van nogal wat mistevreden Vlamingen. De make-over van het Kortrijkse jaarboek zal opnieuw een mengeling worden van mijn eigentijdse taal waarbij ik me altijd opnieuw en met volle teugen laat bekoren door het aantrekkelijk Vlaams van vroeger. Hopelijk zijn jullie het met me eens. Daar gaan we.

Filips van Artevelde wordt de nieuwe leider

1382. Wouter van Eecke is in dat jaar aangesteld als proost van Kortrijk. De Gentenaars beleven de ongemakken van een oorlog die ze zelf ontketend hebben. Het gebrek aan levensmiddelen speelt hen de nodige parten. Op 24 januari kiezen ze Filips van Artevelde als nieuwe leider. De man is de zoon van Jacob, een man die hun stad en zelfs heel Vlaanderen met veel roem heeft bestuurd tussen de jaren 1337 en 1345. De moeder van Filips, Katelijne de Coster, kwam uit een oud adellijk geslacht van Kortrijkse kasteelheren. De nieuwe aanvoerder was eerst getrouwd met de dochter van ridder Daniel van Halewyn. Zijn tweede vrouw blijkt nu Jolente van den Broucke te zijn. Filips van Artevelde zorgt er voor dat de leiders van Brabant, Henegouwen en Luik in actie schieten en bij de graaf een algemene vergadering afdwingen. Deze conferentie zal doorgaan in Harelbeke. Ook de gedeputeerden van de grote steden van Vlaanderen zullen er aanwezig zijn. Ze willen met zijn allen proberen om tot een vredesakkoord te komen. Een perfecte vrede. Die van Gent sturen er twaalf van hun belangrijkste personen naar toe. Er komt inderdaad een ontwerpakkoord uit de bus: tweehonderd notabelen van de stad Gent zullen in de handen van de graaf worden gegeven. Een soort onderpand voor vrede.

Bij de opgeroepen personen zitten er een paar tussen die betrokken waren bij de vorige oproer en die vrezen dat ze hun borgstelling wel eens met hun leven zullen moeten bekopen. 'De stad is verraden' roepen ze in koor. Gisbrecht de Gruutere en Simon Bette stonden aan het hoofd van de Gentse onderhandelaars daar in Harelbeke en dat zullen ze niet zomaar naar hun graf dragen. Tijdens de daaropvolgende volksvergadering wordt het tweetal vermoord door toedoen van Pieter van den Bosche en Filips van Artevelde.

De Gentenaars met al hun ellende

Achteraf loopt iedereen weer in de wapens. Het kasteel van Hansbeke, de thuis van de heer van Halewyn, wordt door de bende van Artevelde overmeesterd en verwoest. De wetenschap dat hij getrouwd is met één van de nichten van Halewyn doet blijkbaar niets ter zake. Het krijgsvolk van de graaf dat in handen is van zowat alle sterkten in de buurt van Gent, gaat onmiddellijk over tot de bezetting van het hele Gentse hinterland. Ze letten er nauwgezet op dat er geen voedsel meer kan worden getransporteerd naar Gent-stad. Acute hongersnood is natuurlijk een gevolg van deze blokkade. De levensomstandigheden tijdens de maanden maart en april 1382 zijn penibel. Af en toe kan een lading levensmiddelen aangevoerd worden uit Luik en Brabant, maar voor een bevolking zoals die van Gent is dat allemaal maar een druppel op een hete plaat. François Ackerman (hier trouwens omschreven als Francies Akkerman), één van de belangrijkste lokale bevelhebbers, vertrekt naar Brussel om er te praten met de hertogin. Hij brengt er tot in de kleinste details verslag uit over de ellende die de Gentenaars moeten ondergaan. Niet zonder enige moeite kan Margaretha haar man Lodewijk van Male ervan overtuigen om een nieuwe vergadering te beleggen. Die zal doorgaan met Beloken Pasen te Doornik. De twaalf Gentse afgevaardigden zijn al vroeg tijdens de paasweek in Doornik aanwezig en dat is ook het geval voor Filips van Artevelde. De graaf van zijn kant verwaardigt zich niet om af te komen en laat de Gentenaars het wat uitzweten. Hier zou het werkwoord 'chambreren' het best illustreren wat de Kortrijkse kroniekschrijvers bedoelen. Na dagen van wachten besluit de graaf

om Arnout de Lalaing, de proost van Harelbeke, en drie van zijn hovelingen vanuit Brugge ernaartoe te sturen.

De graaf vlucht naar Roeselare

De boodschap die ze meebrengen is kort en bondig: de Gentenaars moeten zich in alle genade en ongenade overgeven aan de troepen van de graaf. Artevelde druipt af. Hij arriveert mistroostig in Gent en stort zijn stadsgenoten in de grootste wanhoop. Er zit niets anders op dan andere middelen te zoeken om de hongersnood aan te pakken. Op 2 mei vertrekt een leger van vijfduizend uitgelezen mannen richting Brugge om de stad en de graaf in de tang te nemen. Het is een gedurfd en vooral onverwacht manoeuvre van een kat in het nauw. Lodewijk van Male moet zich verwonderd hebben om de brutaliteit van die van Gent die het aandurven om Brugge te omsingelen en zich op te houden dicht in de buurt van de stadsmuren. Beverhoutveld. Daags na de Heilig Bloed processie stuurt hij dertigduizend Bruggelingen naar buiten om de Gentenaars een lesje te leren. Blinde overmoed, misprijzen voor de tegenstander en een gebrek aan krijgsdiscipline zorgen er voor dat ze zich laten ringeloren door de Gentenaars en halsoverkop moeten vluchten naar het centrum van Brugge. De rollen zijn nu omgekeerd. De Gentenaars jagen die van Brugge voor zich uit en storten zich daarna met geweld op de binnenstad. Moord en dood zijn het gevolg. De graaf kan zich overnacht ternauwernood uit de voeten maken. Hij rept zich in slaaptenuw tot aan de parochie van Sint-Michiels. Hier treft een verbijsterde en vermoeide Lodewijk een van zijn voornaamste ridders aan. De man heet Robert Marissael en samen vluchten ze te voet de velden in en bereiken ze één of ander dorp waar ze bij een arme man een ongezadeld paard op de kop kunnen tikken. Figuurlijk dan toch ten minste en met zijn twee op een ongezadeld paard, ik zie het zo voor mijn ogen. Via Roeselare bereiken ze in de vooravond (rond 17 uur) de veiligheid van het kasteel van Rijsel. Nogal wat andere ridders zijn op identieke manier kunnen wegvluchten uit Brugge en bevinden zich nu eveneens in dit Rijsel. Het Vlaamse volk wordt op 21 mei 1382 opgeschrikt door een aardbeving die zich eveneens laat voelen in Frankrijk en in de andere buurlanden.

Artevelde doet zijn intrede te Ieper

De Gentenaars zijn er op dat moment al deels in geslaagd om de rollen om te draaien. Artevelde verzekert zich de volgende weken van de macht over de Vlaamse steden. Met uitzondering van Dendermonde en van Oudenaarde. Op alle plaatsen zorgen de Gentse kapiteins voor een vernieuwing van de lokale stadsbesturen. Nieuwe baljuws, schouten, wethouders en publieke ambtenaren moeten er voor zorgen dat de neuzen in Vlaanderen allemaal in dezelfde richting kijken. De nieuwelingen moeten allemaal hun eed van trouw aan de Gentenaars afleggen. Wie verdacht wordt om aanhanger te zijn van de graaf wordt als gijzelaar naar Brugge getransporteerd. In Kortrijk is het niet anders. Artevelde arriveert er met veel krijgsvolk en hij wordt er ontvangen alsof hij de graaf in persoon is. Filips blijft een kleine week in de stad. Van hieruit stuurt hij op 11 mei een heraut naar Oudenaarde om deze stad op te eisen, maar de bode wordt beschimpt en naar de afzender teruggestuurd. Diederik Damman en Floris van Heule voeren er het bevel in opdracht van de graaf en zijn niet van plan om zich te laten doen door Artevelde. Die laatste zweert op de ondergang van Oudenaarde, in Kortrijk verandert hij van magistraat en van stadsbestuur, laat de nieuwelingen hun eden afleggen waarna hij terugkeert naar zijn thuisstad Gent. Op 24 mei doet Filips van Artevelde zijn intrede te Ieper. Precies op het moment dat er zich enkele hevige naschokken van de aardbeving laten gevoelen. De aarde trilt weer en er zijn een aantal slimmeriken die de schuld daarvan leggen bij een aantal Ieperse priesters die de beving veroorzaakt zouden hebben wegens hun volgehouden steun aan de graaf. Ze worden opgepakt, schuldig bevonden aan toverij en onthoofd. Leve de obscuriteit van de middeleeuwen.

Het beleg van Oudenaarde

De Oudenaardse edellieden blijven toegewijd aan hun graaf. Enkele ridders van Kortrijk behoren ook tot dit kamp. Floris van Heule, Diederik Damman en Jan Baronaige zijn er present en houden de stad bezet en beveiligd. Ze riskeren trouwens nogal wat uitvallen tot aan de poorten van Gent en proberen de toevoer van

levensmiddelen naar die stad zoveel mogelijk te beletten. Hun acties zorgen er voor dat Artevelde het onderste uit de kast moet halen om zijn stadsgenoten van voeding te voorzien. Op het einde van de meimaand eist hij van de Kortrijkzanen en van de inwoners van de andere Vlaamse steden om zich gewapend aan te bieden voor een beleg van Oudenaarde. Om zijn militaire actie te financieren komen er nieuwe belastingen die zich laten gelden over heel Vlaanderen. De aanhangers van de graaf krijgen op hun beurt instructies om zich te verweren en zich te scharen achter de vrome ridder Daniel van Halewyn die de verdediging van Oudenaarde op zich zal nemen. Graaf Lodewijk zorgt voor extra mankracht. Honderdvijftig lanseniers, allen kloeke wapenmannen, honderd voetboogschutters en tweehonderd ferme knapen met pieken en schilden. De graaf is verbitterd op die van Kortrijk omdat ze zich zonder enige tegenstand zomaar verwoegd hebben bij het kamp van Artevelde. Hij laat een deel van hun gijzelaars die hij vasthoudt in Bapaume onthoofden. Op 9 juni neemt het Vlaamse leger zijn posities in tegenover Oudenaarde. Naar verluidt bedraagt de getalsterkte wel honderdduizend man. De strijdmacht is voorzien van zwaar oorlogsmateriaal. Zo zie ik bijvoorbeeld een kanon met een lengte van vijftien meter (vijftig voeten) dat in staat is om zware stenen ballen af te schieten.

Een Frans leger van veertigduizend man

Het geluid dat het tuig produceert is indrukwekkend. Hoorbaar tot op een afstand van vijf mijl en een zekere schrijver maakt zelfs gewag van tien mijl tijdens de nacht. Het lijkt wel of alle duivels van de hel aan het uitbreken zijn. Terwijl deze troepenmacht zich rond Oudenaarde concentreert, profiteert Artevelde van het luchtledige op andere plekken in Vlaanderen. Een divisie van elfhonderd man vereert de buitengebieden en het platteland met tal van bezoeken waarbij de kastelen en de landgoederen van de ridders het zwaar te verduren krijgen. Plunderen en verdelgen, geven de kronieken aan, in heel het land blijft er geen hofstede of kasteel meer overeind die toebehoort aan een edelman. Verbrand, ten gronde verwoest en als er tot slot niets meer overblijft, trekt de brigade van Artevelde over de Leie te Waasten en gaat het richting Rijsel waar ze verscheidene windmolens met de grond gelijkmaken.

De dorpen in het omliggende worden in de as gelegd. De Rijselnaars proberen de verwoesting van hun buitengebieden te voorkomen en ze brengen een leger van veertigduizend man op de been. De Gentenaars zien een confrontatie met dergelijke overmacht niet zitten en slaan op de vlucht. Een aantal onder hen worden gevangen genomen en wat later in de binnenstad van Rijsel onthoofd. De plundersaars richten hun vizier nu op het Doornikse 'alwaar zij ook alle soort van kwaad bedreven, en, onder andere, 't vier staken in 't kasteel en dorp van Helkijn en andere omliggende parochies die alsdan aan de koning van Frankrijk toebehoorden, en keerden dan overladen met overgrote buit weder in hun leger voor Oudenaarde'. Zo proeven jullie meteen ook eens de taal van de oorspronkelijke geschriften.

Graaf Lodewijk klaagt steen en been

Ondertussen zijn de Gentenaars Deinze binnengevallen. Deze stad werd bezet gehouden door de edelen van de graaf die er dus niet in slagen om dit bolwerk in handen te houden. Het resultaat is er naar: al hetgeen er recht staat wordt nog maar een keer in brand gestoken en verwoest. Graaf Lodewijk bevindt zich in de Artesische stad Hesdin en heeft het grootste hartzeer over de wandaden van zijn oproerige onderdanen. Hij zal zich vooral machteloos voelen omdat hij niemand nog tot onderdanigheid kan dwingen. Als hij de macht over Vlaanderen terugwil, dan heeft hij absoluut de hulp van de Franse koning nodig. Hij zoekt contact met zijn schoonzoon Filips de Stoute, de man die getrouwd is met zijn dochter Margaretha van Male. Filips is de hertog van Bourgondië en de oom van de jonge veertienjarige koning Karel. Via dit kanaal probeert hij militaire steun los te weken bij het Franse establishment. Lodewijk heeft succes. Een bijeengeroepen rijksvergadering van de Franse elite, toont zich bezorgd over de toestand in Vlaanderen en besluit om in te grijpen. De nodige bevelen vertrekken nu om een machtig leger te mobiliseren en om asap alle krijgsmunitie in gereedheid te brengen. Filips van Artevelde is natuurlijk ook niet dom en probeert zijn acties en die van het Vlaamse volk bij de koning van Frankrijk te verantwoorden en te rechtvaardigen. Er vertrekken brieven aan de koning met vragen met betrekking tot zijn hoge bescherming. Maar de boodschappers worden 'beschimpelijk' ontvangen en zelfs

in hechtenis gesteld want ze hebben zich zonder vrijgeleide op Frans grondgebied gewaagd.

Alsof dat niet kon verwacht worden!

Artevelde is er boos om. Een naïeve, wereldvreemde boosheid, want wat anders kon hij dan wel verwachten? Op 1 juli 1382 stuurt hij brieven naar Kortrijk en naar de andere Vlaamse steden met een expliciete vraag om een verbond te smeden met Engeland. En dat is natuurlijk de aartsvijand van Frankrijk. Twaalf kopstukken van de steden (onder hen één iemand van Kortrijk) moeten hun beleg van Oudenaarde staken en na een overleg met Artevelde reizen ze naar koning Edward om met hem te onderhandelen. Ze keren onverrichter zake terug van over het kanaal. Edward weigert onder meer om een grote som geld die hij nog van de Vlamingen geleend had in de tijd van vader van Artevelde terug te betalen. Het betrof een lening om het beleg van Doornik en Calais te financieren. Hoe dan ook; de revolterende Vlamingen staan er alleen voor op het moment dat de Fransen zich klaarmaken om hun gebieden in het noorden weer tot de orde te roepen. De graaf is ondertussen terug in Atrecht. Zijn entourage legt de nodige druk op zijn schouders om wraak te nemen op de tweehonderd notabelen die hij nog als gijzelaars vasthoudt. Onder andere verscheidene mensen uit Kortrijk. Ze zitten allemaal in gevangenissen; 'zeer nauw te water en te brood met dagelijkse bedreigingen om onthoofd te worden'. Lodewijk beseft natuurlijk wel dat de burgers helemaal niets te maken hebben met wat er aan de gang is. Ter ere van God en van de Heilige Maagd worden ze in vrijheid gesteld. Enfin; ze mogen beschikken als ze zweren van hem trouw te blijven en na de betaling van een behoorlijke som geld. De gijzelaars mogen nu verhuizen naar Rijsel, Douai of andere steden die hem trouw zijn gebleven en moeten daar de herstelling van de rust afwachten.

De Gentse arrogantie druipt er van af

Er gaat een zomer voorbij zonder nieuws. Pas op het einde van september 1382 laten de Kortrijkse schrijvers opnieuw van zich horen. De Bruggelingen hebben een aantal burgers van Doornik

opgepakt en in hechtenis genomen. Die willen zich op hun beurt revancheren en ze nemen nu enkele Kortrijkzanen gevangen. Artevelde moet tussenkomen in de onderlinge geschillen en kan het regelen dat de gevangenen wederzijds in vrijheid kunnen gesteld worden. Op 16 oktober zijn de gedeputeerden van het Franse hof in Doornik gearriveerd. Ze schrijven brieven naar Gent, Brugge en Ieper en ook naar het Brugse Vrije met een dringende oproep tot vrede en om zich te schikken onder de gehoorzaamheid van hun graaf. Vier dagen later krijgen ze het antwoord van Artevelde op hun bord: de Fransen stellen zich partijdig op tegenover de Vlamingen. Er kan geen sprake van vrede zijn zolang de steden van Oudenaarde en Dendermonde niet in zijn handen worden gesteld. De Gentse arrogantie druipt er van af. De boodschap wordt overgemaakt aan de Franse koning die zich ondertussen al in Péronne bevindt en die er uiteraard niet om kan lachen. Het enig gevolg ervan is dat er nog een tandje bijgestoken wordt bij de opbouw van de troepenmacht. Op 1 november arriveert de puber-koning in Arras en van daar gaat het naar Lens en Seclin. De Vlamingen voelen de hete adem van het Frans leger al in de lucht hangen.

Pieter van den Bossche vertrekt naar Komen

Filips van Artevelde is op zijn hoede en verlaat zijn standplaats in de regio Brugge. Hij geeft orders aan Pieter van den Bossche om met een divisie zwaar bewapende Vlamingen op te trekken richting Komen waar de overtocht van de Leie beveiligd moet worden. Pieter de Winter krijgt gelijkaardige bevelen om hetzelfde te gaan doen in Waasten. Alle bruggen tussen Meereghem en Kortrijk moet afgebroken worden. De aanwezige schuiten en scheepjes dienen vernietigd te worden. Van den Bossche heeft natuurlijk zijn tijd nodig om ter plekke te geraken in Komen. Lodewijk de Haese, een bastaardzoon van onze graaf, dixit een jonge en stoute ridder die zich wil onderscheiden met enige kloeke daden, attaqueert de streek rond de Leie met een onverhoedse charge. Samen met honderdtwintig wapenmannen, ridders en schildknapen, voert hij een charge uit op Komen. De burgers die de stad uitvluchten worden achtervolgd. De streek slaat alarm. 'Men klipte de klokken op alle dorpen daar omtrent, en de landslieden kwamen van alle zijden gewapend aangelopen, zo dat die ruiters zich niet langer daar

dorsten vertrouwen en terugkeerden.' Het duel speelt zich af ter hoogte van de brug over de Leie in Komen. De Vlamingen zijn in groten getale toegestroomd en houden de doorgang bezet. Een deel van de constructie wordt zelfs afgebroken en deels met mest gecamoufleerd waarop ze zichzelf verdekt opstellen en de komst van de bende van de Haese afwachten. Het wachten duurt niet lang. Ik schakel even over op de rechtstreekse commentaar van de jaarboeken voor me: 'wanneer de ridders met gevelde lancien op hun aanvielen, zo dat zij de doortocht vrij ziende, op de brugge reden. Het gelukte aan omtrent dertig andere van daar over te geraken, maar de brugge dan brekende, onder de volgende, is er een deel van deze zwaar bewapende ruiters in de riviere gevallen en verdronken.'

De eerste gevechten aan de Leie

Ridder Jan de Jumont verdwijnt ook in de Leie maar hij kan zich uit het water redden waarop hij zwaar toegetakeld wordt aan hoofd en lijf door de 'schichten' van de Vlamingen. De breuk van de brug veroorzaakt paniek bij de graafgezinden die nu alles in het werk stellen om te ontkomen aan de wraakzucht van de Komenaars. 'Ze trachteden alleszins te vluchten ofte over te zwemmen, maar zeer vele, waar onder de kastelein van Willon en de ridders de Bouchars, St. Hilaire en Hendrik van Duffel, en meer als zestig andere verdronken of wierden omhals gebracht, aan de overige ten meerder dele gekwetste, lukte het nog, ter nauwernood te ontkomen.' Artevelde moet in zijn nopjes zijn met de lokale zege, maar de kronieken blijven er toch bescheiden bij. Ze laten me weten dat hij van Brugge naar Ieper vertrekt in het gezelschap van Pieter van den Bossche. Ze worden er in stijl ontvangen. Filips en Pieter en hun brigades gaan wat later poolshoogte nemen van de toestand in Komen. Ze geven er het bevel om de brug deels los te maken van de oever zodat die in geval van nood onmiddellijk kan verwijderd worden. In afwachting kan de ponton verder gebruikt worden door de landslieden die er met hun goed en met hun beesten nog de oversteek kunnen doen. De leider blijft vijf dagen in Ieper. Hij zorgt er voor dat de oevers van de Leie voldoende beveiligd en bemand zijn en daarna gaan hij en zijn mannen te paard naar Oudenaarde. Een van zijn mensen draagt zijn

wapenschild. Een zwart geval met de afbeelding van drie zilveren hoeden. Ondertussen komen ze langs in Kortrijk waar het gezelschap twee dagen blijft en verder werkt aan de beveiliging van de Leiekanten.

Een slechte tijd om oorlog te voeren

Koning Karel verhuist op 3 november naar Seclin. Connestabel De Clisson en de maarschalken komen er in discussie met zijn adviseurs. Oorlog voeren in dit jaargetijde is best gevaarlijk. Aanhoudende regens en bittere koude zullen zorgen voor gezwollen rivieren. De oevers zullen veranderen in brede en moerassige meersen. 'Waar begint de Leie eigenlijk zijn loop?', vraagt de connestabel. Dat blijkt in Lysbourg, enkele mijlen verder dan Arien-aan-de-Leie te zijn. Hij stelt voor om Vlaanderen binnen te vallen vanuit de linkerzijde van de rivier. Er zal een soort van afleidingsmanoeuvre nodig zijn om de Vlamingen te verrassen. Maar uiteindelijk wordt er toch beslist om de oversteek te wagen ter hoogte van de Leie in Komen. De volgende dag verplaatst de koning zich naar de abdij van Marquette. Een leger onder het bevel van de Franse maarschalken rukt op in de richting van Komen en Waasten. Zeventienhonderd wapenmannen, zevenhonderd voetboogschutters en vierduizend voetgangers die gewapend zijn met schilden, pieken en bogen. Het voetvolk wordt aangevoerd door de ridders Joos Van Halewyn en de heer van Rambures. Eigenlijk zijn het een soort van genietroepen. Ze moeten de wegen herstellen, de hagen, bomen en bossen die de doortocht kunnen belemmeren afkappen en waar dat nodig is moeten grachten en putten opgevuld worden. Op maandag 17 november arriveert de Franse voorhoede voor Komen. De brug blijkt er effectief afgebroken, een overtocht van de Leie is onmogelijk. Temeer omdat er meer dan negenduizend Vlamingen in slagorde opgesteld staan aan de linkeroever. Pieter van den Bossche bevindt zich op de kop van de losse brug. Met een bijl in de hand, schrijven de kronieken, het lijkt wel een pose. De Clisson stuurt zijn volk een mijl terug achteruit. Zijn mannen moeten op zoek gaan naar alternatieve oversteekmogelijkheden. Maar die zijn er niet te vinden. De Fransen zitten met een probleem en besluiten om ter plaatse te overnachten.

De schalkse oversteek van de Fransen

Er vertrekt een boodschapper naar Rijsel met de vraag om enkele schuiten via wagens naar Komen te laten voeren. Met die schuiten zal geprobeerd worden een bruggenhoofd te maken. Ik heb in het verleden de bewuste periode al enkele keren beschreven, maar nooit heb ik die zo uitvoerig gedocumenteerd geweten als hier in het jaarboek van Kortrijk. De schrijver ervan moet in het bezit zijn van interessante Franse bronnen. De extra accenten maken mijn geschiedschrijving in elk geval completer en dat stemt mij tevreden. De details vliegen me om de oren. De heer van Simpy en enkele andere ridders hebben zich in alle geval voorgenomen om zich met een stoutmoedige actie te laten onderscheiden. Het is dit gezelschap dat naar Komen afzakt, met de gevraagde schuiten bij zich. Voorts hebben ze de nodige touwen, planken en staken geladen. Ze lossen hun materiaal een stuk zuidelijker dan Komen, op een beschutte plaats en buiten het gezicht van de Vlamingen. Aan weerszijden van het water wordt een staak geplant, een touw over het wateroppervlak verbindt beide staken en zorgt er voor dat de schuiten aan de andere zijde kunnen worden getrokken. Ik krijg een lijst van notoire ridders voorgeschoteld. 'ten getalle van ruim honderdvijftig, de meeste allemaal ridders van hoge edeldom'. Met zijn allen steken ze de Leie over en gaan ze zich verstoppen in een klein bos aan de overkant. In afwachting van de komst van nog meer versterking. De connestabel wordt op de hoogte gebracht van de oversteek en stuurt zijn neef, één of andere pipo van Rieux ernaartoe om poolshoogte te nemen van de toestand wat verderop aan de rivier. Die vindt er niets beter ook dan zich bij het gezelschap aan te sluiten. De hoofdmacht vindt het maar een riskante onderneming. Als ze door de Vlamingen betrappt worden, zullen de Franse waaghalzen het met hun leven bekopen. Hij besluit om een afleidingsmanoeuvre uit te voeren en begint met een beschieting van de Vlamingen.

Schichten en ballen boven de Leie

Licht geschut en een massa van 'schichten en ballen' vliegen over de Leie. De Vlamingen antwoorden met gelijkaardige beschietingen. Enkele kilometers stroomopwaarts slagen de

Fransen er in om een klein legertje aan de overzijde te loodsen. Zestien banieren, dertig standaarden, vierhonderd man, de 'bloem van het ridderschap', allemaal zonder hun knechten en gemene krijgslieden'. Ze voelen zich voldoende sterk om door de meersen en het slijk naar het noorden te sluipen, richting de Vlamingen in Komen. Het gebeurt allemaal onder leiding van de heer van Simpy. De Vlaamse mannen krijgen ze na korte tijd in de gaten. 'Hoe zijn die Fransen godverdomme over de Leie geraakt?' Tot aan Kortrijk is er geen enkele brug meer over? Pieter van den Bossche probeert rustig te blijven. Hij verbiedt zijn soldaten om het relatief klein groepje indringers aan te vallen. De drassige Leieboorden zullen hun vooruitgang wel stremmen en onmogelijk maken. Er zal sowieso geen gevaar uitgaan tegen hun eigen groot leger. En dus blijven de Vlamingen stilzwijgend geschaard rond de geaccidenteerde brug in Komen. Aan de overzijde is de connestabel er niet gerust in. Zijn Franse ridders lopen grote risico's. Hij heeft ze verboden om de brug te benaderen wat gezien de meerderheid van de vijand neerkomt op een zelfmoordactie. Het enige wat hij kan doen om zijn mannen te beschermen, is de aandacht van de Vlamingen af te leiden en om zelf aan te vallen. Zo komt het dat een menigte van ridders en schildknapen plots met houten ribben en planken naar de brug oprukt in een poging om de oversteek te realiseren. Franse afweerschutters proberen ondertussen met man en macht de Vlaamse afweer te neutraliseren.

Er gaat veel Vlaams volk verloren

Half november zijn de dagen kort. Met het invallen van de duisternis staken de Fransen hun pogingen. 'Beide partijen moeten nu het aankomen van de dag verbeiden'. De ridders die door de meersen sluipen, moeten de hele lange koude nacht met hun voeten in de modder blijven staan. Zonder eten of drinken, zwaar bewapend. En de hele nacht blijft de regen naar beneden gutsen. Ik klappertand haast bij het omschrijven van de miezerige omstandigheden en de kouderillingen van de sukkelaars. Kort voor dageraad worden ze dan nog overvallen door de Vlamingen. Ook dat nog. De Fransen hebben zich echter goed geconcentreerd opgesteld en verdedigen zich in gesloten slagorde tegen de aankomende zwaardslagen van de vijand. Ze schreeuwen er op los

en dat geeft blijkbaar de indruk aan de Vlamingen dat ze met meer zijn dan gedacht en dat andere hulptroepen ook al de oversteek hebben gemaakt. De manschappen van Artevelde zijn er vrij licht gewapend op af gegaan en leiden hierdoor gevoelige verliezen tegen de zwaarbewapende ridders. Er gaat veel Vlaams volk verloren. Pieter van den Bossche deelt eveneens in de malaise want hij krijgt een zwaardsteek in de schouder en raakt gewond aan het hoofd. Zijn lijfwachten, dertig kloeke knechten, kunnen hun kopman maar ternauwernood ontzetten en van het strijdtoneel wegdragen. Er zit niet veel anders op dan te vluchten en terug te keren naar hun beginposities aan de brug. Ze worden nu natuurlijk achterna gezeten door een bende gemotiveerde Fransen die bloed ruiken en die onderweg al een aantal woningen in brand steken. Hun kompanen aan de andere kant van de rivier zijn ondertussen volop in actie geschoten en slagen er deze keer wel in om over de gehavende brug te stormen.

De Fransen krijgen vrij spel in Vlaanderen

Bij het kriecken van de morgen van de 18de november staat de hele Franse krijgsmacht op Vlaamse bodem. De Vlamingen deinzen achteruit en proberen dekking te zoeken in het open veld. Er zijn boodschappers vertrokken naar de omliggende dorpen met een vraag om hulp, de paniek moet onbeschrijfelijk zijn. Dat lees ik trouwens in de taal van de Kortrijkse jaarboeken: 'Men klipte geweldig de klokken op alle dorpen. De vlucht der vrouwlieden en onweerbare mensen met al wat zij konden wegvoeren was schrikkelijk, een groote menigte kwam naar Kortrijk gevluht.' Het baat allemaal weinig. De Vlamingen hebben bij het nieuws van de Franse doorbraak in Komen hun verdedigende posities in Waasten, Wervik en Menen achtergelaten en hebben nu natuurlijk vrij spel gegeven aan de Franse indringers. Die vallen nu als briesende leeuwen het Vlaamse land binnen, 'te lande waart in, alles rovende en brandende waar zij konden aangeraken.' Menen wordt helemaal geplunderd. Wervik ondergaat hetzelfde lot, 'dat boven dies nog gans door 't vier vernield wierd en alle de menschen die zij er nog vonden, vermoord.' Hier voel je dat oorlog meer is dan enkele lijnen opgeblonken tekst. Het is de pijn, de intense vrees, de panische angst, het verliezen van je geliefden.

De letterlijke agonie van lijf, leden en geest. De hulpeloosheid en de onmacht tegen de brutaliteit van vreemde soldaten die hun wraak uitspuwen en zich zonder medelijden of empathie uitleven in een orgie van geweld en bestialiteiten. Mijn onmacht om de telkens terugkerende tragiek van de oorlog met een fileermes te omschrijven staat in scherp contrast met de dramatische horror die mensen allemaal elk voor zichzelf moeten ondergaan.

Een vrouw van slecht gedrag

De Vlamingen krijgen hun versterkingen vanuit West-Vlaanderen, maar die helpen allemaal niet. Ze kunnen onmogelijk stand houden tegen de overmacht van de oprukkende Fransen. Een deel slaat op de vlucht naar Ieper en de rest zoekt hulp in Kortrijk. Drieduizend Vlaamse mannen worden ter plaatse afgemaakt en dan reken ik nog niet de slachtoffers mee die sneuvelen tijdens de chaotische vlucht. Ze zijn trouwens zo bijgelovig geweest om hun standaard te laten dragen door een vrouw van slecht gedrag. Gelukkig kan er nog een beetje humor af. De dame in kwestie heet Marie Jetrud, een naam die nu vermoedelijk Marie-Gertrude zal zijn. Ze had de Vlamingen er vooraf van verzekerd dat, als zij de eerste Fransman tot bloedens toe kon kwetsen, ze dan allemaal de 'volkomen victorie' zouden halen. Het draait natuurlijk helemaal anders uit en mijn Marie-Gertrude wordt al van bij het begin van de gevechten gedood. Vlaanderen is in 1382 nog behoorlijk rijk en heeft die rijkdom vooral te danken aan de weverij van stoffen en laken. De oorlog heeft de handel tot stilstand gebracht en de pakhuizen puilen uit van de voorraden. Een bekoorlijke buit voor de Fransen. Geen enkele stad is naar evenredigheid rijker dan Wervik die trouwens vermaard is omwille van zijn hoge ouderdom. De Fransen sparen er hun wreedheden niet. Vooral de Bretoenen, Normandiërs en de Bourgondiërs laten zich in kwalijke zin opmerken. Maar de Bretoense soldaten zijn de wreedste, staat er neergeschreven.

Solden aan het 'Hooghe'

Ze verkopen hun buit op het 'Hooghe' bij Ieper. Zillebeke. Kopers uit Doornik, Douai, Rijsel en Atrecht slaan er de slag van hun

leven. Dure en exclusieve lakens kunnen ze nu kopen aan de soldaten voor een spotprijs van één gulden per stuk. De Fransen blijven natuurlijk niet hangen aan het Hooghe. 'Korts daarna is het Frans leger afgedaald naar Ieper, alwaar op lijfstraffe verboden wierd dat men geene andere tale mochte gebruiken als de Franse, altijd iets kwaads vindende in de Vlaamse taal, om dat zij die niet konden spreken, noch verstaan'. De komst van de Fransen zorgt voor oproer in de stad: 'de wethouders en andere ambtenaren wilden de stad aan de Fransen overgeven, en Pieter hun gouverneur, die aldaar van Artevelde gesteld was, wilde het beleg afwachten'. De burgers zien een beleg hoegenaamd niet zitten. Er zijn wel Engelse hulptroepen op komst, maar die zullen er nooit in slagen om binnen te geraken en zonder hun hulp zijn ze helemaal niet opgewassen tegen de overmacht die de Fransen etaleren. De zaken worden op de spits gedreven. De Gentsgezinde gouverneur Pieter en enkele edelen worden geliquideerd en de Ieperlingen nemen het heft weer in eigen handen. Ze sturen twee Predikheren naar de Franse koning met een verzoek om vergiffenis en met de melding dat de stadspoorten wagenwijd openstaan voor de komst van de Fransen. Blijkbaar is de delegatie wat aan de magere kant. De geestelijken keren terug en er wordt een nieuwe afvaardiging gevormd. Twaalf burgers gaan nu onder leiding van de abt van Voormezele richting Franse koning. 'Hem te voet vallende, gaven zij de sleutels van de stad, met offer van 40.000 guldens te betalen, tot het onderhoud zijnder troepen, de welke gegeven wierden aleer hij in de stad is gekomen, op voorwaarde dat hun stad niet zou geschonden worden, noch de burgers geplunderd worden, 't welk aldus beloofd, aangenomen en volbracht werd.'

Een bloederige raid op Poperinge

Die van Ieper hebben gezorgd voor het eigen veiligheid, maar hebben zich allermintst bekommerd om de veiligheid van de mensen buiten de stadswallen. Een bende Franse ruiters zaait nu verderf op het platte land en bezondigt zich aan allerhande boosheden. Zo moet Poperinge een bloederige raid ondergaan. De Vlaming en de Vlaamse taal zijn kop van jut als ik het zo lees: 'ze gebruikten nergens nog genade, noch barmhartigheid ten opzichte dat zij altijd de Vlamingen boven alle andere volkeren hadden

gehaat om hun trotsheid en grote vrijheid.' De vrijwillige overgave van Ieper wordt gevolgd door die van zowat alle steden in het Westland. De inwoners van Cassel, Bergen, Broekburg, Veurne, Duinkerke, Poperinge, Torhout, Roeselare, Belle en Menen nemen de door Artevelde aangestelde bevelhebbers gevangen en leveren die uit aan de Franse koning. Ze maken van de gelegenheid gebruik om hem om genade te verzoeken. De simpele burgers krijgen al bij al een triestig antwoord, de koning gaat akkoord, maar, 'behalve dat al hun vee en andere goederen moest blijven tot buit van de soldaten, doch dat al hun huizen, hoven en lichamen in 't minst niet beschadigd zouden worden.' Zo worden de arme mensen beroofd van hun levensmiddelen. Graaf Lodewijk is er niet over te spreken. De Fransman heeft hem niet eens betrokken bij de onderhandelingen. Zijn gezag bij het Franse hof staat wel op een heel laag pitje. Het lijkt er op dat hij niet eens bekeken wordt als de graaf van Vlaanderen. De uitgeleverde bevelhebbers van de Vlaamse steden worden allemaal onthoofd. De executie vindt plaats op de brug van Ieper, een plek die ik onmogelijk kan lokaliseren.

Brugge twijfelt

Koning Karel en zijn hofhouding blijven vier dagen in de stad. De Bruggelingen krijgen de gelegenheid om er op hun beurt vrede te maken met de Fransen en dat wensen ze eigenlijk ook wel te doen. Maar die van Brugge zitten in de tang van de Gentenaars. Artevelde houdt nogal wat van hun medeburgers als onderpand in verzekerde bewaring te Gent en dan zijn er nog zeventuizend Brugse mannen gemoeid in het beleg van Oudenaarde. Die zouden 'zekerlijk ongelukkige dagen gesmaakt hebben.' Pieter van den Bossche voelt de Brugse twijfels. Hij eist totale trouw en overgave en verzekert hen dat ze samen in staat zijn om de Fransen terug naar de overzijde van de Leie te verdrijven. 'Hebben we dat dan niet gekund tachtig jaar geleden?', vraagt hij, en 'met dergelijke beloften stilde hij een weinig hunne benauwdheid.' Een gezant van de Engelse koning Richard is ondertussen gearriveerd in Calais om er te praten over een verbond met Artevelde. De gouverneur van Calais raadt Willem van Frenton aan om even te wachten met die gesprekken want blijkbaar staat Filips van Artevelde klaar om zelf in de clinch te gaan met het Franse leger. De confrontatie zal plaats

grijpen in Rozebeke, dat is dus nu al geweten. Maar waarom zouden de Engelsen nu op dit moment het risico nemen om zich ermee te bemoeien? De beloofde versterking blijft dus veiligheidshalve gekazerneerd in Calais. Filips van Artevelde stelt zich aan het hoofd van negenduizend Gentenaars en vertrekt uit zijn thuisstad. Een gelijk aantal volk van het Vrije, de Vier-Ambachten, Geraardsbergen, Aardenburg, Damme, het land van Waas en uit andere gewesten komt zich bij hem aansluiten. Samen met zijn leger bij Oudenaarde beschikt hij nu over een leger van veertigduizend vechtbare mannen.

De regenval maakt de wegen onbruikbaar

In het zuiden hebben de Fransen Ieper achter zich gelaten. Ze zijn nu op komst om Brugge 'aan te randen'. Voor beide legers is het moeilijk om zich te verplaatsen want onophoudelijke regenval heeft de wegen zo goed als onbruikbaar gemaakt. De Kortrijkse kroniekschrijvers ventileren plots hun eigen mening. Verrassend toch wel. De lokale pers spuwt zijn gal uit over de Gentse aanvoerder: 'Artevelde, vergeten hebbende dat hij de Brugse victorie zo inniglijk van God afgesmeekt had, schreef nu de zelve teenemaal toe aan zijn eigen macht, verstand en kloekheid, zich inbeeldende dat hij klaar stond om meester te worden van geheel Frankrijk.' Hun kritiek houdt maar niet op: 'De Fransen hebben altijd benauwd geweest een veldslag te wagen tegen de Engelsen, doch vrezende dat de vijand zonder arbeid Brugge zou hebben ingelopen, langs de poorten welke hij zelfs had geslecht en afgeworpen, komt van Oudenaarde naar Kortrijk en van daar naar Roeselare om zo, zonder vrees het leger der Fransen in 't gemoed te komen.' Een mens zou het bijna over het hoofd zien, maar er zit ondertussen nog altijd een pak burgers en soldaten vast binnen de vestingen van Oudenaarde. Het beleg sleept al zes maanden aan en de hele tijd is er geen sprake geweest van enige aanvoer van voedsel. De belegerden krijgen het benauwd, warm en koud, het lijkt er wel op dat ze van de honger zullen omkomen. Wie mijn hoofdstuk over het beleg van Calais heeft gelezen, weet welke taferelen zich daarbij afspelen. De sukkelaars sturen een boodschap naar de hertog van Bourgondië. Terwijl ze sterven van

ontbering zullen ze onmogelijk weerstand kunnen bieden aan de Gentenaars en dreigt de stad dan ook in hun handen te vallen.

De kraaien cirkelen boven Kortrijk

Een precieus detail blijft zich vasthaken in hun overlevering. Wanneer Artevelde vertrekt naar Kortrijk cirkelen er grote groepen kraaien boven zijn troepen. Ze hebben nog de moed om hem achterna te roepen: 'gaat, gaat naar de dood, die uw lichaam zullen eten, vliegen boven uw hoofden'. Enkele adviseurs van Filips van Artevelde ontraden hun leider om de confrontatie aan te gaan met het Franse leger. Eén van hen is de heer van Herzele. De winterse omstandigheden zullen sowieso het Franse leger doen 'verflauwen'. Hendrik Carpentier, de secretaris van Artevelde heeft een andere mening en hij krijgt het meest gehoor. Het gevecht mag eigenlijk niet uitgesteld worden. De steun van de Bruggelingen en die van het Brugse Vrije hangt aan een zijden draad. Hoe langer hij wacht, hoe groter de kans wordt dat de Bruggelingen hun stad zullen openzetten voor de Fransen en met hen in verbond zullen treden. Kijk maar naar wat er gebeurd is in het zuiden van de provincie. Er duikt weer zo'n detail op: Herzele die beseft dat zijn raad niet zal opgevolgd worden, verwondt zich aan de eigen voet en vertrekt met veel gestes naar Gent om er verzorgd te worden. Ondertussen ben ik aanbeland op 5 november 1382. Artevelde vertrekt uit Roeselare om de vijand tegemoet te gaan. Hij vindt een ideale legerplaats in de velden van Westrozebeke dat in die dagen nog zo mooi en puur 'Roosebeke' wordt genoemd. Het Vlaams leger stelt zich zo op dat ze onmogelijk kunnen overvallen worden. De troepen voeren overvloedige voorraden krijgs- en levensmiddelen met zich mee. Er moeten zich ongetwijfeld bronnen van de Kortrijkse jaarboeken in dat kamp bevinden en die vertellen veel zaken die ontbreken in de gebruikelijke verslaggeving van de slag van Westrozebeke. De accenten en de nuances van geschiedschrijving spelen alweer hun goddelijke rol. De nacht voor de veldslag is er volop plezier bij de mannen. Volop spijs en drank en andere geneugten die de moraal moeten versterken. Tussen de vele roemers wijn door steekt Artevelde zowaar nog een speech af. Ik maak er op mijn beurt een eigentijdse versie van.

We gaan de vijand vermorzelen

'Niet bang zijn mannen', orakelt Artevelde, 'we hebben al die Engelse hulptroepen niet nodig. We zijn sterk genoeg op ons eigen. Achteraf zouden die dan toch de pluimen op hun hoed willen steken. We kennen die mannen. Wij Vlamingen zullen de adel van Frankrijk en van Vlaanderen zelf wel verpletteren. Jullie moeten de vijand vermorzelen en wie medelijden heeft, zal later zelf de nodige lijfstraffen moeten ondergaan. Ik wil geen krijgsgevangen zien, alleen maar dode Fransen, jullie mogen niemands leven sparen. Van de Franse koning moeten jullie wel afblijven. Ik heb medelijden met het manneke, hij is niet eens zijn kinderjaren gepasseerd, hij weet niet wat hij doet en wordt geleid en bestuurd door de begeerte van anderen.' Artevelde is behoorlijk overmoedig. Zou het de drank zijn of is hij nu eenmaal zo? 'We zullen de Franse koning met alle eer naar Gent brengen waar we hem de Vlaamse taal en onze zeden zullen aanleren'. Hij ratelt maar verder; 'De rest, mannen, of het nu prinsen of graven zijn, we zullen ons wreken met hun bloed en hen zonder enige vorm van genade doden'. Wie over de Leie gekomen is, zal nooit meer naar zijn thuis in Frankrijk terugkeren.' In Kortrijk hebben ze het ook in de mot. Grappig. 'Welke woorden, welke onbedachte verwaandheid, welke onbeschaafde ijver wordt hier ten toon gespreid. En allemaal door het drinken van die wijn!' Aan de Gulden Berg blijft alles tot middernacht in vermaak en geneugte. Anno 2017 is er sprake van de Goudbergstraat in de buurt van Passendale, niet zo ver westelijk van de 's Graventafelstraat en de Westrozebekestraat. Aan de ene zijde van de Gulden Berg vieren de Vlamingen feest aan de andere zijde worden de zwaarden gescherpt..

De Fransen wachten aan de Paddebeek

Ik haal er even mijn stafkaarten bij. De Goudberg bevindt zich op een hoogte van 50 meter boven de zeespiegel. Het Franse leger wacht de slag af in de buurt van de Paddebeek en de Bornstraat die op een hoogte van dertig meter aangegeven staan en in het zuidwesten liggen. Als Artevelde en de mannen zich aan de andere zijde van de heuvel bevinden, dan zal dat vermoedelijk in de buurt

van de Brieke, de Katte en de Engelse beek zijn. De feestvierders zijn amper in slaap gewoeld als er zich vanop de heuvel wapengekletter laat horen. Het lijkt er zelfs op dat er daar al gevochten wordt. De angst slaat hen om het hart. Zijn de Fransen nu op dit nachtelijk moment tot de aanval overgegaan? Enkele stoute wezels wagen zich naar de Gulden Berg en stellen vast dat het een vals alarm is. Filips van Artevelde die door een wakende vrouw werd gewekt, legt zich opnieuw te slapen. De ochtend van de volgende dag breekt aan. 26 november 1382. In het kamp van Artevelde beginnen de mannen al vroeg hun lichaam te versterken en hun wapenuitrusting aan te trekken. Tijdens het verkleden spreken ze elkaar moed in. Peptalk zoals zo vaak te zien bij voetbalwedstrijden waar de winnaar al ruim vooraf bekend is. Ze vertrouwen er op dat de Vlamingen de slag zullen winnen. 'Terstond zijn zij alle op de berg gelopen die des nachts hun ongeluk had te kennen gegeven.' De soldaten stellen zich op de Gulden Berg in gesloten slagorde op. 'Is dat nu onkunde of verwaandheid?', vragen ze zich in Kortrijk af. Hun versterkte legerplaats was volledig afgedekt en versterkt en die laten ze nu plots zo maar achter om zich op te stellen ergens in de openheid van het landschap. Het strafte is nog dat ze de karren en wapens in hun kampplaats onbeschut achterlaten.

De verwaandheid van de Vlamingen

De Vlaamse strijders luisteren alleen maar naar de ijdele woorden van hun aanvoerders. Ze willen zich vandaag onsterfelijk maken. Artevelde houdt zich bezig met het opstellen van zijn Gents leger, negenduizend man die hij het meest vertrouwt. Hij beschikt nog over zestig Engelse 'schichtwerpers' die hij huurt van de Engelse koning. De parallellen met voetbalhistories komen nog maar eens piepen in mijn gedachten. De krijgsmannen van Artevelde zullen frontaal in de clinch gaan met de Fransen. In de eerste rangen worden de Bruggelingen en de Vrijlaten opgesteld. Zij zijn gewapend met lederen riemen en ijzeren bollen. Hun handen zijn bedekt met stalen handschoenen. In hun gordel steekt een groot mes. De pieken en de lansen in de lucht hebben de allure van een bos. Bij de Fransen heerst er allermintst hoogmoed. Graaf Lodewijk heeft de hele nacht de wacht gehouden bij zijn zeshonderd ruiters. Ik krijg het gevoel dat de schrijvers van de

Kortrijkse jaarboeken wel erg graafgezind zijn. De lacherige kritiek over de verwaandheid van de Vlamingen zouden we dus toch wel beter met een korreltje zout nemen. De Franse koning laat bij het aanbreken van de dag een misdienst celebreren. Het kan allerminst kwaad om te bidden voor de overwinning en om Gods zegen af te dwingen. Mattheus van Vienne en Guilielmus van Poitiers zullen het paardenvolk aanvoeren. Wat bezielt de Vlamingen toch om zo maar hun kampplaats te verlaten? De Franse bevelhebbers zijn er niet rouwig om. Tot gisteren waren ze niet zeker van hun zaak. De strijd is een dubbeltje op zijn kant. Gisteren hebben ze nog honderdveertig dappere soldaten tot ridder geslagen. 'Om de gemoederen nog kloeker te maken.'

De Fransen zijn bang van de ochtendmist

Ze vragen zich af of ze hun koninklijke standaard naar boven moeten halen, de auriflamme. Die wordt steevast gebruikt in oorlogen tegen de Moren en de ongelovigen. Maar nooit eerder bij confrontaties tegen christelijke vijanden. In die dagen hebben de Fransen hun eigen paus, die van Avignon, terwijl de Vlamingen hardnekkig vasthouden aan de traditionele paus van Rome. Voldoende alibi dus om de bewuste standaard uit de kast te halen als symbool van een strijd tegen de Vlamingen die ze gerust als valse katholieken mogen bestempelen. De toon is gezet. Bij het opkomen van de zon verdwijnen de dikke mist en de nevel die het gezicht op de vijand onmogelijk maakten. De Fransen zijn beducht geweest voor de 'smoor'. In diezelfde mistige omstandigheden hebben ze tachtig jaar geleden in Groeninge slaag gekregen en de schandelijke nederlaag van Kortrijk 1302 ligt nog altijd op hun levers. De Vlamingen hebben het vooral koud. Ze staan al uren in de winterse ijzigheid. Zijde aan zijde zijn ze maar wat blij om eindelijk de gevechten te kunnen openen. De eerste stenen worden richting vijand gekatapulteerd. Aan Franse kant is het de voorste gevechtsrij van de Franse koning die eerst in actie treedt. Die met de standaard bij zich. Ze worden terstond teruggejaagd door de Vlamingen waarbij enkele van de Franse edelen het leven laten. De Vlamingen raken er nog overmoediger door, ze wanen zich al bij voorbaat de overwinnaar van dit duel en gaan als razenden in de aanval. Ze stormen af op de beide vleugels van het Frans leger.

De banieren worden naar boven gehaald

Ze zijn in het gezelschap van hun eigen bestuursleden. Dat was uiteraard niet de bedoeling van de vraag van het stadsbestuur. Veel te veel volk dus en niet eens de helft ervan krijgt de toelating om in de vergaderzaal plaats te nemen. 'Als dat zo zit, dan zouden we beter de wacht optrekken voor de lakenhalle', opperen sommigen. Ze zien zich al helemaal verenigd staan daar op de markt. In de houding met hun banieren en elk met hun achterban. Een publiek en officieel signaal van burgerlijke ongehoorzaamheid. Een algemene staking die het leven lam legt. Kijk maar naar Brugge in de tijd van Filips de Goede waar dergelijke acties soms weken lang werden volgehouden. 'Waar is dat allemaal voor nodig?', vraagt de burgemeester. 'Laat ons toch even in rust vergaderen. Vertrouw ons nu toch. Morgen zullen al diegenen die schuldig zijn, opgeroepen worden, jullie zouden beter in vrede vertrekken, wij regelen het nu wel hier.' Ik vertel het op mijn manier. Het antwoord van het gepeupel en de hoofdmannen is negatief; 'wij zullen van hier niet scheiden voor elk zijn banier hebben zal'. Er komt trouwens weer geweld te pas, ze bedreven 'zo veel forcen' en eisten dat alle banieren hun plek zouden vinden in de schepenkamer.

Ik probeer de symboliek van de aanwezigheid van al die banieren goed te begrijpen. Het lijkt er wel op dat ik hier te maken krijg met een democratische verzuchting van de inwoners. Wie de lakens uitdeelt in de stad, moet rekening houden met de hele gemeenschap. De wapperende banieren als symbool van eensgezindheid. De tekst voor mij suggereert het eveneens. 'Ze wilden dat de wet de stadsbanieren naar beneden haalt en dat elk daar de zijne nam en dat de standaarden van de graaf en van de stede gedragen zouden worden en opgesteld voor het bezant. En al de banieren van de ambachten en de neringen waren ook ter markt gebracht, waar elkeen uit de stede de plek innam die hij wilde, te weten de banieren van de poortერი voor 'den Busch', de banieren van de draperie voor 'den nieuwen Kelvare' naast het bezant, de banieren van de 'vullerie voor de Crone en de banieren van de gemene neringen voor de 'Helle' en voor de halle, tussen de voute en de steiger.'

De herbergen op de grote markt

Ik krijg wat uitleg bij de lokale plaatsnamen. 'Den Burch, de Crone en de Helle' zijn namen van herbergen op de Grote Markt. Die cafés bestaan er al van halfweg de jaren 1300. 'Den nieuwen Kelvare' is vermoedelijk de naam van een groot kruisbeeld ter vervanging van een exemplaar die er vroeger moet gestaan hebben. De hoofdmannen eisen van het stadsbestuur dat enkel zij orders kunnen geven aan het volk dat zich op de markt verenigd heeft en dat de wet zich nu even afzijdig moet houden. De kapitein en de heren van de wet mogen wel de banieren van de graaf en de baljuw vertegenwoordigen maar moeten zich verder voorlopig gedeisd houden. Het schepencollege en de hoofdmannen laten voor alle zekerheid een ordonnantie afkondigen om indien mogelijk toch alle geweld te mijden. 'Men laat weten het gebod van baljuws, voogd, schepenen en hoofdmannen, dat niemand wie hij zij, poorter inwonende of vreemde van deze stede van nu voort en also lange als de standaarden en banieren van onze geduchte jonkvrouwe graafnede van Vlaanderen, van deze stad en van de neringen en ambachten van dezelve stede, die nu gerecht staan ter markt, zij die daar staan geene beroerte en maken met woorden noch met daden, noch anderen verwonden of kwetsen op het verbeurd worden van de hoofden van wie ter contrarie dede.' Zo valt de nacht in het Ieper van 1477. De schepenen zijn buitenspel gezet en wachten nu op hun beurt het vervolg van de gebeurtenissen af. De stedelingen houden nu zelf de controle over hun stad. 'Ze domineren boven den heere en wet'. Niemand zal vertrekken vooraleer de vijf hoofdmannen hun goedkeuring zullen gegeven hebben voor welk besluit dan ook.' Dat de spanning te snijden is, kan ik uitmaken uit volgende passage waarbij een boodschapper van de raad zelfs niet tot bij de hoofdmannen geraakt met zijn bericht. 'Een messagier van de raadskamer kwam met brieven van de voorzeide heren, dewelke messagier ruderlick van de boeven gevangen was, zijne brieven afgenomen en opengebroken en ten bezante voorgelezen zijn.' Er blijkt trouwens nog een nieuw probleem de kop op te steken. Er bestaan van oudsher regels rond de representatie van de ambachten tijdens de vergaderingen van de grote raad.

De sterkhouders van de stad

Anno 2017 verslaan enkele journalisten de maandelijkse vergaderingen van de Ieperse gemeenteraad. Maar in de middeleeuwen worden de besluiten van de raad in eerste instantie overgemaakt aan vast gedefinieerde sterkhouders van de stad, mannen verkozen door hun achterban. Op die geregelde manier geraken de besluiten van de schepenen tot bij de inwoners. De stedelijke delegatie bestaat uit dertig man, vijftien personen van de poorterij, burgers dus en vijftien personen uit de ambachten, vijf van de draperie, vijf van de volders en vijf van de gemene neringen. Blijkbaar stelt er zich een probleem met die gemene neringen. Na het overlijden van hun hoofdman Jordaan van Lichtervelde heerst er vermoedelijk nogal wat anarchie bij de ambachtslieden van alle slag en soort. Het gevolg laat zich raden: de gemene neringen vegen de quota aan hun laarzen en staan met meer volk dan afgesproken klaar tussen de afgevaardigden van de stad. Onder hen 'diverse krysschers' onder leiding van Jan Cabillau, 'gezeid Soorterbelle'. De bonte mengeling van stielmannen zorgt voor het nodige geweld en tumult wat uiteraard niet naar de zin is van het tijdelijk volksbestuur. Die eist een delegatie met een officiële leider. De verenigde neringen moeten op zoek gaan naar een nieuwe hoofdman om de overleden Jordaan te vervangen. Lamsin Zwankaert raakt verkozen en dat vooral onder druk van meester Jan Panne en barbier Jan Zuerinc die er op staan dat ze een man van niveau kiezen, iemand van wie ze weten 'daarmee geholpen te zijn'.

Victor van Lichtervelde gaat naar de rechtbank

De kronieken verplaatsen zich naar zaterdag 28 april. De Ieperse delegaties staan nog altijd paraat op de grote markt. De sfeer is er blijkbaar nog niet op verbeterd. De vijf hoofdmannen komen nu af met een eis dat de standaarden van de graaf en van de stad moeten verdwijnen van voor het bezant. Deze plek is voorbehouden voor het gemeen en niet voor de wet. De druk wordt blijkbaar opgevoerd. De baljuw zal ook moeten inbinden, precies zoals de raadsheren dat hebben moeten ervaren. De baljuw van 1477 kan ik best vergelijken met de politiecommissaris van de Ieperse politie in

onze moderne tijden. Ik zie ons die nog niet direct opzij schuiven. 'Hetwelk verzoek door de wet wederleid was, sustinerende dat de voorzeide bezant toebehoorde der wet', en patati en patata en dat deze plaats al sinds eeuwen gereserveerd was voor de officiële instanties. 'We verzoeken jullie om met jullie poten van onze banieren af te blijven', zo zal de boodschap van de stadsinstanties (lees: politie) wel overkomen met daarbij het dreigement dat 'den heere en de wet de overtreders van voor den bezant zoude geslagen hebben, wat twelk Gode lof niet geschiede.'

Op zondagnamiddag gaan burgemeester Victor van Lichtervelde en enkele schepenen gewoontegetrouw naar 'ter siege'. Het bestuur over de stad hebben ze noodgedwongen moeten afgeven, maar ze blijven natuurlijk nog altijd hun rechterlijke macht uitoefenen. Wat die bewuste siege is, heb ik al eerder omschreven in mijn hoofdstuk over de bouw van de lakenhalle. Het gaat om de zitting van een lage rechtbank die alle strafzaken behandelt die de vijftientig pond niet overschrijden. De zittingen gaan door drie keer per week. Telkens om 14 uur in het Belle Godshuis (de camere ter Belle) in de Rijselstraat die toen nog als de Zuidstraat bekend staat.

Een bewuste agitatie van het volk

Ze ontmoeten er enkele van de hoofdmannen die er op aandringen om harder op te treden tegen de onrechtvaardigheid en de sociale mistoestanden in de stad. Ik begrijp het toch zo: 'mijn here de voogd en mijn heren, wij bidden u om Godswille dat gij u verdraagt meer siegen te houden, want 't gemeene daar is zeer kwalijk te vreden en also gijlieden morgen daar breder daar over horen zult.' Dat laatste blijkt een overholen dreigement en maakt me benieuwd hoe het allemaal zal aflopen. Manipulatie en bewuste agitatie van het volk, het bewust opzoeken van rellen. Hoe vaak zie ik dat nog in mijn eigen tijd ergens in de eenentwintigste eeuw. Dus ook zo in 1477. Het nieuws over een geplande hardhandige interventie van het stadsbestuur verspreidt zich doorheen de rangen. Tijdens de vespers in de kerk van Sint-Maartens, 'zo kwam een geruchte en een kwade, bewust leugenachtige roep, dat men die avond 't gemeen van de markt zou slaan, in zulker wijze dat alle ambachten en neringen op hun plaats en onder hun eigen banieren

moesten postvatten' om weerstand te bieden tegen de agressie van het stadsbestuur. Een aantal geestelijken, onder hen de vicaris van Heremburg, de prelaat van Sint-Maartens en een meester in de Godheid van de orde van de 'Jacoppinnen' haasten zich naar de markt om de gemoederen te kalmeren. 'Ze gingen van standaard tot standaard biddende bij der mond van den voorzeide meester dat elke neringe en ambacht tevrede wilde wezen en geene kwade rapporten mochte geloven'. Allemaal met 'vele scone redenen en woorden, mits welke de vreeze en beroerte cesseerde te dierwaar. Men zeide dat de voorzeide beroerte voorweten geweest hadde en dat God hun alle kwade zaken vergeven zoude.'

De klokken worden stilgelegd

Wat is er dan toch allemaal gaande in Ieper? Ik bekijk de gebeurtenissen even vanuit vogelperspectief. Een volksopstand? Ik kan er op zijn minst het etiket van burgerlijke ongehoorzaamheid op kleven. Een label dat niet alleen toebehoort aan de Ieperlingen, maar blijkbaar ook gekleefd zit op de rug van de inwoners van Gent, Brugge en Kortrijk. De dood van Karel de Stoute en het einde van zijn regime speelt ongetwijfeld zijn parten. Er zal er wel niemand iets op tegen hebben dat zijn dochter hem opvolgt. Toch is er sprake van een algemeen verzet tegen zijn adviseurs en tegen zijn naaste medewerkers. Het zijn deze jaknikkers die het beleid van de vorige graaf zo genadeloos hebben gemaakt ten opzichte van de verschillende Vlaamse steden. Ook Gent, Brugge en Kortrijk blijken zich hiervoor uitgebreid te revancheren. Ieper staat dus niet alleen met zijn herrie en zijn volksoploop. 'De maandag daarna, kwamen de voornoemde hoofdmannen samen met een grote hoop van volk en samen met de gouverneurs van de ambachten en neringen en ander volk, daarbij verzoekende dat men niet meer wet zoude doen. Alle rechtszittingen moeten worden opgeschort. Zeggende dat men te Gent, te Brugge en te Kortrijk al lange gecesseerd had van wet te doene. Ze verzochten eveneens dat men niet meer de dagklok en evenmin de werkklok zouden laten weerklinken. Op hetwelke verzoek de voogd en de schepenen bespraken met de diverse raden.' Het woord 'oorboor' komt enkele keren naar voor in de handschriften en het duurt zo zijn tijd om de juiste betekenis van dat woord te vatten.

Uiteindelijk blijkt het woord 'noodzakelijk' er het best bij te passen. Ik snap meteen de volgende passage die beschreven staat in de oude getuigenissen. Het luiden van de klokken is niet meteen noodzakelijk en wordt even 'on hold' gezet. Ook het uitoefenen van de wet, zeg maar het bestraffen van delicten, wordt uitgesteld. De inwoners zullen tijdelijk met rust gelaten worden. Van een heksenjacht kan er voorlopig geen sprake zijn. Niet zo met de vreemde lieden, want die mogen wel gearresteerd worden.

Ieper deelt de lakens niet langer uit

De rechtsgedingen van de woensdag, vrijdag en maandag blijven wel op de agenda staan. De hoofdmannen en hun achterban schudden meewarig hun hoofden. Het stadsbestuur moet gewoon alles platleggen. 'Ze begeerden zonder verdrag de uitvoering van hun voorzeide begeerte en die moest hemlieden volledig geconsenteerd zijn.' De Bourgondische graven hebben de voorbije jaren flink gepeuzeld aan de stedelijke macht en aan de voorrechten van hun eigen inwoners. De Raad van Vlaanderen heeft sinds de tijd van Filips de Goede de autoriteit op het grondgebied overgenomen en vooral de recent overleden Karel de Stoute heeft die centrale macht verder uitgebreid. In de eenentwintigste eeuw is Vlaanderen nog een haast onbetekenende peulschil geprangd tussen de machtsblokken van de Europese unie, maar in de jaren 1400 denken steden zoals Gent, Brugge en Ieper dat het zij zijn die de lakens uitdelen in dit land. Ze denken daarbij ongetwijfeld met heimwee terug aan de tijd van Jacob van Artevelde en de Lodewijken van Male en van Nevers tijdens de jaren 1300. Ik probeer de context te schetsen van het vacuüm dat plots ontstaan is na de onverwachte dood van Karel de Stoute. Met hem uit het gezicht lijkt meteen de Bourgondische macht gebroken en willen de steden terugkeren naar hun vroegere autonomie. Als ik praat over de steden, dan heb ik het in eerste instantie over de diverse ambachten die hun vroegere voorrechten en zeggenschap hersteld willen zien. Die wens komt ook fel tot uiting in hun eisenpakket aan het stadsbestuur. 'De hoofdmannen, uit naam van het gemeen, begeerden dat men elke ambacht haar keuren geven zouden, also zij ze hadden in 's graven Lodewijks tijden.'

De wetgeving wordt onder de loep genomen

De burgemeester kan moeilijk anders dan instemmen met deze vraag. De leiders van de ambachten krijgen een afspraak om hun charters van voorrechten te komen voorstellen en deze zullen vergeleken worden met de oude documenten die nog beschikbaar zijn in de stadsarchieven, en 'vermits dat er enige donkerhede of gebreken zouden gevonden worden, men daar op zoude modereren'. Het voorstel van de burgemeester valt in goede aarde: 'de voorzeide hoofdmannen ende gouverneurs schenen tevreden, ende was gezeid dat men 's anderendaags beginnen zoude daar in te besoigneren.'

'Er is nog iets wat ze zouden willen uitgevoerd zien'. Nu de ambachtslieden en de 'krysschers' toch aan het woord zijn en ze aanvoelen dat er momenteel veel te rapen valt, gaan ze een stuk verder met hun eisen. 'We zouden graag hebben dat jullie de stadsartillerie achter slot en grendel steken zodat we geen aanval van de baljuw hoeven te vrezen.' Ik vertel op mijn manier wat er te lezen staat: 'dat men 't slot vander artillerie veranderen zoude, en dat men twee sloten ande deure van der zelve artillerie maken zoude, danof vanden besante ende den andren Frans Zwankaert, meester vander artillerie.' De volledige dinsdag wordt besteed aan de controle van de diverse keuren. Het is een delicaat werkje waar ze de hele dag mee bezig zijn. Eén artikel in de diverse charters blijkt op hevige weerstand te botsen: het stadsbestuur blijft zich de mogelijkheid toe-eigenen om indien nodig zelf de statuten te veranderen of te verbreken en dat is niet langer naar de zin van de leiders van de ambachten.

De ambachten ruiken bloed

'Nemaar, het kwam zo niet, want de vijf hoofdmannen kwamen boven met grote menigte van volk van diverse neringen, zeggende en verzoekende dat zij wilden te niete gedaan hebben een privilege waarmee men keuren en statuten breken en maken mochte. Want ze zouden hemlieden niet houden, begerende ook hunlieden oude keuren te hebben op de manier van hun voorgangers die hadden en useerden in 's graven Lodewijks tijden, ende dat diezelfde

keuren bezegeld en geconfirméerd te hebben van juffrouw van Bourgondië, onze prinsesse. Dat laatste gaat werkelijk niet. Onmogelijk.' De schepenen beseffen dat ze hun boekje hiermee te buiten zullen gaan en dat alleen de graaf of hier in dit geval Maria, de zeggenschap toe heeft. Het enige wat ze eventueel kunnen doen, is om eens diep in haar ogen te kijken. En dan nog...! Het valt wel op hoe poeslief de mannen van het stadsbestuur omgaan met de aanvoerders van de neringen. Ze pakken hen met fluwelen handschoenen aan, op de allerhoogste en vriendelijkste manier dat men koste om hun onredelijk voorstel te weerleggen'. Maar vriendelijk of niet; de ambachten hebben bloed geroken. De druk vanuit de buik van de stad op het schepencollege is verbeterd en de schepenen kunnen eigenlijk geen kant op. De leiders worden hoe langer hoe harder en 'obstinaat in hun lieden opinie'. Ze willen niet weten van de halfslachtige voorstellen van de voogd. De massa scandeert het met luide stem: 'we willen 't voorzeide privilege te nieten hebben'. Vooral de textielarbeiders en de drapiers roeren zich van langs om meer. Enkele van hun prominente stadsgenoten, steenrijke burgers, hebben de branche naar hun hand weten te zetten en hebben daarvoor de hulp gekregen van het schepencollege. Dat ze in Ieper wel zedelijk verplicht waren om in te grijpen om de zieltogende lakennijverheid toch ietwat te redden, beseffen ze natuurlijk niet hier in het gewoel van de Ieperse straten.

Ik ben getuige van een echte putsch

Er komen van langs om meer pijnpunten op tafel. De schepenen proberen de gemoederen te sussen en iedereen te kalmeren met beloften en met gepaai, maar 'het mochte allemaal niet baten'. De tijd van woorden lijkt voorbij. Wie dwarsligt in het schepencollege, dreigt kop van jut te worden. Het gemeen eist van hun kopmannen de aanhouding van de schepenen 'Pieter Van de Letewe, Victor Van Volmerbeke Frans Vander Poorte, Joos en Joris De Brieve, Joris De Witte, Pieter Van Heisackere en Jan Galaert, de welke terstond zonder dat de wet het consenteerde, bij de baljuw geleid en in de vangenis geleid waren. Ende waren daar zo strikt en nauw gehouden een lange tijd gedurende dat niemand en mochte nog en dorste tegen hen lieden spreken.'

De revolutie wordt een tandje hoger geschakeld. Voor wie er nog mocht aan twijfelen: ik maak een onvervalste putsch mee, een greep naar de volledige stedelijke macht. De kamer van de tresorie ondergaat een verwoestende stormloop. 'De hoofdmannen en een grote hoop van volk gingen ter tresorie zeer indiskredetelijk visiterende, lezende, nederbrengende ende copierende alle de privilegien ende secrete tresoren. De onbeschofte inval in het heiligdom van de stad Ieper is best een schokkende gebeurtenis. Hun frustratie spat er nog altijd van af, hier tussen die vervlogen tekstlijnen: 'dat de goede lieden van dezer stede wel zeer compasselijk ende klagelijk zijn mochten om te zien dat zulk geboefte geloofd was te gane ten zulke tresore.' Met de tegenstemmers ingerekend, is het nu natuurlijk niet meer moeilijk om de keuren aan te passen en de gewenste formuleringen aan te brengen. De ambachten herschrijven de wet naar hun eigen zin en maken een en ander klaar om ter goedkeuring gebracht te worden tot bij Maria van Bourgondië. Meester Joos Arents krijgt de opdracht om naar Leuven te vertrekken en daar de nodige papieren te laten ondertekenen. Een algemene kwijtschelding van het vorige boekjaar zal uiteraard ook gevraagd worden.

Het pardon van Maria van Bourgondië

Maria van Bourgondië bevindt zich tijdens de aprilmaand van 1477 inderdaad in Leuven waar de Staten-Generaal vergadert over de toestand in Vlaanderen. Ze schenkt de revolutionairen algemene vergiffenis voor alle gepleegde delicten die ze mogelijk op hun kerfstok hebben. Bizar genoeg komt haar pardon er op het moment dat de revolutie nog volop aan de gang is en terwijl de magistraten die door haar commissarissen werden aangesteld zich nog altijd geketend in de gevangenis bevinden. De dief krijgt vergiffenis terwijl hij nog aan het stelen is. Zoiets zal het wel zijn. De schepenen hier in Ieper worden door Maria gewoonweg aan hun lot en aan de willekeur van de meute overgelaten. De onervaren Maria van Bourgondië kan allerminst op tegen de kracht van de massa. Twee weken geleden hebben haar ministers Hugonet en Imbercourt hun steun aan wijlen haar vader met het leven moeten bekopen en werden ze door de Gentenaars opgeknoopt. Die Hugonet blijkt trouwens de burggraaf geweest te

zijn van Ieper. De smeebedes van Maria hebben aan die executies niets kunnen veranderen. Veel keuze om de 'brieven van pardon' die Joos Arents haar voorlegt, worden door hare majesteit dus ongetwijfeld 'van moeten' ondertekend op 14 mei van het jaar 1477. De schrijver kan op dat moment onmogelijk bevroeden dat de toegekende vergiffenis enkele maanden later volledig uitgewist zal worden. Met de komst van Maximiliaan van Oostenrijk als kersverse echtgenoot, zal er grondig afgerekend worden met de rebellie van (onder andere) de Ieperlingen. Op 14 september 1477 zal namelijk een onderzoekscommissie opgericht worden om de opstand en de baldadigheden te onderzoeken en de schuldigen ervan te straffen. De commissie zal bestaan uit Philippe De Croy, Jan van Halewyn, Daniel Van Moerkerke, secretaris Jacob Heyme, de Ieperse baljuw Joos Cortewille, Gillis Ghyselin en Gillis Van den Bossche.'

We willen een nieuwe wet

Als een vogel in tijd en ruimte fladder ik terug naar de markt van Ieper tijdens het zonderling voorjaar van 1477. Samen met de vergiffenispapieren arriveren twee regeringscommissarissen. Mijnheer Vander Gracht en meester Ryckewaert Uutenhove zullen een poging doen om de plooiën glad te strijken. Maar het gemeen wil geen redenen verstaan. 'Wij willen een nieuwe wet hebben', luidt het en de mannen van Maria druipen het weer af. Met die nieuwe wet wordt uiteraard gealludeerd op een nieuw en legitiem stadsbestuur.

2 mei 1477. De revolte is al drie maand aan de gang en escaleert eigenlijk maar in negatieve zin. De vijf hoofdmannen van de ambachten geven opdracht om burgemeester Victor Van Lichtervelde, de voorscheperen Joris Paelding en de schout Victor Van Volmerbeke van hun vrijheid te beroven. De drie krijgen huisarrest wat in het weelderig Vlaams van die dagen omschreven staat dat ze gevangen werden en dat in hun huis een gevangenis gemaakt werd, een 'vangenisse' om precies te zijn. Half mei is het Pinksteren en wordt er in de stad traditioneel het 'Ascensionsfeest' gehouden. Normaal gezien wordt er tijdens het weekend van Sinksen de 'assensimarkt' gehouden, maar dit keer is het noppes. Buitenstaanders die het wagen om hun goederen uit te stallen,

worden gemaand om op te hoepelen. Er kan geen sprake zijn van 'coopmanschappen' zolang de wetten niet naar behoren aangepast zijn.

De sfeer wordt grimmiger met de dag

17 mei. Kort na de middag verspreidt er zich een leugenachtige roep dat Antoon Van Volmerbeke in de stede gekomen is om om zijn broer Victor met geweld uit de gevangenis te komen bevrijden en weg te voeren. Antoon zelf hoort het donderen in Keulen en spoedt zich even voor 17 uur naar het stadhuis om dat bericht te ontcrachten en het scheelt niet veel of hij wordt er zelf door enkele kwaadwilligen doodgeslagen. Ik worstel met de oude teksten. Feiten zijn feiten, hoe moeilijk die soms te ontcijferen te zijn. De waarheid heeft zijn rechten en dringt aan op de nodige concentratie en volharding van mijnentwege. Antoon Van Volmerbeke is niet alleen gekomen en het onverhoeds aanvallen van de man, zou wel eens een bloedig slag met zich kunnen meebrengen waar op zijn minst vijftig doden zouden vallen. Dat beweert de auteur van de handschriften toch. Dankzij de tussenkomst van enkele 'goede lieden' kan dergelijke slachtpartij voorkomen worden en kan Van Volmerbeke uit het gedrang ontzet worden en naar de relatieve veiligheid van een gevangenis verhuizen. Helemaal uitsluiten of die vijftig doden nu al dan niet zijn gevallen, kan ik niet, het is hoe dan ook zonneklaar dat de sfeer er met de minuut grimmiger wordt. Diezelfde zaterdag, net voor de middag wordt er op de straatkeien een brief gevonden. Een handschrift van een zekere Xpiaen Vander Graefscepe. Een vat vol dreigende taal, 'inhoudende enorme termen ten laste van enige notabele personen ende per consequent om de goede stede van Ypre mitsgaders ook alle goede getrouwe mannen te verderven ende ter dood te brengen. Om dewelke voorzeiden conspiratoire, dezelve Xpiaen gheexecuteerd is.'

De Fransen bevinden zich al in Loker

Antoon Van Volmerbeke zit nu inderdaad opgesloten en hij krijgt daar kort nadien het gezelschap van het drietal dat eerder in huisarrest zat. Ieperling Michiel Vander Mersche bevestigt de

aanhouding van de burgemeester door het planten van een 'pingnoen' voor het bezant, een lans waar de Ieperse vlag aan opgehangen is. Al is het maar om te tonen dat de wet nu zelf achter slot en grendel zit. 'Bider welken pingoene nacht en dag lieden gheordonneert waren diet wachtede en ook de voorzeide vangenisse.' Nog meer geruchten. Een Franse divisie van soldaten zou zich in Loker ophouden en is van plan om Ieper aan te randen. 'Uuten welke enige van de hoofdmannen met enige menigte van der volke daarweerts trokken met eene wimpel, maar zij vondent al leugene.' De nieuwe wet moet er sowieso komen, en dringend zowaar! In Ieper proberen de ambachten en het gemeen de zaak ietwat te forceren. Ze sturen een uitgebreide delegatie naar Maria van Bourgondië om hun verzoek kracht bij te zetten. Meester Jan Panne, Lauwers Bonderave, Pieter Van Brabant, Jacob Halfmarte, Pieter De Wintere en Hendrik Vander Stichele. De hertogin beslist om haar commissarissen opnieuw naar Ieper te zenden. 'Te weten de eerbiedwaardige vader in God (kan je een geestelijke eigenlijk mooier omschrijven?), mijnheere de abt van Ter Duinen en de baljuws van Brugge en Gent. Die laatste is de mij goed bekende Jan van Dadizele. Normaal gezien kiezen de mannen van standing zelf wel hun hotels uit, maar in het revolutionaire Ieper zal dat deze keer toch niet waar zijn. 'Ze mochten niet logieren waar 't hen geliefde en waar zij gecostumeerd waren te logierene'. Ze moeten vooreerst al wachten aan de stadspoorten om binnengelaten te mogen worden in het centrum. 'Zij waren verheyte ter poorte en waren geleed in zulke herberge als mense hebben wilde, in 't welke hemlieden niet wel tevreden waren.'

Jan van Dadizele zoekt Ieperse soldaten

Woensdag 21 mei. Het geluid van de beiaard en dat van luidende klokken weerklinkt in de Ieperse lucht. Zou er dan toch een einde gekomen zijn aan de revolutie? De banieren worden van de markt weggehaald. De goede inwoners van de stad hopen dat het allemaal goed aan het komen is en laten de stadsbanieren wapperen aan het belfort. De volgende dag wordt het duidelijk wat er aan de gang is. De afvaardiging van de gravin heeft de nieuwe wet geïnstalleerd en is daarmee ingegaan op de eis van volk. De abt van Ter Duinen en de baljuws van Brugge en Gent, hebben wel zelf geen keuze

gemaakt en hebben enkel gedaan wat hen door de vijf hoofdmannen en het gemeen werd gevraagd. Ik wil jullie niet vervelen met de volledige lijst van de nieuwe schepenen en de raadsleden. De top vijf bestaat uit burgemeester Victor De Wale en de schepenen Fagels, Bonderaven Rudsaert en De Storem. Het wordt allengs duidelijk waarom Maria zo snel gezwicht is voor de wil van het Ieperse volk. De koning van Frankrijk wil profiteren van haar zwakke positie. Een militaire campagne aan de Leiekanten zorgt voor gevaarlijke standjes en nog veel meer voor het risico dat Vlaanderen wel eens onder Franse voet zou kunnen worden gelopen. Vandaar dat gerucht dat de Fransen werden gezien in Loker. Jan van Dadizele is aangesteld als militaire bevelhebber van het Vlaamse volksleger dat moet proberen om de Fransen af te stoppen. De hoogbaljuw zit uiteraard erg verlegen om manschappen. Aan zijn medewerking om het nieuwe schepencollege te verkiezen hangt dus een prijskaartje: manschappen om ten strijde te trekken. 'Kort daar na, waren gekozen honderd sergeanten om te trekken met de standaard vander stede onder leiding van mijnheer Karel van Vlaanderen.' Het moeten er trouwens veel meer zijn, want hun leider Michiel Van der Mersch vindt het bespottelijk dat ze maar met zo weinig worden afgevaardigd en dat het veiliger zou zijn voor de manschappen om met een groter leger te vertrekken.

De heibel is nu nog niet achter de rug

Donderdag 29 mei 1477. De soldaten vertikken het om op te trekken. De 'clocke en de scelle begonsten luiden ten tien uren voor de noene en ze luidden tot 's navonds ten zesse uren en een half, 't welk luiden was omdat de voorzeide honderd sergeanten uitgetrokken zouden hebben.' De hertogelijke standaard wordt vanuit de lakenhalle naar beneden gehaald en tot bij de burgemeester gebracht. Ik dacht, net zoals jullie op dit moment trouwens, dat de heibel nu wel achter de rug zou zijn. Maar dat is dus duidelijk nog niet het geval. Een aantal relschoppers zijn blijkbaar niet opgezet met al dat geforceerd respect voor Maria van Bourgondië en gaan aan de haal met haar officiële banieren. Het gebeurt aan de steiger van de halle. Wanneer de burgemeester met de vlag aan 'de voet van de steeghere stond, zo hadden enige

kwaadwilligen besloten denzelven standaard te nemen, wat terstond geschiedde, ende een onbedachte zot genaamd Andries Boeten, oud schoenlapper, nam bij fortsen den standaard uuten handen van den voorzeiden voogd en liep er mede ter vangenisse waarts, en voor hem reed een zekere Wouterkin Van den Ackere (weer hij), plaatse makende, en drijvende blijde sier, ende was terstond dezelve standaard geplant voor de vangenisse en stond er tot zaterdags daarna tussen den drien ende vier uren na de noene dat hij uitgevoerd was.' De aanhoudende weerbarstigheid van de Ieperlingen heeft veel te maken met het feit dat de gevangen schepenen nog niet voor de rechtbank verschenen zijn en er blijkbaar nog een kans bestaat dat het nieuwe stadsbestuur een en ander door de vingers zal zien. Ook de weigering om ten strijde te trekken tegen de Fransen heeft er mee te maken. 'De roep ende cause vande voorzeiden sergeanten en andere kwaden, zij die de standaard voor de vangenisse brochten, zo zeide men, was dat zij voor hunlieder vertrek eerst justicie hebben wilden van den voorzeiden gevangenen. Te weten dat men een tent op de markt gesteld zoude hebben en een schavot der bezijden om in dezelfde tente de gevangenen te pijnigen en dan op 't schavot 't onthoofden.'

Lobbyen bij mijnheer God

De schrijver looft zijn God dat er een aantal verstandige mensen actief gaan lobbyen dat alleen de Allerhoogste (mijnheer God dus zelf) zal bepalen welke het lot zal zijn die de sukkelaars zullen dienen te ondergaan. De vierschaar zal beslissen. De kroniekschrijver scherpt de punt van zijn pen en brengt alles in gereedheid om een vrij gedetailleerd verslag van deze 'Beschuldigde Sta Op' avant la lettre te berde te brengen. 'Op zaterdag, de laatste dag van mei, waren alle de voorzeide tien gevangenen ter halle geleid, en daar moesten zij zich engageren voor het volgende: 'In de naam van de Vader, amen.' De akte van beschuldiging vangt aan met de datum van het proces. 'Den letsten dag van meye, in 't zesde jaar vander pontificatie van onze heilige vader, paus Sixtus de vierde, worden ter punitie opgeroepen Victor Van Lichtervelde, Joris Paelding, Victor Van Volmerbeke, Pieter Van de Letewe, Joris De Wilde, François Vander Poorte, Joos en Joris De Brievere, Jan Colaert en Pieter Van Heisackere, gevangenen, wezende buiten

de vangenisse en bevrijd van hun banden van ijzer.' Ze verbinden zich er allen toe om terecht te staan voor de burgemeester en de schepenen van de stede van Ieper en ze zullen zich verantwoorden voor alle aanklachten die de vijf hoofdmannen in de naam van het gemeen hen voor de voeten zullen werpen. Ze respecteren elke toekomstige beslissing of vonnis en willen het tot in de fijnste puntjes ondergaan. De beschuldigden engageren zich om geen beroep aan te tekenen bij hertogin Maria, bij de raad van Vlaanderen of bij andere hooggeplaatste personen en schikken zich naar de wil van de Ieperse vierschaar.

De bisschop van Terwaan is er ook bij

Een hele rist getuigen passeert de revue. De nieuwe burgemeester en de kersverse schepenen verbinden er zich toe de gevangen personen correct te beoordelen zoals dat altijd al de geplogenheid geweest is in de stad. Enkel op die manier kan het magistraat volledige kwijtschelding krijgen van Maria van Bourgondië, een 'pardon generaal van mer geduchter jonkvrouwe'. Ook een herbevestiging van de nieuwe vrijheden en keuren maakt deel uit van de lopende procedure. De bisschop van Terenburg (Terwaan) is eveneens van de partij. Simoen Top stuurt de zitting, zoekt naar tekenen van waarheid en vraagt om gebeden en uiteindelijk engageren allen, de beschuldigden incluis, om de nieuwe vrijheden te respecteren. Er is na eindeloos palaveren dan toch sprake van een overeenkomst. Eventuele straffen lijken wel weggemoffeld te worden in een zee van woorden en zinnen in de welke een hond beslist zijn jongen niet meer zou terugvinden. "Terstond na dat de voorzeide gevangenen het verbond gedaan hadden, zo ludde weder de clocke ende scelle ende de voorzeide Andries Boeten die den standaard als voorschreven genomen hadde uuten handen van den voogd ende gebracht voor de vangenisse, haalde den zelven standaard weder en droeg hem terug waar hij hem 's donderdags te voren genomen hadde, en bad den heere hoofdmannen en wet vergiffenisse. En terstond trokken de sergeanten uit en mijnhere Karel van Vlaanderen droeg de standaard. Gewezen burgemeester Victor Van Lichtervelde moet niet langer in de gevangenis opgesloten blijven en de ijzers zijn verleden tijd. Er is echter geen sprake van dat hij al in volledige vrijheid zal gesteld worden.

De ijzers zijn verleden tijd

'Kort na dezen, zo was Victor Van Lichtervelde, die op den 17de dag van mei in de gevangenis gebracht was, uuter zelve vangenisse gedaan, ende geleid ten huuse van Jan De Wayere, merssenier (koopman), en hem daar vangenisse gemaakt, en tot dien geordeneert bij hem tziene kosten twee gezellen diene wachten zouden, ende hij moesten den zelve gezellen geven vier gulden sdaags ende de kosten.' Ook de andere negen schepenen blijven opgesloten. Op 23 juni 1477 laat het nieuwe stadsbestuur volgende officiële verordening verschijnen. 'Omme dieswille dat ten verzoeken van mijne heren de hoogbaljuw en de vijf hoofdmannen van dezer stede. Victor Van Lichtervelde, Victor de heer van Volmerbeke, Joris Paelding, François Vander Poorte, Pieter Van de Letewe, Joris De Catte, Joris De Brievère, Joos De Brievère, Jan Colaert en Pieter Van Heisackere liggen binnen dezer stede gevangen. Men laat zo weten en beveelt dat elkeen die hij of zij weet te beklagen van de voornoemde gevangen personen of enige van hemlieden, dat zij komen zouden bij den baljuw of de vijf hoofdmannen en overgeven hundere klachten. Om hen vervolgens te kunnen vervolgen in hunlieder rechten en de voornoemde heren voogd en schepenen zullen de gevangenen alsoo redenen en recht bewijzen tussen dit ende zaterdag eerstkomende.' De burgers kunnen nu vrijuit hun klachten indienen en toch is de herrie nog niet helemaal voorbij.

De vijftiende van de hooimaand is er al opnieuw sprake van nieuwe beroering. 25 juli 1477, 'zo was er eene nieuwe commotie begonnen bij enigen kwade personen die eene roep upgaven waar het gemeen wrochte in de vesten om die te zuiveren van den wiede'. Waar de groendienst de dag van vandaag prima werk levert om de vestingen onkruidvrij te houden, is deze taak vijfhonderd jaar geleden weggelegd voor het gemeen. Ik vraag me af of de Ieperse handlangers hiervoor betaald worden. Nu ja. Met hun volle goesting zullen ze wel niet aan het werk zijn. En als er dan nog enkele profeten hen komen vertellen dat er op dat zelfde moment vier deurwaarders bezig zijn om de gevangenen van het afgelopen proces uit de gevangenis te lichten, dan kan ik me wel inbeelden dat dit bericht enige rumoer veroorzaakt.

Leugenachtige praat

Zeg nu zelf: 'datter vier deurwaarders gekomen waren om de gevangenen te lichten van vangenisse en bij speciale Victor Van Lichtervelde, 't welke nochtans eene geviseerde leugene was, uut welke roepe zulke roering rees, als dat meest alle de voornoemde personen die in de vesten wrochten ende meer andere ongeregelden, terstond ter markt kwamen'. De baljuw van Ieper, sheriff Robert de Cherf, bijgestaan door de gratie van God, kan maar op het nippertje voorkomen dat Jan Van Lichtervelde, de zoon van Victor, 'op de markt dood zoude geslegen zijn.' De aanhoudende leugenachtige praat blijft voor onweer zorgen in de Ieperse lucht. Zo bijvoorbeeld 'dezen roep en nog andere gegeven up den zelven tijd, zeggende datter drie of viere van de voorzeide gevangenen ter poorte uitgelopen waren in vrouwenhabijten, 't welke kwade leugen was, ende was al gedaan om hun kwade wille in effect te brengen.' Voor alle veiligheid laat de baljuw nog twee extra gezellen plaatsen bij het huis waar Victor Van Lichtervelde verblijft.

Er is nog een elfde gevangene waar nog met geen letter over geschreven werd. Roeland van Dixmude. 'Om de causen ende inder manieren hier na volgende'. Op de eerste zondag na Pasen, hier Quasimodo genoemd, wordt het toenmalig stadsbestuur op de hoogte gebracht van een gerucht dat door de bewuste Roeland van Dixmude wereldkundig werd gemaakt. Enkele personen binnen de stad zouden van plan zijn een garnizoen in de stad los te laten, 'ende dat men enige inwoners vander zelve stede zoude doodslaan'. De potjes lopen in die dagen bijna vanzelf over. Het is dan ook helemaal geen verrassing dat dergelijke nieuwtjes voor nog meer beroering hebben gezorgd.

De week van Quasimodo

Ik keer terug op mijn stappen en begeef me naar de week van Quasimodo. De voogd en de schepenen ontbieden de hoofdman van het bezant en eisen een onderzoek rond de beweringen van Roeland van Dixmude. Die antwoordt dat 'hij met hemlieden spreken zoude ende brengene voor de wet.' De chef van de

gevangenis neemt er echter zijn tijd voor. Een dag later worden de twee roddelaars door de schepenen geïdentificeerd en opgepakt. De hoofdman van het bezant is nog niet eens begonnen om Roeland zelf op de rooster te leggen en dat wekt de nodige wrevel op bij de schepenen en het stadsbestuur. Een linke boel die de rol van het bezant tijdens de rellen van 1477 in een heel ander daglicht plaatst. Nu, hoe dan ook, de mannen worden elk afzonderlijk en onder ede ondervraagd. Het verhoor gebeurt buiten het medeweten van de hoofdman van het bezant. Zo komt het bestaan van een brief aan de oppervlakte. Een brief geschreven door Roeland van Dixmude en afgegeven aan de hoofdman van het bezant. Of dat de waarheid is valt te betwijfelen. De ondervraagden liegen er op los en proberen een en ander in de schoenen van deze Roeland te schuiven. Op de vraag wie dat 'brievekin hadde geschreven, zeiden zij dat zij 't niet en wisten, daaraan zij logen ende al dat zij zeiden ter lastinge van den voorzeiden Roeland.'

Het oppakken van Roeland van Dixmude

De hoofdman van het bezant mag het komen uitleggen. Meester Jacob Heem, Jacob Colaert, Joris Dewilde en nog enkele andere personen hebben blijkbaar ook boter op het hoofd en worden eveneens verhoord in de kwestie. De roddelaars hebben met het verspreiden van hun geruchten slechts één doel voor ogen gehad: commotie, onrust zodat de boel eindelijk kan exploderen. Het oppakken van Roeland van Dixmude was in die optiek een gevaarlijk precedent om het vuur nu zelf aan de lont te steken. De hoofdman van het bezant is duidelijk: 'andere van de wet ontreden 't uut vreeze van commotie, want men leefde meer en meer in het besef dat de kwaden uit waren om okkasoen thebbene van commotie te maken.' Terwijl de banieren van alle ambachten strijdlustig wapperen op de Ieperse markt, vertrekken enkele Ieperlingen in opdracht van de vijf hoofdmannen naar Brugge om er de bewuste Roeland te gaan oppakken en 'die zij met zijn scone leugenachtige woorden en beloften 't Ypre brochten.' Van Dixmude zal door de mand vallen, zijn beweringen waren er enkel om de boel te verzieken. 'Kort na dat de wet vermaakt was, zo was de voorzeide Roeland ten verzoeken van den voorzeiden hoofdmannen en het gemeen gebrocht ter halle voor de nieuwe

wetsheren. Ende hij was daar voor de hoofdmannen en grote menigte van volk gepijnigd zeer rigoureuselijk, ende met kwade valse cause, zo het wel en deugdelijk gebleken is'. Na deze flashback kom ik opnieuw terecht in de zomer van 1477. Bij de gevangen Victor Van Lichtervelde, de voormalige burgemeester, een man die het zwaar verkorven heeft bij zijn Ieperlingen. Hij moet herhaaldelijk op de strafbank verschijnen en uitleg geven over de maatregelen die hij tijdens zijn bestuur genomen heeft. Van Lichtervelde weert zich blijkbaar als een duivel in een wijwatervat; 'alle aantijgingen zijn geviseerde leugenen'.

Hij krijgt een mild huisarrest

De vierschaar beslist op 20 augustus uiteindelijk als volgt: 'de voorzeide Victor wordt wegens meened veroordeeld 't hebbene van een grote heerlijke beteringe en een boete van negentien pond' De nieuwe schepenen willen hem vooral schrik aanjagen, de wet is veranderd, veel kwaad kan hij niet meer aanrichten. Maar het is beter dat hij voortaan in de luwte blijft. In afwachting van een definitief proces mag hij zijn gevangenis verlaten maar krijgt hij een mild huisarrest. 'Het was hem gecosteerd in zijn huis te gaan zonder wachters ende messe te mogen horen in 't gasthuus up de markt.' Op 25 september wordt ook het strafregime van Joos De Brievere wat verlicht. Ook hij krijgt huisarrest: 'het was hem geconsenteerd in zijn huus vangenisse te houden zonder wachter, ende den letsten van den hooimaand van 1478 was hij alsdeels ontslegen.' Er komt een financiële regeling. Een boete van twaalf pond en de acht pond die de stad hem nog schuldig is mag hij op zijn buik schrijven. Gewezen schepen Jan Colaert komt er diezelfde dag niet zo goed van af. Hij wordt verplicht 'om vangenisse te houden ten huuse van Michiel De Wagere en hij moet zelf opdraaien voor de kosten van zijn bewaker. Hij kan zich uiteindelijk vrijkopen voor twintig pond. De straffen voor Joris De Brievere en Frans Vander Poorte zijn analoog aan die van Colaert. Ze krijgen huisarrest in de woningen van respectievelijk Joris Gomer en meester Jan Panne en draaien eveneens op voor de kosten van hun cipier. Pieter Van Heisackere vliegt in het huis van Pauwels Scelewaert. Ze komen alle drie pas helemaal vrij na het betalen van sommen geld en het schenken van zakken koren.

Het strafblad van Van der Letewe

'Joris De Witte wart vangenisse gemaakt in zijn huus zonder gezellen bij hem 't hebbene. Pieter Van der Letewe, de man aan wie ik deze kroniek te danken heb, omschrijft ook zijn eigen bestraffing. Hij wordt gevangen gehouden in een woning 'genaamd den Busch op de maerct, daar waar Karel Colaert woonde, en met een gezel bij hem'. Victor Van Volmerbeke tot slot arriveert in het huis van Cornelis den Pastebackere en zo werden ze allen 'gedelivreerd van enige vangenisse ende de calainghe up hemlieden bleef ende viel interrupt'. Van die laatste zin moet ik het fijne weten. Iets neerpennen wat ik niet begriip is niet aan mij besteed. Het in stand houden van de calainghe (of calange) en daarbij gevoegd de term 'interrupt', betekent concreet dat de beschuldigten de feiten op hun strafblad krijgen maar dat ze geen verdere straf meer hoeven te vrezen.

Wat is het toch spijtig dat de kroniekschrijver geen boekje open deed over de levensomstandigheden van die dagen. Wat leefde er binnen de vier schamele muren van de werkmanshuisjes? Ik heb het resultaat van de mistevredenheid en de sociale afstoting aan de lijve ondervonden hier in zijn geschriften. De menselijke ellende die ze vooraf ging, stond helaas niet neergepend. Van de Letewe had interesse voor het wedervaren van zijn stad, maar toonde zich fijn gerust in de menselijke aspecten van de Ieperlingen van zijn tijd. Vooraleer zijn hoofdstuk af te sluiten, geeft hij wel indirect aan dat er nog meer sociale problemen zijn in het Ieper van 1477. Op sacramentsdag, de zesde dag van de wedemaand breekt er nu nog een staking uit in de textielnijverheid. Op 6 september om precies te zijn. Ik beleef de laatste stuip trekkingen van een turbulente periode uit de geschiedenis van mijn stad. 'Daags na sacramentsdag ludde eerst de dagklokke ende werkklokke, niemand van de wevers ende vulders en wilden nog te werke gaan omme 't geschil van hun loone.' Twee dagen later geven de drapiers wat toe aan de knapen. 'Ze zouden winnen int zomersche seizoen vijf stuivers daags ende int winterse vier stuivers daags'. De volders krijgen voorlopig geen opslag. Na de bemiddeling van collega's uit Brugge en Kortrijk halen ook zij hun slag thuis en komt er Godzijdank een einde aan de onrust in Ieper.

Berichten uit Kortrijk

Het 'Jaerboek van Kortryk'

De jaren 1400 zullen in Vlaanderen herinnerd worden als de Bourgondische eeuw. Nadat de dochter van Lodewijk van Male (de laatste echte graaf van Vlaanderen) in de echt treedt met de Bourgondische hertog Filips de Stoute, zullen zij en hun nakomelingen het land besturen vanuit een voor Vlaanderen onbekende hoek van het latere Frankrijk. Jan zonder Vrees, Filips de Goede, Karel de Stoute en tot slot Maria van Bourgondië transformeren de door Gent, Brugge en Ieper gedirigeerde streek naar een groter geheel welk uiteindelijk via de Oostenrijkse man van Maria in handen zal vallen van het machtsgeil Spanje. Dit is in een notendop de geschiedenis van de 15de eeuw hier bij ons. Ik heb ze in mijn kronieken al uitvoerig omschreven en van commentaar voorzien. Het 'Jaerboek van Kortryk', gedrukt in 1814 op basis van de handschriften van Jacques Goethals-Vercruysse laat eveneens zijn licht schijnen over deze eeuw. Kortrijk leunt dicht aan bij de Westhoek. Ik vraag me af of ik hier nog meer getuigenissen zal vinden die misschien toch weer een extra licht kunnen laten schijnen over de turbulente jaren 1400 hier in onze eigen streek.

De pest woedt in volle hevigheid

Het boek brengt me op geen tijd terug naar de winter van 1399-1400. Een streng geval. Ondanks de hevige vorst begint de pest opnieuw de kop op te steken in zowat heel Vlaanderen. In 1400 wordt Kortrijk opnieuw bestuurd door een college van zeven schepenen en een griffier. De gilde van Sint-Sebastiaan bestaat uit veertig schutters en is een erg florerende vereniging kom ik te weten. Er wordt naarstig gewerkt aan de heropbouw van de vestingen. Kortrijk werd in 1382 zo goed als volledig in de as gelegd, er is dus nogal wat werk aan de winkel. Bouwen in steen zal wel de boodschap zijn. Er komt een nieuwe toren (!' Estanc) tussen de Sint-Jans- en de Doornikse poort en er is eveneens sprake van de bouw van de Leiepoort. De jaarboeken springen van de hak op de tak. Ze proberen de gebeurtenissen te vatten en gaan vaak over op dagboekmodus. 'De pest woedde in deze landen van

langs om meer. Het merendeel van de mensen stierven en men hield publieke gebeden tot het einde van deze schrikkelijke ziekte.' Ik krijg nogal wat adellijk nieuws voorgeschoteld. Wie trouwt met wie? Het kan me niet echt schelen en ik klasseer deze info als niet echt interessant voor mijn lezers. De privileges van de fijne lijnwaadwevers gaan teloor in een brand en dat zal best een ramp zijn voor hun nijverheid. Het lijk van de hertog van Bourgondië wordt in 1402 van Oudenaarde naar Kortrijk getransporteerd. 'De geestelijkheid ging 't zelve plechtiglijk tegemoet en het werd vernacht in de Onze-Lieve-Vrouwkerk.' Ik schud bedenkelijk met het hoofd. Filips de Stoute sterft pas in april van 1404 en heeft dus nog twee jaar te goed wanneer hij hier zagezegd beweend wordt in Kortrijk. Onze hertog overlijdt volgens de Kortrijkzanen een tweede keer en dan dit keer wel in 1404. De jaarboeken vertellen het zonder verpinken.

Het weerbericht van april 1404

Maar ik hoor dat pas bij het weerbericht van het voorjaar van 1404; 'in het begin van de maand april had men alhier een zeer sterke noorderwind, waardoor al het gras en de bloesems bedierven en waaruit zeer grote schaarsheid van fruit is gevolgd. Ook is uit deze koude voortgekomen een zware hoest en heesheid in de keel, waarvan bijna geen mensen vrij gegaan zijn, zelfs niet de beesten. Op de 26ste april stierf hertog Filips tot Halle in de herberg "De Hert" en op de 19de november had men een grote springvloed, waardoor drie mijlen land overstroomd werden van de zee met veel dorpen en verlies van een massa mensen en beesten, die ook veel schade veroorzaakt heeft bij Hulst aan de Polders.' Het weer blijft de hoofdrol opeisen. De hele tweede helft van het jaar 1405, vanaf augustus meer bepaald, regent het, 'waardoor de oogst schier niet opgedaan, noch de landen konden bezaaid worden en het welke ook grote overstromingen van water veroorzaakte. Op 14 december zaaide een verschrikkelijk onweer van donder en bliksem verderf over de regio, waardoor veel kerken, torens en andere gebouwen geslagen werden en veel andere schade werd veroorzaakt. Op de 2de januari 1407 had men een zware stormwind, waardoor veel bomen uitgeroeid en huizen en torens omgesmeten werden. Een staartster verscheen en men voelde

Op 11 juni 1488 komt Roeselare aan de beurt

Op de 8ste februari werd aartshertog Maximiliaan door de Bruggelingen gevangen genomen en pas op 10 mei weer door hen losgelaten. Weinige dagen na de vrede van Brugge, schreef Maximiliaan aan de andere steden dat zij die vrede beter niet zouden afkondigen, en gebod hij om vijftig wagens met levensmiddelen naar zijn leger bij Menen te voeren. Hij bleef enige tijd met zijn leger rond Menen liggen. Op de 9de juni 1488 beschikten die van Deinze over Franse en Gentse bezettingen. Ze beletten op die manier de samensmelting tussen de legers van Maximiliaan en die van Henegouwen. Reden genoeg om die plaats door Christoffel van Baden bij nacht te laten overrompelen waarbij heel het garnizoen werd opgeknoopt. Op de 11de juni werd Roeselare geplunderd en verbrand door het volk van de aartshertog. Omtrent half juni veinsde Maximiliaan om Kortrijk te zullen belegeren, maar hij zond zijn volk naar Ieper, die zich flink tegen hem verdedigde omdat ze eerder al Franse versterking bekomen hadden. De Duitse troepen keerden dan maar terug naar Menen, en Maximiliaan met de meeste Duitse edelen vertrokken op 24 juni naar Rijsel, waar hij aan de burgerij de eed van getrouwheid afnam en dan terugkeerde naar Menen. Van daar kwam hij voor Kortrijk, eiste er de stad op, maar hij werd er geantwoord dat ze zich wilden houden met die van Gent, Brugge en Ieper, waarop hij verbitterd zijn kamp opbrak en naar Evergem vertrok tot bij zijn vader, keizer Frederik.'

Belegering van het kasteel van Handzame

1489. De Gentenaars zijn er vorig jaar nog in geslaagd om het kasteel van Helkijn te veroveren en de Kortrijkzanen konden zegevieren tegen het garnizoen van Rijsel. Op 4 januari krijg ik weer te maken met de actualiteit van de dag. 'Lodewijk van Halewijn, heer van Peene, vertrok uit Brugge met de Fransen, ze sloten zich ter hoogte van Oudenburg aan bij enkele Kortrijkzanen, Bruggelingen en Ieperlingen, onder het bevel van Joris Picavet. Ze belegerden het kasteel van Handzame, dat ze innamen net zoals dit van Esen en Werken, waar ze een tijd verbleven om dan op 6 februari terug te keren naar hun respectieve

steden. Op de 17de mei ging een leger op weg om Diksmuide aan te tasten. De legergroep bestond uit manschappen van Brugge, Ieper en Kortrijk en stond onder het bevel van Joris Picavet en Antoon van Nieuwenhuyze. Ze verschansten zich bij de brug van Beerst. Op de 13de juni werden de Vlamingen door Daniel van Praet en zijn Duitse troepen besprongen en verslagen. Daarbij werd Antoon van Nieuwenhuyze gedood en Joris Picavet gevangen genomen. Rond de 25ste juli zonden de drie leden van Vlaanderen en de aartshertog Maximiliaan gedeputeerden naar de koning van Frankrijk om de vrede te maken. Onder de gedeputeerden van de drie steden bevond zich de heer Jan van Stavele, heer van Izegem, en de delegatie van de aartshertog bestond uit de heer Philips Cortroisin, heer van Foreeste. Op de 29ste oktober werd te Montel, bij Tours, zou de Franse koning zich uitspreken over de onenigheden in Vlaanderen.

De strijd tussen Filips van Kleef en Maximiliaan

Maximiliaan en de Fransen zijn nu plots beste vrienden geworden en ze isoleren daarmee het Vlaams verzet van Filips van Kleef. De nieuwe politieke situatie lijkt op het eerste zicht wat stabiliteit te brengen in Vlaanderen. Ik weet wel beter en kijk enigszins argwanend naar de blijkbaar niets vermoedende jaarboekschrijvers van het Kortrijkse. 'Op de 19de januari van 1490 kwamen de gedeputeerden van de aartshertog in grote pracht van Gent te peerde in Brugge, en vermaakten ze daar de wet. Op de 20ste maakten ze in Kortrijk kennis met Albrecht de hertog van Saxen, als stadhouder-generaal in opdracht van de aartshertog, Hij kwam tot hier om de stad te voorzien van volk en kapiteinen, waarna hij naar Ieper vertrok. Op het krachtig verzoek van de hertog Albrecht van Saxen, werkten de nieuwe wethouders en ambtenaren om de prijs van de geldspieciën van twee delen te verminderen, hetgeen de gemeenten van de drie leden van Vlaanderen niet wilden toestaan, uit vrees voor de grote schade die daaruit zou volgen. Alhoewel dit mettertijd toegestaan werd door vele steden, waaronder Kortrijk. Maar de Gentenaars bleven tegenstribbelen waardoor nieuwe onenigheden rezen.' De woede van de Gentenaars zorgt er voor dat de burgeroorlog weer in volle kracht escaleert. 'Omtrent half augustus 1491 was de graaf van Nassau erg verstoord op die van Gent en Filips van Kleef mobiliseerde zijn

leger om de Gentenaars aan te pakken. Op de 22ste augustus gaf Jacob van Heule zijn kasteel van Lichtervelde over aan de heer Filips van Kleef. Twee dagen later werd de graaf van Nassau verslagen te Gent en kwam hij naar Kortrijk toevlucht. Hij vertrok van hier naar Brugge om er de wet te herstellen, en in de maand september belegerde hij het kasteel van Lichtervelde, het welk hij stormenderhand kon innemen.'

1492: De Gentenaars verrassen Diksmuide

'Gedurende geheel de maand van november had men dit jaar zeer veel regen die veel schade toebracht aan de bezaaide landen, waarop een koude winter volgde. Op de 19de januari 1492 verrasten de Gentenaars Diksmuide toen ze over het ijs van de vesten konden binnensluipen. Op de 27ste vertrok de graaf van Nassau met de Kortrijkzanen, Bruggelingen enzovoort naar Diksmuide en dwong de Gentenaars die stad over te geven. Op 28 maart kreeg Kortrijk een aanval te verduren van de Gentse kapiteinen Jan Baëlius en Jacob de Vriend die er met achthonderd mannen een aanval waagden op de kasselrij. Maar ze werden door de Bruggelingen en de Kortrijkzanen geweldig verslagen terwijl ze met hun buit aan het terugkeren waren. Ze verloren daarbij ter plaatse zeker tweehonderd naast een groot aantal gevangenen en hun roef. De oproerige Gentenaars vluchtten in Gent, medevoerende tien à twaalf rijke gevangen genomen landslieden. Jonker Romayns, heer van Clarhout, kapitein van Kortrijk, over het vangen van die landslieden verbitterd zijnde, heeft al de Gentse gevangenen op diezelfde dag of een dag later hier op de markt doen onthoofden. Die van Gent, uit weerwraak, liepen de volgende dag weer uit en beroofden en verbrandden de parochies van Tielt, Wingene, enz. Op de 29ste april versloegen de Duitsers die van Sluis bij Houtave, waarna de eerste in het Kortrijkse binnenvielen om er veel kwaad doen. Het garnizoen van Kortrijk, onder leiding van Coppenolle, een kapitein van Gent, veroverde het kasteel van Helkijn, en die van Henegouwen die dit wilden beletten, werden verslagen. Op de 1ste juni vingen de mannen van het Damse garnizoen in Brugge de Kortrijkse kapitein Roeland De Fevre om dringend betaald te kunnen worden van hun soldij.'

Het kwaad van de Duitsers

'Op de 4 juni bedreven de krijgsmannen van Maximiliaan of de Duitsers veel kwaad hier in de buurt, waarop de boeren de klokken lieten weerklinken en ze werden te Deinze verslagen door de Gentenaars. Op de 14de werden zij terwijl ze aan het roven geslagen waren tussen Oudenaarde en Kortrijk door de Gentse kapitein Arnoud de Klerk, gezeid de Ploegenaar, aangepakt en allemaal gedood. De Gentenaars zonden volk uit om Deinze in te nemen, maar door de onenigheden van hun kapiteinen werden ze er afgeslagen.' Deze eindeloos lijkende oorlog loopt dan toch op zijn laatste beentjes. 'Op de 30ste juli van 1492 werd de vrede van Cadzand gesloten, waarbij vastgesteld werd dat de Gentenaars niemand ten rechte mochten stellen tenzij hun eigen burgers en diegenen van de kasselrij van Oudenburg en van Gent. Deze zomer was het zeer vochtig, waardoor de landsvruchten mislukten en de duurte van de levensmiddelen vermeerderde. Op de 6de december ontdekte Christoffel Colombus, van Genua voor het eerst het eiland St. Domingo in Amerika. Op de 23ste mei van 1493 werd te Senlis de vrede gesloten tussen Maximiliaan en de koning van Frankrijk. De winter was dit jaar zo zacht dat de beesten maar weinig op stal stonden.'

Een onvervalste syfilisepidemie

Het nieuws van de oorlog maakt weer plaats voor allerhande weetjes van de dag. Vooral de opmerkingen over het klimaat in die dagen dragen mijn interesse weg. Kapittels, kloosters, priesters, grauwe zusters en konsoorten kunnen me allemaal gestolen worden. '1496. De hele maand mei was dit jaar zeer vochtig, en juni en juli waren heet en droog met veel en zware onweders en grote schaarsheid van fouragien, dusdanig dat veel beesten van gebrek stierven, ondanks de maatregel om het stro van de daken te nemen om de beesten te spijzen. Maar tijdens het naseizoen was er veel fruit en wijn en dan is men voor het eerst gewaar geworden in deze landen de Napelse ziekte, door de Fransen die van daar kwamen alhier overgebracht.' Die fameuze ziekte van Napels waarvan sprake blijkt een uitloper van een onvervalste syfilisepidemie te zijn, die al sinds 1494 door heel Europa raast.

Colombus heeft blijkbaar niet alleen goud meegebracht maar ook geslachtsziekten. De oorlogvoerende Fransen maken er in de buurt van Napels een zootje van. Hun sexuele uitspattingen zorgen vanaf begin 1495 voor een heuse epidemie. Hoge koorts, zweren over de hele lichamen en ontstoken lymfeklieren zorgen voor paniek onder de mannen. De ziekte raakt eveneens bekend onder de naam van de Spaanse pokken of het Spaans schurft. Kerstdag 1498 is voor Vlaanderen betreft een specialleke. 'Op den 25 december, zijnde kerstnacht, heeft het alhier zeer sterk gehageld, gevolgd door veel sneeuw, hetgeen al te samen een zeer dik ijs uitmaakte, dusdanig dat de mensen uit de kerken komende, nauwelijks thuis konden geraken. De takken van de bomen werden in menigte door het gewicht gescheurd. Dit duurde twaalf à dertien dagen.'

Een grote pot en oude penningen

'In het jaar 1499 is tot Harelbeke bij de Leie een geraamte van een reuze gestalte en een grote pot oude penningen gevonden. Op de 25ste februari anno 1500 is tot Gent geboren Karel, zoon van onze hertog.' Terwijl een reeks onverdraaglijke hete zomers elkaar opvolgen en de hongersnood weer opduikt, schuif ik door naar het jaar 1506. Hier eindigen de Kortrijkse jaarboeken hun relaas. De jaren 1400 hebben hier en elders beslist gezorgd voor een mengelmoes van ellende en kopzorgen. Ik sluit graag af met de laatste passage van het boek. 'In de maand augustus werd een steert-sterre gezien in het westen. Op de 25ste september is tot Burgos in Spanje, gestorven de koning Filips en werd opgevolgd door Karel III, gezeid de vijfde. Door de grote droogte in Spanje was er daar een zeer grote duurte van levensmiddelen, waarop men veel granen uit deze landen daar naartoe zond, zo dat er hier eveneens een zeer dure tijd ontstond.'

Johanna & Filips in de Storm

Een bad in de tijd

Nog even en dan kom ik terecht in het leven van keizer Karel. Eindelijk. Ik laat mijn oog vallen op een nogal volumineus boek uitgegeven door de Brugse drukker Andreas Wydts in het jaar 1736. Het 'derde en leste deel' van 'De Chronyke van Vlaenderen', die Wydts kopieert van de handschriften van Nicolaas Despars die het op zijn beurt overgenomen heeft van zijn grootvader Jacob Despars en van andere kroniekschrijvers voor hem. Ik kom nu wel erg dicht in de buurt van het jaar 1500. Mijn target is haast voelbaar aanwezig. De beslissing is snel gevallen. Deze 'Chronyke van Vlaenderen' wordt mijn metgezel op mijn zoektocht naar leven en dood van Keizer Karel en in eerste instantie dat van zijn ouders. Het is niet de eerste keer dat ik Nicolaas Despars gebruik in mijn eigen werk. Ik denk hierbij aan de verschillende histories met Brugge in de hoofdrol. Despars schrijft deel drie tussen 1562 en 1597 en de wetenschap dat zijn eigen grootvader ook een stuk voor zijn rekening heeft genomen, zorgt er voor dat ik hier met een ferme brok historische journalistiek te maken krijg, zaken die ooit genoteerd werd tijdens het verloop van de feiten zelf dus. Precies alsof ik een bad neem in de tijd. Idealer kan niet. Ik kom terecht in het Vlaenderen van de late jaren 1400. De Nederlandse provincies en de Nederlanden komen bij ons meer en meer in beeld en dus gaan ze stilaan ook deel uitmaken van mijn 'Kronieken van de Westhoek'. Het macro-klimaat en de politieke gebeurtenissen zullen een grote enorme impact hebben op de gebeurtenissen lokaal bij ons in de Westhoek. Om die te begrijpen stap ik dus in het bad dat Nicolaas Despars heeft laten vollopen, weg van de West-Vlaamse kerktorens.

De kronieken verspreiden een bedwelmend aroma

De finesse en de details van zijn kronieken brengen een onweerstaanbaar en bedwelmend aroma in de kamer. Als ik hier Keizer Karel en zijn vader niet vind, dan zal ik hem nergens vinden. Die vader heet Filips de Schone. Hij komt voor het eerst in beeld in 1493 op het moment dat er eindelijk vrede komt in Vlaenderen en dit na een troosteloze burgeroorlog van vele jaren

met een niet in te schatten menselijke ellende en gespijsd door ontelbare doden. Ik krijg de assistentie van enkele andere geschiedschrijvers die de 'Chronyke van Vlaanderen' aanvullen met achtergrondinformatie en extra duiding. Ik denk daarbij aan Jan Brans en Paul Morren. De bijdrage van professor Jan Brans is ravissant en meesterlijk. In 1962 geeft hij in zijn boek 'De gevangene van Tordesillas' een historische reconstructie van het leven van Johanna van Castilië, de moeder van Karel. Dit, door het Davidsfonds bekroond werk, geeft een schitterende extra dimensie aan de Vlaamse kronieken en helpt me om de gebeurtenissen te begrijpen en mee te transformeren in dit verhaal over het leven van de papa en mama van mijn keizer Karel.

De kinderen van Maximiliaan en Maria

Mijn story begint op 1 september 1493. Vrede in Vlaanderen. Eindelijk. Maximiliaan van Oostenrijk (vierendertig jaar) komt naar St.-Omer en bevestigt het nog eens voor alle zekerheid: wie weigert om de nieuwe vrede te aanvaarden, zal voortaan beschouwd worden als vijand van de rust en zal als oproerkraai uit het land gezet worden. Voor het gemak van mijn lezers vat ik de politieke situatie in Vlaanderen nog eens kort samen: de Maximiliaan waarvan sprake is de zoon van de Duitse keizer Frederik III. De Habsburger is na zijn huwelijk met Maria van Bourgondië in 1477 en vooral na haar onverwachte dood in 1482 baas geworden over Vlaanderen. Maria en Maximiliaan verwekken twee kinderen: Filips de Schone (1478) en Margaretha van Oostenrijk (1480) die op dit moment dus respectievelijk vijftien en dertien jaar zijn. De hele Vlaamse burgeroorlog is er gekomen door de onwil van de Raad van Vlaanderen (en die van Filips van Kleef) om Maximiliaan aan te stellen als tijdelijke regent in afwachting van de volwassenheid van zoon Filips. De koppigheid van de Vlamingen en de bemoeienissen van de Fransen, de Engelsen en de Duitsers hebben voor tien jaar ellende gezorgd. Ook bij ons in de Westhoek hebben we er van kunnen meespreken. Dat konden jullie lezen in een aantal vroegere episodes van mijn eigen kronieken. De zo lang gekoesterde vrede wordt getekend en door alle partijen bezworen te Valencijn en daarna te Senlis waar gezanten van de Roomse koning hun akkoord bevestigen. Die Roomse koning waarvan

sprake is onze eigenste Maximiliaan. Hij en de Franse koning komen terug op een eerder gemaakte afspraak dat dochter Margaretha zou trouwen met de Franse troonopvolger. In afwachting van dat huwelijk is de jeugd van Margaretha van Oostenrijk dus verlopen aan het Franse hof te Parijs.

Keizer Frederik sterft in 1493

Het meisje is inderdaad dertien als ze door de Franse gezanten via St.-Quentin naar Kamerijk gebracht wordt en daar in tranen afscheid neemt van haar vertrouwde entourage. 'Daags daar na werd zij prachtelijk onthaald binnen Valencijs; in welke stad men veel vreugde betoonde over hare komste, gedurende enige dagen'. Jullie nemen het me hopelijk niet kwalijk als ik af en toe overschakel op de rechtstreekse taal en de commentaar van Despars' oorspronkelijke kronieken. Net alsof ik doorschakel naar Marc Stassijns op de motor ergens in de Ronde van Frankrijk en jullie meteen zijn bibberende stem en zijn emoties van op de eerste rij meekrijgen. Er is niemand die niet hoopt dat de rust en de vrede deze keer wel zullen aanhouden. De Duitse troepen van de hertog van Saksen worden bedankt voor bewezen diensten en verhuizen naar Gelderland waar ze (ondanks de vrede van Senlis) direct beginnen met hun voorbereiding van een andere militaire revanche tegen de Franse koning. Maar dat gebeurt 'buiten onze palen' en zo gaat Despars niet dieper in op deze gebeurtenissen. Keizer Frederik III (zevenenzeventig) van het grote Roomse Rijk sterft op 20 augustus 1493 te Lintz in Oostenrijk. Terwijl hij begraven wordt in Wenen, draagt de baas van Vlaanderen, Maximiliaan dus, voortaan de titel van Roomse keizer. Problemen met de Turken in eigen land zorgen er voor dat we de man hier niet meer zo veel zullen aantreffen.

Filips en Margaretha ontmoeten hun stiefmoeder

De keizer is 'mchtig in volk en in bestuur', maar al die oorlogen hebben hem 'uitgeput van geld'. De kas kan enkel gespijsd worden door een interessante partij die een huwelijk wil aangaan met Maximiliaan en de keuze valt op de dochter van de hertog van Milaan die een behoorlijke portie rijkdom op tafel legt om tot een

huwelijksvereenkomst te komen. Haar naam is Blanche-Maria Sforza en meer wil ik er niet over kwijt. In Keulen ontmoeten de kinderen Filips en Margaretha voor de eerste keer hun nieuwe stiefmoeder Blanche met de nodige 'tekens van grote vreugde en voldoening over het nieuw huwelijk' van hun vader. De vrede krijgt een extra dimensie: er dient zich een gezant van Filips van Kleef aan met het nederig verzoek of Maximiliaan bereid zou zijn om hem persoonlijk en in vriendschap te ontvangen. Het antwoord is positief, de toenadering tussen beiden zal emotioneel wel de gepaste snaren raken na een jaren durend persoonlijk conflict. In 1494 komt het zo tot een verzoening met zijn vroegere rechterhand in Vlaanderen. Filips van Kleef is tot het uiterste van zijn kunnen gegaan in zijn strijd tegen Maximiliaan en nu worden de plooiën tussen hen beiden alsnog gladgestreken. Leuven. Van Kleef legt het laatste stuk van het parcours richting Maximiliaan te voet af. Hij valt op zijn knieën, bidt om genade voor al de misdaden die hij op zijn kerfstok heeft. Hij krijgt het antwoord dat hij eigenlijk wilde horen: alles is vergeten en vergeven. De jonge graaf Filips vertrouwt het zaakje niet zo, veel meer dan hoffelijke bloemen zijn het niet. De hofhouding van Maximiliaan verhuist nu naar Mechelen en dan gaat het naar Antwerpen. Filips de Schone is zeventien geworden. Binnenkort zal hij geïnstalleerd worden als hertog van Brabant en als graaf van Vlaanderen. Officieel wordt dat de 'ontvoogding van de kroonprins' genoemd. In Leuven is de sfeer best feestelijk te noemen. Eindelijk heeft Vlaanderen weer een vorst van vlees en bloed, gedaan met die regentenraad.

Filips van Bourgondië wordt de nieuwe graaf

De huldiging van Filips van Bourgondië tot nieuwe graaf van Vlaanderen is zonder meer het societynieuws van het jaar. Vijftig bannelingen krijgen alvast genade en mogen het land weer binnen. De plechtigheid gaat door in de Sint-Pieterskerk en verhuist daarna naar een podium op de markt. Terwijl de trompetten door de Leuvense lucht schallen worden gouden en zilveren penningen in de menigte gegooid. Ondertussen legt Filips van Kleef manschap af aan de nieuwe hertog van Brabant. Daarna volgen nog plechtigheden in Antwerpen en in Zeeland. Vreemd genoeg is er geen sprake van Brugge of Gent. Het jaar 1494 is een jaar vol

ceremonie geweest. 1495 brengt opnieuw de realiteit van elke dag. Ik vertrek even uit de Westhoek om uit te wijden over de toestand in Europa. Wat Brugge, Gent en Ieper ook mogen beweren: de wereld is meer dan zomaar een stad. Keizer Maximiliaan zit weer in Duitsland waar hij een nieuw verdrag tekent met koning Charles VIII van Frankrijk. Die wil zijn handen vrij hebben om zich volop te kunnen concentreren op de annexatie van aantrekkelijke gebieden in het noorden van Italië. Daar zal hij uiteraard wel oog in oog komen te staan met Maximiliaan die daar dezelfde ambities koestert. Er is trouwens nog een derde kandidaat die begerig uitkijkt richting Milaan en Venetië: de Spaanse koning Ferdinand van Aragon. Spanje heeft zich op enkele decennia tijd op de kaart van Europa weten te plaatsen. Na de dood van zijn vader is Ferdinand koning van Aragon en van Sicilië geworden. Zijn huwelijk met Isabella van Castilië in 1469 maakt van hun gezamenlijke gebieden een machtsfactor die Engeland, Duitsland en Frankrijk niet meer kunnen negeren. Het koppel krijgt vijf kinderen: Isabella (1470), Johan (1478), Johanna (1479), Maria (1482) en Catharina (1485).

Ik moet dringend naar Spanje

Het koppel (de toekomstige grootouders van keizer Karel, vandaar mijn interesse voor Spanje) maakt korte metten met de heersende verdeeldheid in de Spaanse regio's. Mijn bron Jan Brans is duidelijk: 'gesteund door Ferdinand en zijn soldaten, kon Isabella thans onbeschoornd het hoofd bieden aan de morrende adel. Haar gemaal had weliswaar ergerlijke gebreken. Hij was als politieker gewetenloos, als regeerder eer- en geldzuchtig, als echtgenoot onbetrouwbaar. En toch vormde zij met hem een goed gespan. Door zijn sluwheid bereikte hij ten minste evenveel als zij door haar krachtdadigheid.' De legers van Aragon en Castilië zijn zelfs bij machte om de Moren te verjagen. In 1491 wordt het bastion Granada vrijgemaakt van Mohammedanen na een bezetting van 781 jaar. Het jaar dat daarop volgt is van 'grand cru' niveau. Columbus ontdekt Amerika waarbij de overzeese gebieden massaal toegevoegd worden aan de Spaanse troon. De financiële kracht die daardoor ter beschikking komt van de kroon moet indrukwekkend zijn. Het lijkt een sprookje. Maar in wezen is Ferdinand meedogenloos en perfect te vergelijken met Hitler in

zijn fanatieke ijver om Joden en Moren uit Spanje te verdrijven en daarmee meteen de nationale eenheid op te krikken. Het 'Arisch ras alibi' van die tijd is het katholiek geloof. Wie niet fanatiek christelijk is, wordt als vijand gebrandmerkt. De bijnaam van Ferdinand als 'de katholieke' zal wel terecht zijn. De term 'heiliger zijn dan de paus' past perfect bij Ferdinand en Isabella. Rome is veel te zwak en te laks voor ongelovigen. Spanje slaagt er in om het bestuur van de kerk en de aanstelling van hun eigen bisschoppen en priesters onder eigen beheer te doen en zich zo min of meer los te wrikken van het hoofdbestuur van de paus. Tegen elke pauselijke beslissing kan de Spaanse regering voortaan beroep aantekenen. In 1478 wordt het beruchte inquisitietribunaal opgericht. Het Spaanse koningskoppel is vastbesloten om Spanje te zuiveren van alle afwijkende geloofspraktijken.

De Joodse ketterij moet verdwijnen

De val van Constantinopel wordt bloedig gewroken. De Joden die zich spottend uitlaten tegenover het christengeloof worden nu doelwit nummer één. Koningin Isabella is al even hard als haar echtgenoot. Er komt een radicale uitzuivering van de bevolking. Tweehonderdduizend Joden worden aangepakt. Meer dan vijfendertigduizend ervan moeten het land verlaten. Een deerniswekkende uittocht die gepaard gaat met de moorden op vele duizenden mensen. Jan Brans omschrijft het zo: 'De partijgangers van de uitdrijving wilden alles uit de weg ruimen wat schadelijk kon zijn voor de volledige triomf van de leer van de Verlosser en voor de vestiging van de nationale eenheid op de stevige rots van het katholiek geloof.' De kerstening van de bevolking wordt met harde hand doorgevoerd. Verdachte christenen worden uitgeleverd aan de nieuwe inquisitie. De laatste Joodse ketterij moet er uit. Ik krijg een hallucinant beeld voorgeschoteld van hoe het er aan toe gaat in de Spaanse straten. Een processie van macabere zwartgeklede rechters en prelaten en donkerbruin getooide broeders die rijen van zwijgende mensen zegenen. Voorafgegaan door twee kruisen. Jezus mag uiteraard niet ontbreken. Gevolgd door wanhopig schreiende sukkelaars, de verdachten van geloofsschennis, die zich voortslepen in de wetenschap dat hun leven mogelijk straks voorbij kan zijn. Met

achteraan, op paarden en muilezels, de vertegenwoordigers van het wereldlijk gezag, de stadsmagistraten, de leden van de Cortes en de dekens van de ambachten, allen met de kleurrijke kentekens van hun waardigheid.

De inquisitie is afschrikwekkend

Na het obligate misoffer volgt het voorlezen van de misdrijven die de veroordeelden op hun kerfstok hebben. Ze kunnen nog een laatste keer verzaken aan hun dwalingen en zo mogelijk een mildere straf krijgen: een geldboete, een verre pelgrimstocht, verbanning of de gunst om gewurgd te worden eer de vlammen hen zullen verteren. Zij die volharden, worden uitgeleverd aan de scherprechter en zijn beulen om samen met hun ketterse geschriften, in het openbaar te worden verbrand. In Vlaanderen zorgt de vierschaar voor harde maar faire oordelen en is er altijd ruimte om zich te verdedigen. Wat de inquisitie en de rechtbank in dit Spanje uitrichten kan alleen maar als afschrikwekkend bestempeld worden. Ik citeer nog een keer uit het boek van Brans: 'De voorstanders van de nieuwe instelling, die zich vooral hadden te verdedigen tegen kritiek op de onderzoeksmethoden van het Heilig Officie, wezen op de veel gruwelijker straffen waarmee het burgerlijk gerecht struikrovers, dieven, lasteraars en andere boeven bedreigde. Waren zij vergeten hoe de waanzinnige die, gewapend met een dolk een aanslag pleegde op koning Ferdinand, werd bestraft? Vooreerst werd hem de rechterhand afgehakt en, met een gloeiende tang de linkerborst afgerukt. Daarna werd het linkeroog uitgestoken, de linkerhand afgehouden en het rechteroog uitgescheurd. De borstkas werd met vuurrode ijzers verbrijzeld, alvorens de voeten werden afgesneden. De overblijfselen werden op een akker buiten de stad in het vuur geworpen.'

Spanje staat dicht bij Vlaanderen

Maximiliaan lonkt al een hele tijd naar dit Spanje. Al in 1488 stuurde hij zijn gezant naar Valladolid met het verzoek om de tienjarige Filips te laten verloven met de negenjarige Johanna. Een Spaans-Oostenrijks-Nederlands bondgenootschap, dat zou pas met met de voeten spelen zijn van de Franse koning, Ferdinand en

Isabella hadden op dat moment wel andere katten te geselen met de Moren, bleven erg vriendelijk maar dachten er niet aan om zich te wagen in het wespennest dat Vlaanderen op dat moment zeker nog was. Ik wil maar aangeven dat deze nieuwe en harde Spaanse wereld dichterbij is dan algemeen gedacht wordt bij de Vlamingen. Voor de jonge graaf Filips is er in Vlaanderen en in de Nederlanden met deze nieuwe start en vrede heel veel werk aan de winkel. Hij roept zijn hoflieden en zijn raadsheren bij zich: er moet dringend wat gedaan worden aan de ellendige toestand van de uitgemergelde Nederlanden. Er moet hard gewerkt worden om de schade van de burgeroorlog weg te werken en het land weer in zijn oude glans te herstellen. Filips stuurt een delegatie naar Engeland om er te bemiddelen over de hangende geschillen. De onderhandelingen zullen gevoerd worden door de heer van Beveren. Vooral de oorlog 'aangaande de koophandel, zo te water als te lande' dient beëindigd te worden. Die 'Filips doet dit en Filips doet dat' moet ik enigszins relativeren als goedgelovige praatjes van de chroniqueurs. Dat beeld past niet met de realiteit. De werkelijkheid toont een goedwillige puber die zich laat omringen door een sterke hofhouding en door een adviesraad van wijze heren (de adel) die zelf wel zorgt voor het binnen- en buitenlands beleid van de Nederlanden. Voor zover ze natuurlijk keizer Maximiliaan niet storen in zijn expansiebeleid. Zolang er echter handel kan gedreven worden en de mensen zich gedragen, de rechtbanken hun werk doen en er geld in het laatje komt, krijgt deze Bourgondisch getinte raad ondertussen carte blanche en krijgt de jonge prins de tijd van om te genieten van zijn leven als adolescent.

De eerste maatregelen van Filips de Schone

Een van de eerste maatregelen van de jonge aartshertog (zijn adviesraad dus) focust zich op de macht van de geestelijkheid in het land. De heilige stoel van Rome kan geen belangrijke geestelijke ambten toekennen zonder zijn voorafgaandelijke toestemming en priesters en bisschoppen kunnen geen lenen of landerijen meer kopen of inlijven zonder dat hij daar kennis van heeft en daar akkoord mee gaat. Filips de Schone forceert een wapenstilstand in Gelderland, komt tot een periode van voorlopige

vrede met Frankrijk en wordt daarvoor bij zijn vader op het matje geroepen. Het lijkt er op dat ze zich in Vlaanderen gemoeid hebben met de militaire politiek van Maximiliaan. Die heeft trouwens nog andere plannen met zijn kinderen. Een fusie met de kroon van Spanje zou al te gek zijn. De oude plannen van 1488 komen opnieuw op tafel. De kronieken gaan voorlopig niet dieper in op de geplande fusie en komen nogal smalend uit de hoek als ze Maximiliaan achterlaten in Duitsland waar hij zich te goed kan doen aan de fijne handelingen van zijn lieftallige Blanche-Maria Sforza. Filips de Schone vecht in die tijd een oorlog uit met de bisschop van Luik, maar het lijkt er niet op dat Vlaanderen daar enige last van ondervindt. Tijdens de maand april van het jaar 1496 reist Filips opnieuw naar Duitsland. Bij een tussenstop in Maastricht schiet hij op 1 mei letterlijk de hoofdvogel af tijdens een boogschutterstornooi. De lokale gilde weet niet waar ze het heeft. Zoveel eer en voorrecht en dat allemaal voor hen. Daarna volgt een glansrijke entree in Keulen. Op 30 juni arriveert hij bij zijn vader in Wenen.

Papier is gewillig

Wat volgt is een belangrijk gesprek onder vier ogen, 'zonder het bijwezen van enige raad- of adelheren, van verscheidene gewichtige zaken'. Onderwerpen als de toestand in Gelderland, het aanstaande huwelijk, de afhandeling van de vrede van Senlis, en meer van dat moois passeren de revue. Daarna keert Filips terug naar de Nederlanden waar hij getuigt van 'groot gezag en ervarenheid'. Papier blijft een gewillig medium. Daar in Innsbruck werd de kwestie van de huwelijken bedisseld tussen vader en zoon. Met welke partij zullen hij en zijn zus trouwen? Lees: hoe zullen we ons grondgebied via het bed en tussen de lakens uitbreiden? Het Spaanse koningshuis is inderdaad een uitstekende kandidaat om de Franse dreiging naar extra grondgebied af te stoppen. Een huwelijk tussen de Vlaamse kinderen van Maximiliaan en de kinderen van koning Ferdinand van Spanje zal de machtsverhoudingen in West-Europa grondig veranderen. Het overgrote stuk van de taart zal in handen vallen van de Roomse keizer Maximiliaan en zijn opvolgers. De gesprekken met Ferdinand en Isabella zijn dit keer wel met succes verlopen. Ik kan er van op aan dat deze alliantie het sluitstuk is van jaren van ongebreidelde groei. De vrede en

stabiliteit in de Nederlanden zijn een feit, Maximiliaan heerst klaar en duidelijk over zijn Roomse rijk, een alliantie tussen Spanje en het Roomse rijk biedt nu het briljant perspectief om van de volgende generatie dé heersers van West-Europa te maken. Broer en zus zullen trouwen met zus en broer. Maximiliaan en Ferdinand hebben het allemaal netjes geregeld. Filips de Schone zal trouwen met Johanna, de dochter van Ferdinand. Filips' zus Margaretha zal op haar beurt in het huwelijk treden met de broer van Johanna, Johan van Castilië, de enige zoon en erfgenaam van de Spaanse troon. De Nederlandse poot zal bestuurd worden door Filips & Johanna. Margaretha zal verhuizen naar Spanje waar ze op korte termijn koningin van het Spaanse rijk zal worden.

Johanna komt naar Antwerpen!

Het duurt nog niet te lang voor die strategische keuze zich laat opmerken in het straatbeeld van Vlaanderen. 'Johanna komt naar Antwerpen' blokletteren de boekskes van de vroegere tijden. 'Grote vreugde alom'. Gelukkig hebben de mensen in de Westhoek geen glazen bol en beseffen ze niet hoe hun leven en omgeving drastisch zullen veranderen door de komst van de Spanjaarden, wiens kledij en taal wel van een andere planeet lijken te komen. Maar ter zake nu: op 20 september 1496 meert een vloot van honderdvijfendertig Spaanse schepen aan te Antwerpen. Ze brengen onze nieuwe first lady naar Vlaanderen. Johanna van Castilië, de dochter van Ferdinand en Isabella, koning en koningin van Spanje. Het plan van keizer Maximiliaan is in werking geschoten. Nicolaas Despars spuit zijn vreugde over de komst van de royal. Maar zo simpel als hij het schrijft, gaat het er in september 1496 helemaal niet aan toe. Wat voor vrouwmens is die Johanna eigenlijk? De Story en de Libelle van vandaag zouden het er in geuren en kleuren over hebben, maar mijn eigenste kronieken tonen niet de minste interesse in de persoon van de nieuwe prinses. Gelukkig is er Jan Brans die wel op zoek is gegaan naar de geuren en kleuren van Johanna en haar karakter. Hij vertelt een heel ander verhaal. De eerste verhuis is zoals gezegd die van Johanna naar Vlaanderen. Ze zal de rest van haar leven in het koele noorden moeten slijten, dat beseft ze maar al te goed, maar ze kan er mee leven. Ondanks haar jeugdige leeftijd (zeventien), weet ze

toch al wat de oorlog in realiteit betekent. De oorlog tegen de Moren heeft ze als kind van dichtbij meegemaakt. Stoffige en ziellose lijken heeft ze al in overvloed gezien. De jonge en vitale prinses beseft dat ze maar een pion is op het politieke schaakbord. Een aantal prinsessen zijn haar al voorgedaan. Ze denkt hierbij aan Isabel van Portugal die zich uitstekend kon aanpassen aan haar nieuwe omgeving. Waarom zou dat voor haar niet lukken?

Een verleidelijke knaap met blonde lokken

Ze krijgt trouwens de kriebels in de buik van haar toekomstige echtgenoot. Haar verloofde ziet er niet mis uit. Ze heeft een schilderijtje in haar bezit waarop hij afgebeeld staat: een tedere verleidelijke knaap met lange blonde lokken die tot op zijn schouders vallen. Filips heeft een zacht en een wat dromerig gelaat. Hij heeft wel een zware neus en te brede lippen maar ze kon het slechter getroffen hebben. Voor hetzelfde geld kon ze een oude paljas van een geile hertog gevangen hebben. Ze heeft dus geen reden tot klagen. Ik krijg ook een omschrijving hoe Johanna er fysiek uitziet. Ze mag er best zijn, goedgebouwd dat wel, maar een superschoonheid kan ik ze niet noemen. Niet lelijk maar ook niet mooi. Met haar felbruine ogen, breed voorhoofd en het blonde haar stijl naar achter gekamd en verscholen onder een kapje, boezemt ze meer respect en eigenzinnigheid uit dan vrouwelijke charme. Ze heeft Filips nog nooit in levende lijve gezien, maar de brief die hij haar gestuurd heeft, straalt een tederheid uit die zij nog weinig mocht ervaren tijdens haar jeugd. Vooral de aanvangs- en de slotzin van zijn brief slaan gensters in haar verliefdheid. 'Mijn zeer geliefde gemalin' is een opener die kan tellen. En wat te zeggen van het 'amantissimus Philip pus' of 'Filip die u zo erg bemint'? De romantische brief zorgt er voor dat ze zeker niet met tegenzin naar de Nederlanden zal afvaren. Het afscheid van haar moeder Isabella valt haar moeilijk. Het vertrek naar een onbekend leven moet hoe dan ook een gevoel van eenzaamheid en verlatenheid laten heersen in de ziel en de geest van de jonge prinses. In het zog van Johanna volgen de Spaanse edelen, haar hofdames en een hoop raadgevers. De soldaten en de krijgslieden blijven op hun schepen dobberen bij het eiland van Walcheren. Vlaanderen is blij: 'ten is niet beschrijfelijk met hoe groote vreugt en pracht deze prinsesse binnen deze stadt werd verwillekomt.'

Vooral de buitenlandse kooplieden zien haar komst en het internationaal prestige van het gebeuren wel zitten.

Meneer is in geen velden te bespeuren

De alliantie met Spanje houdt grote commerciële voordelen in petto en hiervoor zijn ze er natuurlijk als de kippen bij om hun graantje mee te pikken. De vreugde en de pracht en praal waar mijn kronieken mee uitpakken moet ik toch wel zwaar relativëren. De Spaanse vloot met Johanna aan boord bereikt Arnemuiden op 9 september 1496. Haar geliefde is in geen velden te bespeuren. Hij vervangt zijn vader ergens in Tirol. Ook haar toekomstige schoonzus Margaretha ontbreekt op het appèl, ze zullen elkaar pas binnen elf dagen ontmoeten te Antwerpen. Johanna voelt zich gekwetst en misnoegd maar zwijgt om de goede vrede. Hoffelijk zijn is blijkbaar niet aan de Habsburgers besteed. De afgevaardigden van Filips zijn er wel en ze begeleiden de prinses en haar gevolg naar Middelburg waar ze haar eerste nacht doorbrengt in een van de mooiste patriciërshuizen van het stadje. Van hieruit start een lange en langzame tocht die haar naar Antwerpen zal brengen. De aankomst is voorzien voor 20 september. Het land is koel, grijs, donker en onbekend. En vooral groen en plat. Het water tekent alom present. Alles in Vlaanderen staat in schril contrast met wat ze gewoon was in Spanje. Antwerpen met zijn honderdduizend inwoners verbaast haar met zijn gebouwen en zijn luxe. De stad is rijkelijk versierd voor haar komst. Dit is dus Vlaanderen op zijn best. Hier ontmoet ze haar toekomstige schoonzus Margaretha. Wat ze allebei denken weten de kronieken spijtig genoeg niet te vertellen. Zien zij en haar broer deze gearrangeerde huwelijken wel zitten? Officieel gaat het over de 'minnelijke' begroeting van haar aanstaande schoonzus Margaretha in het kwadraat die nu in alle mogelijke pracht en praal in Antwerpen staat te paraderen. Johanna blijkt snipverkouden. Het land bevalt haar maar wat een snertklimaat toch vergeleken met de eindeloze zon en warmte van Andalusië. Filips laat pijnlijk lang op zich wachten. De dagen in Antwerpen worden weken tot er besloten wordt om te verhuizen naar het Sint-Bernardusklooster van Lier, Abtsherberge aan de Nete. De verhuis gebeurt op 8

oktober en ook Margaretha maakt er vrij onverwacht haar opwachting.

Ze willen direct trouwen

Enkele dagen later brengt een koerier het met ongeduld afgewachte nieuws: Filips is op de terugweg en heeft al de grens van Luik bereikt. Op maandag 17 oktober is het eindelijk zover. De hertog maakt zijn entree op de binnenkoer van Abtsherberge waar Johanna hem opwacht. Hij knielt voor zijn lief, als een echte gentleman, neemt haar bij de hand en kijkt haar zwijgend en glimlachend toe. Het ijs is direct gebroken. De meeste gulden vliesridders zijn er ook aanwezig op die binnenkoer. Ze aanschouwen het amoureuze tafereel en groeten het koppel met een gepaste onderdanigheid. Johanna zweeft. Althans dat schrijft Jan Brans in zijn boek over haar. Ze begrijpen de taal van elkaars ogen beter dan de taal van de mond. Filips kent geen Spaans en het Frans van Johanna is ondermaats. Dat hoeft allemaal niet, want de vonk tussen beiden slaat duidelijk over. Zodanig zelfs, dat het bruidspaar nog diezelfde dag wil trouwen. Hier, op deze binnenkoer. De hofdames en de hovelingen van Filips zijn de liefdesperikelen van hun hertog gewoon en schrikken niet van zijn onverwacht verzoek. De Spanjaarden daarentegen reageren geschokt op dergelijke impulsiviteit. Het huwelijk zelf is een korte ceremonie. De sfeer onder de Spaanse hovelingen is bedrukt en wrevelig, maar daar lijkt Filips de Schone zich allerm minst aan te storen. Op 20 oktober zal de officiële huwelijksplechtigheid plaatsvinden aan het hof van Mechelen. De stad tooit zich in zijn allermooiste feeststemming. De inzegening is voorbehouden voor Hendrik de Berges, de bisschop van Kamerijk. Het bruiloftsfeest verplaatst zich achteraf naar Brussel waar de ceremonie nog eens op koninklijke manier wordt overgedaan. Er volgt een groot banket op de vroegere hooizolder van Abtsherberge te Lier. Jan Brans moet er bij geweest zijn en hij vertelt er het volgende over:

De houten brug over de Nete stort in

'Van de Sint-Gummaruskerk trokken de echtelingen en hun gasten naar de Abtsherberge, waar op de laagste van de vroegere

graanzolders een groot banket werd gehouden, terwijl buiten de bevolking Rijnwijn en dubbel-bier werd geschonken. Vóór de verblijfplaats van Johanna, het Hof van Mechelen, had de magistraat een toneel laten opbouwen, waarop in de late namiddag de rederijders kluchten opvoerden. Ook andere verenigingen droegen het hunne bij tot de vermakelijkheden. De prijs van 'schoenst ende hoogst vierene', een kleine geldsom, werd behaald door het vleeshouwersambacht. Bij het vallen van de avond werden, op kosten van de stad, talrijke toortsen ontstoken, zodat de vertoningen ongehinderd konden voortgaan. Zij werden alleen gestoord door het inzakken van een houten brug over de Nethe, waarbij vele toeschouwers in het water terechtkwamen en verscheidene daarvan verdronken.'

Het huwelijk van zus Margaretha van Oostenrijk is gepland voor de novembermaand. Enkele weken later. Kroniekschrijver Jean Molinet weet er duidelijk meer over te vertellen. Vooral de ontmoeting tussen de beide schoonzusters is best boeiend om lezen. 'Op 5 november werd het huwelijk gecelebreerd van vrouw Margaretha, enige zuster van mijnheer de aartshertog met de prins van Castilië, enige zoon van de koning en koningin van Spanje. Ze trad in het huwelijk in een gouden kleed en een zeer rijke kroon en werd van haar hof naar de Sint-Pieterskerk te Mechelen begeleid door de markies van Baden. De prins van Castilië werd begeleid door de Filips van Kleef en door de prins van Chimay. Van daar gaat het naar Antwerpen. Mevrouw Margaretha van York, de adellijke weduwe (douairière) van Bourgondië, bevond zich in het gezelschap en zorgde voor een goed geordend verloop.'

Mevrouw de vorstin uit Castilië

'Toen mevrouw Margaretha van Oostenrijk, die in een draagstoel reisde, Antwerpen tot op een mijl was genaderd verliet mevrouw de douairière het edel gezelschap en ging de aartshertogin tegemoet. Zes klaroenen betuigden onmiddellijk de eer aan mevrouw de vorstin uit Castilië.... Daarna deden ze de triomfantelijke intrede in de stad. Mevrouw Margaretha zocht de verblijfplaats op van mevrouw Johanna, haar schoonzuster.' Ik zie het tafereel zo voor me: 'Ze moest een tijdje voor de kamer wachten vooraleer haar toegang werd verleend. Eindelijk werd ze

toegelaten en trof haar schoonzuster ziek in een laag en plat bed aan, zonder deken, naar de Spaanse mode. Samen met Margaretha betraden maar vijf of zes van de aanzienlijkste dames van haar gezelschap de kamer. De ruimte was rijkelijk en volgens de nieuwste mode met goudlaken opgesmukt. Nog nooit gezien in deze contreien. Dat was ook het geval voor de kamer ernaast. Voorzien van gouden en zilveren vaatwerk. Nooit had men dergelijke rijkdom aanschouwd, nooit werd zo'n schat noch zoveel adellijkheid gezien. Het gerucht liep dat de koningin van Castilië wel vier ingerichte kamers had laten overkomen om haar desvallend dienstig te zijn en dat ze iets soortgelijks had laten in gereedheid brengen om mevrouw Margaretha te ontvangen bij haar aankomst in Spanje. De geestelijke en edele prinsen waren zeer rijk en weelderig gekleed in gouden gewaad en met kettingen, voorzien van rijke stenen van onschatbare waarde, zoals er in de wereld geen andere bestaan. Maar de leden van hun gevolg waren eerder sober gekleed en deden, vergeleken met die van hier, geen grote uitspattingen. Ze toonden zich matig in het eten en het drinken.'

Een Vlaamse first lady in Spanje

Margaretha van Oostenrijk, in mijn kronieken nu plots Margaretha van Vlaanderen geworden, blijft nog een poos in het land maar zal weldra naar Spanje vertrekken. Ik mag niet uit het oog verliezen dat uiteindelijk zij de nieuwe first lady van dat grote Spaanse rijk zal worden na de dood van haar schoonouders. De vloot die Johanna naar Vlaanderen heeft gebracht zal nu Margaretha terugbrengen naar Spanje. Ik leg de kroniekentaal van Nicolaas Despars even opzij. Terwijl Johanna volop geniet van haar wittebroodsweken in Brussel is er wel iets anders aan de hand. Spanje en de Nederlanden hadden een afspraak dat de vloot die Johanna naar het noorden brengt bij zijn terugreis Margaretha zal meenemen naar het thuisland. Doordat Filips zo lang op zich heeft laten wachten, zijn we in de herfst aanbeland en het risico om in één of andere herfststorm op zee te belanden kan beter niet genomen worden. Het vertrek van de kroonprinses wordt meteen uitgesteld tot aan het begin van de volgende lente. Vijftienduizend meegereisde Spaanse soldaten moet zo noodgedwongen de winter doorbrengen in Walcheren. De mannen zijn er niet op gekleed en

moeten er op eigen houtje voor zorgen om de noordelijke koude te trotseren. Voor het aanbreken van de volgende lente zullen negenduizend onder hen sterven van koude en ontbering. Koning Ferdinand kan er niet om lachen. Het zou hem geen haar verwonderen dat de Franse koning en zijn eigen schoonzoon zijn mannen opzettelijk verwaarloosd hebben. Het gebeuren toont aan dat er onder de oppervlakte van het pittig huwelijk tussen Filips en Johanna, een borrelende wemeling van groeiende frustraties en ongenoegen groeit bij de Spaanse delegatie.

Margaretha ziet de bui al hangen

De winter is al achter de rug en het jaartal staat nu vastgeprikt op 1497. De vloot is reiswaardig bevonden. Broer Filips doet zijn zus uitgeleide in Zeeland, meer bepaald in Vlissingen. De wind zit goed om te zeilen, hopelijk is dat een goed voorteken. De wind zit helaas iets te goed. 'nauwelijks in het gezicht van Engeland wezende door een grauwsaam onweder in 't uiterste gevaar van een schipbraak.' Ik ga nog even verder met het authentieke relaas. 'De schipslieden waren zeer beangst en vermaanden een ieder voor de aanstaande dood'. Prinses Margaretha ziet de bui vermoedelijk ook wel hangen en blijft er al bij al vrij stoïcijns bij. De buitenwereld moet weten met wie ze te doen hebben als ze in de Noordzee zou belanden. Voor alle zekerheid laat ze een beurs met gouden penningen vastknopen aan haar ene hand. Aan de andere hand wordt een handschreven perkament gebonden. De tekst van het kattebelletje is van Bourgondische makelij maar een 'google translate' avant la lettre naar het Nederduits levert volgend koddig rijmpje op:

Hier ligt Margriet en rust, die twee maal was getrouwd.
En echter nog met recht de naam van maagd behoudt.

Na de nodige gevaren en angsten op zee meert haar schip heelhuids aan in het Engelse Hampton waar ze volgens de regels van de kunst verwelkomd wordt door koning Hendrik VII. Die zorgt er voor dat de averij die de vloot heeft opgelopen kan hersteld worden. Drie weken later zit de wind weer excellent om

naar Brussel. Moeder Isabella is het hier niet mee eens. Johanna moet absoluut in Spanje blijven. Ze zou zich beter stellen in deze feitelijke scheiding en zich wennen aan de idee dat Johanna haar na haar dood zal opvolgen. Ik schrijf het hier open en bloot, in realiteit wordt de mening van Isabella binnenskamers gehouden en leeft dochter Johanna in de overtuiging dat ze weldra naar Vlaanderen zal kunnen terugkeren. Ze vertrekt richting Laredo waar ze wil inschepen voor het noorden. De prinses is gelukkig, maar stukje bij beetje komt ze erachter dat ze om de tuin wordt geleid. De koningin maakt haar dochter bang voor de mogelijke reisgevaaren en geeft haar ondertussen de raad om zich bezig te houden met staatsaangelegenheden. De ruzies tussen moeder en dochter worden schering en inslag. Pijnlijke taferelen zijn het. Een woedende ziekelijke moeder die haar labiele dochter nog dieper de put induwt. Moeder wordt wel elke dag magerder en zieker terwijl Johanna in een toenemende staat van depressiviteit terechtkomt.

Johanna mag zeker niet naar Brussel

Johanna moet absoluut weg uit deze omgeving maar mag zeker niet naar Brussel. Het wordt de burcht van Medina del Campo, een stuk verder noordwaarts in Spanje en dat lijkt Johanna ietwat tot bedaren te brengen. Ze krijgt er discrete bewaking. De maanden trekken verder als wolken in de lucht. Johanna staart de hele dagen zwijgzaam voor zich uit. Filips schrijft haar dat hij eindelijk in Brussel gearriveerd is en haar verwacht. Wanneer ze zijn brief ontvangt is er geen houden meer aan. Ze wil weg. Er ontpopt zich een onwaarschijnlijke scene waarbij haar entourage de poort van de burcht moet vergrendelen voor een ontroostbare en ontredderde Johanna. De orders zijn formeel: de prinses gaat nergens zonder toestemming van haar moeder. Koningin Isabella kan niet anders dan zich naar Medina del Campo te reppen. Het schouwspel dat ze er aantreft is deerniswekkend en erg shockerend, schrijft Jan Brans. Isabella vindt er niets anders op dan haar dochter te kalmeren met de belofte dat de vloot haar tijdens de komende lente naar Vlaanderen zal brengen. Filips dringt nog verder aan met onder andere brieven in naam van de nauwelijks vierjarige Karel aan zijn mama. Wansmakelijk sentimentele woorden in een poging om het hart van de Spaanse grootouders te vermurwen.

Ik keer terug naar Vlaanderen waar ze Johanna dus voorlopig niet moeten verwachten. Op 9 november 1503 plant haar echtgenoot ondertussen zijn plechtige intrede te Mechelen. De weerman gooit roet in het eten. De reis naar Spanje eindigt net zo bewogen als hij de hele tijd geweest is. 'Op den 9 november is hij door zo grote slagregen te peirde binnen Mechelen ingekomen, dat alle zijn klederen en lichaam overgoten waren, waardoor de inwoonders hun vreugdevuren en andere plechtigheden van verwelkomen moesten uitstellen tot de volgende dag.' Nog in datzelfde jaar 1503 overlijdt Margareth van Evreux, de weduwe van Karel de Stoute. De dame is kinderloos gebleven en wordt begraven in de Franciscanenkerk te Mechelen.

In Duitsland is er ketterij ontstaan

'Ketterij in Duitsland opgestaan en gedempt', de titel van de volgende paragraaf roept me bij de les. De beeldenstorm is nog niet voor morgen, maar vindt hier vermoedelijk wel zijn oorsprong. Er is voor het eerst sprake van geloofsdissidentie aan het begin van de jaren 1500 en met wat ik hier allemaal lees, broedt die zelfs al op het einde van vorige eeuw. Om duizenden mensen in actie te laten komen rond deze delicate materie moet er al heel wat water door de Rijn gestroomd zijn. Of ik al dan niet gelijk heb laat ik aan jullie mening over. Zeg nu zelf; 'omtrent deze tijd zag men in Duitsland en namelijk tot Spier enige duizenden mensen te samen komen, hebben hun leidmannen en oversten gekozen uit het gemeen volk, dewelke zeiden dat zij onafhankelijk geboren waren en van niemand konden gedwongen worden tot enige dienst of gehoorzaamheid.' Niets wijst vooralsnog in de richting van een aanval op het christelijk geloof, maar dat verandert gaandeweg, ik proef trouwens de eerste communistische ideeën: 'zij leefden gezamenlijk van hun gemene goederen en leerden dat al de goederen die God of zijn dienst en kerk toegeëigend waren gemeen waren. Zij hadden zekere gestelde gebeden dagelijks en trachtten een nieuw rijk op nieuwe wetten van godsdienst in te stellen. Hun getal groeide dagelijks door de mildheid en schijn van godvruchtigheid, zo dat de keizer genoodzaakt is geweest met een krijgsbende dit dwalende volk aan te randen en te vernietigen.' Maximiliaan pakt de aanhangers van een alternatief geloof

meedogeloos aan, zo te lezen. Een ander geloof dan dat voor Jezus Christus kan alleen maar met bruto geweld in de kiem gesmoord worden. Diezelfde Jezus die naar verluidt vrede predikte wordt hier als alibi gebruikt om onschuldige en weerloze mensen te doden.

Een klusje van niemendal

Dat is volgens de kronieken trouwens een klusje van niemendal: 'het gene lichtelijk was om volvoeren, gemerkt dat dit volkje zonder wapens, zeer rauw en ongeoeffend zijnde met de eerste tocht, weinig het zweerd gevoelende, geheel de hoop zich liet vangen, van welke de leiders tot schrik van de anderen het met de dood hebben bezeurd. En de anderen werden berispt en gezonden van waar zij gekomen waren. Dit scheen de eerste broedsteen geweest te zijn van de Lutheraanse ketterij.'

Een sombere Johanna heeft met veel tegenzin de lange winter doorgebracht in haar Spaanse burcht. Mama Isabella bleef de hele tijd bij haar, vruchteloos op zoek naar andere mogelijkheden om Filips te breken. Op 1 maart 1504 is het eindelijk zo ver: Johanna verlaat met een redelijk bescheiden gevolg haar 'gevangenis' van Medina del Campo. De zeereis verloopt dit keer erg vlot en einde mei vaart de vloot Blankenberge binnen. Filips staat er te glunderen, hij heeft het toch maar mooi geregeld om zijn echtgenote te ontrukken aan de macht van haar ouders, de machtige Spaanse katholieke koningen. De vreugde om het weerzien na anderhalf jaar afwezigheid is wederzijds. En ook snel gekoeld. De jaloerse attitude van Johanna gaat weer opspelen. De kroniekschrijvers van die dagen hebben trouwens een vette kluit aan hertog Filips. Een blonde Vlaamse hofdame komt in het vizier. Ze zou blijkbaar niet wars staan van de aandacht van Filips de Schone. De 'Dag Allemaal' en 'Story' bazuinen het uit. Johanna weet dat ze een gevaarlijke rivale heeft. Ze kan haar bloed wel drinken. En uiteindelijk zal ze die blonde del ook gewelddadig (met een schaar) te lijf gaan wanneer ze die betrapt op het wegmoffelen van één of ander liefdesbriefje. Filips reageert verbolgen op de agressiviteit van zijn echtgenote, wijst haar terecht en plaatst haar voor de eerste keer publiekelijk in een ondergeschikte positie. Ditmaal is ze te ver gegaan.

Een straatje zonder einde

En op zijn beurt zorgt zijn reactie voor nog meer twisten en psychische problemen bij Johanna, waarbij ze dan niet meer wil eten en zich onderdompelt in een depressieve draaikolk van gevoelens. Het is een straatje zonder einde. Auteur Jan Brans geeft het goed aan met volgende passage: 'Filips voert ten slotte zijn bedreiging uit: hij sluit zich op in zijn kamer, welke gelegen is naast die van zijn gemalin. Volledig ontredderd door deze afzondering, slaat Johanna de ganse nacht met haar vuisten tegen de wand, verwensingen uitend tegen de hertog en tegen de vriendin, die zij beweert bij hem te horen.' Samen de macht delen over West-Europa en zo in de clinch gaan met elkaar. De primitieve sociale media van die dagen smullen van het liefdesleven van Filips en Johanna. Ze gaan over de tong in de Nederlanden en ver daarbuiten. Ook in Spanje dus waar Ferdinand en Isabella zich grote zorgen maken over hun dochter en de politieke gevolgen van haar neurotisch gedrag. Hoe zal zij ooit in staat zijn om te regeren als ze er niet meer zijn? Isabella heeft nu met zekerheid de waanzinnige genen van haar grootmoeder en iedereen weet hoe het met haar is afgelopen. Hun kleinzoon Karel zouden ze maar al te graag bij zich hebben en hem opleiden tot een waardige opvolger, maar Filips lost zijn zoon van geen vin. Hij zou wel goed gek zijn om de toekomstige erfgenaam te laten inpalmen door zijn Spaanse schoonouders.

1504: nieuwe conflicten in de Nederlanden

Het jaar 1504 zorgt direct voor nieuwe conflicten in de Nederlanden. Karel van Egmont maakt problemen met Maximiliaan rond het bezit van Gelderland. De Franse koning zit zoals steeds achter de wrijvingen. Er komt oorlog van. Ik heb het over de streek van Arnhem en de Rijn. Als puntje bij paaltje komt en met de nodige voeten in de aarde moeten de Fransen uiteindelijk de duimen leggen voor de dominantie van de Duitsers. Na deze gewonnen veldtocht besluit Maximiliaan om vrede te maken met Frankrijk. De Française Claudia blijft verbonden met zijn kleinzoon Karel. Alles mag best eens wat treffelijker worden ondertekend. De santenboetiek van Milaan kan meteen ook

opgelost worden. De regeling kost Lodewijk de som van tweehonderdduizend gouden lelies met daarbovenop een aantal voorwaarden die de Franse koning in de toekomst zal moeten respecteren. Schrijver Nicolaas Despars heeft al gespiekt in de toekomst en laat hier in zijn kaarten kijken: 'maar Lodewijk heeft weinig van deze voorwaarden onderhouden zodat het vervolg zal leren.' Op 27 november 1504 sterft Isabella I van Castilië, koningin van Spanje, de echtgenote van Ferdinand en de schoonmoeder van Filips de Schone. Zij was de koningin van Castilië en heeft zowat het grootste deel van Spanje meegebracht in haar huwelijksrelatie met Ferdinand. Haar dood zorgt direct voor problemen: 'waardoor een perikel ontstond van zware twist, terwijl Ferdinand Castilië moest ruimen, en tevreden zijnde met Aragon het overige van zijn rijk moest laten aan zijn schoonzoon uit Vlaanderen.'

Filips en Johanna moeten dringend naar Spanje

Voor wat betreft Castilië slaat Nicolaas Despars de bal verkeerd. De overleden Isabella heeft het zo beslist dat Ferdinand regent wordt over haar gebieden tot dat prins Karel kan regeren in naam van Johanna. Filips wordt niet eens bij naam genoemd in haar testament. Het Spaanse hof, de Cortes, legt deze beschikking naast zich neer en installeert Ferdinand zonder veel poespas tot heerser. Van regentschap is er geen sprake. Enkele hovelingen, figuren uit de gewezen achterban van Isabella sporen Filips en Johanna aan om dringend naar Spanje te komen om Castilië, liefst zonder bloedvergieten, maar desnoods met geweld in handen te nemen. Het wordt duidelijk dat er zich twee kampen aan het ingraven zijn om de macht te grijpen in het Castiliaanse land. Ferdinand heeft zo zijn beweegredenen om de hand te leggen op de gebieden van de dode Isabella. De Castilianen zorgen voor een groot deel van de financiering van zijn oorlogsmachine en zijn Italiaanse veldtochten. Hij kan het zich nu zeker niet veroorloven om die middelen te verliezen. Hij voelt zich trouwens verontwaardigd, het land is dank zij hem verlost van de Moren. Zijn moeder had het bloed van de Castiliaanse dynastie in zich, dus waarom zou hijzelf zijn rechten niet kunnen laten gelden?

De hovelingen waar de Vlaamse kronieken het over hebben zijn in werkelijkheid de Castiliaanse adel die zijn vroegere voorrechten wil herwinnen. Ze verschuilen zich achter het testament om af te rekenen met Ferdinand. Met Johanna en Filips aan het hoofd van Castilië hebben ze gewoon meer kans om hun vroegere machtspositie te herstellen. De edelen dreigen er mee om Ferdinand met de wapens uit Castilië te verdrijven. Ferdinand is voldoende sluw om te beseffen dat hij zich alsnog tevreden stelt in zijn rol van voorlopig regent. Zolang hij hier de zaken leidt, kan hij zijn invloed laten gelden en zijn militaire strategie verderzetten.

De nieuwe koningin van Castilië

Johanna wordt op de dag van het overlijden van haar moeder prompt uitgeroepen tot koningin van Castilië. Ferdinand stuurt bisschop Fonseca als buitengewoon gezant naar Brussel om Johanna in te lichten over moeders dood en over haar wilsbeschikking. Er volgt een zeer beleefde brief van Filips. En geen reactie van Johanna zelf. Hij spreekt in haar naam. Ze zijn diepbedroefd maar ze kunnen op dit moment onmogelijk richting Spanje komen. Filips en Ferdinand vertoeven in hetzelfde schuitje. Ik vraag me af of ze het van elkaar beseffen. Ze zitten beide op een zucht van de absolute macht. Ware het niet van Johanna en Karel. Johanna etaleert zichzelf als geestesziek en Karel is nog een kind. Wees er maar zeker van dat de jaloerse buien van Johanna van Castilië gebruikt en misbruikt worden om de posities van Filips en zijn schoonvader af te lijnen. Ongelooflijk toch hoe deze dame er in geslaagd is om zichzelf zo buitenspel te laten zetten. Filips heeft zijn handen vol in de Nederlanden en Ferdinand weet zich tijdelijk verzekerd van het totale Spaanse grondgebied, zonder dat Karel daar last van heeft. Het is zonneklaar dat ze er allebei beter van worden als ze elkaar met rust laten. Johanna slepen ze gewoon maar mee als ballast die ooit wel eens van pas zal komen.

De Westhoek blijft buiten schot

Mijn Vlaamse kronieken beperken zich tot de vaststelling dat de zaak tussen Ferdinand en zijn schoonzoon wordt bijgelegd. 'De zaak werd haastig bijgelegd waarbij Filips in Spanje niets en zoude

ondernemen zonder kennis en toelating van Ferdinand. Dat de naam van koning aan hun beiden zou gemeen blijven. Dat de inkomsten van het rijk gelijk zouden verdeeld worden, zowel van Spanje als van de nieuwe Indische eilanden. Dat zij elkanderen in oorlogsnood hulptroepen zouden toebrengen ten koste van wie het nodige hadde en dat de keizer in dit verdrag begrepen zouden wezen.' Terwijl de Westhoek buiten schot blijft, herneemt de oorlog zich weer in Gelderland. Met grote schade in Holland en in Brabant. Op 14 januari 1505 wordt er in de Brusselse kerk van Sint-Goedele een plechtige rouwmis gehouden voor Filips' schoonmoeder, koningin van Spanje. De heraut van dienst roept drie keer met luide stem: 'de doorluchtige, uitmuntendste en machtigste katholieke Isabella, zaliger gedachtenis, koningin van Castilië, van Leon, Toledo, Granada, is overleden.'

Een waslijst van eretitels

En wat later roept hij; 'lang leve heer Filips en vrouw Johanna, koning en koningin van Castilië, Leon, Toledo, Granada, et cetera.". Het wordt voor de eerste keer duidelijk hier te lande dat we voortaan rekening zullen moeten houden met de Spaanse tak van het koninklijk echtpaar. Veertien trompetters begeleiden een indrukwekkende ceremonie. Daarna begint Filips met het neerschrijven van zijn eretitels. Het is een lijst van eenenvijftig landen of gebieden die ik aanvankelijk wil samenvatten. Vandaar die eenenvijftig. Maar ik verander van gedacht: het letterlijk en integraal opsommen van de gebieden toont integendeel aan welk klein radertje Vlaanderen geworden is in het eindeloze rijk van Filips de Schone. Zijn forse gebiedsclaim is niet dat van hem, maar van zijn zoon Karel. Maar dat zijn nu nog schijnbaar details. Ferdinand zit ver weg in Spanje, dus waarom zou hij zich hier in Brussel bescheiden opstellen? Filips. Door de gratie Gods koning van Castilië, van Leon, van Aragon, van Portugal, van Navarra, van beide de Siciliën, van Hierusalem, van Granada, van Toledo, van Valencia, van Galicië, van Maillorken, van Seviljen, van Sardiniën, van Cordube, van Corfijcke, van Murcie, van Jaën, van de Algarben, van Algefiere, van Gibraltar, van de eilanden ende vaste landen vande oceaen, aartshertog van Oostenrijk, hertog en grave van Bourgondië, van Lotharingen, van Brabant, van Limburg, van

Luxemburg, van Gelderland en van Milaan. Graaf van Habsburg, van Vlaanderen, van Artois. Palatijn van Tirol, paltsgraaf van Henegouwen, van Holland, van Zeeland, van Namen en van Zutphen. Prins van Zwave, markgraaf van het heilig rijk van Rooms, heer van Friesland, van Salijnes, van Mechelen, van de steden en landen van Utrecht, Overijssel en Groeningen en tot slot heerser over Azië en Afrika.

Margaretha laat nu al twee dode mannen achter

De kroniekschrijver komt pas nu aandraven met slecht nieuws. Filibert van Savoye is op 10 september 1504 naar de eeuwigheid geroepen. Margaretha van Oostenrijk laat nu al twee dode mannen achter en is nog altijd kinderloos. De plotselinge dood van haar tweede echtgenoot wordt nogal merkwaardig omschreven: 'zijn dood was te droeviger omdat zij haastig was; want van de jacht zeer verhit komende heeft hij zijn leven gekort met een dronk koud vocht het welk het lichaam van de ziel heeft gescheiden.' Op 17 september 1505 bevalt Johanna van haar vijfde kind, Maria, en het meisje wordt gedoopt in de aanwezigheid van de keizer. Johanna vecht zich trouwens terug naar de voorgrond. Het Spaanse rijksbestuur heeft een aantal veranderingen aangebracht aan de deal tussen Ferdinand en zijn schoonzoon. De voorbije maanden heeft Johanna zich verzet tegen haar vernederende behandeling en daar hebben die aanpassingen veel mee te maken. Dat ze geen katje is om zonder handschoenen aan te pakken ondervindt Charles van Croy, het hoofd van de hofhouding van Filips. 'Ze kookte van razernij' vertelt zijn secretaris als hij het heeft over het onderhoud tussen Johanna en Charles. 'Naast een reeks verwijten, scheldwoorden en bedreigingen ging ze hem zelfs fysiek te lijf'. De Spaanse koleire die zich manifesteert is op dat moment zeker geen waanzin, beweert Jan Brans, het is haar oerinstinct die de kop opsteekt, haar Castiliaanse trots die haar brein laat kristalliseren tegen die gehate Flamencos. Haar weerwerk is zo viriel dat de propaganda van Filips in Spanje rond haar ongeschiktheid als koningin daar weer in twijfel wordt getrokken. De paus die zich al te veelvuldig gepasseerd heeft gezien in Ferdinands eigengereide politiek i.v.m. de katholieke leer in Spanje beschuldigt hem ervan om zijn wettige opvolgers moedwillig van de troon verwijderd te houden. De Franse koning en de

Castiliaanse gezagsdragers functioneren als waterdragers van dienst.

De hinkende prinses Germaine de Foix

De spanning in Castilië loopt zienderogen op. Ferdinand verdedigt zich echter op een taaie en sluwe manier. Iets wat we van hem ook mogen verwachten. Er rijpt een nieuw plan in zijn geest. Hij heeft een nieuwe zoon nodig. Ferdinand is tweeënvijftig en met een geschikte partner zou dat moeten lukken. Het lijkt wel alsof ik hier een roman aan het schrijven ben en toch is dit hier en nu een stuk onvervalste geschiedenis. Een mannelijke opvolger zou zijn positie in Castilië drastisch versterken. Ik lees het in geuren en kleuren in het boek van schrijver Brans: 'ten slotte viel zijn keuze op de tweeëntwintigjarige niet erg mooie, een beetje hinkende en ietwat lichtzinnige prinses Germaine de Foix, een nicht van de regerende Franse koning.' Dat huwelijk schudt de Europese kaarten helemaal door elkaar. Frankrijk en Spanje kunnen nu plots bondgenoten worden en zich samen afzetten tegen het Duitse rijk. Dat is toch direct de visie van mijn Ferdinand. De Franse koning is zich aanvankelijk niet bewust van enige politieke implicaties en loopt in de val. De belofte dat Frankrijk niet langer geprangd hoeft te zitten tussen Spanje en de Nederlanden doet hem van mening en van kant veranderen.

De eeuwige vriendschap ligt aan flarden

De eeuwige vriendschap tussen Lodewijk en Filips ligt aan flarden. Maximiliaan slingert een hoop verwijten naar het hoofd van Filips als ze beiden op de hoogte gebracht worden van deze onverwachte alliantie. De droom van een wereldmacht is uiteengespat. Het is nog een kwestie van tijd vooraleer de verloving van Karel met Claudia geannuleerd zal worden. Dat vrezen ze toch. De relatie tussen Vlaanderen en Frankrijk komt inderdaad direct onder druk te staan. Filips wordt als leenman van Frankrijk op het matje geroepen om zich te komen verantwoorden bij het parlement van Parijs. In Spanje verliest Filips nu aanhangers bij de vleet. Het gerucht dat hij zijn Spaanse vrouw opsluit doet hier uiteraard geen goed aan zijn populariteit. Ze gaan er toch eens een gedacht

moeten van maken om samen naar ginder te trekken. Dat idee maakt Filips hoogst onzeker. Hij loopt het risico dat Johanna hem daar openlijk zal verloochenen, maar als hij zonder haar reist zal hij er behandeld worden als een vreemde indringer. Veel keuze heeft hij niet. Filips moet zich in die maand trouwens schikken naar de veranderde wensen van zijn schoonvader. Op 24 november 1505 ondertekent zijn volmachtdrager het verdrag van Salamanca. Castilië zal bestuurd worden door Ferdinand in zijn functie als koninklijk landvoogd en door Filips en Johanna als koning en koningin. Op voorwaarde dat ze die functie daadwerkelijk samen uitoefenen. Ferdinand heeft zijn schoonzoon bij de ballen. De afreis naar Spanje is nu een verplichting geworden als ze de macht over Castilië willen behouden.

Willem van Croy wordt baas over Vlaanderen

Ferdinand stuurt een Spaanse vloot naar Vlaanderen om zijn dochter en schoonzoon af te halen. De zet van de Spanjaard heeft zo zijn implicaties voor Vlaanderen. Vooraleer in te schepen, promoveert Filips zijn vertrouweling Willem van Croy, de heer van Chièvres en van Aarschot, op 26 december van 1505 tot luitenant-generaal van de Nederlanden. De rust en de veiligheid in onze landen zijn bij hem in goede handen. Filips stelt het volste vertrouwen in van Croy. Hij is een man van aanzien, trouw, dapper en ijverig. 'Hij wordt dus aangesteld als luitenant-generaal van al onze landen en heerlijkheden, zowel van herwaarts over als van Bourgondië.' De focus kan nu pas goed op de reis naar Spanje gelegd worden. Koning Filips voegt vijftig Nederlandse schepen toe aan de vloot die Ferdinand hem heeft opgestuurd. Zijn hele hofhouding verhuist in eerste instantie naar Middelburg om er de raad van de Vliesridders voor te zitten. 'Op 10 januari 1506 is hij te scheep gegaan en zich op zee begeven, vergezeld wezende van Wolfgang, de graaf van Furstemberg, een man vol van goede en grote begaafdheden, de welke Maximiliaan aan zijn zoon tot raadsheer had gegeven.'

Mijn Filips heeft iets met reizen dat hem niet goed afgaat. 'Nauwelijks en hadden zij Engeland in zicht of het vuur ontsteekt in het koninklijk schip. Brand aan boord. Met zulk een beroerte, dat ieder meende dat zijn laatste uur nakende was. Maar door de

naarstigheid van de scheepslieden werd het geblust. Daarna is er zo een grauwsaam onweer opgestaan dat men zeer beducht was voor schipbreuk, doch wederom verlost wordende hebben zij met alle arbeid de haven van Hampton in Engeland gewonnen, verloren hebbende drie schepen met heel hun last de welke naar de grond waren geslagen. En de andere zijn gesmeten naar d'een en d'ander haven van Bretagne, niet zonder groot verlies en breuk.'

Tussenstop in Windsor

De delegatie wordt ontvangen door de Engelse koning Hendrik VII. Ondertussen worden de schepen hersteld en is het wachten geblazen op goede wind. Ik moet grinniken om mijn vorige zin. Heb ik die nu echt geschreven? In het kasteel van Windsor wordt er een vredesverdrag voor de volgende jaren ondertekend tussen Spanje en Engeland. Ik heb trouwens nog een ander verslag over die ontvangst in Windsor: 'men moet zich niet afvragen of het gezelschap goed ontvangen en gevierd werd, of er overvloed was van goede wijn en vlees of het huis versierd was en voorzien van rijk tapijtwerk in gouddraad en zijde en of er een grote hoeveelheid gouden en zilveren vaatwerk was. De koning van Engeland, bekend als een notoir gierigaard liet hen overvloedig drank en voedsel aanbieden naargelang hun rang en staat. Het was niet te geloven hoe alle dienaren van de koning de tafels bedienden. De feestelijkheden werden voortgezet tot 26 maart, waar ook de koning en de koningin zich mochten bevinden.' Er wordt nog wat anders bekokstooft daar in Windsor. 'Na drie maanden in Engeland doorgebracht te hebben, en nu heimelijk onderhandeld te hebben van een huwelijk tussen Karel van Oostenrijk en Margaretha de oudste dochter van Hendrik, zijn onze vorsten met grote vreugde wederom naar zee gekomen was.' Mijn bemerking hoe het dan staat met het bestaande engagement dat Karel zou trouwen met Claudia, wordt onmiddellijk beantwoord: 'zij hadden nu zekere kennis dat Lodewijk van Frankrijk zijn dochter Claudia ten huwelijk had beloofd aan de Franse hertog van Angoulême'. Ferdinand is er dus inderdaad helemaal in geslaagd om de Fransen en de Duitsers uit elkaar te spelen.

Liefdevol en zonder verwijten

Tijdens die drie maanden verbleef Johanna grotendeels in Falmouth waar ze verteerd door wrok en na-ijver op hem wacht. Ze weet maar al te goed wat haar gemaal zolang te Windsor weerhoudt. Ze leeft er teruggetrokken in zichzelf en in de duisternis en mijdt elk contact met haar omgeving. Wanneer Filips dan terugkeert wordt alles weer normaal. Dat is toch wat Jan Brans beweert in zijn boek: 'Ze ontvangt hem liefdevol en zonder verwijten.' Op 23 april 1506 vertrekt de vloot met het terug verzoende echtpaar dan toch van Engeland om vier dagen later de haven van Couronge binnen te varen. Galicië, waar de prinsen verwacht worden door alle soorten van volk. Onder hen nogal wat hovelingen van koning Ferdinand die maar geen gehoor krijgen bij hem. Ze raden Filips aan om vooral andere voorwaarden af te dwingen bij zijn schoonvader. Dat een deel van zijn persoonlijke hofhouding de mening deelt van de raad van Spanje en zich tegen koning Ferdinand keert, is iets waar laatstgenoemde niet echt kan om lachen. Hij probeert rustig te blijven. Hij stuurt een officiële delegatie naar Filips en Johanna met de boodschap dat hij hen wil spreken over de manier hoe ze met zijn drieën het bestuur zullen waarnemen in Castilië. 'Geen sprake van', luidt het ondubbelzinnig antwoord van Filips, 'Beste schoonvader Ferdinand; jij moet de baan ruimen'. Het zal hier beslist op neergekomen zijn.

Regen op de veren van een eend

De harde woorden van Filips komen bij zijn schoonvader aan als regen op de veren van een eend. Hij herhaalt onverstoord dat hij graag zijn kinderen zou willen zien en met hen zou willen onderhandelen. De ongelooflijke kalmte die lijkt uit te stralen van Ferdinand maakt Filips onzeker. De ontmoeting tussen zijn labiele echtgenote met haar pokerspelende vader is meer dan gevaarlijk. Hij wordt trouwens nog geplaagd met een toenemende onrust tussen de Vlaamse delegatie en de Spanjaarden. Filips de Schone voelt zich hier allerm minst veilig en laat zich omringen door een cordon van zwaarbewapende lijfwachten. Zijn vader en eerder al de Franse koning hebben hem al tot vervelens toe gewaarschuwd om bijzonder goed op te letten op zijn voedsel. Gif en een dolk

zijn de favoriete middelen om gevaarlijke tegenstanders uit te weeten te ruimen. De gerechten in de keuken worden rigoureus onder de loep genomen. Filips mag maar door één persoon worden bediend. En zijn eten wordt maar beter voorgeproefd. Je weet maar nooit dat een agent van Ferdinand hier met kwaadaardige bedoelingen binnensluipt. De sfeer zit dus helemaal verkeerd daar in het zuiden van Spanje. Het duurt tot 2 juni vooraleer er sprake is van onderhandelingen tussen Filips en een zekere Cisneros, de rechterhand van Ferdinand. Van een rechtstreeks contact is er geen sprake. De zoon van Maximiliaan houdt het been stijf en Johanna is niet meer dan een speelbal tussen hem en zijn schoonvader. Cisneros probeert wat hij kan om de rivalen samen aan tafel te krijgen. Castilië is sowieso verloren voor Ferdinand en hij wil hier wel vertrekken beweert de onderhandelaar. 'Krijgt hij dan niet eens de kans om voor de laatste keer zijn kinderen te omhelzen en hen goede raad te geven voor wat betreft het bestuur van dit land?'

De ziekelijke driften van Johanna

De entourage van Filips blijft argwanend. Het kan toch niet dat Ferdinand zomaar de strijd opgeeft en inbindt. Ze vragen zich af welke valstrik er nu weer gespannen wordt. Op een zwaarbeveiligde plek komt het op 20 juni uiteindelijk toch tot een gesprek. De veiligheidsmaatregelen zijn indrukwekkend. Ferdinand begroet zijn schoonzoon alsof het zijn beste vriend is. Alles wat Filips voorstelt, wordt door hem aanvaard. De kronieken van Vlaanderen schrijven het ook. Ferdinand blijkt zonder veel bezwaren akkoord te gaan met een gezamenlijk voorstel dat voorgelegd wordt door Filips en de Raad van Spanje. Ferdinand moet alle rechten op Castilië afstaan en uit het rijk vertrekken met de belofte om er nooit weer te keren. Hij mag een aantal overzeese gebieden houden en ook Sicilië en Napels blijven onder zijn bestuur. In Vlaanderen zien ze een belangrijk onderdeel van het akkoord over het hoofd: Johanna zal wegens haar ziekte en driften van de regering worden uitgesloten want ze zou het land ten gronde richten. Filips heeft op dat moment de krankzinnigverklaring van zijn eigen vrouw als eis op tafel gelegd en haar vader is daar hallucinant genoeg op ingegaan. Achteraf spiegelt Filips zich af als de grote overwinnaar en beweert

Ferdinand aan zijn achterban dat de deal er gekomen is nadat hij overgeleverd werd aan een overmacht van Filips en onder gevaar voor zijn eigen leven. Hij laat zich hard uit over de vrijheidsberoving van Johanna en hij belooft alles in het werk te stellen om haar te bevrijden uit haar isolement.

Waarom werd ze zo in de steek gelaten?

Hij vergeet er voor de goede orde wel bij te vertellen dat hij de opdracht tot internering wel zelf heeft ondertekend. Johanna weet aanvankelijk maar deels welke kuiperijen haar man en vader ten koste van haar hebben gesmeed. Wanneer ze verneemt dat ze als krankzinnige afgeschreven wordt, komt al het kwade in haar boven en gaat ze als een gekkin aan de haal. Waarom heeft haar vader haar in de steek gelaten? Beseft hij dan niet dat ze de rest van haar leven in gevangenschap zal moeten doorbrengen? In een of andere duistere burcht? Johanna wil hem absoluut zien en slaagt er effectief in om weg te blijven uit de handen van Filips die op zijn beurt af wil rekenen met de grillen van zijn echtgenote en haar ook door de Cortes ontoerekeningsvatbaar wil laten verklaren. Dat zal gebeuren kort na zijn eedaflegging als nieuwe heerser van Castilië. Op het moment van de ceremonie is Johanna er aanwezig. Alle ogen zijn uiteraard op haar gericht. Rustig, stoïcijns en in kaarsrechte houding toont ze haar geloofsbrieven en antwoordt ze op de gestelde vragen. Ze blijkt trouwens weer zwanger te zijn, dus moet ze toch wel van enig nut zijn voor haar echtgenoot. De koningsdochter heeft veel meer aanhang in de zaal dan Filips ooit kon vermoeden. Het is verdorie zijzelf die eist dat ze in Toledo tot koningin van Castilië zal worden gekroond. Aan niets is te zien dat deze vrouw tekenen van krankzinnigheid vertoont en het verzuimt om haar deel te doen in het bestuur van het land.

De Cortes kiest onverwacht voor Johanna

Ze dwingt een hoorzitting af zodat de afgevaardigden zich verder kunnen vergewissen van haar geestestoestand. Is ze nu bij haar verstand of niet? Ze antwoordt correct en veelbetekenend op alle vragen. Hier moet geen Vlaming regeren, geen Flamenco, maar haar vader in afwachting dat haar zoon Karel meerderjarig zal

worden. Filips staat voor schut en kan met alle moeite van de wereld kalm gehouden worden. En wat betreft haar jaloerse buien wijst ze nu publiekelijk met de vinger naar haar man. Hij en de dames uit zijn gevolg dragen hiervan de schuld en niemand anders. Zijn plannen worden in duigen geslagen. Een grote meerderheid van de Cortes schaart zich aan haar zijde. Ferdinand mag nog niet vertrekken en moet eerst in overleg treden met zijn dochter. Elke opsluiting van Johanna is onterecht. Ze is verdorie het slachtoffer van een bende gewetenloze Flamencos en van een handvol Spaanse verraders die het land om de tuin hebben willen leiden. De Cortes is er maar op het nippertje achter gekomen dat dit alles het gevolg was van een duivelse machinatie om het land onder de heerschappij van een vreemde vorst te brengen. Het Spaanse koningshuis blijft aan boord. De aanspraken van Filips verdwijnen in de prullenmand. Van een eedaflegging in Toledo moet de raad ook niet weten. In de plaats daarvan komt er op 10 juli een 'blijde' intocht van het koppel in Toledo. Filips presenteert er zich trots en hovaardig. Je kan aan niets merken dat hij hier de pineut is. Aan zijn zijde een trotse en vastberaden Johanna, helemaal in het zwart gekleed, het hoofd verborgen in een zwarte kap. Zij is nu de koningin en hij de koning-gemaal. De rollen zijn omgedraaid.

Een broeihaard vol spanningen

Zouden die twee elkaar nu haten? Ik vraag het me af. De toestand van hun huwelijksleven is precair. Castilië blijft ook na de blijde intocht in Valladolid een broeihaard van spanningen. Ferdinand likt zijn wonden en is nog een schim van wie hij ooit geweest is. Op 13 juli verlaat hij Castilië als een dief in de nacht. Hij heeft Filips nog één keer ontmoet. Jan Brans vat het goed samen: 'ondanks de schijnbaar gemoedelijke stemming woekert de verdeeldheid in Castilië voort, nu niet meer rond de verjaagde regent, doch rond Johanna.' De toestand ontardt geleidelijk in een hopeloze verwarring en in Valladolid, waar de vorsten sinds ongeveer een maand verblijven, is hij onhoudbaar geworden.

Terwijl er ondertussen sprake is van een vredesakkoord in Groeningen blijft de internationale context de hoofdrol spelen in deze kronieken. Van de Westhoek is geen sprake maar wat er zich

in het zuiden van Europa afspeelt zal op vrije korte termijn grote invloed uitoefenen op het leven van onze mensen hier in Vlaanderen. In augustus komt het tot een openlijke breuk tussen Maximiliaan en Lodewijk de koning van Frankrijk. De koning heeft brieven gestuurd naar de keizer waarin hij het heeft over de grote druk die zijn entourage op hem heeft uitgeoefend om zijn dochter Claudia, nochtans beloofd aan Maximiliaans kleinzoon Karel, te laten trouwen met François van Valois, de graaf van Angoulême. De wetenschap dat Karel op zijn beurt zich nu verloofd heeft met de dochter van de koning van Engeland, zorgt er voor dat het vredesverdrag tussen Maximiliaan en Lodewijk niet langer de minste zin heeft. Het zou niemand wat verwonderen als de wonde van de oorlog in Gelderland en in andere Nederlandse gebieden weer zal ontsteken.

Filips wordt plots heel erg ziek

Ik keer met de nodige haast terug naar het zuiden. Het koppel wil absoluut weg van Valladolid. Maar waar naartoe? De keuze valt na veel wikken en wegen op Burgos. Het is de enige plek waar Johanna zich min of meer veilig kan voelen. Op 7 september bereiken ze hun reisdoel na een bewogen tocht. De twisten tussen Ferdinand, Johanna en Filips hebben het land ondertussen op de rand van een burgeroorlog gebracht. Tot overmaat van ramp wordt er weer een uitbraak van pest gesignaleerd. Ik ben terechtgekomen in een kluwen van intriges. Tot plots de wereld wel stil komt te staan. 'Maar helaas, ziet hier hoe wonderlijk Gods oordelen zijn. Terwijl deze jonge koning met de koningin nu in Spanje was gekomen om de bezitting van zijn rijk en des zelfs bestuur te aanveerden met de meeste vreugd en toeheuging van al zijn onderdanen, bevond hij zich binnen Burgos, alwaar hij in het einde van de augustusmaand zich een weinig oefende met het kaartspel, het welke zijn lichaam op een namiddag zeer verhitte, en de maag droog, om welke te verversen hij enige koude vochten dronk, die hem geheel krank maakten en aanstonds zijn bedde deden nemen.' Vreemd dat hem nu precies hetzelfde overkomt als zijn overleden schoonbroer Filibert. De mix van koude dranken en heet zomerweer blijkt een dodelijke cocktail.

Dood door longontsteking

'Volgens zijn christelijke opvoeding keert hij zich tot God en verzoekt hij om de H. Sacramenten terwijl zijn ziekte dagelijks meer en meer aangroeit. En op weinige dagen het jeugdige leven in de bloem van zijn jaren afsnijdt tussen onuitsprekelijke droefheid van bijna geheel de wereld.' Filips de Schone, zoon van Maximiliaan en vader van de toekomstige keizer Karel, sterft op 25 september 1506. Achtentwintig is hij. Ik krijg er een raar gevoel bij en kan dat niet zo maar van me afzetten. Kan iemand zomaar sterven van een koude drank te drinken? Ik controleer even de andere bronnen. Hebben mijn kronieken belangrijke informatie over het hoofd gezien? Is mijn man niet om het leven gebracht omdat hij in de weg stond? De realiteit lijkt op het eerste zicht eenvoudig: de graaf van Vlaanderen heeft na een kaatsspeltornooi een longontsteking opgedaan na het drinken van ijskoude dranken terwijl hij in schuim en zweet stond. Wat begon met koorts eindigt met een drama. Van een bloedonderzoek en een forensische zoektocht naar de precieze oorzaken van zijn dood is er in die tijd nog geen sprake, dus blijft de diagnose van zijn dokters de enige officiële bron van waarheid: dood door longontsteking. En toch kan ik dat wrang gevoel niet van me afzetten. Iemand moet betrokken zijn met de dood van deze jonge kerel. Dat hij er zelf het bijltje bij neerlegt hier in dit verraderlijk vat van intriges kan geen toeval zijn maar is het gevolg van een brutale moord. Ik lees dan ook met meer dan gewone interesse wat Jan Brans over de dood van Filips de Schone te vertellen heeft.

Reconstructie van een moord

Het begint allemaal met een feest dat ingericht wordt voor Filips op woensdag de 15de september. Plaats van het gebeuren: de burcht van Burgos. Na een copieus maal met de nodige zware wijn vermaakt het gezelschap zich met een partijtje handbal in de hitte van de dag. Enkele glazen koel water brengen verfrissing maar achteraf ook de eerste koude rillingen waarop Filips besluit om wat te gaan rusten. Er staat de volgende morgen een jachtpartij op het programma. De hertog voelt zich wat koortsig maar wil niet afhaken. Het is een verkoudheid en die zal wel overgaan. Op

zaterdag verslechtert zijn gezondheidstoestand en begint zijn omgeving zich plots zorgen te maken. Ik citeer Brans: 'Filips moest voortdurend braken. Roodachtige vlekken met een donkergroene en zwarte schijn bedekten zijn lichaam. Zijn tong werd dik en stijf. De hals zwol en neep de keel dicht. Aderlating en purgaties milderden de koorts en de pijn, maar slechts voor enkele uren.' Zijn toestand gaat er zienderogen op achteruit. Na een week is de zieke uitgeput. Andere dokters zijn er inderhaast bijgeroepen maar brengen geen verlichting. De notities van hofarts de la Patra brengen ons tot aan zijn ziekbed daar in september van het jaar 1506: 'Daarna kreeg de zieke het heel warm en begon hij verschrikkelijk te zweten. Was dit een teken van beterschap? Ongeveer zes uur lang heeft hij gezweet. Toen overviel hem een volledige verzwakking. Hij werd bewusteloos en kon niet meer spreken. Van dat ogenblik af heeft men geen verstaanbaar woord meer uit zijn mond gehoord. Hij is bewusteloos gebleven, in een soort sluimertoestand, waaruit men hem af en toe met veel moeite enigszins, doch nooit geheel, heeft kunnen wekken.'

Vergiftigd, maar door wie dan?

Filips sterft dus met Johanna naast zich. Die blijft de hele periode kalm en berustend en wijkt niet van zijn sterfbed. Ik ga het straks uitgebreid over haar hebben, maar wil me nu absoluut eerst focussen op de reden van zijn dood. Is hij al dan niet vergiftigd? In Spanje gaat het bericht van zijn dood als een blijde boodschap door het land. De geruchten van gif zijn niet meer uit de lucht. Je sterft zo maar niet van een verkoudheid. Een zekere López de Arraoz schept op dat hij een vergiftigd broodje heeft aangereikt aan Filips. De rechters die vrezen voor een schandaal gaan er niet op in en laten de man lopen. De toestand in het land is al explosief genoeg en kan met deze zaak helemaal de lucht invliegen. Mijn schrijver worstelt met dezelfde vragen als ikzelf. Dat hij vergiftigd werd, staat als een paal boven water. Maar door wie? Eigenlijk zijn er maar twee mogelijke kandidaat-moordenaars; Ferdinand of Johanna of hen beiden in een gezamenlijk complot om de Flamencos definitief naar het achterplan te verwijzen. Brans vraagt het zich terecht af: 'waarom was Ferdinand zo gelaten de voorbije weken? Zomaar wegtrekken van Castilië lag niet in zijn aard en toch heeft hij het gedaan. Was de kalme gelatenheid van Johanna

bij Filips' sterfbed geen schuldbekentenis op zich? Was zij niet rustig thuisgebleven toen het lijk van haar man naar Miraflores werd overgebracht? Stemde het niet tot nadenken, dat zij onmiddellijk na diens dood weer hofdames heeft toegelaten in plaats van die oude in het zwart geklede meid?

Zijn lichaam wordt gebalsemd

De bronnen zijn het niet helemaal eens over de reactie van Johanna. Ze is inderdaad de hele week kalm en beheerst aan zijn ziekbed gebleven. Bij momenten zit ze er als versteend bij. De enen vertellen dat ze zich na zijn dood vol emoties op hem werpt. Andere getuigen zien haar zonder emoties en zonder tranen de kamer verlaten. De volgende morgen wordt het lijk gebalsemd. Het hart wordt in een kleine schrijn geplaatst, want het zal naar Vlaanderen of Oostenrijk worden gezonden. De hersenen en de ingewanden worden verwijderd en de holten opgevuld met een mengsel van kalk en aromaten. De ingewanden worden onmiddellijk verbrand. De laatste getuigen die konden vertellen over de vergiftiging gaan op in rook. De rest van het verhaal laat ik over aan mijn Vlaamse kroniekschrijver Nicolaas Despars die popelt om het over te nemen van Jan Brans. Ik ben terug bij zijn 'Chronyke van Vlaenderen': 'Op de 25ste van september, achterlatende zijn weduwe zwanger van een dochter, dewelke zij namaals heeft gebaard en Catherine werd genoemd. Hoe zeer deze koningin is ontsteld geweest in dit beweeneijk verlies, want 't sedert dat haar die droeve dood werd aangezeid en heeft zij nooit het volle gebruik meer gehad van haar verstand, alhoewel zij boven de zeventig jaren heeft geleefd.'

Scheiding van hart en ziel

Het nieuws van de dood van de jonge Spaanse koning doet natuurlijk direct zijn ronde. De gemoederen van de christelijke vorsten worden er door geraakt. Voor Maximiliaan is het een mokerslag. Hij is onmiddellijk zijn grootste steun kwijt maar meteen ook alle gebieden die door hem werden bestuurd, want die komen nu automatisch toe aan zijn minderjarige kleinzoon Karel.

Wat kunnen ze het soms zo mooi zeggen in hun oude taal en stijl. Die kronieken. Het lichaam van de koning is maar achtentwintig jaar verenigd geweest met zijn ziel. Nu wordt hij begraven in de kerk van de Chartreusen te Burgos. Het blijkt dat ik die scheiding van hart en ziel ook letterlijk mag nemen en dat de stijlform nauw aansluit bij de realiteit. Het hart van Filips de Schone wordt zoals Brans het al eerder aangaf weggenomen en verzonden naar Brugge in Vlaanderen. Het orgaan wordt bijgezet in het graf van zijn moeder Maria van Bourgondië, ook al zo vroeg gestorven. Geschiedschrijver Gachard komt op de proppen met het testament van de overleden Filips. Erg zeker van zijn leven moet hij toch niet geweest zijn. Welke zevenentwintigjarige laat zijn wilsbeschikking vastleggen? Het testament werd opgemaakt voor zijn afreis naar Spanje. Te Brugge. Het gebundeld leven van Filips de Schone en zijn vrouw Johanna, opwarmers van dienst voor mijn toekomstig hoofdpersonage keizer Karel, heeft me op veel momenten verrast. Straks ga ik uitgebreid de baan op in de 16de eeuw. Ik sluit eerst deze episode in onze geschiedenis af met het testament van Filips de Schone. Ik weet eigenlijk wat ik van hem moet denken.

Het testament van Filips de Schone

'Mocht ik overlijden in Spanje, dan wil ik in Granada begraven worden, samen met wijlen de koningin van Spanje, mijn schoonmoeder. Indien ik sterf in de landen van herwaarts over, kies ik als grafstede de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Brugge, in de nabijheid van mijn moeder. In het geval dat op het ogenblik het hertogdom Bourgondië in ons bezit moest zijn, dan wil ik begraven worden bij de Kartuziers in Dijon, waar de hertogen van Bourgondië, mijn voorgangers rusten. Mocht God mij tot zich roepen terwijl ik op zee ben op de heen- of terugvaart, dan wil ik gedragen en begraven worden alsof ik herwaarts zou gestorven zijn. ....Ik wil en beveel dat honderd arme maagden in het huwelijk zullen treden en schenk tot bevordering van hun huwelijk aan elk eenmalig de som van honderd pond, veertig groot Vlaamse munt het pond...Ik wil en beveel dat mijn dienaren volledig worden uitbetaald en vergoed voor alles wat men hen verschuldigd is tot op de dag van mijn overlijden... Ik wil dat tienduizend pond wordt uitbesteed aan de bouw van een nieuwe kapel in mijn hof te Brussel... Ik laat na en wil dat verdeeld wordt onder de armen en

andere vrome legaten de som van dertigduizend gouden Philippus... Ik geef en vermaak van, rechtswege aan elk van mijn dochters voor hun uitzet en huwelijk de som van tweehonderdduizend écus, uit te betalen drie jaar na hun huwelijk... Ik wil en beveel dat mijn gezellin haar douairie zal genieten, zoals ik die reeds geregeld heb.'

De Jeugd van Keizer Karel

Kareltje

Ik ga aan land in het illustere jaar 1500 en ga zo meteen op bezoek te Gent waar Karel van Oostenrijk, de zoon van hertog Filips de Schone en zijn Spaanse vrouw Johanna hun pasgeboren zoontje tegen het licht van de geschiedenis zullen houden. Diezelfde geschiedenis zal van hem stukje bij beetje 'keizer Karel' maken en dat kind hier laten uitgroeien tot één van de markantste figuren uit de historie van Vlaanderen en die van West-Europa. Keizer Karel, 'Karel den Vijfden' of 'Charles-Quint' zoals hij door de oude historici in hun boeken achterblijft. Voor mij liggen enkele van die boeken. Zo bijvoorbeeld 'Histoire de l'empereur Charles-Quint, d'après Robertson' geschreven in 1838, gedrukt en uitgegeven te Tours in datzelfde jaar. Die Robertson blijkt William Robertson te heten, een Schotse historicus die het tot minister schopte en die leefde tussen 1721 en 1793. Het vierdelig werk uit 1769 waar naar verwezen wordt, noemde oorspronkelijk 'History of the reign of the emperor Charles'. De naam van de Franse schrijver-vertaler staat niet vermeld, ik moet het stellen met de wetenschap dat de man zijn werk heeft laten reviseren door een raad der wijzen met kerkelijke achtergrond. Hun inleiding geeft wat extra duiding aan het werk. Dit is meer dan zo maar een vertaling uit het Engels. Bepaalde passages werden onder de loep genomen door Franse historici en werden hier en daar aan de realiteit aangepast en bijgestuurd. Robertson is een uitstekend geschiedkundige geweest. Hij vertelt de feiten, hij omschrijft, hij schildert zijn personages, hij zet ze in scene en spoort ze aan tot actie. De Schot was geen filosoof maar een historicus. De Franse geschiedkundigen ambiëren het om het origineel te kruiden vanuit een breder perspectief en gevoed vanuit de belangen van de diverse hoofdrolspelers uit die dagen van ons verleden.

De voornaamste hoofdrolspelers

'Hopelijk weer niet dat typisch Frans chauvinisme', denk ik bij mezelf, maar ik verplicht me om toch verder te kijken dan mijn neus lang is en op zijn minst te luisteren naar wat ze in de jaren 1830 te vertellen hebben over mijn 'Vlaamse' keizer. Het voordeel

van de twijfel. Een verslag, ontdaan van overbodig en ongewenst gepalaver, maar met aandacht voor enkele personages die deel uitmaken van het leven van keizer Karel. Het boek van Robertson kan ik prima gebruiken als reisgids door het leven van de voor mij onbekende Karel. Een aantal andere bronnen zullen waar nodig de resterende grijze vlekken moeten invullen. Zo is er een boek van maarschalk Marchal uit 1856 met als titel 'Histoire politique du règne de l'empereur Charles-Quint.' En de kroniek geschreven door Amédée Pichot uit 1854 helpt me eveneens vooruit. Ook in Vlaanderen vind ik een aantal interessante studies van historici zoals Hellinga, Blockmans, Soly, Burke en anderen. Zij zullen waar nodig zorgen voor extra accenten en me helpen om de juiste invalshoek te vinden en vooral de nodige precisie garanderen.

Ik krijg al onmiddellijk de namen van de voornaamste hoofdrolspelers voorgeschoteld. François blijkt een erg typische Franse koning te zijn. Ridder Pierre de Bayard die zal sterven als een trouwe volgeling van God en koning. De connestabel van de Bourbons die de rol van verrader voor zijn rekening neemt. Maarten Luther die als een vallende ster zijn licht laat schijnen over een flink stuk van Duitsland. Hendrik de achtste in zijn rol van Engelse koning, aanvankelijk hevig verdediger van het christelijk geloof maar een figuur die met de jaren corrupter zal omgaan met dit geloof en met de tradities van zijn volk en zijn voorvaderen.

Calvijn met zijn schandalige trots

Dan is er nog de sombere hovaardige figuur van Calvijn met zijn schandalige trots en zijn onverzettelijke weerstand tegen elke mogelijke hervorming. Ook prinses Mary, een legitieme dochter van Hendrik, die zo goed en zo kwaad mogelijk al de misdaden van haar vader probeert uit te wissen. Koningin Elisabeth wordt al een eerste keer vermeld. De algemene samenvatting van wat er te gebeuren staat, laat ik moedwillig links liggen. Het eerste hoofdstuk roept me vanuit de verte en het is ook naar ginder dat ik mijn aandacht laat afglijden.

Karel wordt op de wereld gezet op 24 februari 1500 te Gent. Zijn vader Filips de Schone is aartshertog van Oostenrijk en zelf de

eens afgestudeerd om deze hoge functie op zich te nemen. Een duwtje in de rug van de paus, vrienden onder elkaar, zorgt er voor dat enkele zeer valabele Spaanse kandidaten om de illustere Cisneros op te volgen de functie van aartsbisschop van Toledo aan hun neus zien voorbijgaan. Karel laat Castilië achter zich op een ogenblik dat de algemene verontwaardiging zich zowat op zijn hoogtepunt bevindt. Hij vertrekt naar Zaragoza, de hoofdstad van Aragon waar de Aragonezen pas na lang aandringen een gedeeld koningschap van Karel met zijn moeder aanvaarden. Hij zweert hierbij om nooit hun rechten en privileges aan te tasten. Op zijn vraag om geld en giften, tonen de parlementsleden zich van hun meest gierige zijde; geen zeshonderdduizend dukaten maar slechts een derde van dit bedrag. En dat geld dient dan nog om oude schulden aan te zuiveren zodat slechts een fractie van dit bedrag effectief tot bij de nieuwe koning raakt. Verderop, in Catalonië, speelt zich het zelfde scenario af. Nog meer obstakels en nog minder geld voor Karel en zijn hofhouding. Ondertussen verenigen enkele grote steden zoals Segovia, Toledo, Sevilla en andere zich in een soort van confederatie en gaan ze hun beklag doen bij koning Karel. Ze wijzen hem op de willekeur die zijn administratie ten toon spreidt. Karel schenkt er niet al te veel aandacht aan en dat zou hij eigenlijk beter wel gedaan hebben. De confederatie groeit binnen de kortste tijd uit tot een unie van alle steden en gemeenten van Castilië die zich aansluit bij de confederatie van de genoemde steden. Deze unie zal voor de grootst mogelijke verwarring in het koninkrijk zorgen, doet de kroon op zijn grondvesten daveren en dreigt ermee de geldende grondwet op te blazen.

Het overlijden van grootvader Maximiliaan

Er valt heel wat meer te vertellen. Details zoveel ik maar kan wensen. Toch wil ik het geheel erg bondig houden. Gemakkelijk om volgen. Ik vermoed dat jullie er niet kwaad om zijn dat de schrijvers in mijn kronieken meteen verder rijden tot in 1519. Karel verneemt in Barcelona de dood van zijn grootvader, keizer Maximiliaan van Oostenrijk. Ik heb veel aandacht besteed aan deze krachtpatser die onder andere Italië op de kaart heeft gezet. Tijdens zijn leven heeft Maximiliaan tevergeefs gepoogd om Italië

te verbinden met het rijk van zijn familie en zo één groot Europees bastion te vormen. De Fransman heeft er altijd een stokje voor gestoken. Ik kan koning François en zijn voorgangers goed begrijpen. Karels vader Filips de Schone en zijn grootvader Ferdinand hebben er hun werk aan gehad. Europa onder spanning. Het keizerrijk van Duitsland en Oostenrijk en de nieuwe wereld van Spanje worden letterlijk en figuurlijk gescheiden gehouden door de barrière van Frankrijk. De dood van Maximiliaan zorgt ervoor dat dit explosief mengsel weer gaat ontsteken. Karel vertegenwoordigt voortaan in één en dezelfde persoon de unie van Duitsland, Italië en Spanje. François verzet zich tegen deze constellatie. Juridisch en met dreigende taal. De Oostenrijkse keizerskroon kan zo maar niet overgegeven worden van vader op zoon. De status van keizer is niet overdraagbaar en kan enkel toegekend worden na verkiezingen. Trouwens, die jonge premier is helemaal niet capabel om het grote Ottomaanse rijk te verbinden met het Duitse keizerrijk.

De breuklijn tussen christendom en islam

De Fransen komen af met een alternatief. Het samengaan van het Franse en het Duitse leger is het enig mogelijk antwoord tegen de militaire dreiging van de Ottomanen van Selim. Met François zelf als nieuwe keizer zal de logica van de christelijke wereld en de oude tradities ten minste gerespecteerd worden. Ik raak hier het teer onderwerp aan van de breuklijn tussen de christelijke en de islamwereld. De kruistochten hebben eerder al getoond dat het beter is om het deksel van dit broeierig nest gesloten te houden. Anno 2016, vijfhonderd jaar na de dood van Maximiliaan is er trouwens nog niets veranderd aan deze gevaarlijke breuklijn tussen beide religies en hun opvattingen. De Franse ambassadeurs werken zich in het zweet met geschenken en beloftes. 'François for president', of zal het Karel zijn? De Fransen en de Vlamingen reizen door Europa met een gevolg van met goud beladen paarden, een corruptie-apparaat, niet om aan te zien. Geen punt van eer voor de eigenaar ervan en schandelijk voor de mensen voor wie al die schatten bestemd zijn. Ik lijk wel in een of andere lobby machinerie van de fifa beland te zijn. De meeste Europese prinsen proberen zich te mengen in deze algemene politieke ruzie. De talentvolle paus Leo X bekijkt de discussies eerst van op

afstand om dan zelf met een voorstel te komen. De belangrijkste Duitse edelen zullen zelf de keuze maken wie de opvolger wordt van Maximiliaan.

Honderd miljoen euro

Frederik, de hertog van Saksen lijkt een goede tussenoplossing. Een ideale kandidaat. Maar die verwerpt het aanbod om keizer te worden. Ze hebben in Duitsland, Oostenrijk en Italië geen baas nodig die zich bezig houdt met de privileges van de adel. Wat ze nodig hebben is een prins die zorgt voor veiligheid in deze troebele tijden. Van Karel van Oostenrijk kunnen ze die rust en vrede verwachten. Het debat houdt heel Europa in spanning. Vijf maanden na het overlijden van de oude keizer Maximiliaan valt de keuze unaniem op zijn kleinzoon. Wat mijn Schotse schrijver blijkbaar niet weet is dat Karel zijn titel van keizer eigenlijk heeft afgekocht van de zeven keurvorsten die de keuze moesten maken. Met geleend geld. In onze termen honderd miljoen euro, het equivalent van 3 ton zuiver goud. Allemaal geleend van de Habsburgse huisbankier Jakob Fugger die op datzelfde moment de kredietlijn van François blokkeert. Mits de nodige waarborgen die er moeten voor zorgen dat Karel nooit of nimmer zal sleutelen aan de Germaanse wetgeving en aan de verworven rechten van het Duitse volk. Karel belooft op zijn eerstecommuniezieltje dat hij zich daar effectief zal aan houden. Het nieuws van zijn aanstelling heeft negen dagen tijd nodig om zich te verplaatsen van Frankfurt naar Barcelona. Het wonder van de telefoon heeft de wereld nog niet bereikt. Karel is door het dolle heen en droomt van al hetgeen hij de komende jaren allemaal wil gaan realiseren in zijn eengemaakte rijk. Voortaan draagt hij de titel van majesteit. Nooit voordien heeft een Europeaan aanspraak mogen maken op deze aanspreektitel.

Karel accepteert de keizerlijke troon

Hij accepteert de keizerlijke kroon en laat meteen weten dat hij naar Duitsland zal reizen om zich officieel te laten inhuldigen. De Spanjaarden hebben nu nog meer redenen om ongerust te zijn. Ze zullen nu potverdorie voortaan geregeerd worden door een

vreemde keizer. De mistevredenheid is zodanig groot dat de Castiliaanse clerus weigert om nog langer haar belastingen, een tiende van de inkomsten, te betalen. Een belasting die nochtans opgelegd werd door de paus om de koning te helpen om zijn strijd tegen de Turken te helpen financieren. In het koninkrijk van Valencia zijn er in het jaar 1520 hevige onlusten uitgebroken. Het volk heeft de wapens opgenomen en wil zich bevrijden van het adellijk bestuur. Keizer Karel is eveneens verbolgen over diezelfde edelen die geweigerd hebben om een toelage te betalen voor zijn hofhouding. De reden hiervoor zou te zoeken zijn omdat hij dat niet persoonlijk is komen vragen, zoals hij dat in de andere hoeken van Spanje wel heeft gedaan. Hij kiest helemaal onverwacht de kant van het volk. In een vlaag van onbedachtzaamheid keurt hij hun gebruik van wapens goed. De afgevaardigden van Valencia komen stomverbaasd naar de eigen regio terug en worden er als verlossers van het land ontvangen. Hooligans die voortaan mogen rondlopen met hun vechtgereedschap, dat is natuurlijk vragen om problemen. De baldadigheid in de oostelijke provincie van Spanje neemt hand over hand toe. De edelen worden uit de stad verdreven, de regering wordt in de handen gelegd van een groep magistraten die zichzelf voortaan zullen verkiezen en die zich verenigen in een soort broederschap onder de naam van 'Germanada'. Een beslissing die desastreuze gevolgen zal hebben en die het koninkrijk van Valencia in het grootste onheil zal storten.

De Cortes van Castilië wordt bijeengeroepen

In Castilië is de toestand ook niet om over naar huis te schrijven. De voornaamste steden pikken het aangekondigd vertrek naar Duitsland niet. Ik vertel het hier natuurlijk snel en bruut. Een potsierlijke delegatie komt zijn omfloerste boodschap wel met de nodige stijl en flair aankondigen bij Karel. Die snapt natuurlijk het plaatje en weet het verzoek behendig te ontwijken. Hij heeft de sfeer van muitmakerij en revolutie duidelijk opgesnoven en probeert erop te anticiperen. Hij roept de Cortes van Castilië samen in het afgelegen Compostella in de provincie van Galicië. De aanleiding voor deze vergadering is zijn noodzaak om meer middelen toegestopt te krijgen. Geld. Zonder nieuwe financiële middelen zal hij feitelijk niet in staat zijn om zich in Duitsland aan

te melden met de luister en de pracht die samengaat met die van een keizerlijke waardigheid. Vermoedelijk heeft alles te maken met de voorafbetaling van een eerste schijf van een lening aan zijn bankiers. Het afkalven van financiële middelen is een delicaat onderwerp. Geld ligt nu eenmaal gevoelig bij de bevolking en vooral bij de rijkere klasse. De mensen zijn al voor minder op straat gekomen. Dat is ook de reden waarom het parlement ver van het thuisfront bijeengeroepen wordt. De geschiedschrijvers geven het niet direct aan, maar ik proef een zekere leepheid en lef in de keizerlijke acties. Is Karel nu zelf al deze lefgozer of komen de acties van zijn adviseurs? Ik heb er het raden naar.

Het regent protestbrieven en bezwaarschriften

De magistraten van Toledo kunnen er niet om lachen. De inwoners van Valladolid verwachten gewoonweg dat de Cortes hen toebehoort. Ze nemen woedend en gefrustreerd de wapens op. De komst van een hevige storm verandert de timing van zijn vertrek. Het blijkt zijn geluk te zijn, want zo voorkomen ze dat de Vlaamse achterban in een hinderlaag valt en vermoord zou zijn geweest. Tijdens de trip naar Galicië regent het protestbrieven. Zowat elke stad komt met bezwaarschriften. Maar Karel blijft onverzettelijk. De sfeer is om te snijden bij het openen van de bewuste vergadering. Hoewel de ministers er alles aan gedaan hebben om alleen afgevaardigden te laten verkiezen die het eens waren met Karels beslissing. Toledo heeft niet eens afgevaardigden gezonden. Normaal gezien bepaalt een lottrekking welke twee personen er zullen gestuurd worden, maar de twee lieden die uit de bus kwamen, hadden de neiging om de mening te delen van de Vlaamse ministers en zo werd er geweigerd om ze naar Compostella te laten afreizen. Twee advocaten, dat wel, die krijgen ze daar op hun dak. Om de wettigheid van de vergadering in vraag te stellen. Ook de afgevaardigden van Salamanca weigeren hun eed van trouw af te leggen tot dat de plaats van de bijeenkomst zal veranderen. Die van Toro, Madrid en Cordoba en nog andere plaatsen pretenderen dat alle eisen en oproepen om extra middelen ongrondwettelijk zijn. Ondertussen gaat de vergadering zijn volle gang. De leden worden naar verluidt in toom gehouden door middel van steekpenningen, beloftes en dreigementen.

Er komen twee Spaanse onderkoningen

Willem van Chièvres beseft dat het hof momenteel wel heel goed de steun van de Spaanse adel kan gebruiken en behandelt elk van hen met veel respect en hoffelijkheid. De geest van revolutie en onafhankelijkheid van elk van die steden is nu ook niet precies in het belang van het blauw bloed en zo slaagt de Karels uitgekookte eerste minister er in om hen aan zijn kant te krijgen. Een meerderheid van de Cortes stemt er mee in om de keizer te voorzien van een vrijwillige bijdrage. En dat in weerwil van de gevoelens van de natie en de verachting van de oude wolven. Hun bezwaarschriften en hun smeekbeden in naam van het Spaanse volk, worden zonder veel poespas geregistreerd, maar Karel en zijn regering kijken er niet eens naar. Niets houdt de keizer nu nog tegen om naar Duitsland te vertrekken. Wie hem tijdelijk zal vervangen hier in Spanje, heeft hij zorgvuldig geheim gehouden. Het wordt kardinaal Adriaan die bijgestaan zal worden door twee Spaanse onderkoningen. Don Juan de Lanuza van Aragon en Don Diego de Mendoza van Valencia. De keuze van de twee Spanjaarden wordt op gemengde gevoelens onthaald. De bevolking kan er zich in vinden. De adel is verontwaardigd dat ze plots door twee van hun gelijken zullen worden bestuurd. En natuurlijk blijft de haat tegen de Vlaamse regent er diep ingebakken.

Op 22 mei 1520 verlaat hij Spanje

Karels verlangen om naar Duitsland te trekken en het ongeduld van zijn ministers om Spanje te verlaten zijn zo groot geworden, dat ze niet verder aandacht besteden aan het gemor van de Castilianen. Het eerste boek van het eerste boek van William Robertson zit er bijna op. Onderweg in mijn verslag van zijn jeugdijaren, ben ik gestoten op een variatie van de Franse vertaling uit 1838. De Rotterdamse boekverkopers Dirk Vis en Pieter Holsteyn zijn de Fransen zelfs te snel af geweest met een vertaling in het jaar 1772. Ze zorgen er voor dat ik de jeugd van Keizer Karel met nog meer animo kan transformeren tot een eigentijds verslag van mijn reis door de geschiedenis. Hun eerste boek eindigt trouwens met een waarschuwing voor de keizer in spe. 'Maar Karels verlangen om naar Duitsland te trekken, en het ongeduld

van zijn ministers om Spanje te verlaten, waren zo groot geworden, dat hij, zonder acht te geven op het gemor van de Castilianen of zelfs zonder enig hulpmiddel te beramen tegen een opstand, waarmee Toledo bedreigd werd en welke naderhand de schadelijkste gevolgen had, zich te scheep begaf te Corunna, de tweeëntwintigste mei van 1520. Op deze wijze zijn vertrek verhaastende om een nieuwe kroon te gaan ontvangen, stelde hij zich bloot een vrij gewichtig land te verliezen, waar hij reeds bezitter van was.'

Nieuwe sentimenten

Tweede boek. 1520. Karel moet absoluut verschijnen in Duitsland. De lange interim-regering van de keurvorsten na de dood van Maximiliaan heeft de stabiliteit in de deelstaten danig ondermijnd. Hier en daar steekt oproer de kop op. De oorzaak is vooral terug te vinden in een nieuwe godsdienst die her en der furore maakt en zowat overal zorgt voor nieuwe sentimenten. Het lijkt er wel op dat de wereld in een snel tempo aan het veranderen is. Ook de troepenbewegingen van de Franse koning eisen Karels oplettendheid op. Toen Karel en François campagne voerden om de titel van keizer te bemachtigen, hadden ze een afspraak gemaakt om elkaar hoffelijk te behandelen en niet met modder naar elkaar te gooien. Ik controleer even de antecedenten van deze Franse koning. Een afstammeling van het huis van Valois, gekroond in 1515 en vijf jaar ouder dan Karel. Beiden zijn dus adolescenten die op zoek zijn naar macht en roem. Ze hadden het aanvankelijk op een akkoord gegooid dat de ene de andere zou respecteren nadat één van hen als keizer zou worden verkozen. Het vlees van de mens is natuurlijk zwak, ook bij koningen en keizers en van zodra de Duitse keuze op Karel viel, verdwenen al die beloften als sneeuw voor de zon. 'De voorrang welke Karel voor het oog van heel Europa gegeven werd, trof François geweldig en boezemde hem wraak in.' Revanchegevoelens en een ongelooflijke afgunst die hun levens voortaan zullen beheersen. Ik had het jullie toch verteld dat het vlees zwak is. Hun tegengestelde belangen brengen tweedracht en zullen voortdurend zorgen voor vijandelijkheden tussen beide mogendheden.

De vrede kan onmogelijk lang standhouden

Franse aanspraken in Navarra en Napels worden genegeerd door keizer Karel. Terwijl François in het hertogdom van Milaan met de Duitse voeten speelt. Dan is er nog het grondgebied van Bourgondië, de heimat van Karel van Oostenrijk. Zijn moeder Maria van Bourgondië droeg de naam van haar thuisland nog met grote trots en nu houdt François datzelfde Bourgondië netjes bezet als zijnde Frans grondgebied. In de noordelijke regio van de Nederlanden blijft François zich actief onderhouden met de rebelse hertog van Gelderland, de ervvijand van Karel en exponent van het geslacht die zich al veel jaren lang wil afscheiden van diezelfde Nederlanden. Met zoveel potentiële bronnen van onrust zal de vrede nooit lang kunnen standhouden. Het staat in de sterren geschreven. Er is niet veel nodig om van deze explosieve cocktail een Europese oorlog te maken. Beide partijen lonken naar elkaar en beslissen binnenshuis om hun oorlogsmachine in staat van gereedheid te brengen. Men moet op alles voorbereid zijn. Het lobbywerk om zich te verzekeren van de steun van de andere Europese mogendheden draait op volle toeren. Paus Leo houdt de mededingers in de gaten. Wie aan het langste eind zal trekken, wordt ook baas in Italië. Wat hem meteen tot betrokken partij maakt. Voor zijn part mogen ze heel hun leven oorlog voeren en hun krachten en energie verspillen. Zolang ze maar buiten Lombardije blijven, wat natuurlijk wishful thinking is van zijn kant. Hij ziet de bui al hangen: als de vrede sneuvelt zal het niet lang duren vooraleer de Franse en de Spaanse legers met elkaar in de clinch zullen gaan in de regio van Milaan. Veel anders dan actief te bemiddelen tussen Karel en François zit er voor deze paus eigenlijk niet op.

K&F en dan is er nog de Engelsman Hendrik

'Hij streefde en vleide de keizer en de koning van Frankrijk met even veel gediensstigheid en bekwaamheid en hoewel hij door beide koningen evenzeer aangezocht werd, vertoonde hij zich ten uiterste onzijdig, zoekende om zijn ware gevoelens te verbergen onder die diepe veinzerij welke plaats schijnt gehad te hebben bij de meeste Italiaanse staatskundigen van zijn eeuw.' Mijn Schotse

historicus kijkt door de pauselijke façade heen. De paus heeft een voorkeur voor keizer Karel. Hij heeft minder te vrezen en meer te verwachten van hem dan van François. In de regio Venetië hellen de sympathieën dan weer over richting Frankrijk. Het werkt danig op mijn zenuwen dat ik om de haverklap de namen van Karel en François in één adem moet noemen, dat ik me voorhoud om hen voortaan als 'K&F' te labelen, hoewel ze dergelijke merknaam eigenlijk niet verdienen. De voornaamste bekommernis van mijn K&F ligt in het winnen van de vriendschap van Hendrik de achtste, ik noem hem voortaan gewoontjes Hendrik. Hij is de koning met, je weet wel, die met al zijn vrouwen. De in 1520 negenentwintigjarige Engelsman zit al sinds 1509 op de Engelse troon en verenigt in één persoon de titels van York en Lancaster. Die sterke achterban zorgt ervoor dat zijn beleid kracht en gezag uitstraalt zoals geen enkele koning daar voor hem eerder in geslaagd was. Hendrik kan het zich inderdaad veroorloven om zich ongestoord te moeien in Europa. Bovendien beschikt hij over een onmetelijke rijkdom, geërfd van papa. De Engelsman is zonder meer de rijkste vorst van Europa. De rust in eigen land is opmerkelijk en ongewoon, voor de verandering blijkt er al een hele tijd geen sprake van burgeroorlogen. Wat ik nu nog altijd moet vaststellen bij de Engelse gezagsdragers, was toen in de 16de eeuw zeker toen al een geplogenheid: 'ze waren zeer gretig om hun moed en wakkerheid in een buitenlandse oorlog te tonen en de gedachtenis te doen herleven van de overwinningen die door hun voorouders ooit werden bevochten.'

Hendrik moet een driftkikker zijn

Mijn 'ladiesman' is best ook wel een wakkere burger. Een eersteklas edele met kennis van staatszaken, geoefend in de wapenkunde. Met een hartstochtelijk verlangen om zich te bewijzen op het veld van eer. Hij heeft al wat kunnen trainen. In de oorlog tegen de Fransen te Guinegate koos hij de partij voor de Vlamingen van Maria van Bourgondië. De belegering van Terwaan en Doornik was relatief onbelangrijk voor Engeland, maar hier heeft toch al eens kunnen tonen wat hij waard was. Engeland houdt al bijna tweehonderd jaar Calais bezet en bezit daarmee een prima landhoofd om zich een doortocht te verschaffen in Frankrijk en de Nederlanden. Alles

bijeen beschouwd kan ik deze Hendrik echt wel beschouwen als een scheidsrechter tussen de keizer en de Franse monarch. De pretentie dat hij de natuurlijke beschermer is van de vrijheid van Europa vind ik dan op mijn beurt wat overtrokken. Dat laatste blijkt al direct. Hendrik is veel te verwaand en te eigengereid om deze rol effectief op zich te nemen. 'Door zijn eigenzinnige verwaandheid, wraakzucht en lusten geregeerd, was hij onbekwaam. In zijn maatregelen bedoelde hij zelden het algemeen heil of zelfs zijn eigen belang.' Hendrik moet een driftkikker zijn. 'Zijn driften, die hem in alles leidden, sloten zijn ogen en beletten hem om enig gezag te krijgen in Europa of er voor zichzelf voordeel uit te halen. Met wat politieke behendigheid kon dat in die jaren nochtans niet zo moeilijk geweest zijn.'

Kardinaal Wolsey, het prototype van een tjeef

En er is natuurlijk de grote invloed die zijn rechterhand op hem uitoefent. Kardinaal Wolsey moet het prototype van een tjeef zijn. 'De valse stappen in het bewind van Hendrik waren de gevolgen van de hevige hartstochten en onverzadigbare staatskunst van zijn eerste minister en gunsteling, de kardinaal Wolsey.' Van eenvoudige afkomst is hij opgeklommen tot een functie die geen enkele Engelsman ooit bereikt heeft. Het is die intelligente Wolsey die op meesterlijke wijze, als een poppenspeler de onhandelbare geest van Hendrik bespeelt. De schrijvers lusten de Engelse kardinaal trouwens rauw. Ze fileren zijn karakter tot enkele vreselijke eigenschappen: schraapzuchtig, verkwistend, door geen rijkdommen en extra eretitels te verzadigen, hooghartig, hoogmoedig, verwaand. Wie in de gunst van Hendrik wil raken, moest eerst voorbij aan al die smerige hartstochten van Wolsey. De eerste die de klip van Wolsey diende te nemen was François. Dat was al in 1518. Zijn admiraal Bonnivet moest proberen de trotse prelaat voor zich te winnen. Veel beloven en nog meer geven, een gigantische jaarwedde bijvoorbeeld, trokken Wolsey over de streep. De gevolgen werden direct zichtbaar in de Engelse politiek ten opzichte van Frankrijk. Doornik werd weer afgestaan aan Frankrijk, er kwam een verloving tussen Hendriks dochter Maria met de Franse kroonprins. Tussen beide hoven heerst er vanaf die tijd een goede verstandhouding. François en Wolsey worden

vrienden, hij geeft de kardinaal in zijn brieven de namen van vader, voogd en opzichter. Wat geldt toch niet allemaal teweeg brengt.

Een groots opgezet steekspel

Karel ziet die vriendschap met lede ogen aan. Hij heeft ook al zijn portemonnee aangesproken om Wolsey om te kopen. Een jaargeld van drieduizend pond. Hij wil absoluut voorkomen dat Hendrik en François elkaar persoonlijk ontmoeten zoals dat op de agenda van beiden genoteerd staat. Maar hij slaagt niet in dit opzet. Na maanden van protocol en procedures wordt in Engeland een vorstelijke show, een groots opgezet steekspel met alle ceremonieel vandien voorbereid. Veel van die show die zal doorgaan in Frankrijk heeft te maken met 'window dressing'. De koningen zijn opgetogen over de grandeur die ze zullen kunnen presenteren. Het publiek bewijst dat de koningen van Frankrijk en Engeland doen wat Wolsey hen opdraagt streelt diens ego als feitelijk Europees leider achter de schermen. En ondertussen probeert Karel alsnog hun tête-à-tête te voorkomen. Een echte alliantie op dit niveau is een nachtmerrie voor wat betreft zijn eigen ambities. Na zijn vertrek uit Spanje in mei 1520 moet Karel absoluut een ontmoeting geregeld zien te krijgen met die Wolsey. Een onverwachte aankomst van de keizerlijke vloot in Dover verwondert de natie. De kardinaal weet wel beter. Hij wordt door diezelfde Karel als zijn dierbare vriend aangeschreven en daar mag eens mens wel wat voor over hebben. Dat jaargeld bijvoorbeeld mag opgetrokken worden tot zeventuizend dukaten.

De keizer wil absoluut spreken met Wolsey

Hendrik en Wolsey staan op dat ogenblik in Canterbury te wachten op beter weer om in te schepen naar Frankrijk. De kardinaal moet op staande voet met een postwagen naar Dover getransporteerd worden en ook hijzelf haast zich de ziel uit het lijf om die hoge gast met de nodige besognes te ontvangen. Veel tijd heeft de jonge keizer niet. Hij heeft slechts vier dagen om de Engelsen op andere gedachten te brengen. De ontmoeting tussen de Fransen en de Engelsen staat wel helemaal vast en Wolsey zou wel gek zijn om die te annuleren. Wedden op twee paarden is natuurlijk een

veiligere optie. De natte droom van de kardinaal zit hem in het feit dat hij graag de opvolger zal worden van paus Leo. François heeft hem voor die verkiezing al zijn volle steun toegezegd en tijdens die dagen in Dover kan keizer Karel deze corrupte Wolsey ervan overtuigen dat zijn stem vermoedelijk nog meer doorweegt dan die van de Fransen. Paus Leo X is nog in de fleur van zijn leven en Wolsey zal dus nog heel wat geduld moeten oefenen. Maar voortaan zal hij de belangen van de keizer 'omhelzen'. Diplomatiek vertaalt dit zich in de belofte van Hendrik om na het bezoek naar de Fransman verder te reizen en zijn confrater Karel een tegenbezoek te brengen in de Nederlanden.

Pracht en praal op het goudlakenveld

'Het mondigesprek tussen Hendrik en François geschiedde in een open vlakte, tussen Guines en Ardres (ietwat zuidelijk van Calais), waar beide vorsten en hun gevolg hunne pracht en kostelijkheid met zo veel tegenijver en verkwisting ten toon spreidden, dat de plaats er de naam van verwierf van het goudlakenveld.' Het is niet gelogen wat de kroniekschrijvers daar in de jaren 1700 over hebben neergeschreven: Google Maps geeft het anno 2016 nog altijd netjes aan: op de D231 tussen Guines en Ardres rijd ik voorbij aan het 'Field of the Cloth of Gold' of de 'Camp du Drap d'Or'. Ik blijf nog even hangen in het weelderig Vlaams van 1772: 'ridderspelen, hoffelijke feesten en zodanige oefeningen en vermaken als in die eeuw mannelijk en heerlijk gehouden werden, waren het tijdverdrijf waar de beide hoven, gedurende de achttien dagen dat de twee vorsten te samen bleven en zich mee verlustigden.' Deze omstandige omschrijving werd oorspronkelijk neergeschreven door de Engelse en de Franse historieschrijvers die de grootsheid van dit allemaal op papier hebben geschilderd. Beiden vergeten opzettelijk om daar nog een speciale informele gebeurtenis bij te vermelden. Een zeker maarschalk Defleuranges schrijft in zijn kampverslag over een worstelwedstrijd tussen de Fransen en de Engelsen. Een erg ongebruikelijk evenement voor die tijd. 'Na de steekspelen', zegt hij, 'waren er die Franse en Engelse worstelaars die in de tegenwoordigheid van de koningen en juffrouwen worstelden. De wakkerheid en sterkte van sommige van die worstelaars verschaft een vermakelijk tijdverdrijf. Maar de Engelse worstelaars behaalden de prijs omdat de koning van

Frankrijk verzuimd had om enige worstelaars uit Bretagne mee te brengen.'

Mijn broeder, ik moet met u worstelen

Het verslag loopt verrassend verder. Vooral het stuk met de kraag kan je best dubbelzinnig opnemen. 'De koningen van Frankrijk en Engeland begaven zich vervolgens naar een tent, waar ze te samen dronken, waarna de koning van Engeland de koning van Frankrijk bij de kraag vattende tot hem zei "mijn broeder, ik moet met u worstelen", trachtende één of tweemaal hem de voet te lichten, maar de koning van Frankrijk, een behendig worstelaar zijnde, vatte hem om de middel en wierp hem met een grote behendigheid ter aarde neer. De koning van Engeland wilde de strijd opnieuw beginnen, maar hij werd er in weerhouden.' De ontmoeting verloopt kort samengevat in opperbste sfeer. De innemendheid van François en de gulle openhartige rondborstigheid van Hendrik hebben voor een 'perfect match' gezorgd. 'Maar werd daarna helemaal uitgewist door de kunstenarijen van Wolsey en door het mondesprek welke Hendrik te Grevelingen met de keizer had.' Karel houdt het in elk geval een stuk soberder dan François te Guines. Hij focust zich des te meer op zijn staatkundige belangen. En Hendrik die is gecharmeerd. De vlijt waarmee die Europese leiders hem proberen te charmeren is ongezien. Hij is ervan overtuigd dat de evenaar door zijn gat loopt. Wolsey weet wel beter. Karel vertrekt daarna naar zijn geboorteland. De Nederlanden. Het wordt een kort verblijf. Hij wordt verwacht in Aken waar hij op 23 oktober tot keizer zal gekroond worden. In Vlaanderen wordt hij alvast gehuldigd. In Duitsland krijgt hij dat gouden geval van een kroon op het hoofd geplaatst. Uiteraard met alle pracht en praal en de hele santenboetiek. Sultan Suleiman de Grote komt in diezelfde maand aan de macht in het Ottomaanse rijk. Hij is zowat de vroegere versie van de Turken en van Erdogan zoals we die kennen in 2016. De sultan kondigt zich aan als een hardnekkige en te duchten tegenstrever voor Karel. Hij maakt het rijtje van de Europese gezagsdragers van het begin van de 16de eeuw compleet. Leo, Karel, François, Hendrik en Suleiman zullen onder elkaar wel uitmaken wat ik nu eigenlijk over die jaren precies zal moeten neerschrijven. Ze maken me benied.

Vogelvrij

Heilig met een hoofdletter

6 januari 1521. Nieuwbakken keizer Karel belegt zijn eerste rijksvergadering. Zes weken eerder, om precies te zijn op 23 oktober 1520, werd hij te Aken tot koning gekroond. Jullie konden de jeugdijaren van deze Karel aan den lijve ondervinden in mijn kroniek genaamd 'De jeugd van Keizer Karel.' Na zijn kindertijd in Vlaanderen en zijn geanimeerde jaren in Spanje is mijn hoofdfiguur nu aanbeland in Duitsland. In die tijd nog het Heilig Roomse rijk genoemd waarbij de term 'Rooms' nog altijd verwijst naar 'Romeins'. Keizer Karel is dus een late opvolger van keizer Octavianus en al die Romeinse pipo's die dachten de wereld in eigendom te hebben. En waarom is dat rijk dan 'Heilig', vraag ik me af? En dan nog met een hoofdletter geschreven? Dat zijn zo van die niet voor de hand liggende vragen die me intrigeren. Ik neem nu eenmaal niet graag de dingen 'for granted'.

In het Duitsland van de middeleeuwen is het al eeuwen de gewoonte dat de koning er verkozen wordt door de keurvorsten. Dat is ook zo geweest voor Karel. Omgekocht zou eigenlijk een betere naamkeuze zijn als ik zie welk fortuin Karel veil had om zich tot staatshoofd te laten kronen. Het is echter de paus die de koning van Duitsland de eretitel van 'keizer' schenkt en daarmee impliciet aangeeft dat de keizerlijke waardigheid eigenlijk een cadeautje is van God in hoogsteigen persoon. Als ik dat allemaal mag geloven, bemoeit heer God zich dus persoonlijk met dat keizergeval en geeft hij de autoriteit volledig in handen van zijn rechterhand op aarde; in casu de paus. Ik geef geen kik en probeer deze baarlijke nonsens op mijn eigen manier te negeren. Vermoedelijk stoot ik nu al regelmatig een of andere gelovige tegen de borst met mijn cynische opmerkingen over dit al dan niet bestaand opperwezen. Maar goed, ik wil er even niet verder over uitweiden en houd me bewust even afzijdig van verdere slukse commentaren. God en geld hebben er toch maar netjes voor gezorgd dat Duitsland weer een nieuwe keizer heeft.

Wie denkt de paus dan wel te zijn?

'Wie denkt de paus van zichzelf dan wel te zijn?' Het lijkt een atheïstische opmerking van ondergetekende, maar verrassend genoeg zijn een aantal mensen in Duitsland zich in het begin van de jaren 1500 diezelfde vraag gaan stellen. Karel is eenentwintig als hij plots te maken krijgt met iets wat de westerse wereld nog nooit eerder heeft meegemaakt. Dissidentie tegen het ware katholieke geloof is een volstrekt onbekend fenomeen waar mijn kersverse keizer plots mee te maken krijgt. Ik keer terug naar het oude Hollandse boek uit 1772, een vertaling van de studie die de Schotse historicus William Robertson enkele decennia eerder heeft neergepend over het leven van Karel van Oostenrijk. In de brieven die uitgestuurd werden naar de verschillende vorsten die deel uitmaken van de algemene vergadering heeft hij het over één belangrijk agendapunt: de aanpak van een nieuwe godsdienst die blijkbaar geweldig de kop aan het opsteken is in Duitsland. Karel heeft het over 'de voortgang van nieuwe en gevaarlijke gevoelens die de vrede van het land dreigen te verstoren en de godsdienst van de voorvaderen omver willen werpen.' Hij heeft het over Luther en zijn leerlingen. De beeldenstorm die in de Westhoek pas vijfenveertig jaar later zal losbarsten, vindt hier al enkele jaren eerder zijn oorsprong. In 1517. Toen begon die Luther met het verspreiden van zijn mening dat de bestaande godsdienst absoluut diende te worden hervormd. Het christendom was voor Luther veel te streng, de paus te hardvochtig. Het geloof moest milder omgaan met mensen en hun gevoelens. Daar kwamen die eerste basisgedachten van Luther wel op neer.

De hemel was voor de mensen van goede wil

Het geloof is al eeuwen een samenraapsel van oude en diepgewortelde vooroordelen. In stand gehouden door macht en geweld. In de beginneden van het christendom stond de hemel nog open voor iedereen van goede wil. Gaandeweg is het katholiek geloof een aanhangsel geworden van de staatskunde. De koningen en de potentaten bepalen nu zelf wel wie er geschikt is om na de dood binnengelaten te worden door Sint-Pieter. De tijd dat Jezus de kant koos van de zwakkeren in de samenleving is iets van een

ver verleden, godsdienst is verworden tot een kwestie van machtswellust.

De wetenschap dat alles zuiverder en puurder moet terugkeren zoals het was in het begin, dat is precies het stokpaardje van die Luther. Mijn schrijvers schenken gelukkig de nodige aandacht aan het ontstaan van Luthers afvallige gedachten en zijn dissidente geloofsdaden. Paus Leo X trof bij zijn aantreden als paus een lege kassa aan. Zijn voorgangers Alexander VI en Julius II moeten het geld blijkbaar door de deuren en de vensters van het Vaticaan gekeild hebben. En dat terwijl de nieuwe paus grote en ambitieuze plannen koestert. Ik citeer even: 'zijn ontwerpen om het huis der Medici groot te maken, zijn praalzucht, zijn smaak voor 't vermaak en de prachtige wijze waar op hij lieden van vernuft beloonde, wikkelden hem dagelijks in nieuwe kosten. Om dezelve goed te maken, nam hij toevlucht tot al de hulpmiddelen, welke de vruchtbare verbeelding van de priesters wisten uit te denken en door welke de lichtgelovige menigte uitgeput werd.' Terwijl ik wat heimelijk moet gniffelen om de term lichtgelovig, vervolgt het oude boek zijn weg en moet ik me haasten om de schrijvers ervan bij te benen. 'Onder andere bediende hij zich van de verkoop van aflaatbrieven. Volgens de leer van de Roomse kerk werden al de goede werken van de heiligen samen met de oneindige verdiensten van Jezus Christus in één en dezelfde schatkist bewaard, waarvan de sleutels eerst aan de heilige Petrus en dan later aan zijn opvolgers de pausen werden toevertrouwd.'

Het systeem van de uitlaten

De oude verbazingwekkende volzin is nog niet ten einde: 'de pausen konden deze schatkist naar welbehagen ontsluiten en die met een deel van de overvloedige verdiensten en tegen bepaalde sommen geld aan een bijzondere persoon overdragen om hem vergiffenis van zijn eigen zonden te kunnen schenken en zijn ziel alsnog te verlossen uit het vagevuur.' Het systeem van de aflaten werd voor de eerste keer ingevoerd in de 11de eeuw. Paus Urbanus II beloonde er zijn wapenmannen mee, zij die bereid waren om het heilig land te gaan heroveren tijdens de eerste kruistochten. Later zouden deze aflaten uitgedeeld worden aan iedereen die bereid was om geld in het pauselijk laatje te brengen. 'Julius II had dezelve

uitgedeeld aan de zulken die iets toebrachten tot het bouwen van de Sint Peterskerk te Rome. En terwijl Leo X dat prachtig en trots gebouw bleef voortzetten, bediende hij zich in het schenken van aflaten van het zelfde voorwendsel.' In Duitsland wordt een zekere Albertus door Leo aangesteld om het aflatensysteem op punt te stellen en te reactiveren. Albert, keurvorst van Mainz en aartsbisschop van Maagdenburg treedt in de rol van de nieuwe 'minister van uitlaten' als het ware. Uiteraard met de belofte van een percentje voor zijn inspanningen. Het komt tot een eerste proefproject in Saksen waarbij een monnik met de naam van Tetzl ingezet wordt om fondsen te werven. De man beschikt naar verluidt over een vaardige geest en munt uit door een ruchtige en volksbehagende welsprekendheid. Een type 'hard selling' marktkramer denk ik bij mezelf. Twee kopen en drie betalen. Tetzl en zijn collega-monniken voeren de opdracht uit met de grootste ijver en vooral op een manier die allesbehalve netjes is.

Ik zie mezelf nog bangetjes zitten

Ik probeer een bijlage van twee bladzijden kleine lettertjes terug te brengen tot de kern. Tetzl pretendeert dat hij de absolutie kan verlenen, de kwijtschelding van de zonden, hoe zwaar en verschrikkelijk ze ook mogen zijn. Ik zie mezelf nota bene nog bangetjes zitten in dat biechtgeval van mijn kinderjaren, die houten kooi, waar een of andere paljas van een pastoor net hetzelfde claimde. 'De poorten van de hel zullen gesloten blijven en de poorten van het paradijs der vreugde zullen geopend worden. Ofschoon gij niet terstond moogt sterven, zal deze genade echter in volle kracht op u blijven tot op uw sterfuur. In de naam des vaders, des zoons en des heiligen geestes en mits een zo groot mogelijk voorschot.' Tetzl brainwasht zijn publiek, hypnotiseert de mensen, maakt ze zo zot als een achterdeur en laat ze aflaatbrieven kopen zoveel hij wenst. Psychologische bedreiging, terreur van de simpele geesten. Hoe kan ik anders Tetzels woorden bestempelen? 'Wie aflaten koopt kan zijn ziel wegens haar zaligheid gerust stellen. De kracht van de aflaten is zo groot dat zelfs de gruwelijkste zonden daardoor kwijtgescholden en vergeven raken en de persoon bevrijd zal worden van straf en schuld. Ziet, riepen zij: de hemel wordt geopend; indien gij nu niet op ons aanbod

ingaat, wanneer zult gij het dan wel doen? Voor twaalf stuivers kunt gij uw ziel uit het vagevuur verlossen.' Dergelijke praktijken stuiten tegen de borst van de andere keurvorsten. Hun bevolking wordt op droog zaad gezet om de schatkist van de kwistige opperpriester te vullen. En wat dan nog het meest stoort, is de wetenschap dat Tetzl en zijn kompanen al deze giften op hun beurt weer verbrassen; 'zuipen, dobbelen en in ongebondenheden verspillen'. Er moest dringend paal en perk gesteld worden aan deze schadelijke praktijken die nadelig waren voor godsdienst en maatschappij.

Luther wantrouwt de oorspronkelijke interpretatie

Zo arriveer ik bij Maarten (Martinus) Luther. Hij kon geen betere tijdsomstandigheden aantreffen om zijn redevoeringen kracht bij te zetten. Hij trekt de kracht van de aflaten in twijfel en begint uit te varen tegen het ongeregeld gedrag en de valse leer van Tetzl en de zijnen. Luther werd geboren in Eisleben, in Saksen. Hij komt uit een familie van boeren. Zijn vader heeft echter zijn soelaas gezocht in de kopermijnbouw en heeft het in Mansfeld geschopt tot de rijkste man van de stad. Maarten heeft dus zeker een degelijke opvoeding gekregen. 'Hij liet zich al vroeg opmerken door de sterkte en de doordringendheid van zijn geest. Maarten vond plezier in de afzondering en besloot om kloosterling te worden en nam het kleed van de Augustijner monniken aan'. Hij is de traditionele revue van schoolse wijsbegeerte en godgeleerdheid gepasseerd. Als pientere gast moet hij ongetwijfeld grote ogen trekken over al hetgeen zijn leraars hem op de mouw willen spelden. Hij beschikt over een karakter dat niet rond de pot draait en wil meestal direct 'to the point' gaan. In de jaren 1700 illustreren ze dat eigenlijk wel perfect: 'er ontbrak hem geen schrandereheid van geest en de natuurlijke bondigheid van zijn oordeel, ver boven al het beuzelachtige verheven, kreeg ras een afkeer van deze nutteloze en ijdele wetenschappen.' Ik kan Maarten Luther niet meteen van ongelooft verdenken. Hij wantrouwt enkel de interpretatie die de kerk gegeven heeft aan het oorspronkelijk verhaal van Jezus en gaat op zoek naar de bron van de waarheid. Hij laat al zijn studies varen en gaat zich voortaan concentreren op de bijbel. Hij ontpopt zich tot een heuse godgeleerde en schopt het

tot hoogleraar in de hogeschool van Wittenberg aan de Elbe. De Rik Torfs van zijn tijd.

Tetzel met al zijn nonsens over de aflaten

Terwijl Luther op het hoogtepunt van zijn carrière is, begint deze Tetzel al die nonsens over zijn aflaten te prediken. Aanvankelijk met het nodig succes. Het geld stroomt binnen. Kassa kassa. In Saksen zijn ze niet verlichter dan in de rest van Duitsland. Luther stoort zich aan de lichtgelovigheid van de massa en ziet 'met de uiterste smart wat voor een loosheid de aflaatveilders in het werk stelden en hoe eenvoudig diegenen waren die de aflaten van hen kochten.' Tetzel baseert zijn autoriteit op de bijbelkenner Thomas Aquinas die ooit het systeem van de aflaten uitgevonden heeft. Maar in de heilige schrift, Luthers enige bron van waarheid worden dergelijke praktijken als verderfelijk beschouwd. 'De driftigheid en oplopendheid van zijn karakter lieten hem niet toe deze gewichtige ontdekking lange tijd verborgen te houden. Van op de kansel van de grote kerk van Wittenberg voer hij uit tegen de ongeregelde heden en ondeugden van hen die de aflaten predikten. Hij durfde de leer onderzoeken welke zij leraarden en deed het volk duidelijk zien hoe gevaarlijk het was zijn zaligheid te bouwen op andere middelen dan die welke God in de heilige schrift had aangewezen.'

Zijn woorden maken diepe indruk op de toehoorders. Maarten Luther ziet zich hierdoor in zijn overtuiging gesterkt. Ietwat overmoedig en vooral naïef meent hij dat de kerkelijke autoriteiten het wel met zijn stelling eens zullen zijn. Hij schrijft een brief naar Albertus, de aartsbisschop van Maagdenburg, waarbij hij op 'een levendige wijze de valse gevoelens en het goddeloos gedrag van de aflaatpredikers afschilderde.' De prelaat is niet geneigd om er een stokje voor te steken. Uiteraard niet natuurlijk want hij is waarachtig de opdrachtgever van de aflatenveiling in Saksen. Mijn godgeleerde is bij de duivel te biecht gegaan en heeft daarbij een kettingreactie op gang gebracht die tot diep in de 17de eeuw zijn verwoestende invloed zal hebben op het leven in West-Europa.

De academici weigeren hun hersenen te gebruiken

Luther besluit dan maar om op zoek te gaan naar de goedkeuring van de intelligentsia. De geleerde lieden. Hij publiceert op 31 oktober van het jaar 1517 een proefwerk waarbij hij vijftien negentig stellingen tegen het licht houdt in zijn aversie tegen dat aflatensysteem. Hij organiseert een symposium waarbij hij belooft om mondeling toelichting te geven. Daarbij bevestigt hij zijn totale eerbied en onderdanigheid aan de paus. Hij ziet echter geen kat op zijn vergadering. De academische wereld weigert zijn hersenen te gebruiken. Is het uit schrik of is het uit vooringenomenheid? Ik vraag het me af. Zelfs op vandaag hoor ik hun wartaal op radio en tv. Ik begrijp niets van al die slimme mensen. Als het van de katholieke kerk komt zal het wel oké zijn.

Ondertussen vindt Luthers lijst van stellingen vlotjes zijn weg in heel Duitsland. 'Men las dezelve met eene ongemene gretigheid en men bewonderde de onversaagdheid van een man, die de volheid van de pauselijke macht in twijfel durfde te trekken en de Dominicanen aantastte, zij die gewapend waren met al de verschrikkelikheden van de inquisitie.' De Augustijner monniken steunen hun collega Luther. Waarom zouden ze dat niet doen? Ze respecteren hun paus. Blijkbaar beseffen ze niet dat hij de opdrachtgever is van de katholieke aftroeggepraktijken. Dat hij uitvaart tegen de orde van de Dominicanen vinden ze hier excellent, want tussen beide kloosterorden blijkt er een oude vete te bestaan waar ik niet dieper wil op ingaan. Het belangrijkste voor de Augustijnen is de wetenschap dat ze plots wel een heel goede stok hebben gevonden om mee te slaan naar hun collega's. Het klinkt als muziek in de oren van de Luthers opperheer, de keurvorst van Saksen, die hem heimelijk aanmoedigt om verder te gaan in zijn verzet.

De tentakels van de macht schieten vuur

Zijn tegenstanders rijzen als paddenstoelen uit de grond. De tentakels van de macht schieten vuur om de bacteriën die de rijkdom van het kerkelijk imperium willen aantasten te gaan bestrijden. Christelijk antibioticum denken ze. En veel. Tetzelf

die reageert met enkele tegengeschriften. Godgeleerden zoals Eccius en Prierias verwijten Luther ervan dat hij een ordinaire onrustzaaier is. Hoe meer Luther afkomt met bewijsstukken, hoe meer de wijsgeren zwaaien met besluiten van canoniek recht, gevoelens van schoolgeleerden en met pauselijke vonnissen. Prietpraat. De man in de straat begint dat ook te beseffen: 'de uitspraken van zulke partijdige rechters voldeed het volk niet. De mensen begonnen het gezag van deze eerbiedwaardige leidsmannen in twijfel te trekken, toen zij het zelf strijdig vonden met de redenen en de beslissingen van de Goddelijke wetten.' Paus Leo laat de onrust in Duitsland niet aan zijn hart komen en slaat er nauwelijks acht op. De pogingen van die verachtelijke Duitse monnik laten hem onverschillig. De hele zaak is niet meer dan een storm in een glas water, een geschil tussen monniken van verschillende strekking. Later zal blijken hoe verkeerd zijn inschatting wel is. Pas wanneer de etterbui echt uitgebarsten is in Duitsland wordt Leo wel verplicht om in te grijpen. Hij dagvaardt Luther op 23 augustus 1518 om binnen de zestig dagen in Rome te verschijnen voor de rekenkamer die onder de leiding staat van Prierias. 'Een stoute monnik die de gans orde van de Augustijnen onteert en de gehele kerk verontrust en beledigt', de dreigementen verdwijnen niet meer uit de lucht. De toon ervan laat niets aan onduidelijkheid over. Rechter Prierias is zo bevooroordeeld als de pest, Luther weet wat hem te wachten staat in Rome. Waarom kan hij niet berecht worden in een neutraal gerechtshof in Duitsland? Luther bevestigt nog maar een keer dat hij de autoriteit van de paus zelf nog nooit in twijfel heeft getrokken. Enfin, na veel vijven en zessen stemt Leo er in toe dat kardinaal Cajetan zelf naar Duitsland zal afreizen om te oordelen over deze zaak. Ter titel van inlichting: deze Thomas Cajetan is eveneens een Dominicaan. Ook keizer Maximiliaan is er ondertussen als betrokken partij bijgesleurd.

Luther staat er bij en kijkt er naar

Luther heeft eigenlijk opnieuw alle redenen om zich niet te onderwerpen aan Cajetan, maar accepteert niettemin om zich in Augsburg te gaan aanbieden. De kardinaal ontvangt zijn gast met eerbied en met de afstandelijkheid van iemand die duidelijk wil

Keizer Karel heeft voorlopig weinig in te brengen tegen de vogelvrij verklaarde predikant daar in Saksen. De wolken trekken zich samen over een dreigende oorlog met Frankrijk waardoor de kwestie van het geloof even in de koelkast verdwijnt. Ik laat Maarten Luther voorlopig achter in zijn verbanningsoord te Wartburg om me verder te concentreren op de verdere gebeurtenissen in het leven van mijn Vlaamse keizer.

De grote Kroniek van Keizer Karel

Luther wordt persona non grata

Worms 1521. Keizer Karel, pas eenentwintig, beleeft zijn eerste officiële rijksdag als hoofd van de Duitse landstreken. Ik logeer in het leven van deze man in een poging om een glimp op te vangen hoe het eigenlijk aanvoelt om mens van vlees en bloed te zijn in de jaren 1500. Ik grabbel in mijn reiskoffers en haal er zorgvuldig de twaalf door de tijd getaande en eeltige exemplaren van William Robertsons 'History of the reign of the emperor Charles' naar boven. François en Hendrik, de koningen van Frankrijk en Engeland staan ook al op de bühne van hun leven als dat van Karel een versnelling hoger schakelt hier in Worms. Jullie hebben al eerder kunnen kennis maken met mijn drietal. Net zoals dat het geval is met de Duitse predikant Maarten Luther die met zijn brutale stellingname tegen de kerk de gemoederen van de West-Europese bevolking bespeelt. Tijdens de zitting van de rijksvergadering degradeert Karel deze Luther tot persona non grata. De vogelvrij verklaarde Luther ruimt letterlijk plaats door zich te gaan verschansen in een burcht van zijn Saksische vriend Frederik de Wijze en ook figuurlijk moet de dissident plaats maken voor andere zaken op de agenda van de rijksdag van 1521. Zo kom ik dus weer languit terecht in de boeken van William Robertson. Teksten geschreven in 1769. Ik plaats Robertsons teksten netjes tussen aanhalingstekens: 'hoe zeer de keizer ook verlangde om de voortgang van Luther te stuiten, was hij gedurende de rijksvergadering van Worms dikwijls verplicht om zijn gedachten over gewichtiger zaken te laten gaan, zaken die een dadelijke oplettendheid vorderden.' Nadat François de kans gemist heeft om zelf keizer van het Roomse rijk te worden en Karel hem financieel de loef heeft afgestoken steekt zijn verbittering de kop op. Dat vertaalt zich in een dreigende oorlog op drie fronten: in Navarra, Italië en in de Nederlanden.

Naar een oorlog tussen Frankrijk en Duitsland?

Spanje wordt verscheurd door interne onlusten. Eigenlijk wil Karel hier het eerst ingrijpen. Maar er is ook de kwestie van Italië waar hij dringend op zoek moet naar een treffelijke bondgenoot. En

dichter bij huis zijn er natuurlijk de Nederlanden waar de mensen met de daver op het lijf zitten en ze bevreesd zijn dat de vredesbreuk met Frankrijk nog een kwestie van enkele dagen is. In Vlaanderen beseffen ze maar al te goed welke dramatische impact de oorlog met Frankrijk zal hebben op hun koophandel. De Fransgezinde Willem van Chièvres, zeg maar Karels eerste minister in de Nederlanden, stelt alles in het werk om een oorlog tussen Duitsland en Frankrijk te voorkomen. 'Maar François en zijn staatsministers waren zo vreedzaam niet geneigd.' Karel moet zijn weg nog zoeken in zijn nieuwe functie en loopt op eieren om zijn Duitse keurvorsten te behagen. Duitsland is in de jaren 1500 eigenlijk niet echt een land maar eerder een uitgestrekt lappendeken van kleine staten en leengebieden waar al die keurvorsten allemaal een beetje God spelen over de onderdanen van hun eigen territorium. In Frankrijk is dat niet het geval. Alles is er gecentraliseerd en het koninklijk gezag behoorlijk goed gesetteld. François ziet in dat snel handelen zo zijn voordelen kan hebben. Dus ruikt het naar een oorlog die niet lang meer op zich zal laten wachten. De andere hoofdrolspelers die mogelijk zouden kunnen ingrijpen doen dat niet. Hendrik werpt zich hier en daar wat op als bemiddelaar, maar kijkt vooral de kat uit de boom. Achter de schermen speelt zijn rechterhand kardinaal Wolsey een verraderlijk spel. Hij stookt de tweedracht tussen Hendrik en François op met de bedoeling om er zelf garen uit te spinnen. Een politieke alliantie tussen Duitsland en Engeland biedt voor hem nu eenmaal de grootste kans om het tot paus te schoppen.

De paus zal scheidsrechter spelen

Paus Leo wringt zich in allerlei mogelijke bochten om Karel te steunen en toch bevriend te blijven met de Fransen. Hij beziet zichzelf een beetje als een scheidsrechter tussen beiden en eigenlijk is dat een rol die hij inderdaad zou moeten spelen, die van opperpriester en verzoener. De ambitieuze Leo koestert echter andere verlangens. Het noorden van Italië is op dat moment in handen van de 'barbaren' en hij kan de hulp van Duitsland en Frankrijk maar al te goed gebruiken om Italië weer te bevrijden van deze bezetting. Italië wil terug naar zijn eertijdse roem en Leo werpt zich op als de man die dit zal realiseren. 'Leo liet zich door

dit vlelend vooruitzicht zo zeer verleiden, dat hij niettegenstaande zijn zachtmoedige geneigdheid en zijn smaak voor het vermaken van weelde en pracht, zich haastte om de rust van Europa te storen en zich te dompelen in een gevaarlijke oorlog, die weinig minder was dan die van zijn onrustige en oorlogszuchtige voorganger Julius.' Paus Leo draait wat rond de pot en sluit in 1521 een verdrag met François. Ze spreken af om de regio Napels te heroveren en onder elkaar te verdelen. Met de Fransen kan er snel worden gegaan terwijl de Duitse keurvorsten voor alles veel te veel hun tijd nemen. Voor ze het goed en wel beseffen kunnen de Fransen dit afgelegen stuk Duits gebied weer in hun bezit nemen. Of misschien is het een middel om Karel onder druk te zetten en af te rekenen met de lokale meester-ketter Luther. De lobbymachine draait op volle toeren. Op 8 mei volgt er een verbond tussen de paus en de keizer. Jullie zullen er niet kwaad om zijn als ik probeer tot de kern van de zaak te komen. Ze zullen hun macht samenvoegen om de Fransen uit Milaan te verdrijven. De vrienden van het zuiden zijn de vijanden van het noorden. Waar is die paus mee bezig?

Willem Chièvres is de eerste minister

De deal van 8 mei 1521 is er gekomen onder leiding van Don Juan Manuel, de keizerlijke ambassadeur bij het Vaticaan. Dat blijkt een Spaanse vertrouweling die al meeding van de tijd van Karels vader Filips. De regeling is niet naar de zin van Willem Chièvres, eerste minister en de sterke man van Karel in Spanje en de Nederlanden. Hoe is het mogelijk dat hij in deze belangrijke aangelegenheid niet eens geraadpleegd werd? In zijn ogen is dit verbond rampzalig, een grote oorlog tegen Frankrijk zal er het gevolg van zijn en dat ziet Chièvres helemaal niet zitten. Hij heeft zijn hele leven geijverd voor een alliantie met Frankrijk en wordt met deze beslissing door de jonge keizer op een zijspoor gezet. Een jaar later sterft de gedesillustioneerde staatsman van ontgoocheling. De bronnen hebben het weer al eens over vergiftiging. 'Een goede zaak', zal Karel wel niet luidop hebben durven stellen, maar de dood van Chièvres verlost hem toch maar van een kwelgeest. Hopelijk verstaan jullie het zoals ik dat doe: 'deze gebeurtenis bedroefde Karel geenszins, die zich daardoor verlost zag van een minister wiens gezag zijn vernuft in ketenen geboeid had. De gewoonte om

van zijn kindsheid af deze minister met een blinde eerbied te gehoorzamen, hield hem in een staat van minderjarigheid welke niet langer met zijn rang of ouderdom overeenkwam...' Chièvres wordt vervangen door de 56-jarige Italiaan Gattinara die grootkanselier wordt voor al Karels landen.

Europa is één grote broeihaard

Broeihaarden genoeg in Europa. Ik moet er inderdaad nog Navarra aan toevoegen waar François zich geroepen voelt om zich te mengen in de lokale opvolging en er met een Franse krijgsmacht binnenvalt. De Franse koning denkt van leep te zijn en laat zijn soldaten opereren onder de vlag van Hendrik van Albret, de lokale titelpretendent en aangevoerd door de jonge onervaren edelman Lesparre. Pamplona valt in zijn handen. In plaats van de situatie daar ter plekke te stabiliseren valt de stommenkloot nu nog Logroño, een kleine stad in Castilië aan waardoor de hele Castiliaanse natie plots op zijn achterpoten gaat staan. Het gevolg laat zich raden: de Spanjaarden houden grote kuis in eigen land en Lesparre ligt rapper buiten dan de tijd die hij nodig heeft gehad om er binnen te komen. Navarra mag hij op zijn buik schrijven, zijn veldheren worden stuk voor stuk opgepakt. François gebaart van krommenaas, dit was geen Frans leger, maar dat van Albret en ondertussen speelt hij al een volgende smerige truc in een lokaal conflict tussen Luxemburg en de Champagnestreek. In Bouillon waar Robert de la Marck zich distantieert van Karel en de hulp inroept van de Fransen. De la Marck denkt de slimste te zijn. Hij stuurt een heraut naar Worms om officieel de oorlog te verklaren aan het Roomse rijk. Het kleine gebied van Bouillon in oorlog tegen Duitsland. De mug adresseert een oorlogsverklaring aan de olifant. 'Tiens, die durft', zal Karel wel opgemerkt hebben, 'daar zal mijn vriend François wel ergens voor tussen zitten'.

Gelegenheid en een alibi

'De juistheid van deze gissing werd welhaast bewaarheid. Robert stelde zich aan het hoofd van een bende soldaten die in Frankrijk, met heimelijke toestemming van de koning geworven waren. Hij trok met dezelve in het Luxemburgse en na het platteland verwoest

te hebben ging hij Virton belegeren.' Karel kan er niet om lachen. Dit is een rechtstreekse schending van het vredesverdrag met Frankrijk. Hij roept de Engelsman Hendrik te hulp, conform het verdrag dat ze eerder afsloten in 1518. François probeert het nog eens met zijn excuus dat hij van niets wist, maar met de dreiging van een Engelse inval kan hij niet veel anders dan dit leger van de la Marck te ontbinden. 'Ondertussen verzamelde de keizer een leger om de onbeschaamde stoutheid van Robert te kastijden.' Twintigduizend man onder bevel van de graaf van Nassau (een Duits graafschap in de buurt van Frankfurt) maken zich meester van bijna al zijn grondgebied. Daarna stoomt Nassau verder richting Frankrijk en begint er aan het beleg van de strategisch gelegen steden Mezières en Doornik. Ze hebben niet gerekend op de dapperheid en het uithoudingsvermogen van ridder Bayard die de belegering zodanig kan rekken, dat de Duitsers zich uiteindelijk verplicht zien om af te druipen. Dit is nog altijd 1521. François komt nu in een ideale positie te staan. Gelegenheid en een alibi. Hij valt de Nederlanden binnen en verovert er enkele gebieden van minder belang. Hij laat echter na om Valenciennes te blokkeren, iets wat hem later zuur zal opbreken. Ondertussen is er in Calais een bemiddelingsronde gestart onder de leiding van koning Hendrik. De figuur van zijn kardinaal duikt weer op: 'Hendrik had Wolsey een onbepaalde macht gegeven om deze vredesonderhandelingen te sturen en deze keuze alleen al was genoeg om deze te doen mislukken.'

De driedubbele mijter van Wolsey

Wolsey wil alles opofferen om toch maar die pauselijke en naar verluidt driedubbele mijter op zijn hoofd gedeponeed te krijgen. Hij wil absoluut in de gunst van keizer Karel komen en kan dat tot grote frustratie van de Fransman ook amper verbergen. De Fransen zijn begonnen met de vijandelijkheden, het traktaat van Londen uit 1518 rechtvaardigt al de stappen die Wolsey zet ten gunste van keizer Karel. De Fransen zullen dus flink moeten onderhandelen om het alsnog tot een wapenstilstand te schoppen. De eisen van Karel moeten pijn doen aan de Franse ogen. Bourgondië moet terugkeren naar de Nederlanden. Het mag nu wel eens gedaan zijn met die domme hulde die nu al sinds mensenheugenis dient afgelegd te worden aan de koning van

Frankrijk voor wat betreft het bezit van Vlaanderen en Artesië. Ik ben helemaal niet verwonderd dat het congres hier afspringt op een 'non' uit Frankrijk. Daarop vertrekt Wolsey naar Brugge om er Karel te ontmoeten. Hij wordt er ontvangen alsof hijzelf de koning van Engeland in eigen persoon was. Maar in plaats van te pogen om de vredesonderhandelingen weer recht te trekken sluit Wolsey een vredesverdrag tussen Engeland en het Roomse Rijk. Een verbond tegen de Fransen. Het verdrag van Brugge van 25 augustus 1521.

1521: onderhandelingen in Brugge

Ik vind het eigenaardig dat een verdrag van dergelijke Europese allure hier in Brugge afgesloten wordt terwijl dit in onze Vlaamse geschiedenisboeken amper vermeld wordt. Het zint me niet en ik ga op zoek naar verdere details. Ik keer even terug in de tijd. Het stoort me dat keizer Karel zich plots zomaar als een fait divers in augustus 1521 te Brugge bevindt. Zijn komst is voor mijn kronieken van de Westhoek echt wel belangrijk. Is Karel al lang in Vlaanderen teruggekeerd? Ik ga op zoek naar meer informatie en probeer de zomer van 1521 te reconstrueren. Ik blader door een boek van bestuursdocumenten uit de tijd van Hendrik VIII. 'State Papers volume 6 uit 1849' om precies te zijn, waar ik op het spoor raak van enkele leuke anekdotes. Vooral kardinaal Wolsey steelt er de show. Begin juli 1521 is de 'Franse' overrompeling van Navarra aan de gang. Karel stuurt een bericht naar Londen dat hij graag eens vertrouwelijk zou willen spreken met Wolsey. 'De Fransman wil zelfs Castilië binnenvallen', schrijft hij aan de kardinaal. In Italië heeft paus Leo zopas de oorlog uitgeroepen tegen Frankrijk. Na het gebruikelijke rond de pot draaien, typisch voor de politiek in het algemeen, arriveert Wolsey begin augustus in Calais. Fier als een gieteer: 'it was the proudest day of his ambitious life' lees ik. De onderhandelingen staan gepland voor de 4de augustus. Het diplomatiek congres zal plaatsvinden in Calais, maar is eigenlijk alleen maar een opwarmer voor wat later in Brugge zal gebeuren. Ik verklaar me nader. Officieel zijn er dus de vredesonderhandelingen in Calais. Frankrijk wordt er vanaf 4 augustus 1521 vertegenwoordigd door de topdiplomaat Du Prat. Karel stuurt Gattinara. De conferentie staat onder leiding van

Wolsey die officieel op zoek moet gaan naar een vergelijk tussen Frankrijk en het Roomse Rijk, een vrede die de Duitsers helemaal niet willen en waar de Engelsen het mee eens zijn. De enige eerlijke persoon aan tafel is François, verduidelijken mijn Engelse bronnen. Hij is ten minste recht voor de raap. De rest konkelfoest. Gattinara geeft toe dat er veel redenen zijn om vrede te sluiten. En toch zijn er meer redenen om in de clinch te gaan met de Fransen.

Het is allemaal doorgestoken kaart

Gekonkelfoes blijkt een juiste woordkeuze geweest te zijn. De hele conferentie blijkt doorstoken kaart. Keizer Karel is gearriveerd in Brugge en wacht er op Wolsey om een alliantie met Engeland aan te gaan. Tegen de Fransen. De beslissing is al eerder gevallen en zal enkel voor de show geformaliseerd worden in Brugge. De conferentie in Calais is een schertsvertoon. Op 6 augustus kondigt Wolsey doodleuk aan dat er een vrede mogelijk is maar dat hij eerst overleg moet plegen met de keizer die zich in Vlaanderen bevindt. Dat Karel echt oorlog wil met Frankrijk kom ik in het stadsarchief van Ieper te weten. De Ieperse historicus Daniël Demasure schrijft in het lokale tijdschrift 'De Omwalling' dat keizer Karel al op 19 juli 1521 een aantal tenten in leen vraagt aan de Ieperse schepenen omdat hij die nodig heeft voor een veldtocht. Het lijkt trouwens een dringende zaak te zijn want op 31 juli volgt er een 'ongeduldige' brief met de vraag waar die legertenten nu blijven. Op 21 juli wordt het stadsbestuur trouwens aangemaand om de stadsmuren, de bruggen, de versterkingen op punt te stellen. Ik kan Demasure best volgen in zijn opmerking: 'het valt niet te verwonderen dat de gewone mensen in armoede leefden en de steden tot puin vervielen, als zoveel geld moest worden geïnvesteerd voor oorlogsdoeleinden.' Wolsey doet een opgemerkte intrede in Brugge. Hij is vergezeld van vierhonderd ridders. Allemaal getooid in zijden purperen tunieken met glinsterende gouden kettingen voor hun imposante borstkassen. Ze zijn vergezeld van een hele rist knechten die op hun knieën voortkruipen als ze zich in de buurt van de aristocratische prelaat wagen. Karel van zijn kant speelt het pompeuze spel van de kardinaal mee en biedt hem een entree in stijl alsof hij God de vader in eigen persoon zou zijn geweest.

Wolsey is een regelrecht varken

De Engelse prelaat zal maar liefst dertien dagen blijven in Brugge. Het grootste obstakel van de alliantie is de uitleg die er aan zal moeten gegeven worden om die verkocht te krijgen aan Hendrik VIII. Allemaal nonsens natuurlijk. Wolsey koestert het gezelschap van de keizer en wentelt zich als een krolse kater in de heerlijke Brugse zomerzon. 'Deze onderhandelingen hier zijn allesbehalve te onderschatten', rapporteert Wolsey aan koning Hendrik. 'Ze zijn zwaar en uitputtend en vreten aan mijn gezondheid. Te weinig slaap en te veel stress hebben er voor gezorgd dat ik ziek ben geworden majesteit.' Ziek van het werk zal mijn kardinaal wel niet kunnen geworden zijn. Mijn figuurlijke vergelijking van Wolsey met een krolse kater is niet correct. De man is eigenlijk een varken als ik de voetnoten er op nalees. Zijn ziekte is meer het resultaat van een overdadig feestgelag. Naast een reeks van openluchtbanketten is elke Engelse onderhandelaar in overvloed voorzien van drank, brood, bier, wijn, vlees, wild, vis en klaargemaakte schotels. Rond 25 augustus staat het verbond tegen Frankrijk eindelijk op papier. Pas op 25 november zal het geofficialiseerd zijn met de zegels van Hendrik, Karel en die van paus Leo X. Precies in diezelfde periode verliest Frankrijk de regio Milaan aan de Italianen.

Engeland zal Duitsland steunen tegen Frankrijk

Engeland, Wolsey dus, kiest duidelijk voor de sterkste partij. De nieuwe alliantie zal Frankrijk aanvallen met twee legers van veertigduizend man. Eén onder leiding van Karel in het zuiden, en de Engelsen zullen Picardië en het noorden voor hun rekening nemen. Karel zal als bevestiging van dit groot verbond in het huwelijk treden met de vijfjarige prinses Mary Tudor, de enige dochter de Hendrik en dus de opvolgster van de Engelse troon. Wolsey is gek. Die Mary, later trouwens omgedoopt tot 'Bloody Mary', is eigenlijk een tante van Karel want ze is een dochter van Hendriks eerste echtgenote Catharina van Aragon. Hendrik ondervindt in eigen land wel wat tegenstand maar ziet de deal best zitten. Hij kan mee profiteren van de macht van Karel om enkele van de vroegere grondgebieden in Frankrijk te heroveren. Per slot

van rekening is het landhoofd van Calais nog altijd Engels grondgebied en kunnen de Fransen nog altijd beschouwd worden als de erfvijand van de natie. Wolsey laat de naïeve koning verder ploeteren in zijn 'hersenschimmige denkbeelden'. Tussen 25 augustus en 25 november 1521 is de oorlog dus nog niet officieel. Hendrik moet nog toeappen en ook de paus moet nog zijn zegje doen. Karel zoekt de confrontatie met de Fransen, zoveel is duidelijk. Doornik werd tijdens zijn jeugdjaren (1513) ingenomen door de Engelsen die de regio op hun beurt in 1519 terug verkocht hebben aan de Fransen. De belangrijke regio aan de Schelde en de toegangspoort tot de Nederlanden is Karels erfdeel en dit gebied wil hij absoluut heroveren op François.

Een hoop diplomatieke nonsens

Wolsey raadt Karel af om een rechtstreekse confrontatie aan te gaan en spint garen met een hoop diplomatieke nonsens. François zelf baalt bij het zien van al die vernederende hypocrisie. De Fransen schieten eigenhandig in actie door ter hoogte van Bouchain een Scheldebrug op te trekken. Niet ver van Valenciennes. Hier wil François direct de confrontatie aangaan met Karel. Hij gaat de boel persoonlijk verkennen en stuurt tijdens de nacht van 20 oktober een leger van zesduizend man naar een locatie die door moerassen omringd is. Keizer Karel reageert met het sturen van twaalfduizend mannen voetvolk en vierduizend ruiters die een doorbraak over de Schelde moeten beletten. Ze komen te laat. De Fransman is al aan zijn oversteek bezig. De eerste vijandelijke divisies zijn vlot over de Schelde geraakt en willen onmiddellijk in de clinch gaan met hun verraste tegenstanders die duidelijk op snelheid gepakt worden. Het opkomen van mistbanken bemoeilijkt het aansluiten van de rest van de Franse troepen en François beslist, tot groot ongenoegen van zijn officieren de aanval te staken. Een strategische blunder. Hij mist een glorieuze triomf terwijl de Karels troepen zich te Valenciennes in veiligheid kunnen brengen. Koning François zelf is al dik tevreden dat hij de keizerlijke vijand aan het lopen heeft gezet. Hij neemt Bouchain in en wil nu oprukken naar Doornik dat in de tang ligt van diezelfde troepen. In Calais dringen ze er rond 26 oktober op aan om nog niet in de aanval te gaan en de diplomatie alle kansen te geven. De herfst van 1521 zorgt voor erg

veel regen. Wolsey en Karel weten dat de Franse troepen maar een beperkte houdbaarheid hebben daar buiten in hun vochtige tenten en spelen hun spel. Ingewikkelde en onhaalbare voorwaarden terwijl de schimmel tussen de tenen van de soldaten aan het groeien is.

Het Brugse boterbriefje

Op 25 november 1521 is het boterbriefje van Brugge nu officieel een oorlogsverklaring aan Frankrijk. Wolsey keert terug naar Engeland. Karel die de stad aan de Schelde nu al drie maanden in de tang houdt begint aan zijn aanval. Doornik valt op 3 december 1521. In diezelfde week kunnen de Milanese gebieden eveneens heroverd worden en worden ze weer verenigd met de kerkelijke staten. Niets dan goed nieuws dus voor de paus. 'Leo ontving de tijding van deze snelle voortgang van gelukkige gebeurtenissen met zo veel verrukking van blijdschap dat hij er (indien men de Franse geschiedschrijvers mag geloven) een lichte koorts van kreeg, welke in den beginne niet geacht zijnde, de slechtste gevolgen had en op de tweeëntwintigste van december zijn dood veroorzaakte, terwijl hij nog in de kracht van zijn jaren en in de volle luister van zijn glorie was.' Zou hij zich verslikt hebben in één van zijn aflaten? Zoals gewoonlijk check ik mijn bronnen. Een studie over de pauselijke geschiedenis, 'La véritable Histoire des Papes' uit 1991, geeft me de nodige inside-informatie. Milaan valt op 19 november. Leo voelt zich in de hoogste hemel. Op 1 december valt Parma en precies op die dag overlijdt hij. Deze oorlogszuchtige schurk belandt in diepste hel als ik per slot van rekening zijn katholieke nonsens mag geloven. Hoogste hemel, 'forget it'. De god van zijn heilig hemelrijk zal hier wel voor zorgen.

Paus Leo sterft met zijn gat vol schulden

De beau monde betreurt en beweent zijn dood, ze zijn hun gulle geldschietster kwijt. Zijn schuldeisers vloeken en ketteren. Kardinalen en banken verliezen fortuinen. Leo stierf met zijn gat vol schulden. De schatkist van het Vaticaan is leeg. Er is zelf geen geld meer om een treffelijke katafalk en kaarsen te kopen voor zijn begrafenis. De letterlijke en figuurlijke faling van het Vaticaan.

Veroorzaakt door excentrieke pauselijke pleziertjes. Een hofhouding van zevenhonderd man. Kunstenaars, leeglopers, olifantenoppassers, dichters en narren hebben zich te goed gedaan aan de goddelijke kassa. De kardinalen moeten tijdens het gebruikelijk conclaaf een nieuwe paus kiezen. Jullie kennen de gebeurtenis ongetwijfeld nog. De witte of de zwarte rook door de schouw. Ik vraag me af of Wolsey zijn slag zal binnenhalen en blader benieuwd verder om het vervolg te kennen. Ik kom het direct te weten: hij maakt geen schijn van kans. Het 18de eeuwse verslag van de verkiezing vind ik geniaal geschreven: 'ondertussen heerste in het conclaaf een diepe verdeeldheid. Alle kunstgrepen, welke uit te denken waren door lieden grijs geworden in loosheden en kuiperijen, werden bij het dingen naar een bediening van zo veel waarde in het werk gesteld. In weerwil van de schone beloften door de keizer aan Wolsey gedaan, om namelijk zijn persoonlijke kandidatuur te steunen, werd zijn naam ternauwernood genoemd in het conclaaf. De kardinaal Julius de Medici, Leo's neef, de aanzienlijkste van al de leden van het college, zowel door zijn bekwaamheden, rijkdommen als ervarenheid in zaken van gewicht had reeds vijftien stemmen verzekerd, een getal dat echter niet voldoende was om de verkiezing op hem te doen vallen.'

Wolsey mag het op zijn buik schrijven

Wolsey mag het dus op zijn buik schrijven terwijl een aantal kardinalen serieus twijfelt om te kiezen voor Julius. Het voor- en tegenspel rond kandidaat de Medici wordt tactisch gespeeld met een tegenkandidaat in afwachting van een definitieve meerderheid voor Julius, maar bij een eerste stemronde haalt kardinaal Adriaan van Utrecht verrassend een meerderheid van de stemmen. Deze Adriaan is een oude bekende. In Mechelen heeft hij een stuk van de opvoeding van de kleine Karel voor zijn rekening genomen. Karel vertrouwde hem de leiding over Spanje toe tijdens zijn afwezigheid. Zijn poulain en niemand anders wordt de algemene baas over de katholieke kerk. Is er lobbywerk van Karel aan te pas gekomen? Ik vind er op het eerste gezicht geen sporen van terug. 'Ze bedoelden hier niets anders mee dan tijd te winnen, maar de tegenpartij zich bij hen gevoegd hebbende, zagen zij tot hun grote verwondering en tot die van heel Europa een vreemdeling tot de pauselijke zetel verheven. Een nieuwe paus die in Italië of bij die

voor hem stemden niet bekend was en die niets wist van de zeden van het volk en dat in deze allermoeilijkste en zwaarwichtigste tijdomstandigheden.' Als er één iemand gelobbyd heeft dan zal het wel de heilige geest geweest zijn, beweren de kardinalen verrast bij het buitenkomen van hun afzondering. De reacties moeten in elk geval hevig zijn op dat moment: 'de kardinalen, onbekwaam om de redenen te geven voor hun vreemde keuze, welke toen zij in ommegang uit het conclaaf trokken zich allerlei hoon en vervloekingen (en stenen) van het volk op de hals haalden, eigenden de verkiezing toe aan de onmiddellijke sturing van de heilige geest.'

Karels leermeester wordt de nieuwe kerkleider

Mijn scepsis alsof Karel er niets mee te maken zou gehad hebben was terecht. Een paus die politiek voor zijn voeten loopt, kan hij vermoedelijk missen als de pest. De figuur van Leo was noodzakelijk kwaad en met deze Wolsey zou het van kwaad naar erger gegaan zijn. De heilige geest van dienst is niemand minder geweest dat Don Juan Manuel (Karels afgezant bij het Vaticaan) die 'door zijn bekwaamheid en loze streken de verheffing gemakkelijk maakte van een man, uit dankbaarheid, uit belang en uit genegenheid voor de diensten die hij toegewijd heeft aan zijn meester.' De hele politieke situatie in West-Europa is met de verkiezing van Adriaan van Utrecht, voortaan Adrianus VI in een heel andere plooi gevallen. De status en de machtspositie van keizer Karel zijn met stip gestegen. François reageert direct met een nieuwe aanval in een poging om de regio Milaan te heroveren op de paus. Ik bespaar jullie de uitgebreide details van de Italiaanse oorlog. Karel komt er als overwinnaar uit de bus en legt beslag op de hele noordkant van Italië. François is er niet goed van. Het verbetert er niet op als de Engelsen op 29 mei van 1522 officieel de oorlog verklaren aan de Fransen. Het gevolg van de afspraken die gemaakt werden in Brugge en die tot op vandaag zorgvuldig geheim werden gehouden. De Franse koning ziet zich verplicht om een nieuw leger op de been te brengen om zijn grenzen te bewaken. Dat blijkt een probleem gezien de bedenkelijke toestand van de staatskas. De koning veilt en verkoopt wat hij niet echt

nodig heeft. Zelfs het zilveren hekken rond de tombe van Sint-Maarten moet er aan geloven.

Keizer Karel zal wel een lepe vos zijn

Het gaat keizer Karel voor wind. Het is tijd om weer naar Spanje te vertrekken waar hij toch wel dringend verwacht wordt. Onderweg zal hij een officieel bezoek brengen aan het Engelse hof. Hendrik mag best een beetje gepord worden om voort te gaan met zijn aanval op Frankrijk. Ook met Wolsey moeten de plooiën nog glad gestreken worden nu hij naast het pausschap heeft gegrepen. Alles loopt perfect: 'de goede uitslag van dit bezoek ging alles wat hij had kunnen verlangen te boven en door zijn loze bekwaamheid, won hij gedurende een verblijf van zes weken in Engeland niet alleen de koning en de staatsdienaar maar zelfs de natie.'

'Loze bekwaamheid'? Karel moet dan al een erg lepe vos zijn, zo'n exemplaar die alle trucs van de kermis beheerst. Hendrik voelt zich erg geflatteerd door het hoog bezoek en door de eerbied die Karel voor hem etaleert. En Wolsey laat zijn gevoeligheid varen. 'Ach de nieuwe paus is uiteindelijk toch weer een man op gevorderde leeftijd, er biedt zich zeker binnen redelijke termijn een nieuwe kans aan voor de Engelse kardinaal. 'Karel vermeerderde daarenboven de jaargelden welke hij reeds op hem gevestigd had en vernieuwde zijn beloften om de kardinaal zijn mededinging naar het pausschap te zullen begunstigen.' Hendrik en Wolsey, bedwelmd door Karels gewiekste charme, benoemen de graaf van Surrey tot opperbevelhebber van de Engelse strijdkrachten en pushen hem om van start te gaan met de vijandelijkheden tegen Frankrijk. De keizer bevindt zich nog op Engels grondgebied als Surrey al eens demonstreert dat het hem menens is. 'Hij liep met de schepen die hij gereed vond in zee en verwoestte de kusten van Normandië. Vervolgens deed hij een landing in Bretagne waar hij onder andere het stadje Morlaix plunderde en in brand stak.' De Engelse bevelhebber neemt tot slot het bevel over van de Engelse troepen in Calais. Het hoofdleger daar bestaat uit zestienduizend Engelsen en wordt nog aangevuld door Vlaamse troepen die zich verenigd hebben onder het bevel van graaf Van Buren.

Als twee honden vechten voor een been

Het Frans leger oogt bescheiden vergeleken met dat van de vijand. Maar het is niet het eerste robbertje dat ze hier uitvechten tegen de Engelsman. François weet ondertussen al dat een openlijke confrontatie geen oplossing is. Een verdeckte guerrillaoorlog is meer aangewezen, de Fransen willen de Engelse troepenbewegingen nauwgezet in de gaten houden en hun konvooien en voorposten op de meest onverwachte momenten aanvallen. Dat is toch het plan van de Franse aanvoerder, de hertog van Vendôme. Zo te lezen slaagt Vendôme in zijn opzet: 'Surrey, zonder enige stad van belang te hebben kunnen innemen, werd verplicht met zijn leger terug te trekken, hetwelk niet weinig geleden had, zowel door ongemakken, gebrek aan levensmiddelen als door verscheidene schermutselingen welke altijd in het nadeel van de Engelsen waren uitgevallen.' De stand tussen Karel en François staat nu op één-één. En terwijl mijn twee honden vechten voor hun been, palmt de Turkse sultan Suleiman de Grote het hele centrale deel van Europa in. Zijn volgend doel staat nu gericht op de verovering van Rhodos, de zetel van de hospitaalridders van Jeruzalem en zowat de bakermat van de christelijke beschaving. Een vloot van vierhonderd zeilschepen levert een leger af van tweehonderdduizend Turken die het eiland in de tang nemen. Rhodos zelf wordt verdedigd door grootmeester Philippe Villiers de l'Isle Adam welke alarm slaat en de christelijke landen dringend om assistentie verzoekt.

De wereld is nog geen haar veranderd

Het christelijk bolwerk in het oosten sneuvelt na een intens beleg van zes maanden. Veel meer dan puin is er op 1 januari van 1523 niet meer van over. Ondanks de vele verzoeken van paus Adrianus en het heldhaftig verzet van de grootmeester hebben de West-Europese gezagsdragers zich in de luren laten leggen door de moslims. De wereld is sindsdien nog altijd niet veranderd. Ik krijg weer al eens een prachtig staaltje van politiek denken en doen. 'Karel en François, beschaamd over het verlies dat er gekomen is door hun onderlinge geschillen zochten elkaar de blaam te geven terwijl Europa met meer billijkheid aan beide de schuld gaf. De

keizer schonk, bij wijze van vergoeding aan de Sint-Jansridders het kleine eiland Malta, waar zij hun verblijf vestigden en waar zij met minder macht en luister hun vroegere dapperheid en onverzoenlijke haat tegen de ongelovigen bleven behouden.'

Derde boek. Burgeroorlog in Castilië. Dat belooft. Karel meert aan in Spanje op 17 juni van 1522. Castilië ligt in de lappenmand en probeert weer bij zijn positieven te komen. De revolutie is al begonnen in 1520 te Toledo. Het geldt dat door de Cortes geschonken werd aan de keizer was er te veel aan bij de mensen. Ik kan er in mijn geschiedenis van de Westhoek niet al te veel tijd aan besteden omdat de gebeurtenissen hier uiteindelijk maar een verwaarloosbare impact hebben op het leven in Vlaanderen. Vooral de monniken en de priesters krijgen het in dat jaar 1520 hard te verduren. Dat bewijst het volgend fragment waarbij een hooggeplaatste kerkelijke figuur plots in het oog van de publieke storm komt te staan. 'Tevergeefs begaven de deken en de kanunniken zich met het heilig sacrament in de ommevang ten einde het gemeen te stillen. Tevergeefs vielen de monniken van de kloosters waar het grauw voorbijtrok op hun knieën, hen bezwerende het leven van hun meester te sparen.' Maar de godsdienst blijkt kop van jut. 'God kan de pot op. Fuck de deken.' 'Ze riepen eenparig dat de beul hen het dode lichaam van deze landverrader moest schenken, hem daarop met nog meer geweld voortslepende tot hij door hun geweld omgekomen was. Ze lieten hem achter met het hoofd nederwaarts aan de gemene wipgal.'

Karel is in alle staten

Adriaan van Utrecht, toen nog niet tot paus verkozen, is in die periode regent in Spanje. Vanuit zijn zetel in Valladolid probeert hij in te grijpen om de volkswoede in te dijken. Rechter Ronquillo wordt er direct naartoe gestuurd met een regeringsleger dat aan de gesloten stadsmuren van Segovia oog in oog komt te staan met een revolutionair leger van twaalfduizend opstandelingen. Ronquillo leidt er zware verliezen en moet zich terugtrekken. Zijn opperbevelhebber Fonseca haalt er zwaar geschut bij en herbegint de belegering van de stad. Een en ander loopt verkeerd en Segovia wordt door een zee van vuur in de as gelegd. Adriaan moet zich in alle bochten wringen om zich te rechtvaardigen en schuift

natuurlijk de zwartepiet door. Hij vertelt dat Fonseca zijn boekje te buiten is gegaan en dat hij persoonlijk erg kwaad is om al datodeloos geweld. De financiële kraan voor de Vlaamse ministers en hun bewind in naam van keizer Karel wordt toegedraaid. Karel is in alle staten. De lomphheid van zijn ministers heeft de achting voor zijn autoriteit zware schade toegebracht. Een coup is er een beetje het logisch gevolg van. 'De koninklijke schatkist leek uitgeput, het koninkrijk van troepen ontbloot en het bewind was toevertrouwd aan een onbekwame vreemdeling, een zekere Padilla, die geen deugden bezat.' Ik heb het inderdaad over een staatsgreep. Zelfs Karels geestelijk gestoorde moeder Johanna wordt uit haar gesloten omgeving van Tordesillas weggehaald om geestelijk leider te worden van het nieuwe bewind. Het lijkt me duidelijk dat de Castilianen terug willen naar de tijd toen Johanna's moeder Isabella de scepter zwaaide over het land.

De keizer bevindt zich in Vlaanderen

Karel bevindt zich tijdens deze revolutie in Vlaanderen en kan er onmogelijk vertrekken. Hij probeert van op afstand de opstandelingen te paaieren met mildheid en met de belofte dat enkel ter plekke geboren Castilianen in de toekomst tot het bestuur zullen worden toegelaten. Ondertussen moet de kroon verdedigd worden. Hij benoemt twee bekwame Spaanse edelen om orde op zaken te stellen. Henriquez en Velasco worden de regenten van het koninkrijk, samen met Adriaan. Rebellenleider Padilla legt de maatregelen van de keizer naast zich neer. Veel te weinig en veel te laat. De teerlingen zijn al geworpen. Er vertrekt een uitgebreide lijst met bewaren en verzoekschriften naar Vlaanderen. De voornaamste eis is de terugkeer van Karel naar Spanje die voortaan het land eigenhandig moet besturen. En hij mag zich zeker in geen huwelijk riskeren zonder de voorafgaande toestemming van de Cortes. En uiteraard: geen Vlamingen en Nederlanders meer in 's lands bestuur. De belastingen moeten geïnd worden zoals in de tijd van zijn grootmoeder Isabella. En er mag geen goud, zilver of juwelen verzonden worden uit het koninkrijk op straffe van de dood. Ook het systeem van de aflaten zet blijkbaar erg kwaad bloed. 'De Cortes moest het recht hebben om te zorgen dat er geen aflaten zouden gepredikt of verspreid worden alvorens de

staten de reden hiertoe zouden goedgekeurd hebben en dat al het geld uit de verkoop van aflaten gebruikt zou worden om oorlog te voeren tegen de ongelovigen.' De waslijst van eisen is lang, de zucht van de junta naar grondige hervormingen lijkt amper te stillen. Vooral de geëiste wraakmaatregelen tegenover de adel lijken buitensporig.

Padilla wordt onthoofd

Ik lees het relaas over een confrontatie met tienduizenden man te velde. De adel tegen het volk. Ik laat deze kolk van geweld aan me voorbijgaan. Als puntje bij paaltje zijn gekomen hebben Padilla en zijn opstandelingen veel van de eigen pluimen verloren door hun onoordeelkundig gebruik van grof geweld. De staatsgreep mislukt en de junta moet zich reppen om uit de greep van de adel te blijven. De eisen worden nu in elk geval een stuk gematigder. Padilla en de zijnen worden onthoofd. Hun tijd is achter de rug. De hele toestand wordt nog een stuk complexer met de Franse inval te Navarra. Ook de andere Spaanse koninkrijken krijgen hun deel van de plunderingen en de revolutie. De Spanjaarden hebben er tijdens de afwezigheid van hun koning een zootje van gemaakt. Perfect samengevat.

Ik noteer 17 juni 1522. Karel is terug. De bevolking is bevreesd voor harde represailles maar de keizer verlost hen van hun angsten. Hij wil het voorzichtig aanpakken en een zekere mildheid uitstralen. 'Hij liet er nauwelijks twintig in Castilië met de dood bestraffen.' Zijn raad vraagt om extra maatregelen, maar er is volgens Karel nu al veel te veel bloed gevloeid. Hij komt af met een algemene vergiffenis voor alle muiterijen sinds zijn vertrek. Hij wil zelf de taal van de mensen spreken en hun gewoonten leren kennen. Zijn verstandige beslissingen brengen als vanzelf rust in Spanje. Mijn geloof in zijn capaciteiten is met stip gestegen. Omtrent de tijd van Karels aankomst in Spanje vertrekt Adriaan op weg naar Italië om zijn nieuwe pauselijke waardigheid in het bezit te gaan nemen. Voor de Italianen betekent zijn verschijning een heuse cultuurschok. 'Gewoon aan de vorstelijke pracht van Julius en de heerlijke luister van Leo kijken ze met verachting neer op deze grijsaard. Adriaan is nederig en eenvoudig in zijn voorkomen, streng van zeden en een vijand van al die pracht en

praal. Kunst kan voor hem de pot op en zijn staatkundige inzichten staan haaks op wat zijn ministers altijd al gewoon zijn geweest. Hij erkent en betreurt de ondeugden welke in de kerk en in het hof van Rome geslopen zijn en bereidt hen voor op algemene hervormingen.'

Intriges in het Vaticaan

De nieuwe paus interesseert zich hoegenaamd niet aan de intriges die zich achter de schermen van het Romeinse hof afspelen. Zijn entourage betitelt hem als zwak en onervaren en drijft de spot met die nieuwe vreemde paus. Adriaan, ooit zelf leermeester geweest van Karel, probeert hoe dan ook een neutrale houding te bewaren ten opzichte van de Roomse keizer. Wat ze in Europa nodig hebben is vrede. Frankrijk, Engeland en Duitsland zouden beter hun krachten bundelen tegen die Suleiman. Er verschijnt een pauselijke bulle met het voorstel om een wapenstilstand van drie jaar in te laten. De keizerlijke, Franse en Engelse gezanten aan het hof van Rome krijgen de toelating om hierover te onderhandelen. Maar ondertussen blijven hun vorsten hun voorbereiding voor een algemene oorlog verder zetten. Tijdens de zomer van 1523 verbreken alle Italiaanse staten hun verbintenissen met een volgens hen onbetrouwbare François en sluiten ze een verbond met keizer Karel. De Fransen zullen nu wel twee keer nadenken eer ze voet op Italiaanse bodem willen zetten. Maar de Fransen gaan toch door met hun plannen. Zijn vijanden hebben François duidelijk onderschat. Hij plant een grootschalige veldtocht in Italië nog voor de Duitsers er in geslaagd zullen zijn om hun leger op te trommelen. Het is uiteindelijk een interne afrekening bij de Bourbons die stokken in de Franse wielen steekt. De hertog van Bourbon vindt er niets beter op om in deze tijden van oorlog de kant te kiezen van keizer Karel. Een opstand van de Bourbons, gesteund door Karel en Hendrik is natuurlijk een ideaal scenario om Frankrijk te veroveren.

Eleonora moet inspringen

'De keizer bood de dissidente hertog zijn zuster Eleonora aan, de weduwe van de koning van Portugal, samen met een aanzienlijke

bruidsschat. In het verdrag tussen Karel en Hendrik werden Bourbons belangen een voorname plaats gegeven: de graafschappen van de Provence en de Dauphiné zouden aan hem toegevoegd worden samen met de titel van koning. De keizer verbond zich om aan de kant van het Pyreneëische gebergte in Frankrijk te komen. Hendrik, geholpen door de Vlamingen, zou binnenvallen in Picardië terwijl twaalfduizend Duitsers Bourgondië zouden kraken. En dat in overleg met de hertog van Bourbon die zelf zou zorgen voor een strijdkracht van zesduizend soldaten. Die laatsten zullen zich concentreren op het hart van het Franse koninkrijk en er hun putsch plegen.' Laat François maar eerst met zijn enig leger over de Alpen trekken! Het plan is eenvoudig. Ondertussen krijgen de bondgenoten carte blanche om Frankrijk te veroveren. Het is de Vlaamse edelman Adriaan van Croÿ die de connestabel van Bourbon overtuigt naar het kamp van Karel over te stappen. François wordt op de hoogte gebracht van dit dubbelspel maar weigert om het verraad te geloven. Roddels zijn het. Er moet hoog spel gespeeld worden. Bourbon kan de Fransman overtuigen dat hij echt een loyale medewerker is, waardoor die hem het voordeel van de twijfel geeft. Tot grote frustratie van zijn adviseurs trekt François de Rhône over en begint tegen beter weten in aan zijn aanval op Italië.

Wolsey heeft achter het net gevestigd

De herfst rond Milaan is nat en ongezonder. 'De ruwheid van het jaargetijde', vertelt mijn schrijver. Op 14 september 1523 sterft paus Adrianus. Moegetergd door zijn kardinalen, 'vergiftigd', schreeuwen de Spanjaarden en de Vlamingen in koor. De bevolking van Rome laat het niet aan het hart komen. Kardinaal de Medici wordt de nieuwe paus. Met de verdoken steun van de keizer. De verkiezing sleept vijftig dagen aan. Zijn collega-kardinalen moeten best geaarzeld en getwijfeld hebben. Maar zijn 'kunststreken, kuiperijen en omkoppingen' maken hem per slot van rekening de nieuwe baas van de katholieke kerk. Clemens VII kan weer aanknopen met de vroegere praktijken van het Vaticaan. Wolsey heeft opnieuw achter het net gevestigd. Ondanks het lobbywerk van Hendrik ten opzichte van Karel. De keizer acht het echter niet verstandig om de rijke familie de Medici en zijn Romeinse achterban voor de borst te stoten door opnieuw een

vreemdeling aan te stellen. Wolsey blijft gefrustreerd achter: 'hij had hartzeer om een paus verkozen te zien wiens jaren en sterke lichaamsgesteldheid de Engelse minister zelf geen hoop gaven van hem te overleven. Deze tweede teleurstelling overtuigde hem van de keizers onoprechtheid, en in zijn boezem ontstak al de wraakzucht waar een trots gemoed vatbaar voor is.' Clemens probeert Wolsey te paaien met een pauselijk legaat over heel Engeland, maar tussen Karel en Wolsey is de veer gebroken. De kardinaal wacht nu op een passende gelegenheid om de keizer een loer te draaien. Hendrik voert de beloofde veldtocht in Frankrijk uit. Maar die loopt enorme vertraging op. Te wijten aan een chronisch gebrek aan middelen. 'Zijn onbedachte kwistigheid en ongemene achteloosheid in het bestuur van zijn inkomsten deden hem dikwijls grote schaarsheid aan geld ondervinden.' Ik verneem dat het Engels leger samengesteld is uit goed betaalde huurlingen. De eigen (gratis) leenmannen worden niet opgetrommeld. De krijgstechniek en de manier waarop steden zich beveiligen is er met verloop van tijd ingewikkelder op geworden. Dat betekent dat aanvalstuig hier op moet voorzien zijn. De kosten hiervoor rijzen de pan uit en dat is niet naar de zin van de krenterige Engelse parlementen van die eeuw.

Aanval op Bourgondië

Het is al laat in het jaar als de hertog van Suffolk in actie schiet. 'Deze veldoverste, versterkt door een aanzienlijke bende Vlaamse troepen trok in Picardië dat door François in zijn ijver om Milaan te veroveren weerloos achtergelaten was.' Suffolk dringt door tot op tien kilometer van Parijs, wat de hoofdstad in uiterste verlegenheid brengt. Een strenge winter en een alerte reactie van de Franse legerleiding kunnen de Engelse opmars tot staan brengen. Een handvol troepen slaagt er in het ontzaglijk Engels leger van het Frans grondgebied te verdrijven. De aanval van keizer Karel op Bourgondië verloopt al niet veel beter. Eigenlijk ongelooflijk dat het ook hier niet lukt. Van een verdediging is er nauwelijks sprake, maar 'het gedrag en de wakkerheid van de Franse veldoversten maakten veel goed. De Duitsers die in Bourgondië gevallen waren en de Spanjaarden die in Guyana aangevallen hadden, werden beiden met veel verlies teruggedreven.

Ik laat de kelk van deze vaak ingewikkelde toestanden aan me voorbijgaan. De oorlog verplaatst zich naar de zee ter hoogte van Napels waar de Fransen genekt worden door de ongemene zomerhitte van de zomer van 1528. Legerleider Lautrec bezwijkt als de pest zijn ingewanden verslindt.

De voedselcrisis diept zich uit

September 1528. Het gedecimeerde Franse leger verliest nu Genua en Napels aan de keizerlijke troepen. Begin 1529 opent François een nieuw front in de regio Milaan maar zijn troepen zijn niet langer opgewassen tegen de troepen van een zekere Antonio de Leyva, één van de bekwaamste legerleiders uit de stal van keizer Karel. De stoere taal van de Fransen en de Engelsen heeft plaats gemaakt voor een meer gedweë houding en onderhandelingen. Ze zijn de oorlog allemaal zo beu als koude pap. François blaast niet meer zo hoog van de toren, zijn leger is te uitgeput om zijn zonen via militaire actie vrij te krijgen. En de paus van zijn kant probeert via een nieuw vredesverdrag zijn eigendommen terug te krijgen. En ook Karel wil dringend vrede. Suleiman heeft Hongarije onder de voet gelopen en dreigt nu de Oostenrijkse landen binnen te vallen en dan is er nog het schrikbeeld van de godsdiensthervorming die elke dag terrein blijft winnen in Duitsland. Uiteindelijk dreigt zijn hinterland te bezwijken onder de revolutionaire druk. En hier in Spanje janken ze een flink potje om al die middelen die al verloren gegaan zijn in Karels eindeloze oorlogen. Eigenlijk is het over heel Europa kommer en kwel. Tot rond 1520 is het leven voor de mensen relatief draagbaar geweest. Enkele mislukte graanoogsten jagen de prijzen van de voedingsmiddelen naar omhoog en maken ze vooral schaars. Er is niet voldoende graan om al de nieuwe monden te voeden en voeg daar dan nog de oorlog bij. De crisis diept zich uit. De pest doet er nog een schep bovenop en uiteraard is er die eindeloze honger die heerst over het land.

De vrouwen gebruiken tenminste hun verstand

Hendrik, Karel, Clemens en François zijn alle vier grote verwende nesten van kinderen in hun gedachten en in hun daden. De geschiedenis zou hen alle vier moeten uitspuwen voor al de ellende

die ze over hun volk gebracht hebben. Ondanks hun verlangen naar vrede blijven ze in hun egelstelling zitten. Uiteindelijk zijn het Margaretha van Oostenrijk, de tante van Karel, de mevrouw die de Nederlanden nu al tien jaar bestuurt, en Louise, de moeder van François die hun verstand gaan gebruiken. 'Ze regelden een bijeenkomst in Kamerijk en in twee naast elkaar staande huizen in welke een doorgang gemaakt was, hun intrek genomen hebbende kwamen ze te samen zonder plechtigheid en hielden dagelijks gesprekken waar niemand bij toegelaten werd.' Ze maken op korte tijd grote vooruitgang en komen tot een vergelijk. Hun overeenkomst wordt nu voorgesteld aan al de bondgenoten die uiteindelijk zullen beslissen over het lot van Europa. Tussen de paus en keizer Karel worden de plooiën meer dan glad gestreken. De Duitse problematiek van Luther zal wel zijn rol gespeeld hebben bij het hartelijke bondgenootschap die er tussen Karel en Clemens tot stand komt. Florence komt weer onder het gezag van de Medici. De keizer krijgt Napels en vergiffenis voor de plundering van Rome. Karel en zijn broer Ferdinand mogen in Spanje en Duitsland nu één vierde van de kerkelijke inkomsten voor eigen gebruik aanwenden.

De Westhoek ligt niet langer in Frankrijk

Dit verdrag maakt het een stuk gemakkelijker voor de dames in Cambrai. De keizer zal niet langer Bourgondië opeisen, hoewel het zijn rechten op het gebied ten volle blijft behouden. Het losgeld van twee miljoen in ruil voor de vrijlating van de zonen blijft behouden. De steden uit de regio Milaan komen weer in het bezit van de keizer. Ook Vlaanderen en Artesië zijn betrokken partij bij de overeenkomst: 'François moest de opperheerschappij over Vlaanderen en Artois afstaan en hij zou afzien van al zijn eisen op Napels, Milaan, Genua en al de andere plaatsen aan de overkant van de Alpen en dat hij terstond zijn huwelijk met Eleonora, Karels zuster zou voltrekken. Op die manier eindigt een oorlog die negen jaar aangesleept heeft. Een strijd die zo veel Europese legers op de been gehouden heeft. De kostprijs ervan is amper in te schatten geweest. 'Door dit verdrag bleef de keizer de allesbeslissende monarch over het lot van Italië en bevrijdt hij zijn staten in de Nederlanden van een schandelijk teken van dienstbaarheid.' Vlaanderen en de Westhoek behoren officieel niet

langer tot Frankrijk! Ik krijg er nog een karakterschets bij. Karel is voorzichtig van aard, gaat omzichtig om met zijn beperkte middelen, beraamt zijn plannen zorgvuldig en kiest zijn omstandigheden om er waar mogelijk zijn voordeel uit te halen. Wat een verschil toch met zijn impulsieve Franse tegenstrever die periodes van drift afgewisseld heeft met maanden van onverschilligheid en desinteresse. Hoe je het verdrag van Kamerijk ook draait of keert; zijn prestige is de Fransman kwijt. Karel heeft zich verzekerd van de rechten van zijn Vlaamse onderdanen en heeft Frankrijk op zijn nummer gezet. De roem die hij met de wapens heeft vergaard kan niet op tegen de achting die hij door dit verdrag op het hele Europese continent verzamelt.

De Engelse koning geilt op Anna Boleyn

En de Engelsman? Slikt die zomaar het verdrag van Kamerijk? Hendrik blijft worstelen met de scheiding van zijn vrouw Catharina en wil een sappig ding waarmee hij kan zorgen voor mannelijke erfgenamen. 'Al sedert lang was zijn liefde helemaal uitgedoofd voor de koningin die ouder was dan hij en al de bekoorlijkheden van haar jeugd verloren had. Hij verlangde daarenboven vurig naar mannelijke afstammelingen.' Hij wordt hierbij gemanipuleerd door Wolsey. Het sappig ding waar ik het een beetje oneerbiedig over heb, loopt trouwens ook al in het koninklijk vizier. Ze luistert naar de naam van Anna Boleyn die hier fysiek omschreven staat als een 'uitermate schone en niet min bevallige jonge juffer.' De paus moet deze scheiding toelaten en daar zit de hond gebonden. Catharina van Aragon is een volle nicht van keizer Karel en die riskeert een stuk invloed te verliezen als het tot een breuk komt tussen Catharina en Hendrik. Terwijl Hendrik druk uitoefent op een onzekere paus die op dat moment nog gevangen zit, doet Karel precies het tegenovergestelde. Clemens krijgt er een punthoofd van, iets wat van een paus eigenlijk al altijd kan gezegd worden, maar ik zal een en ander wel verwarren met een mijter.

Scheiden van Catharina is helaas niet mogelijk

'Je kan niet scheiden', vertelt Clemens aan Hendrik, maar die weigert om in te gaan op de aanbevelingen van de paus en zorgt

hiermee duidelijk voor een breuk tussen de Engelse kerk en de Roomse kerk. 'Hij stelde zelfs de Roomse godsdienst bloot en Engeland in gevaar om zich aan de gehoorzaamheid van de pauselijke zetel te onttrekken.' De kwestie sleept twee jaar aan door de listen en de bochten van de paus, natuurlijk allemaal ingefluisterd door keizer Karel. Veel meer dan steun zoeken bij François blijft er niet over voor Hendrik en hij helpt zijn Franse collega met aanzienlijke financiële middelen zodat die tenminste zijn zonen in vrijheid kan krijgen. Kardinaal Thomas Wolsey is niet geslaagd in zijn opdracht. Zijn machtspositie in de kerk is verdwenen en bij Anna Boleyn heeft hij het verkorven. Hendrik zal nog voor het einde van 1529 van zijn status donderen. Zijn macht en zijn eigendommen mag hij op de buik schrijven. De ooit zo machtige man wordt beschuldigd van hoogverraad maar heeft het geluk om te kunnen sterven voor hij op zijn proces moet verschijnen.

Tot zover de toestand in Engeland. Op 15 augustus 1529 brengen de keizer en een talrijk gevolg van Spaanse edelen een officieel bezoek aan Italië. Uiteraard in het gezelschap van een aanzienlijke krijgsbende. Keizerin Isabella zal ondertussen aan het hoofd staan in Spanje en er vele dagen in trieste eenzaamheid slijten. Ze is hoogzwanger van een kind dat verwacht wordt voor november. Karel weet ondertussen al hoe hij de zuiderlingen moet aanpakken. Hen vleien en behagen zijn belangrijke codewoorden. Voor de zuiderlingen is hij liever de graaf van Barcelona dan de keizer van Europa, en daar zijn de Spanjaarden dan gelukkig mee. Zijn tweejarig zoontje Filips wordt door deze geste aangesteld als erfopvolger over het graafschap van Barcelona. Vechten en tegendraads zijn hebben plaatsgemaakt voor sluwheid en het naar de mond praten.

Een loopse keizer

Ik kom ook nog een andere eigenschap op het spoor van mijn keizer. Ontrouw. Tijdens zijn jaren gevuld met reizen en verplaatsingen aarzelt hij niet om het gezelschap van schone dames op te zoeken en er maîtresses op na te houden. Hij houdt van Isabella, respecteert haar, wil haar kinderen en haar autoriteit over Spanje waar ze erg graag gezien wordt. Zijn seksuele uitpattingen

zullen achteraf door de meeste geschiedschrijvers met de mantel der liefde bedekt worden, maar zijn intense briefwisseling kan maar zo duidelijk zijn. Een loopse keizer en een paus die weer op vrije voeten is gekomen. Wat een prachtige combinatie. Clemens VII, geboren als Giulio de Medici, kan weer zijn rol spelen. Eerst en vooral mag hij nu eens werk maken van de officiële kroning van Karel tot keizer van het Roomse rijk. Het zal wel een voorwaarde geweest zijn om vrij te komen. Het moet een feest in absolute grandeur worden. Met paus en keizer als resolute bondgenoten. In Italië wordt Karel alvast op gejuich ontvangen. De pracht en de praal spatten er van af. De ellende van negen jaar lijden maakt plaats voor een immense opluchting. Het voelt vreemd aan voor ondergetekende, wat zal dit hier allemaal betekenen voor de honderdduizenden slachtoffers van de oorlog? Vooral de scene met de paus typeert een gigantische gespletenheid van de tongen. De ene hield een jaar geleden de andere nog meedogenloos gevangen en zie nu; 'De keizer begaf zich naar Bologna waar hij een mondgesprek met de paus zou houden. Bij zijn openbare intrede in die stad trachtte hij de pracht en het majestueuze van de keizerlijke titel te verenigen met de onderdanigheid van een gehoorzame zoon van de kerk. En aan het hoofd van twintigduizend geoefende soldaten die in staat waren gans Italië in de wet te stellen neerknielende, kustte hij de voeten van diezelfde paus die hij nog maar onlangs in een gevangenis had opgesloten gehouden.'

De familie de Medici wordt in ere hersteld

De bedoelingen van de keizer liggen er vingerdik op: de rangen moet gesloten worden. De Duitsers, de Spanjaarden, de Italianen en de kerk moeten zich verenigen om weerwerk te bieden tegen de Turkse opmars vanuit het oosten en om op te treden tegen de twisten veroorzaakt door de nieuwe godsdienst. Karel gunt de hertogen en de graven allemaal hun zeggenschap en hun gebieden, zelfs diegenen die tegen hem hebben gevochten. Zolang ze nu maar zijn figuur erkennen als keizer en algemeen leider. Meer moet dat niet zijn. Zo wordt het gezag van de familie der Medici in Florence hersteld en wordt Karel op 24 februari van het jaar 1530, precies op zijn dertigste verjaardag door de paus nu ook officieel

tot keizer van het Roomse rijk gekroond. Hij heeft er tien jaar op moeten wachten. De kroning vindt plaats in de Sint-Petroniusbasiliek van Bologna. Tijdens de februari maand van 1530 overlijdt zijn belangrijkste raadgever grootkanselier Gattinara. Hij is de architect en meestersstrategen geweest die Karel al dat succes heeft gebracht. Gattinara was in functie gekomen na de dood van de Vlaming Willem van Chièvres en wordt nu op zijn beurt opgevolgd door Nicolas Perrenot de Granvelle die voortaan als eerste minister zal fungeren terwijl de keizer zelf wel de belangrijkste strategische beslissingen zal nemen. Of hij daar capabel voor is, zal de toekomst wel uitwijzen. Na zijn succesvolle tournee door Italië keert de pas gekroonde Karel in februari 1530 naar Duitsland terug. Tien jaar later en tien jaar wijzer. Enfin, ik hoop het. Het is hoog tijd om orde op zaken te stellen voor wat betreft die alternatieve erediensten die overal te lande gedoogd worden door de meeste lokale vorsten. De traditionele kerkplechtigheden zijn al helemaal naar de achtergrond verdronken. 'De helft van het Duitse lichaam was de paus afgefallen en in de landen die zijn juk niet afgeschud hadden, was zijn heerschappij merkkelijk verzwakt.'

Karel weet wat hem te doen staat in Duitsland

De lokale vorsten hebben trouwens dat geloof van Luther misbruikt om zich af te zetten tegen de keizerlijke macht zelf. Karel is tien jaar weggebleven en de muizen hebben zich te goed gedaan aan de kruimels op de tafel. Het valt in deze niet te verwonderen dat er in de Italiaanse oorlogen zo weinig steun vanuit Duitsland gekomen is. Karel weet wat hem te doen staat bij zijn terugkeer: 'niets kwam hem geschikter voor om zijn oogmerken te bereiken dan de uitbreiding van het burgerlijk gezag en daarbij een standvastige ijver te betonen voor de vastgestelde godsdienst wiens natuurlijke beschermer hij was.' Keizer Karel zal zich voortaan opwerken tot de grote beschermheer van de enige en officiële kerk van Rome. Het kussen van de pauselijke voeten laat al onmiddellijk zijn effecten zien. Er bestaat ondertussen al een roepnaam voor allen die de nieuwe godsdienst volgen en promoten; protestanten. Er moet een nieuwe algemene kerkvergadering belegd worden met alle keurvorsten om een open oorlog tussen de katholieken en de protestanten te vermijden.

Zover is het tijdens Karels afwezigheid in Duitsland ondertussen al gekomen. In plaats van de vorige edicten strikt uit te voeren en Luther te verbannen is er godsdienstige verdraagzaamheid in de plaats gekomen. En zie nu waar al dat pluralisme anno 1530 naar toe geleid heeft: naar een verbitterde maatschappij. Hadden ze nu eens hun eigen wetten strikt gevolgd. Clemens dringt aan bij Karel om bij zijn terugkeer dit keer wel hard op te treden, maar Karel wil het op zijn vertrouwde, sussende manier proberen op te lossen. 'Indien deze zachte wegen niets uitwerkten dan zou hij al zijn macht in het werk stellen om deze halsstarrige vijanden van het katholiek geloof af te blokken.'

15 juni 1530: blijde intrede in Augsburg

Karel keert dus met dergelijke bedoelingen terug naar Duitsland. 22 maart 1530. Een maand geleden heeft hij het nieuws gekregen dat zijn echtgenote Isabella het leven geschonken heeft aan een zoontje. Dit keer wordt hij wel Ferdinand geheten. Opmerkelijk is dat de kleine al drie maand oud is vooraleer zijn vader het nieuws van zijn bestaan verneemt. Veel gelegenheid om te vieren is er echter niet hier in Duitsland. De gemoederen blijken inderdaad wel erg verhit, de mensen zijn verbitterd. Zijn intuïtie blijkt inderdaad correct aan te voelen dat hij erg zorgvuldig zal moeten omspringen met eventuele maatregelen. Op 15 juni vindt in het land de verwachte rijksvergadering plaats. 'Hij deed zijn openbare intrede binnen Augsburg met ongemene pracht en zijn tegenwoordigheid schijnt aan de partijen een ongemene geest van gematigdheid en vredelievendheid ingeboezemd te hebben.' Maarten Luther was er ook graag zelf bij geweest, maar zijn beschermer, de keurvorst van Saksen weigert dit verzoek omdat hij vreest hiermee de keizer te beledigen. Hij is per slot van rekening wel de figuur die verantwoordelijk is voor deze maatschappelijke tweespalt. De protestantse predikers worden trouwens aangemaand niet in het openbaar te prediken zolang Karel zich in Augsburg bevindt. Melancthon, gekend als bedaarde hervormer, is de enige die zal mogen praten over zijn afwijkende geloofsbelijdenis die ook voorgelezen wordt tijdens de rijksvergadering en die achteraf door pausgezinde godgeleerden op de weegschaal gelegd wordt. De gematigde voorstellen van alle partijen kunnen echter niet verhelen

dat het water tussen beide religies veel te diep is geworden. 'Er waren zo veel tekenen van afzondering opgericht en zo veel onoverkoombare scheidsmuren tussen beide kerken geplaatst dat men van toen af aan reeds wanhoopte om de geesten te verenigen.'

Mama Isabella sukkelte met een depressie

De godgeleerden geraken er niet uit. Karel kijkt nu naar al zijn keurvorsten, maar die zijn evenmin bereid om hun gevoelens te veranderen. We leven nu eenmaal in een eeuw waar de hartstocht voor een godsdienst hoge toppen scheert en de zielen allemaal grondig beroert. Kort gezegd: de heren van het land zijn niet bereid om in te binden op het vlak van hun persoonlijke overtuiging. Ze hebben allemaal respect voor hun keizer, maar voor wat betreft hun geloof mag hij op zijn hoofd of op zijn voeten staan, hier zullen ze niet aan tornen. De hele historie sleept aan tot 19 november 1530. Deze patstelling op het hoogste niveau sleept dus vijf maanden aan. Karel krijgt er het schijt van. Hij krijgt de protestantse lobby niet uit elkaar gespeeld, wat hij ook probeert. Dan inderdaad maar de harde middelen die een potentaat altijd wel in de kast liggen heeft: 'er bleef voor de keizer niets anders over dan enkele krachtdadige maatregelen te treffen ter bescherming van de vastgestelde katholieke kerk.' Karel krijgt er tijdens die zomer nog extra zorgen bij. Zijn zoontje Ferdinand overlijdt op 13 juli 1530 op een leeftijd van een maand of acht zonder dat zijn vader hem ooit gezien heeft. Mama Isabella, alleen en achtergelaten van haar man voelt zich ook maar zus en zo. Overstuur, depressief, ziek van geest en lijf moet ze het alleen proberen te redden terwijl de keizer continu kopje onder gaat in de zotte politiek van zijn grote rijk. 'Op 19 juli 1530 komt keizer Karel in eigen persoon naar Leper', staat er in de archieven van de plaatselijke rederijders geschreven, 'de koninklijke gilden gingen hem in groot geweer tegemoet en de rederijderskamer Koornbloeme had natuurlijk hare plaats in de luistervolle optocht.'

De hardnekkige ketters zullen aangepakt worden

Pampeggio, de pauselijke nuntius in Duitsland haalt tijdens de zomer van 1530 zijn slag thuis. De hardnekkige ketters zullen deze

keer nu wel grondig aangepakt worden. De druk van de keizer op de rijksvergadering moet groot geweest zijn om uiteindelijk met volgende beslissing voor de dag te komen: 'de meeste leerstellingen van de protestanten werden veroordeeld en het was voortaan aan iedereen verboden om mensen te dulden of te beschermen die deze leer predikten. De vastgestelde godsdienst moest nauwkeurig in acht worden genomen en nieuwigheden in de religie waren voortaan taboe. Mensen van allerlei rang werden verzocht met al hun middelen dit besluit ten uitvoer te helpen brengen en zij die weigerden werden onbekwaam verklaard om als rechter dienst te doen.' Een nieuwe kerkvergadering zal binnen de zes maanden een einde maken aan alle lopende geschillen op gebied van de godsdienst. De keizer heeft gesproken. De alternatieve predikers staan natuurlijk allemaal direct op hun achterpoten door deze strenge maatregelen die wel eens het begin van een strenge repressie zouden kunnen betekenen. Luther en Melancthon laten zich echter niet afschrikken. Op 22 december komen de geviseerden samen in het plaatsje Smalkalde waar ze zich verenigen in een onderling verbond en waar al de protestantse staten zich verenigen in een geregeld lichaam, 'de liga van Smalkalde', die de hulp van de koningen van Frankrijk en Engeland om bijstand zal smeken. Het beloven spannende tijden te worden.

Ferdinand zou Roomse koning moeten worden

De schrijvers hier in het oude boek dat voor me ligt, springen nu ineens naar een heel ander onderwerp. Karel wil de titel van keizer van het Roomse rijk erfelijk maken voor zijn familie en wil alvast zijn broer Ferdinand tot Roomse koning laten verkiezen. De tijd is rijp, heel Europa valt nu onder zijn wetten, de rust is terug, de oorlog verdwenen, al zijn mededingers zijn uit het zicht verdwenen. De Duitse keurvorsten durven nauwelijks nog tegen Karel in te gaan. Ze hebben zijn krachtige hand meer dan nodig. Kijk maar naar de Turken in het oosten, kijk maar naar al die ellende met de godsdienst. Als ik het zo lees, is Karels broer blijkbaar een ideale kandidaat om Duitsland te leiden. 'Ferdinand bezat al die hoedanigheden in een hoge graad. Door een langdurig verblijf in Duitsland had hij een grondige kennis van de staatsgesteltenis en de zeden van de Duitsers verkregen. De ligging

van zijn staten die zich tot aan de grenzen van het Ottomaanse rijk uitstrekten maakte hem de natuurlijke verdediger van het Duitsland tegen de invallen van de ongelovigen en als Roomse koning zou het niets minder dan zijn plicht zijn de ondernemingen van de Turken tegen te gaan. De protestanten zijn echter niet onder de indruk van Ferdinand. Van geen enkele soeverein trouwens. De voorbije tien jaar hebben ze maximaal kunnen profiteren van Karels afwezigheid. De keizer wil doodgewoon de alleenheerschappij voor zichzelf en voor zijn familie. Het zal gedaan zijn voor andere keurvorsten om zich kandidaat te stellen om later koning te worden. Hun oppositie tegen de wetten van het land. 'Maar de andere keurvorsten die Karel met veel moeite had weten te winnen zorgden er voor dat Ferdinand tot Roomse koning verkozen werd en enkele dagen daarna te Aken gekroond werd.'

De liga van Smalkalde

In 1531 komt de protestantse liga opnieuw samen in Smalkalde, in het hart van Duitsland, een plaatsje in de buurt van Thüringen. Het bondgenootschap wordt vernieuwd en er worden afgezanten naar Frankrijk en Engeland gestuurd. 'De keizer heeft de grondwet feitelijk afgeschaft door het ambt van keizer erfelijk te maken. Zou de Franse koning dan niet eens optreden tegen deze zelf ingestelde dictatuur?' François beseft natuurlijk dat de Duitse protestanten gelijk hebben maar zelf voelt hij er niets voor om op te treden. De voorbije oorlog heeft hem afgemat. 'Ook hij kon geen vredesverdrag breken dat maar onlangs op zijn eigen verzoek afgesloten werd zonder de achting van heel Europa te verliezen en opnieuw gehouden te worden voor een trouw- en eerloze vorst.' Hij geniet wel heimelijk van de stevige tegenwind die Karel in zijn eigen Duitsland ondervindt. Zijn oor ligt altijd klaar om de klachten van de lokale keurvorsten te aanhoren. Hij stuurt de Franse staatsman Willem du Bellay naar Duitsland om met die mannen te praten. Enfin, om wat vuur te stoken, maar dat laatste mag natuurlijk niet luidop gezegd worden. Karel laat ondertussen aan zijn zieke echtgenote weten dat zijn geplande terugkeer naar Spanje nog met onbepaalde tijd moet uitgesteld worden. Isabella wordt er alleen maar ongelukkiger op.

Er komt een nieuwe kerkvergadering

De koning van Engeland, Hendrik kan het bloed van Karel wel drinken. Het verzet van de paus tegen zijn scheiding was zuiver aan hem te wijten. Uiteraard kijkt hij over de grenzen naar Smalkalde om dat bondgenootschap aan te sporen in hun verzet en het vuur aan de keizerlijke schenen te leggen. Maar ja. 'De echtscheiding waar het Hendrik voornamelijk om te doen was, bracht hem in zulk een doolhof van ontwerpen en onderhandelingen. Hij werkte inmiddels zo sterk om het pauselijk rechtsgebied in Engeland te vernietigen, dat hem geen tijd overbleef om zich met buitenlandse zaken te bemoeien. Hij vergenoegde zich met onbepaalde beloften te doen en met een matige onderstand in geld aan het bondgenootschap van Smalkalde te zenden.' Karel wacht ondertussen om van start te gaan met zijn uitroeiing van de ketterse toestanden in Duitsland. De eerste stap om de paus ter wille te zijn was best al een gedurfde onderneming maar nu is het beter om even af te wachten en om misschien in gesprek te gaan met de protestanten. Beter een verenigd dan een verdeeld land. Hij beseft ook wel dat de liga mag rekenen op de steun van brede lagen van de bevolking. Daarbij komt nog dat de vrede met Frankrijk een wankel geval is en François een figuur blijft die niet te vertrouwen is. En dan is er nog die Suleiman die staat te popelen om met zijn legerbenden Oostenrijk binnen te vallen.

De Turken vallen binnen in Hongarije

De zomer van 1532 zorgt voor politiek overleg in eigen land. Een nieuwe rijksvergadering in Regensburg legt vast dat er voor het einde van het jaar opnieuw een kerkvergadering zal plaatsvinden en dat er in afwachting hiervan tussen de partijen wordt afgesproken om de vrede te bewaren. Karel belooft van zijn kant om de belijders van de nieuwe godsdienst tot dan met rust te laten. Aan de andere kant verbinden de protestanten zich ertoe om de keizer bij te staan om de inval van de Turken af te stoppen. De protestanten hebben handig gebruik gemaakt van de netelige militaire toestand om een gedoogbeleid tegenover hun leer uit de brand te slepen. Voor Karel is het alles of niets. Zelfs zijn

handtekening onder de bekrachtiging van Ferdinands kroning moet wachten. De liga van Smalkalde heeft zich weten op te werken van een groepje dissidenten tot een politieke formatie met grote invloed op het Duits establishment. Kort daarna valt Suleiman Hongarije binnen. Aan het hoofd van driehonderdduizend man, ik kan dit moeilijk banaliseren tot zomaar een legerbende. Protestanten en katholieken trekken nu plots wel aan hetzelfde zeel om de keizer bij te staan en het land te verdedigen. 'Hierbij voegde zich een bende oude Spaanse en Italiaanse troepen en een ruitersgroep uit de Nederlanden, welke samen met de troepen uit Oostenrijk en de Bohemen een heir uitmaakten van negentigduizend geoefende voetknechten en dertigduizend ruiters, behalve nog een verbazend aantal ongeregelde troepen.' Karel stelt zich persoonlijk aan het hoofd van dit christelijk leger. Europa wacht in onzekerheid op de uitkomst van deze beslissende veldslag tussen de twee grootste monarchen van de wereld. Tot grote veldslagen komt het gelukkig niet. De machtsontplooiing van beide kanten is te groot. Suleiman beseft in de herfst van 1532 dat er van zijn invasie niet veel in huis zal komen en beslist om zijn troepen terug te trekken in Constantinopel. De keizer wordt met lof overladen dat hij de Turken tot de aftocht heeft kunnen forceren.

Karel wil graag terugkeren naar Spanje

Tijdens de zomer wordt het overlijden gemeld van Frederik de Wijze, de keurvorst van Saksen aan wie Luther zijn leven te danken heeft. Zonder deze bezadigde staatsman zou er nooit sprake geweest van het protestantisme. Johannes Frederik deelt de opvattingen van zijn overleden vader en gaat zich met een grote vinnigheid, eigen aan de jeugd scharen achter de liga. Karel zelf wil graag terugkeren naar Spanje. Er staat eerst nog een ontmoeting met paus Clemens op het programma. De diepe vriendschap van een jaar geleden heeft plaats gemaakt voor respect, maar de paus blijft verbitterd omdat Karel de protestanten dan toch hun zin gegeven heeft in Duitsland. Ondanks de ferme taal van anderhalf jaar geleden laat Karel na om de geloofsdissidentie in zijn land aan te pakken. Waarom is Karel in hemelsnaam ingegaan op het verzoek van de protestanten om een nieuwe kerkvergadering te houden? Alles is toch al allemaal gezegd! De keizer probeert zijn

beslissing te kaderen en smeekt haast om deze vergadering te mogen organiseren in aanwezigheid van de Vaticaanse autoriteiten. Wat ik nu nog altijd vaststel in mijn dagelijks leven anno 2016, blijkt ook al in 1532 standaard procedure te zijn. Om dingen zeker niet te laten doorgaan, moet je ze eerst erg complex en ingewikkeld maken. Eenvoudige dingen zijn taboe voor de politiek, te doorzichtig, te transparant. Nee. De meesten verkiezen ingewikkelde toestanden waar een hond zijn jongen zeker zal verliezen en waarvan niemand iets nog van begrijpt. En daar is het natuurlijk allemaal om te doen.

De truc van de mummie

Paus en keizer kennen de ingewikkelde truc van de mummie dus ook. De nieuwe keurvorst van Saksen en de pauselijke nuntius zullen zich buigen over de agenda van een eventuele kerkvergadering. Het spel kan beginnen, de artikelen en de punten, worden besproken. Het palaveren doet de rest. Ik lees het meteen: 'elk van deze artikelen bracht onoplosbare zwaarigheden en oneindige twisten voort. De protestanten drongen aan op een kerkvergadering in Duitsland terwijl de paus die in Italië wenste te organiseren. De protestanten eisten dat de geschilpunten door de heilige schrift zouden beslist worden maar Clemens dat het gezag van de kerkgeleerden moest gelden.' Mijn theorie wordt nog maar eens bewezen: de onderhandelingen werden zo lang gerekt dat Clemens inderdaad zijn oogmerk bereikte om de kerkvergadering te verschuiven zonder zich van de blaam te belasten om zich tegen de mening van een heel deel van Europa op te stellen.'

Dat Karel de Franse koning voor geen haar vertrouwt, kan ik zien in zijn ambitie om Italië te beveiligen door een extra keizerlijk leger. Een mens weet maar nooit. Liefst op kosten van de Italiaanse staten zelf want de begroting laat niet veel meer toe. Een soort bondgenootschap van de Italiaanse staten zou de organisatie op zich moeten nemen. Antonio de Leyva zou de leiding nemen van het eigen leger. Paus Clemens ziet wel wat in deze ideeën want dan zou het land op zijn minst verlost zijn van die oude Duitse en Spaanse troepen die er nog als fossielen gekazerneerd gebleven zijn. In april 1533 wordt zijn wantrouwen voor een stuk

werkelijkheid. Het verdrag van Kamerijk, niet bepaald voordelig voor de Fransen, wordt deels geweigerd door het parlement van Parijs. Een handigheidje van François die zijn aanspraken op de regio Milaan niet onder stoelen of banken steekt. Sommige mensen leren nooit hun les: 'om die reden trachtte hij de banden met de koning van Engeland weer aan te halen, wiens vriendschap hij onophoudelijk aankweekte. Hij bracht de krijgsmacht van zijn eigen koninkrijk op een betere en geduchtere voet dan ooit, en stookte behendig de ijver en het misnoegen van de Duitse vorsten op.'

Geen koek en ei tussen Karel en de paus

In die periode arriveert Karel terug in zijn thuisland Spanje waar hij zijn vrouw Isabella terugziet na een afwezigheid van vier jaar. In deze wereld waarbij iedereen zich tegen hem heeft gekeerd, heeft hij dringend nood aan bondgenoten. Die kan hij het best zelf produceren, in bed met Isabella. Haar alarmerende mentale en fysieke toestand lijkt in deze context maar een detail te zijn. In januari 1534 volgt een miskraam. In september wordt ze opnieuw zwanger. Op 26 juni 1535 zal ze bevallen van een dochter Johanna. Karel zal het nieuws van haar geboorte vernemen op één of ander slagveld in Tunis. Koning François ziet met genoegen dat het tussen de paus en Karel niet allemaal koek en ei is. Vooral de historie van de kerkvergadering amuseert de Fransen en dan is er nog de politieke vrijage met de machtige familie van De Medici. Terwijl Karel denkt de Medici in zijn achterzak te hebben, stelt François voor om zijn tweede zoon (de hertog van Orleans) te laten huwen met een dochter van deze rijke familie. Met uiteraard weer de paus als dichtst betrokken partij. Zeer tegen de zin van keizer Karel komt het in 1534 tot een bijeenkomst tussen Clemens en François. In Marseille waar het licht op groen gezet wordt voor het huwelijk. De bruidsschat oogt begerlijk; het leenbezit van verscheidene voorname landgoederen in Italië. Mijn schrijver kijkt al een beetje in de toekomst. Op het eerst zicht is dit een uitstekende deal voor de Fransen maar dat is buiten de heerszucht gerekend van Catharina de Medici, de jonge dochter in kwestie. Veel komt er van deze deal niet op papier want de paus is er beducht voor om Karel te zeer te verstoren.

Al die godsdienstige boeken zijn flauwekul

Tussen de gesprekken met de Fransen door speelt deze dubbelzinnige en trouweloze paus verder zijn bedenkelijk spel met Hendrik de achtste, de koning van Engeland. De toelating voor diens echtscheiding blijft achterwege. Wat ik hier als 'aan het lijntje houden' poneer, staat enigszins anders omschreven: 'er waren reeds zes jaren verlopen sinds Hendrik om deze echtscheiding verzocht, gedurende welke tijd de paus niets anders deed dan onderhandelen, beloven, zijn woord in te halen en niets te besluiten.' Ik ga nog even verder op dit historisch elan. 'Na zo veel herhaalde verschuivingen en teleurstellingen begon Hendrik zich ten eerste te vergrammen en wendde hij zich tot een ander gerechtshof om aldaar een uitspraak te verkrijgen welke hij tevergeefs in Rome gezocht had.' Aartsbisschop Cranmer van Canterbury zorgt voor de rest. Hij zoekt zijn autoriteit waar die te vinden is (al die godsdienstige boeken zijn toch allemaal flauwekul) waarna hij eigengereid naar buiten komt met een vernietiging van het huwelijk tussen Hendrik en Catharina en een erkenning van een nieuwe verbintenis met Anna Boleyn die daarna de koningin van Engeland zal worden. Tussen de paus en Hendrik zit er nu meteen een flink haar in de boter. 'Ik zal me toch wat inschikkelijker moeten tonen', denkt Clemens, 'zo niet zou ik wel eens al de Engelse gebieden kunnen kwijtspelen uit mijn katholiek clubje'. Terwijl hij al zinnens is om Hendrik dan toch zijn goedkeuring te geven om te scheiden, wordt hij al direct door de feiten en het lobbywerk van keizer Karel ingehaald.

Het spel zit op de Engelse wagen

'De heftigheid van de kardinalen die de keizer toegedaan waren gaf de paus geen tijd om dit wijs besluit uit te voeren en bracht hem bij verhaasting tot een onvoorzichtige stap welke de Roomse stoel zeer nadelig was: hij werd gedwongen een bulle uit te geven waarbij het vonnis van Cranmer verbroken werd en waarbij het huwelijk van Hendrik met Catharina opnieuw bekrachtigd werd en die verklaarde dat de vorst in de ban van de kerk zou vervallen als hij niet tijdig zou terugkeren naar zijn vrouw.' Het spel zit nu natuurlijk direct op de Engelse wagen. Zowat elke Engelsman gaat

achter zijn koning staan in zijn wrok en zijn verontwaardiging ten opzichte van de kerk van Rome. 'Het parlement maakte een akte waarbij het gezag en het rechtsgebied van de paus in Engeland vernietigd werd. En bij een andere akte werd de koning tot opperhoofd van de kerk benoemd en bekleed met al het gezag dat de paus was ontnomen.' Voor de paus is zijn spel in Engeland voortaan uitgespeeld. Hendrik zelf, met de grilligheid van zijn karakter is uiteraard een bedenkelijke figuur om de kerk te leiden in zijn land. Vooral in de beginperiode van de afsplitsing lijkt hij niet goed te weten wat hij wil. Beurtelings vervolgt hij de protestanten en de katholieken, maar uiteindelijk kiest Engeland voor een derde weg, ontdoet het zich van de Roomse kerk en baseert de godsdienst zich voortaan op zijn eigen rechtsregels. Clemens zal er niet lang meer last van hebben want op 25 september 1534 overlijdt hij aan een slepende ziekte. Zijn hemel zal hij wel niet verdiend hebben; mijn prototype van een grote lamp met een minuscule lichtje. Een kleine maand later wordt hij opgevolgd door Alexander Farnese, voortaan Paulus III, de oudste van de kardinalen. Na honderd jaar mogen de inwoners nog eens een man van eigen bodem als paus verwelkomen. De dood van Clemens betekent een geschenk voor de vrede in Europa. Moest de man verder in leven gebleven zijn, dan zouden zijn intriges met de Franse koning zeker geleid hebben tot een nieuwe oorlog. Schrijver Robertson is er pertinent zeker van!

Het anabaptisme steekt de kop op

Ik lees voor de eerste keer dat er in Duitsland sprake is van een repressie m.b.t. de geloofskwesties. Her en der valt er grote schade te melden. Vooral in Opper-Duitsland is het één en al ravage die de klok slaat. De overheid probeert er streng op te treden met straffen en verbanningen maar de geloofsdwaling is zo algemeen dat het een kwestie is van dweilen met de kraan open. In de Nederlanden en bij ons gaat het er niet zo gewelddadig aan toe en hier laten de stadsbesturen oogluikend het gif van het nieuwe geloof toe. Een nieuw fenomeen steekt overal te lande de kop op. Het anabaptisme. Tussen het oude en het nieuwe geloof bestaat er een fundamenteel verschil in de liturgie van het doopfeest. Bij de katholieken worden de gedoopten besprenkeld terwijl de protestanten hun gelovigen onderdompelen in het heilig water

wanneer die gedoopt worden. In beide gevallen natuurlijk dikke bijgelovige zever die dan door voor- en tegenstanders geprezen of verwenst wordt met de bijpassende leerstellingen en de verwijzing naar Christus en de geest van God en patati en patata. 'Dergelijke gevoelens brachten hevige uitwerkingen voort.' Aanhangers van het protestantisme kunnen maar ernstig genomen worden door de hervormers als ze zich laten herdopen conform de nieuwe regels. Kopje onder in het nieuw geloof. In Westfalen is er sprake van twee profeten die zich specialiseren in het anabaptisme. Jan Matthyszoon, een bakker van Haarlem en Jan Bochof, een kleermakersknecht van Leiden die ervan bezeten zijn om nieuwe geloofsgenoten te maken met hun nieuwe dooprituelen. De Nederlanders vestigen zich in Munster. Beide figuren moeten blijkbaar erg brutaal en agressief zijn in hun aanpak. Niets is van willen en alles van moeten. Het lokaal stadsbestuur slaat noodgedwongen op de vlucht voor een golf van geweld, Matthyszoon neemt de macht over. Wie niet gehoorzaamt zal voortaan met de dood bestraft worden.

Bakker Matthyszoon is toch maar een rare kwast

Ik schakel nog eens over op een rechtstreekse berichtgeving: 'Hij moedigde de menigte aan tot het plunderen van de kerken en het verwoesten van hun sieraden, hij maande hen aan al de boeken te verscheuren, met uitzondering van de bijbel. De goederen van diegenen die op de vlucht sloegen werden verbeurd verklaard. Het goud, zilver en de kostbaarheden moesten aan zijn voeten neergelegd worden en verhuisden daarna naar een openbaar schathuis. Voortaan was iedereen in Munster gelijk voor de wet. De leden van zijn gemenebest dus tot een volkomen gelijkheid gebracht zijnde, beval hij allen van te eten aan tafel in het openbaar voorbereid. Hij schreef zelf de gerechten voor die elke dag moesten opgedist worden.' Bakker Matthyszoon drijft het erg ver. Weer al eens iemand die denkt het groot licht gezien te hebben. 'Hij legde grote magazijnen van allerlei levensmiddelen aan, hij herstelde de vestingen en noodzaakte alle personen zonder uitzondering om er aan te werken. Hij schaarde diegenen die bekwaam waren wapens te dragen in geregelde bendes en poogde de wakkerheid van de krijgstucht te voegen bij de woede van de

geestdrijverij. Hij vaardigde zendelingen af die de wederdopers in de Nederlanden zullen bijstaan en nodigde iedereen uit om bijeen te komen in Münster die hij voortaan beschreef als de berg van Sion. Hier zou hij al de volkeren van de wereld onder zijn heerschappij brengen.'

Het koninkrijk van Sion is nabij

De idioot krijgt natuurlijk de wind van voor. Ik wil mezelf hierbij zeker niet verliezen in te veel details. In 1534 neemt de bisschop van Münster de wapens op tegen het bakkersregime. Matthyszoon wint een eerst confrontatie maar gaat tenslotte volledig onderuit door zijn overmoed. Zijn discipelen zijn er het hart van in als ze zijn dood vernemen maar nu is het de tijd voor zijn opvolger, ook al een valse profeet deze Jan Beukels, minder voortvarend dan de bakker maar toch ook iemand met een serieuze vijs los. 'Kort na de dood van zijn voorganger wierp hij al zijn kleren af en naakt door de straten lopend, riep hij met luide stem dat het koninkrijk van Sion nabij was en dat alles wat verheven was op aarde moest vernederd worden. Om dit te vervullen beval hij de kerken en de hoogste gebouwen van de stad met de grond gelijk te maken.' Jan Beukels zal de eerste koning van Sion zijn en op de troon van David zitten. 24 juni 1534. Het tafereel is eigenlijk komisch. Ik zie hem daar zitten, Beukels in zijne bloten met een gouden kroon op het hoofd. De nieuwe koning brengt nieuwe wetten en nog meer excessen. Priesters worden verondersteld om meerdere vrouwen te nemen, want dit is een voorrecht rechtstreeks door God geschonken aan zijn heiligen. Hij neemt zelf het voortouw bij dit onbepaald genot van de christelijke vrijheid door met drie vrouwen te trouwen. Onder hen de weduwe van Matthyszoon, een vrouw van ongemene schoonheid. Zijn aantal vrouwen loopt op tot veertien. Hoewel de weduwe zichzelf wel profileert als de koningin van het nest.

Met één vrouw kan je niet tevreden zijn

Wat koning David allemaal uitricht en promoot is natuurlijk erg interessant voor zijn volgers. Man toch. 'Het voorbeeld van hun profeet volgend, gaf de menigte zich over de buitensporigste en

ongebondendste voldoening van hun dierlijke lusten. Geen man die zich met één vrouw tevreden hield. Geen gebruik maken van hun christelijke vrijheid werd voor een misdaad gehouden. Er werden lieden aangesteld om de huizen te doorzoeken naar jonge dochters die huwbaar waren en die ze terstond tot trouwen noodzaakten.' Ik probeer de rest te bundelen in enkele kernwoorden; veelwijverij, verderf, menselijke driften, vrijheid van echtscheiding, wellust geënt op dit onfatsoenlijk gedrocht van een godsdienst. De reactie van de Duitse landvorsten laat niet op zich wachten. Wat er gebeurt in Münster vervult iedereen met afgrijzen. Luther neemt het voortouw. De staten van Duitsland moeten paal en perk stellen aan deze dolheid die verderfelijk is voor de maatschappij en voor de godsdienst zelf. De keizer heeft andere prioriteiten. Zijn broer Ferdinand grijpt wel in. Die zorgt voor financiële middelen en manschappen om een leger op de been te brengen om het bolwerk van Münster in de tang te nemen. Het beleg begint op het einde van de lente van 1535 waar de wederdopers hun heerschappij ondertussen al vijftien maanden in stand hebben gehouden. Ondanks fanatiek verzet zal Beukels het onderspit delven in dit allen tegen één gevecht. Het lijden en de honger in de stad moeten hevig en langdurig zijn. Niet om het minst omdat hun eigen koning David zich scrupuleus en meedogenloos gedraagt tegenover zijn eigen mensen die aan het twijfelen slaan. Zo bijvoorbeeld één van zijn vrouwen die wat te loslippig is geweest tegen hem en die daarvan onmiddellijk de dupe wordt.

Koning David wordt geketend

De volgende passage is veelbetekenend: 'één van de koning zijn vrouwen, zich sommige woorden hebben laten ontsnappen welke enige twijfel te kennen gaven omtrent de goddelijkheid van zijn zending, deed deze stoute bedrieger ze allen op staande voet bijeenroepen en aan de lasteraarster, gelijk hij ze noemde, bevolen hebbende neder te knielen sloeg hij haar met eigen handen het hoofd af. De andere vrouwen, wel weer van enig afgrijzen over deze wrede daad te laten blijken verenigden zich in een uitzinnige vreugde en dansten met hem rondom de bloedende romp van hun gezellin.' Op 14 juni 1535 is hun spel uitgespeeld en worden de

meesten onder hen gedood of gevangen genomen. Koning David wordt geketend en gekooid van stad naar stad gevoerd, en blootgesteld aan de beschimpingen en de nieuwsgierigheid van de inwoners. Beukels blijft wel rotsvast achter zijn mening staan. Hij wordt op het einde van de rit gefolterd en gedood in zijn eigen stad Münster. De man is niet ouder geworden dan zesentwintig jaar. Zo is er een einde gemaakt aan het koninkrijk van de wederdopers. Hun ideeën hebben echter wortel geschoten in de Nederlanden. De menisten of de doopsgezinden nemen een deel van het gedachtegoed over, zij het gelukkig in een meer vredelievende variante. De alliantie van de bondgenoten van Smalkalde met de koning van Frankrijk is tijdens de gebeurtenissen van Münster in de praktijk omgezet. Het zal niet meteen rustig worden in de Duitse en Oostenrijkse staten vooral als de landgraaf van Oostenrijk zich eveneens aansluit bij François. Ferdinand durft niet in te grijpen in Oostenrijk uit vrees van gecounterd te worden door de unie van de protestantse mogendheden. Hij moet zich bijzonder diplomatisch opstellen en ziet zich daarbij genoodzaakt om enkele toegevingen rond hun geloof te doen. Karel kan niet anders dan deze te bekrachtigen.

Oorlog tegen Barbarossa

En dat is dan natuurlijk weer niet naar de zin van paus Paulus. Hij stelt zich net zoals zijn voorgangers categoriek op tegen elke mogelijke hervorming van het oud katholiek geloof. Paulus verandert de tactiek van zijn voorganger en gaat nu plots zelf aandringen op een algemene kerkvergadering om de zaken op scherp te stellen. De vergadering zal plaatsvinden in Mantova. Er duiken al direct een hoop complicaties op rond de voorgestelde plaats. De protestanten eisen een vergadering in Duitsland, wat er in Mantova zal doorgaan is niet wettelijk. Zo blijven ze allemaal maar bezig. Ik hoor de protestanten niet echt klagen want op die manier palmen ze de Duitse kerk stukje voor beetje in. Laat de paus maar palaveren. De keizer is ondertussen oorlog aan het voeren in het noorden van Afrika. Tegen de Vandalen en tegen de Moren. Tegen de mohammedanen die de christenen haten als de pest. Tegen Barbarossa. En sultan Suleiman ontbreekt natuurlijk niet op de afspraak. Ik lees de vele bladzijden verticaal en met een gevoel van verzuchting. De mens is ongetwijfeld gemaakt om

oorlog te voeren. Als God de mens geschapen heeft, dan is hij toch wel verantwoordelijk voor al de constructiefouten in zijn schepsels. Oorlog ter zee en op het land. Landing in Afrika, hevige veldslagen. Eindeloos bloedvergieten, het steekt heus niet op een mensenleven. Generaal Rommel moet hier ongetwijfeld zijn inspiratie gehaald hebben. Karel trekt op het einde aan het langste touw. Hij is de eerste vorst sinds lang die opgekomen is voor de naam van Christus en die het welzijn en de rust van Europa verzekerd heeft. Enfin, dat schrijven ze toch in de jaren 1700 hierover. Ikzelf weet niet wat te denken over al dit zinloos geweld.

De Franse maatregelen zijn lachwekkend

Ik keer terug. Dichter bij huis. William Robertson is al begonnen aan zijn zesde boek. Terwijl Karel zich nuttig maakt in Afrika zaagt François aan zijn Europese stoelpoten. Het verdrag van Kamerijk ligt nog altijd zwaar op zijn maag. Milaan kwijt, Vlaanderen en Artesië niet langer Frankrijk, Bourgondië zo goed als foetsie. Hij wacht op een gunstige gelegenheid om zijn roem te herstellen en zijn verloren gebieden te heroveren. De koning maakt het zichzelf niet gemakkelijk. Zijn steun aan de koning van Engeland na diens breuk met het Vaticaan en zijn alliantie met de Duitse protestanten, zorgen voor grote ogen bij zijn eigen onderdanen en wrevel bij de paus natuurlijk. Om zijn machtspositie in Europa enigszins te garanderen zal hij wel moeten overgaan tot een maatregel die het katholicisme in Frankrijk in zijn pure en originele vorm wil consolideren. François moet met andere worden bewijzen dat hij de perfecte verdediger van de Roomse kerk is in Frankrijk. God, allemaal zo doorzichtig toch, eigenlijk lachwekkend. Moesten de implicaties van zijn maatregelen niet dieptreurig zijn. 'Aan de poorten van het Louvre en van andere openbare gebouwen vond met geschriften aangeplakt waarin op verachtelijke wijze gespot werd met de leerstukken en de plechtigheden van de Roomse kerk. Van hen die aan deze roekeloze daad schuldig waren werden er zes ontdekt en bij de kop gevat. De koning geducht om de lasteringen over de natie, gaf bevel tot een plechtige ommegang waarbij het heilig sacrament door de straten van de stad werd rondgedragen.'

Een terechtstelling met de ijselijkste mishandelingen

'François ging met ongedekt hoofd en met een toorts in de hand de processie vooraf. De prinsen van den bloede ondersteunden het verhemelte boven hun koning en de edelen volgden in rang. De koning verklaarde heftig dat indien een van zijn handen besmet was met ketterij hij dezelfde met de andere hand zou afhouden en dat hij zelfs zijn eigen kinderen niet zou sparen in dat geval. Hij veroordeelde de zes ongelukkigen die gevat waren openlijk te verbranden terwijl de ommegang duurde en deze terechtstelling ging vergezeld van de meest barbaarse en ijselijkste mishandelingen.' In Smalkalde zien ze dat niet graag gebeuren. De Duitse vorsten walgen van de wreedheid tegenover hun medebroeders. Hij mag een kruis maken over hun samenwerking. Voor wat hen betreft kan hij hun steun tegenover Karel op zijn buik schrijven. De Franse koning probeert steun te zoeken bij andere vorsten doorheen Europa maar vangt overal bot. De meesten onder hen doen dat vooral uit vrees voor de machtspositie die keizer Karel zowat overal bekleedt. Men zou wel gek moeten zijn om tegen hem in te gaan. De koning van Frankrijk verzint dan maar een smoes om met een leger naar de grenzen van Italië te vertrekken. Blijkbaar heeft de hertog van Milaan iets mispeuterd en François wil dat gaan corrigeren. Dat is buiten de waard gerekend van de hertog van Savoye, de schoonbroer van Karel. De man van Beatrix van Portugal die blijkbaar nogal wat eigenschappen gemeen heeft met haar broer. Savoye en Frankrijk grenzen aan elkaar en dat is op zich al voldoende om te zorgen voor vijandelijkheden allerhande. Met grondbezit als enige en almachtige God.

Ik krijg er een afkeer van

Ik krijg er een beetje een afkeer van, maar het komt tot een regelrechte oorlog tussen beiden, waar ook de regio's Genève en Bern bij betrokken raken. Karel is nog maar net terug uit Afrika als hij al opgetrommeld wordt om zijn schoonbroer ter hulp te schieten. En dat is ook voor hem geen vanzelfsprekendheid, zijn leger is ontbonden en van budgetten is er geen sprake. In Milaan sterft hertog Sforza zonder kinderen na te laten en François krijgt

de regio als een rijpe vrucht in de schoot geworpen. Hij hoeft er niet eens oorlog om te voeren. Keizer Karel ziet dat anders: Milaan is een openstaand leengebied van zijn rijk. Terwijl de Fransen tijd verspillen, rukken de resterende Italiaanse legers van Karel Milaan binnen en blokt hij zo François af in zijn pogingen om weer een factor van betekenis te worden in Italië. De rest verzandt voorlopig in eindeloze onderhandelingen waarbij de keizer altijd een stuk geslepen voor de dag komt dan de rest. Op 6 april 1536 arriveert de keizer in Rome, 'in welke stad hij zijn openbare intrede deed met ongemene pracht. Om een der straten wijder te maken en meer ruimte te geven aan de stoet van de keizer vond men het nodig om het puin van de oude tempel van de vrede op te ruimen. Deze beuzelachtige omstandigheid is door bijna al de historieschrijvers opgemerkt als een voorteken van een volgende bloedige oorlog.'

Een rondje blufpoker van onze Karel

Dat zou wel eens kunnen juist zijn. Karel stelt zich al ruime tijd diplomatisch op ten opzichte van Frankrijk, maar hier in Rome werpt hij inderdaad zijn vredesmasker af. In volle vergadering en in het gezelschap van de paus en de Franse afgezanten zet hij zich af tegen de onophoudelijke vijandelijkheden van François, terwijl hijzelf al de pogingen onderneemt om Europa vrede te bezorgen doen de Fransen net het tegengestelde. Dat bloedvergieten moet stoppen. Geen oorlog, maar een duel tussen hen beiden. Anno 2016 zou dergelijk voorstel ongetwijfeld zowat onmiddellijk groot nieuws zijn op de sociale netwerken en op de smartphone: 'Poetin daagt Hollande uit in een personeel lijf-aan-lijf gevecht.' In 1536 schrijft de pers er nog anders over: 'laten we onze twisten man tegen man beslissen, met zodanige wapenen als hij gelieve te verkiezen, enkel in het hemd gekleed, in een eiland, op een brug, of aan boord van een galei in het midden van een rivier. Laat Bourgondië en Milaan aan weerszijden in pand gegeven worden en achteraf allebei geschonken worden aan de overwinnaar en laat ons daarna onze krachten bundelen om de Turken aan te pakken en de ketterij onder de Christenen uit te roeien.' Zuivere blufpoker van Karel is het. Als François niet instemt met een persoonlijk duel, dan wordt een oorlog onvermijdelijk. Dan zullen ze strijden tot één

van beiden geruïneerd zal achterblijven als de armste edelman van zijn land. De redevoering van Karel is lang en bewogen en volledig in het Spaans uitgesproken waardoor de Franse gezanten niet alles lijken te snappen. Als ze willen spreken, worden ze brutaal onderbroken door een bitse keizer. Paulus vezelt wat over vrede en de vergadering is afgelopen. De keizer is afgestapt van zijn voorzichtige beredeneerde politiek en heeft de oorlog in wacht gezet. Van een verrassing gesproken.

De glorie is naar zijn hoofd gestegen

Het beestje in Karel kan ik het best omschrijven als overmoed. De overwinningen van de laatste tien jaar zijn hem naar het hoofd gestegen. Dichters en redenaars blijven zijn roem uitbazuinieren als de sierlijkste en de vernuftigste leider van eeuwen ver. Wierook, tomeloze waan en ijdele glorie hebben zich genesteld in de geest van de keizer tijdens zijn toespraak te Rome. De volgende dag valt zijn frank en komt hij tot het besef dat hij misschien wat te voortvarend is geweest. Als buitenstaander durf ik er op te wedden dat mijn keizer wel eens zou durven een stuk in zijn voeten gehad hebben tijdens zijn gedurfde toespraak. Het voorstel van dat duel lijkt me verdacht veel op dronkenmanspraat. De Fransen vragen de volgende dagen om wat extra uitleg rond deze uitdaging, maar Karel heeft alles plots meer figuurlijk bedoeld in een poging om het bloedvergieten van zijn manschappen te stoppen. François voelt zich van zijn kant erg beledigd en is niet van plan om zijn agressie te doen ophouden. Voldoende reden voor Karel om zijn leger te mobiliseren en de Fransman van antwoord te dienen. Een nieuwe Europese oorlog is op til. Dat leger bestaat uit veertigduizend voetknechten en tienduizend ruiters en is daarmee beduidend groter dan wat de Fransen daar tegenover stellen. Op 6 mei 1536 valt Karel via de Italiaanse grens binnen in Frankrijk met de bedoeling om door te stomen naar het zuiden. 'Hij had aan zijn zuster, de landvoogdes van de Nederlanden alsmede aan zijn broer de Roomse koning grote geldsommen overgemaakt en hen aanbevolen zo veel troepen aan te werven als ze konden, ten einde twee bijzondere krijgsbenden te vormen.'

De oorlog is ook te voelen in Vlaanderen

Ik weet meteen dat de oorlog ook voelbaar is in Vlaanderen. 'De Vlamingen moeten aan de kant van Picardië oprukken en de Duitsers doorheen de Champagne. De keizer zou het oosten voor zijn rekening nemen. Frankrijk in de tang op drie fronten tegelijkertijd. Karel is zeker van zijn stuk en laat geschiedschrijver Paulus Jovius alvast pen en papier bovenhalen om het verhaal van zijn toekomstige overwinning neer te schrijven. Overmoed en zelfoverschatting zijn inderdaad van de partij. Karels adviseurs zijn een stuk realistischer. De drie legers opereren veel te ver van elkaar en hebben geen rugdekking om zich degelijk te voorzien van mannen, munitie en mondvoorraad. Frankrijk zou wel eens kunnen beschikken over onuitputtelijke bronnen om het lange tijd vol te houden. 'De markgraaf Del Guasto viel op zijn knieën en smeekte de keizer af te zien van een ontwerp dat zo vermetel was.' Maar Karel is niet van zijn besluit af te brengen. 'Hij besloot tevens naar Frankrijk voort te rukken zonder de herovering van Piëmonte af te wachten, uitgezonderd alleen van zulke steden die volstrekt noodzakelijk waren om zijn gemeenschap met het Milanese te onderhouden.'

Door de Franse boter

In het begin snijden de militieën ter hoogte van Piëmonte door de Franse boter. Met dank aan het verraad van de Franse legerleider Saluces die zijn lot verbonden heeft met dat van de keizer in plaats van met François. Hij opent de poort naar Frankrijk. De Franse koning blijft kalm en vermijdt rechtstreekse confrontaties met de vijandelijke legers. Hij versterkt de steden, mobiliseert de Franse mannen en wacht af. De strategie van de verdediging ligt bij maarschalk de Montmorency, een strenge en principiële man die wel immuun lijkt te zijn voor enige menselijke emoties. Avignon, strategisch gelegen aan de Rhône, wordt één van die versterkte steden onder leiding van de Montmorency en een imposant leger. Wat verderop aan de Rhône, bij Arles en Marseille, zorgt François voor extra verdediging. De bevolking van zowat heel zuidoost Frankrijk moet ophoepelen. Het hele gebied wordt door de Fransen waardeloos gemaakt voor de oprukkende troepen. 'Graan,

steden verhuizen ze naar de Champagne terwijl Hendrik zijn legermacht opdracht geeft om naar Parijs te trekken.

De winter zit al in de lucht

Karel verliest hun gezamenlijke strategie uit het oog en laat zich toch verleiden om lokale Franse bolwerken in de Champagne te belegeren en zo begint het Engels leger dan ook maar met niet geplande belegeringen her en der over het Franse land. Boulogne, Montreuil, Saint-Dizier. Pas op 17 augustus slaagt de keizer er in om door te dringen tot in het hart van Frankrijk. Zijn omvangrijk leger heeft al heel wat van zijn pluimen verloren en opnieuw kampt hij met bevoorradingsproblemen voor zijn manschappen die op hun beurt dan zorgen voor muiterij en desertie. De winter zit al in de lucht en de keizer is er zich bewust van dat hij zich in een delicate positie bevindt. Na veel vijven en zessen komen er onderhandelingen met de Fransen. Die gaan door in de buurt van Châlons-sur-Marne. Ondertussen wacht hij op een verslag van de Engelse progressie en gaan zijn troepen op zoek naar levensmiddelen. In de buurt van Eprenay, in Chateau Thierry kunnen ze een grote slag slaan. De inname van beide locaties samen met een aanzienlijke voorraad van proviand betekent een enorme opkikker voor een leger dat op slechts twee dagen van Parijs verwijderd staat. De sfeer is nu helemaal omgeslagen. Bij de Fransen is de verslagenheid groot. De weerloze Parijzenaars wachten de komst van de vijand met een bang hart af. Velen vluchten weg. Via de Seine naar Rouen. Anderen naar Orléans of naar steden langs de Loire. François is er het hart van in, zevert wat tegen zijn God en stuurt in allerijl achtduizend soldaten naar Parijs en zorgt er voor verdere versterkingen aan de buitenzijde van de stad. Tijdens die periode laat Hendrik weten dat hij liever vasthoudt aan de belegering van Montreuil en Boulogne en kunnen de onderhandelingen met de Fransen maar beter verder gezet worden.

Dit is zuivere heiligschennis

'Het viel niet moeilijk een vrede te sluiten tussen twee vorsten waarvan de ene er in hoge mate naar verlangde terwijl de andere

die absoluut nodig had.' Op 16 september 1544 worden de handtekeningen geplaatst. De vrede van Crespy zet alles terug naar de toestand van die van Nice. Al die ellende is voor niets geweest. Er komt een huwelijksband tussen de keizer en de hertog van Orleans en die zal zo zijn impact hebben op het leenbezit van de Nederlanden en van Milaan. François neemt in elk geval uitdrukkelijk afstand van Vlaanderen en Artesië en bergt zijn verzuchtingen voor wat betreft het noorden van Italië op. Karel van zijn kant geeft nu Bourgondië op. Het lijkt me een faire deal. Beide monarchen zullen voortaan strijd leveren tegen de Turken. De Fransman zal hiertoe zestienduizend wapenlieden ter beschikking stellen. Dat Karel bereid was om vrede te sluiten had niet alleen te maken met de toestand van zijn leger. De kwaadheid van de paus om de protestanten op gelijk niveau te plaatsen als de christenen speelt zo zijn rol. Paulus stuurt een bittere brief waarin hij Karel beschuldigt van zuivere heiligschennis. Zijn alliantie met de ketterse Hendrik verergert zijn zonde die door 'de heilige stoel gebanbliksemd wordt'. Een ontheiliging die niet moet onderdoen voor de alliantie tussen de Fransen en de Turken. De paus wordt in deze tijd daarbij fel opgehitst door zijn zoon en zijn kleinzoon die zich in Parma en Placentia tekort gedaan voelen door de keizer

Karel & François trekken weer aan hetzelfde zeel

Nu ja, een andere update omschrijft de wijzigingen in het keizerrijk van einde 1544. 'De Turken maakten een verbazingwekkende voortgang in Hongarije, namen de ene stad na de andere in en naderden met grote schreden de Oostenrijkse provinciën.' Ondertussen heeft bijna de helft van Duitsland het juk van de Rooms-katholieke kerk afgeworpen en het ziet er naar uit dat de rest snel zou kunnen gaan volgen. Karel heeft tijdig ingezien dat een vrede met Frankrijk een must was en heeft het er politiek gezien handig van af gebracht. Nu Karel en François weer aan hetzelfde zeel trekken, kan de focus eindelijk gelegd worden op de Turken en op het verdrijven van de ketterij uit hun landen. Ondertussen voelt Hendrik zich op de pik getrapt door de vrede tussen Frankrijk en Duitsland. Hij vertrekt met zijn troepen terug naar Engeland 'maar de vijandelijkheden tussen beide naties bleven aanhouden.' De Franse kroonprins is evenmin te spreken over het akkoord die zijn vader heeft afgesloten in zijn nadeel en in het

voordeel van zijn jongere broer, de hertog van Orleans. François laat het niet aan zijn hart komen en tekent zijn verdrag met blijdschap. 'Alles scheen een duurzame vrede te voorspellen.' De ondertekening van de vrede zal doorgaan in Brussel. Maar Karel ontbreekt bijna op de afspraak met de Franse gezant. Dat heeft te maken met zijn gezondheidstoestand. Terwijl François verveeld zit met zijn achterwerkgezwel blijkt Karel in toenemende mate last te krijgen van jicht. Vreemd voor een jonge veertiger. 'Hij werd zo hevig door deze smartelijke kwaal gefolterd dat hij alleen maar met uiterste moeite met zijn naam kon tekenen. Men hoefde niet te vrezen dat dit verdrag door hem zou verbroken worden omdat de hand die nauwelijks een pen kon vasthouden zeker niet in staat zou zijn om te zwaaien met een lans.'

Uitkijken naar het concilie van Trente

Arm of rijk, keizer, prins of doodgewone man in de straat. Op dat punt zijn we allemaal gelijk. Keizer en koning dachten de waarheid en de wereld in pacht te hebben, verknoeiden honderdduizenden mensenlevens met hun dwaze imperialistische overtuigingen maar als puntje bij paaltje komt, moeten ze zich net als al de mensen op aarde plooiën naar de fysieke aftakeling van hun lichamen. De geesten en de tijd zijn rijp voor dat lang aangekondigde concilie van Trente die zal doorgaan vanaf de lente van 1546. De intenties worden al direct kenbaar gemaakt: 'de christen vorsten werden aangemaand te profiteren van de vrede om de ketterijen te vernietigen die alles wat het christendom heilig en dierbaar was met de voeten probeerden te treden.' Dat het in Trente menens zal zijn kan ik uitmaken uit de wetenschap dat de paus deze keer geen beroep zal doen op afgezanten en dat hij zich persoonlijk zal moeien met deze kerkvergadering. In Duitsland wordt korte tijd voor het fameuze concilie een rijksdag gehouden te Worms. Op 24 maart 1545 om precies te zijn. Koning Ferdinand legt twee belangrijke onderwerpen op tafel: de dringende voortzetting van de oorlog tegen de Turken en natuurlijk de complexe kwestie van de godsdienstvrijheid die besproken zal worden in Trente. Ferdinand en Karel maken het van bij het begin af aan duidelijk: Duitsland zal zich onderwerpen aan de besluiten van het concilie. De pausgezinden juichen. De protestanten zijn het er uiteraard niet

mee eens. De godsdienstvrijheid zoals afgesproken tijdens vorige rijksvergadering van Spiers wordt teruggeschroefd. En als dat zo is zullen ze zeker geen hulp bieden in de keizer zijn strijd tegen Suleiman.

De spanning loopt op

Keizer Karel hanteert duidelijk een andere strategie. Ferdinand stelt zich onbuigzaam op en de protestanten blijven bij hun standpunten. Ze zullen in elk geval niet deelnemen aan deze vooringenomen kerkvergadering in Trente. Maurits van Saksen, nochtans protestant in hart en nieren, deelt deze mening niet. Hij is hevig voorstander van godsdienstvrijheid maar wil tegelijk wel helpen om de Turken te verdrijven en wil dat de protestanten zich laten vertegenwoordigen in de komende kerkvergadering. Hij deelt zijn mening mee aan de keizer. Maurits' positie is nog niet sterk genoeg om een meerderheid aan zijn kant te krijgen. Het zal wel geen twijfel lijden dat deze vorm van oppositie binnen de protestantse aanhang de keizer kan bekoren. De spanningen lopen op. De keizer heeft het steeds moeilijker om zijn haat tegen de protestanten te verbergen. Hij ondervindt hun tegenstand zowat op alle vlakken. Ook bij ons laat zijn wrevel zich duidelijk gevoelen: 'in zijn erfelijke staten der Nederlanden werd iedereen die verdacht werd van Luthers te zijn op zijn strengst vervolgd.' In Worms wordt prediken door protestantse leraars verboden.

Politiek gezien blijven de verwikkelingen in Karels leven elkaar maar opvolgen. 'Juist op het moment dat de hertog van Orléans gereed stond om in het huwelijk te treden met de dochter van Ferdinand en dat hij meende in het bezit te komen van de regio Milaan werd die jonge vorst door een kwaadaardige koorts uit het leven wegerukt.' De geur en de smaak van het gif kan je haast proeven tussen de lijnen van mijn geschriften. François verliest met de dood van zijn zoon op die manier de aanspraken die hij kon maken op Milaan. 'Kan het verdrag van Crespy aangepast worden?' In zijn jonge jaren zou het uitblijven van een degelijk antwoord al gezorgd hebben voor een oorlogsverklaring, maar nu zorgt de zwakke gezondheid van François voor een slap en nietszeggend protest. De Smalkaldische liga wrijft zich al in de

handen over de breuk tussen Duitsland en Frankrijk maar juicht hoe dan ook te vroeg.

De Smalkaldische liga zit op zijn tandvlees

Er kijkt nog iemand met de nodige interesse naar Milaan. Paus Paulus III. 'De begeerte van Paulus om zijn familie groot te maken nam met zijn jaren toe.' Los van zijn kerkelijke status en zeer tegen de zin van Karel stelt hij zijn zoon Lodewijk in het leenbezit van Parma en Placentia. 'Een groot deel van zijn eigen kardinalen brachten Paulus onder het oog hoe onbetamelijk het is om erfgoed van de kerk te vervreemden.' Karel weigert eerst de leenhulde te bekrachtigen omdat deze gebieden deel uitmaken van het Milanese, maar kiest dan toch om de vrede met de paus te bewaren. Er zijn nu eenmaal andere katten te geselen. Zo bijvoorbeeld het uitbreken van een interne oorlog onder leiding van de hertog Hendrik van Braunschweig waar ook François heimelijk aan meewerkt. Die Hendrik (de Vrome) blijkt de vader te zijn van Maurits, de grote vriend van de keizer, en die kan meteen bewijzen wat hij waard is. De interne breuklijn bij de protestanten wordt met de dag zichtbaarder en komt begin 1546 tot slot volledig aan de oppervlakte. De Smalkaldische liga lijkt al murw bij de opening van de ondertussen beruchte kerkvergadering van Trente. Ik beschrijf even de sfeer bij de plechtige opening van het concilie: 'de katholieken stelden al hun hoop in deze vergadering welke zij, vanaf het begin van de wanorde in de kerk beschouwd hadden als een passend middel om haar te genezen. Maar vele lieden meenden dat het al veel te laat was en dat de kwaal die gedurende achtentwintig jaar zo veel voortgang had gemaakt, al veel te veel ingeburgerd was.'

Groeiende argwaan tussen paus en keizer

Het eerste jaar gaat verloren in onderhandelingen tussen paus en keizer. Want de standpunten liggen wel heel ver uiteen. Karel verwacht grote moeilijkheden met de protestanten en probeert zich in elk geval al te bewapenen om klaar te zijn voor een binnenlandse oorlog. Het voor zich uitschuiven van conclusies daar in Trente komt hem dan ook goed uit. De argwaan groeit. 'De

protestanten die geen stille toeschouwers konden zijn van de bewegingen van de paus en de keizer, werden dagelijks achterdochtiger en ontvingen uit verscheidene oorden tijdingen van de aanslagen die tegen hen gesmeed werden.' Hun voornaamste bron blijkt Hendrik te zijn. Ook de Augsburgse kooplieden krijgen gelijkaardige berichten binnen van hun Italiaanse correspondenten. Er zou een gevaarlijk bondgenootschap tegen de protestanten op komst zijn. De Smalkalden, of wat er nog van overschiet, verspillen ondertussen hun energie aan interne discussies. En ook de keurvorsten proberen extra informatie te bekomen via kardinaal Granvelle, de belangrijkste adviseur van de keizer. Hij kan hen geruststellen. Als er al sprake is van militaire voorbereidingen in de Nederlanden dan heeft dit te maken met Engeland en Frankrijk. 'De keizer verlangde meer dan ooit om de rust in Duitsland te handhaven.'

Luthers dood op 18 februari 1546

Dat laatste is een leugen. Karel laat zich omringen door katholieke fanatiekers die door mijn schrijver omschreven worden als drijvers met een blinde onverzettelijkheid. Zo is er bijvoorbeeld de figuur van Malvenda, een Spaanse godgeleerde die zich manifesteert als een 'schoolse bovennatuurkundige'. Zo iemand van de 'waarom-daarom' stelling met God als antwoord op alles. Niets valt de controleren, dus waarom zou de keizer zich niet beroepen op de bovennatuurlijke krachten van God de vader? Het komt er op neer om de tegenstander af te blokken. Met hen in discussie gaan heeft niet de minste zin. Iedereen moet zich schikken naar de heer. Er staan toch wel beroerde tijden voor de deur. Ik begin ondertussen met het achtste boek uit het leven van keizer Karel. 'Terwijl het gevaar elke dag scheen toe te nemen en het onweer dat men zo lange tijd van ver zag aankomen op het punt stond om over de protestantse kerk uit te barsten, werd Luther door een tijdige dood verlost om ooggetuige te zijn van deze vernielende woede.' De parmantige prediker overlijdt op 18 februari 1546 op zijn drieënzestig aan de gevolgen van een maagontsteking. Ik laat de loftrompet bladzijden lang verder uitbazuinen. Ja; de man is tot op het laatst ijverig, vasthoudend en onverschrokken gebleven. 'De tijding van zijn overlijden werd bij de katholieken met een ongemene, zeg maar haast onbetamelijke blijdschap vernomen

maar doofde de moed bij zijn volgers niet uit. De keurvorst van Saksen deed Luthers uitvaart met ongemene pracht vieren. Zijn kinderen bekleedden achteraf nog jaren fatsoenlijke en eerlijke posten.' Ondertussen blijft de keizer warm en koud blazen, wat hier omschreven staat als 'om de tuin leiden en bedriegen'. De protestanten moeten absoluut nog even rustig gehouden worden tot hij klaar zal zijn om met hen af te rekenen.

Hoog spel in Trente

In Trente wordt er hoog spel gespeeld. De Joden, protestanten en katholieken gebruiken allemaal de bijbel als uitgangspunt om hun eigen geloof te interpreteren. Het wordt opnieuw erg ingewikkeld gemaakt. Luther heeft bij zijn interpretatie van de bijbel eveneens gebruik gemaakt van stellingen die niet in de bijbel zelf te vinden zijn geweest, maar in bijschriften ervan; de apocriefen van het oud en het nieuw testament. De godgeleerden zien hier de bron in van grote problemen. De bijbel is de bijbel en alleen de moederversie, het zogezegde 'vulgaat', geschreven door Hiëronymus rond de jaren 400, kan in wezen gebruikt worden als basisboek van het enige geloof. Rome doet een schitterende zet op het schaakbord van het geloof. 'Het besluit om dat vulgaat als zaligmakend te erkennen ondermijnde de grondzuil van Luthers leer. De protestantse interpretatie kan nu volop naar de prullenmand verwezen worden. Enfin, ik gebruik hier nog een erg gekuiste conclusie. Eigenlijk staat het zo omschreven: 'Paulus nam gretig deze gelegenheid te baat om zijn gezag te laten gelden en de Duitse kerkelijken te leren hoe gevaarlijk het was om zich tegen de ware Roomse kerk te verzetten.' De aartsbisschop en keurvorst van Keulen die al geruime tijd sympathiseert met de protestanten wordt nu officieel beschuldigd van ketterij en beroofd van zijn kerkelijke waardigheden en krijgt de banvloek over zich heen.' De protestanten zijn meteen hun belangrijkste kerkelijke gezagsdrager kwijt.

Wat een dilemma toch!

'De protestanten, ziende dat hun veiligheid niet zeker was, ontwaakten met een woede en de wetenschap dat ze zich in de zak

hadden laten zetten.' De tijd is rijp voor Karel om een beslissing te nemen. Ofwel veroordeelt hij de paus omwille van het afzetten van zijn keurvorst en kiest hij partij voor de protestanten, ofwel kiest hij ervoor om het gezag van de katholieke kerk voortaan gewapenderhand te handhaven. Wat een dilemma toch. Hij heeft de Fransen nodig maar hij kan evenmin zonder de steun van zijn Duitse landgenoten. De rijksdag van 1546 in Regensburg zal veel duidelijk moeten maken. Karel opent de meeting en toont zich bezorgd over de grote verdeeldheid in het land. 'Hoe denken jullie eigenlijk de oude getrouwe eenheid van jullie voorouders te herstellen?' Zijn vraag galmt door de zaal. De keizer begint in elk geval aan de vergadering met de nodige takt en respect. De afgevaardigden mogen het zelf eens zeggen. Op die manier vermijdt hij om zelf een stelling in te nemen terwijl hij perfect op de hoogte is van wat de uitkomst zal zijn van de stemming. Er zal namelijk geen uitkomst zijn, de onoverkoombare tweespalt als perfect alibi om dan achteraf zelf in te grijpen. De protestanten zijn enkel te overtuigen via dwang. 'Hij gaf bevel aan enige troepen, in de Nederlanden hiervoor speciaal opgeleid om naar Duitsland te trekken en om hier mannen aan te werven. Wie oproerig geweest is tijdens de rijksvergadering, zal bezoek krijgen van zijn milities. Zo bijvoorbeeld de keurvorst van Saksen en de landgraaf van Hessen die er meteen een oorlogsverklaring van keizerlijke kant in zien. Ik kan ze natuurlijk geen ongelijk geven.

Er komt op 26 juli 1546 eindelijk een verbond

Op 26 juli 1546 komt het tot een akkoord in Trente. Paulus en Karel sluiten eindelijk hun verbond. 'De gevaarlijke ketterij door welke Duitsland als het ware overstromd werd, de weigering om de kerkvergadering van Trente te erkennen en de noodzaak om de leer en tucht van de vastgestelde kerk te handhaven waren de voornaamste beweegredenen om dit verbond af te sluiten. Om de voortgang van het kwaad te stuiten verbond de keizer zich ertoe terstond met een talrijk leger te velde te trekken en allen die het concilie van Trente niet wilden erkennen te dwingen om in de schoot van de kerk terug te keren en zich te onderwerpen aan de gehoorzaamheid aan de heilige zetel. Hij verbond zich eveneens om gedurende de tijd van zes maanden geen vrede te maken met de ketters zonder toestemming van de paus. Paulus van zijn kant

beloofde een grote som van de bank van Venetië te bezorgen ten einde de kosten van de oorlog te helpen schragen.' De paus belooft daarbij nog een eigen leger van twaalfduizend voetknechten en vijfduizend ruiters voor een periode van zes maanden op de been te brengen en zelf te bekostigen. Geld en middelen lijken toch wel een belangrijke drijfveer te zijn. 'Hij beloofde aan de keizer voor één jaar de helft van de kerkelijke inkomsten in Spanje in te willigen en hem via een bulle de macht te geven om voor vijfhonderdduizend kronen aan geestelijke goederen te verpatsen en niet alleen van geestelijke banbliksems maar ook van wapengeweld gebruik te mogen maken tegen alle vorsten die zich zouden verzetten tegen dit verdrag.' De bedoelingen van de keizer zijn duidelijk. Het lijkt er op dat de uitroeiing van de ketterij zijn enig doelwit is. Maar eigenlijk is het hem vooral te doen om het herstellen van zijn eigen autoriteit in dit diep verdeelde land. Wie zich niet aan hem onderwerpt zal dat voortaan voelen. Terwijl de paus zwaait met het alibi van het geloof maakt Karel er een machtskwestie van. Paulus kan niet echt lachen om de tactische variëteit die de keizer geeft aan hun verbond, maar die laatste probeert de protestanten handig de grond onder hun voeten weg te nemen door zich te focussen op een algemeen herstel van 'law en order'.

De oorlogsbereidheid is groot

De protestanten zijn natuurlijk niet van plan om zich zomaar te laten doen en gaan in het verzet. Ze brengen een leger op de been en zoeken bijstand bij de Zwitsers en de Venetianen. Die riskeren het echter niet om op te treden tegen hun keizer en houden zich verder op de vlakte. Op enige hulp van Hendrik en François kunnen de protestanten evenmin rekenen. 'De protestantse bondgenoten vonden het echter niet moeilijk om eigenhandig een bekwaam leger op de been te brengen. Duitsland was in die tijd sterk bevolkt, de leenwetten waren er in volle kracht en stelden de edelen in staat om hun talrijke leenmannen bijeen te roepen en hen op het eerste teken in beweging te brengen. De mannen waren al altijd bereid bevonden om de wapens te voeren en de gelegenheid van de godsdienst vermeerderde hun natuurlijke krijgsmacht nog.' De cijfers maken de oorlogsbereidheid behoorlijk duidelijk: de

mobilisatie van zeventigduizend voetknechten, vijftienduizend ruiters, honderdtwintig stukken geschut, achthonderd wagens met oorlogsmateriaal, achtduizend lastdieren en zesduizend schansgravers. De katholieke keurvorsten die zich achter hun keizer hebben geplaatst slagen er in om hun leger nog machtiger de baan op te sturen als hun tegenstanders. De opbouw van de troepen gaat in een ongelooflijk tempo en beangstigt de keizer omdat zijn eigen Spaanse troepen en die van de paus nog niet eens aan de grenzen van Duitsland gearriveerd zijn.

De strijd barst los

Enkele vertragingsmanoeuvres brengen gelukkig voor hem wat soelaas. Zijn onderdanen willen nog eens in een schrijven verduidelijken dat ze geen strijd willen voeren tegen zijn gezag. Dit is een oorlog om het recht op godsdienstvrijheid. Als Karel voet bij stuk houdt om zich tegen hen te vergrijpen zal dit het einde van Duitsland betekenen. De keizer reageert balorig en categoriek: hij zal optreden tegen hun weerspanningheid. De Smalkaldische bondgenoten repliceren daarop met een oorlogsverklaring. De troepen van de paus verenigen zich met die van de keizer. De strijd barst los. 'Het keizerlijk leger van zesendertigduizend man was nog geduchter door de ducht en de dapperheid van zijn troepen dan door hun aantal soldaten.' De beruchte en ervaren legerleider Avila is hier de bevelhebber. Octavio Farnese, de kleinzoon van de paus voert het bevel over de Italiaanse hulpbende. 'Zijn broer, kardinaal Farnese, vergezelde hem als legaat van de paus en om de oorlog een schijn van een godsdienstige onderneming te geven wilde hij aan het hoofd van het leger optrekken en een kruis voor zich heen dragen en aflaten schenken aan iedereen die hem bij zijn onderneming steunde.' Wie sterft op het slagveld zal tenminste een ticketje hemel op zak hebben. Ik laat de bijzonderheden van deze oorlog voor wat ze waard zijn en probeer hier en daar een glimp op te vangen van de ellende die deze veroorzaakt bij de bevolking. Vooral de paus lijkt zich te onderscheiden met ronduit schandalige oorlogsmisdaden. 'Paulus was niet alleen tevreden met het openlijk en gewapenderhand aantasten van de protestanten. Hij zond daarenboven zijn zendelingen door heel Duitsland om hun steden en pakhuizen in brand te steken en de putten en fonteinen te vergiften. De paus wordt openlijk beschuldigd van antichristelijke

en duivelse werkmiddelen tegen hen te gebruiken. De Smalkaldische bondgenoten bedreven hierom de grootste ongeregelheden en bezwaarden de oorlog door de wreedheid van hun dweepachtige ijver.'

Versterking uit de Nederlanden

In de buurt van Ingolstadt komt het vanaf 19 augustus 1546 bijna tot een rechtstreekse confrontatie tussen de grote legers. De protestantse bondgenoten lijken een overmacht aan manschappen te hebben, de legers van de keizer verschansen zich en wachten besluiteloos af. Ze krijgen op 10 september de versterking van veertienduizend man uit de Nederlanden. De Vlamingen zijn uiteraard goed vertegenwoordigd. 'Karel tankte vertrouwen en begon op zijn beurt aan te vallen en maakte zich meester van hele gebieden aan de Donau.' De echte clash is er echter nog altijd niet gekomen wanneer de winter zijn intrede doet. De vreemde troepen wagen zich aan een schimmige oorlog. Gekruid met de gebruikelijke ingrediënten vandie: gebrek aan levensmiddelen, ontbering, honger, dorst, koude, kommer en kwel, misère zorgen vooral bij de buitenlanders voor een rebelse onrust. Maurits van Saksen speelt ondertussen een dubieuze en af en toe hallucinante vertrouwensrol aan de zijde van de keizer. Als protestant propageert hij de vernietiging van zijn eigen godsdienst en dat allemaal om zich meester te maken van de regio van Saksen en om zijn vader Hendrik te beroven van zijn staten en zijn titels. Het duurt niet lang voor zijn naam door zijn eigen achterban met afgrijzen wordt vernoemd. Maurits als trouweloze verrader van de Duitse vrijheid. De diepe verdeeldheid verzwakt de bondgenoten natuurlijk in hun strijd op leven en dood en brengt hen zelf in een onmogelijke situatie om nog verder te oorlogen.

De protestanten willen plots zelf onderhandelen

'Kan er onderhandeld worden?' De vraag komt verrassend genoeg van de protestanten. Karel weet direct voldoende. Lees maar: 'Zo haast de keizer bemerkte dat dit trots bondgenootschap dat hem onlangs nog ermee bedreigd had om hem uit Duitsland te verdrijven zich vernederde om een vergelijk aan te bieden,

oordeelde hij dat hun moed vergaan was en hun eendracht gebroken.' De voorwaarden die hij op zijn beurt stelt zijn natuurlijk vernederend en onhaalbaar voor de protestanten. Het conflict zal nog verder uitgediept moeten worden. De verdeeldheid van het leger van de bondgenoten zorgt voor een breuk in het massale leger en een split in verschillende krijgsmachten die zich verspreiden in het Duitse landschap. Ze zorgen voor een ideaal scenario voor de keizerlijke troepen. De leiders zijn de machtsposities in hun landen kwijt. 'Ze zagen zich nu blootgesteld aan het gewicht van de keizerlijke wraak. Zo haast de bondgenoten zich begonnen terug te trekken, bracht hij zijn leger in beweging.' Het mag dan wel wintertijd zijn. Heel wat steden openen hun poorten en onderwerpen zich aan de keizer. Voor de rest is het alleen maar een kwestie van verloren weerstand en tijd. 'Op deze wijze werd een bondgenootschap dat onlangs nog het vermogen had om de keizerlijke troon te doen wankelen binnen enkele weken verbroken en tot niets gemaakt.' Het regent nu boetes en straffen. De Smalkaldische liga dient ontbonden te worden. Het oorlogsmaterieel afgestaan en overgedragen. Het blijft nu alleen maar wachten op het ultieme vonnis dat de keizer voor hen in petto houdt.

Maurits raakt in de problemen

Terwijl zijn toeverlaat Karel triomfeert, raakt Maurits in de problemen in Saksen, de regio die hij weer kwijspeelt. Hij ziet zich verplicht om zichzelf op te sluiten in de hoofdstad en vraagt in allerijl hulp aan de keizer. Die stuurt de graaf van Brandenburg ter hulp met drieduizend man maar die laat zich op zijn beurt verrassen door de Hendrik de keurvorst van Saksen en zijn troepen. Andere troepen moeten ze in Saksen niet meer vrezen want de buitenlandse soldaten zijn inmiddels al allemaal vertrokken uit Duitsland. Keizer Karel mag dan wel Duitsland weer in zijn macht hebben, hier in Saksen blijft hij in elk geval met een probleem opgezadeld zitten. Paus Paulus keert zich in die periode opnieuw tegen Karel. Hij is tot het besef te komen dat de oorlog in Duitsland zich niet omwille van het katholiek geloof heeft afgespeeld. Met het verdelgen van de ketterij als alibi, heeft Karel zijn macht in Duitsland en Noord-Italië heroverd. De Farneses hebben zich voor zijn kar laten spannen om achteraf tot het besef

te komen dat ze op die manier hun eigen land uit handen hebben gegeven. Dat is ook de reden waarom Octavio Farnese zich teruggetrokken heeft uit Duitsland en Karel er nu weer plots alleen voor staat. Kleingeestigheid troef dus bij de kerkleider. Hun verbond telde voor zes maanden en die zijn al lang voorbij. Van contractbreuk kan er geen sprake meer zijn. De liga van de ketters ligt aan diggelen, de problemen van de kerk zouden hiermee van de baan moeten zijn. Rome heeft de keizer niet meer nodig en dropt de man dus als een baksteen. 'Karel voer openlijk tegen het pauselijk verraad uit. Zijn klachten gingen vergezeld van bedreigingen en verwijten, maar Paulus bleef onverzettelijk en liet duidelijk blijken hoe afkerig hij stond tegenover de keizer en welke ingewortelde vrees hij had voor deze monarch.'

Ik word mottig van al die veinzerij

De keizer ziet zich verplicht om nieuwe manschappen aan te trekken om de situatie in Saksen onder controle te krijgen maar krijgt precies in die periode af te rekenen met een samenzwering in Genua. Ik wordt mottig van de veinzerij, de kuiperijen en de vele intriges die hier nu plots voor een uitbarsting zorgen. Met aan de basis nogal wat frustraties bij de Farnese-clan. Karel probeert zich een weg te banen door dit kluwen en komt met veel moeite te weten dat zijn eigen vertrouwenspersoon Fiesco aan de basis ligt van de rebellie. Hoe kon deze zo vermetel zijn om zich te laten aanporren door vreemde mogendheden? Zijn conclusies liggen voor de hand: de paus moet betrokken geweest zijn bij deze samenzwering tegen zijn autoriteit. Eigenlijk komt het neer op een staatsgreep met het doel om de macht te heroveren. Ook François moet er zijn rol hebben gespeeld. Terwijl hij orde op zaken wilde stellen in eigen land, had de paus ervan geprofiteerd om zijn eigen macht in Italië te herstellen. De geplande ingreep in Saksen zal even moeten wachten nu de keizer dringend militair zal moeten ingrijpen in Italië. Zou de keizer ondertussen al door hebben dat hij nu al heel zijn leven van het ene conflict naar het andere holt? Karel heeft het zich niet ingebeeld. De oude rancunes bij François hebben de kop weer opgestoken. Zijn eeuwige rivaal Karel van Oostenrijk heeft zijn scheve situatie in eigen land rechtgezet en dreigt er nu weer mee om de wet over heel Europa te stellen. In

het leven mag je het hoofd nu eenmaal nooit boven het maaiveld uitsteken. De Fransman probeert de oppositie in de Duitse staten weer tot leven te brengen. Wat ik nu ga schrijven, is zonder meer degoutant: 'In een poging om de voortgang van Karel te stuiten, stuurde hij zijn zendelingen naar Duitsland om de moed van de protestantse bondgenoten weer op te wekken en hen te weerhouden zich aan de keizer te onderwerpen.' Heb je van je leven!

De hersenen van de Franse koning

Zou het kankergezwel uitgezaaid zijn naar zijn koninklijke hersenen? François durft het zelf aan om Suleiman te tippen dat het nu een geschikt moment is om Hongarije binnen te vallen. Het is dus wel duidelijk dat de Fransman ook verantwoordelijk is voor de omslag van de paus. François en Paulus moeten samenwerken om de macht van keizer Karel te beknotten, voor die laatste natuurlijk een ideaal scenario om weer de zeggenschap te krijgen in eigen land. Er wordt hoog spel gespeeld. De rest van 1547 wordt gevuld met lobbywerk waarbij beide kampen wel erg ver gaan om hun netwerk te consolideren. Dat de keurvorst van Saksen zich weer beste maatjes voelt met François, komt in elk geval niet als een verrassing over. Is het mijn eigen slecht karakter dat komt bovendrijven? Ik vraag het mezelf af waarom ik binnenpretjes lijk te voelen bij de slechter wordende gezondheidstoestand van de Franse koning. Je hoort mij niet vertellen dat Karel een doetje is en dat hij in zijn leven de rol van de brave keizer vertolkt. Veel meer dan een zielig slachtoffer van zijn eigen machtsimperium zal hij niet geweest zijn. De rol van de slechterik kan ik nu toch wel echt fixeren op het hoofd van François. Uitgerekend op het moment dat er nu eindelijk eens vrede kan komen in Europa, gooit hij alles opnieuw op hetzelfde hoopje zoals dat er twintig jaar geleden ook bij gelegen heeft.

Ook al een einde in mineur voor Hendrik

Van volgende passage geniet ik dus heimelijk: 'in deze staat van onzekerheid en bekommernis werd Karel nochtans een omstandigheid gewaar welke hem enige hoop liet om aan het

dreigend gevaar te ontsnappen. De gezondheid van de koning van Frankrijk nam dagelijks af. Een kwaal, het gevolg van zijn onmatigheid en het roekeloos najagen van vermaak, ondermijnde bij trappen zijn lichaamsgestel. De voorbereiding van zijn oorlogen en zijn onderhandelingen begonnen te kwijnen gelijk de geest van de monarch die alles in beweging bracht.' Terwijl François kampt met een naderende dood zet zijn tegenstander de scheve situatie in Genua recht. De landvorsten die hoopten de steun van Frankrijk te krijgen zijn dan toch bereid om de voorwaarden van Karel te aanvaarden. Deze laatste kan niet veel meer doen dan wachten tot zijn schoonbroer het aantrapt. Op 31 maart 1547 is het zover. 'François I overleed te Ramouillet in het drieënvijftigste jaar van zijn ouderdom. Gedurende achtentwintig jaar had hij gestreden tegen keizer Karel waardoor niet alleen hun eigen staten maar zelfs het grootste gedeelte van Europa gewikkeld werd. Een conflict dat veel heviger is geweest dan al diegenen van vroegere tijden.' In Engeland heeft Hendrik VIII het niet eens zo lang getrokken als zijn Franse collega. De roemrijke Engelsman met al zijn vrouwenhistories moet eveneens een einde in mineur beleefd hebben met dat leven van hem. Corpulent met zijn honderdzeventig kilo, letterlijk en figuurlijk een zware drinker, ontstoken van zijn kop tot aan zijn tenen overleed ergens eind januari 1547 door de gevolgen van een hartaanval. Op zijn vijfenvijftig heeft de vorst zich doodgegeten en -gezopen.

Karels kwelduivels zijn verdwenen

Van de doden geen kwaad, de vorsten wordt natuurlijk bejubeld om hun deugden. Maar hun exit is een feit en zorgt voor grote veranderingen bij de grijs geworden Karel. Zijn onrust is verdwenen, zijn kwelduivels in het grote niets opgelost. Hij kan zich nu eindelijk focussen op de keurvorst van Saksen zonder rekening te moeten houden met enige internationale bemoeienis. Op 13 april 1547 gaat zijn campagne al van start. De Vlamingen zijn al huiswaarts getrokken en op de pauselijke troepen moet hij niet meer rekenen. Zijn leger heeft nog een getalsterkte van zestienduizend eenheden. Meestal Spanjaarden en Italianen. De keurvorst van Saksen beschikt over heel wat meer manschappen, maar zet zijn pionnen te ver uiteen. Een dwaze tactiek aan de

oevers van de Elbe. Karel is veel intelligenter en slaagt er in om eind april deze waterloop over te steken. De veldslag bij Mühlhausen is potig met Karel op de eerste rangen. De keurvorst van Saksen wordt gevangen genomen, de landheer van Hessen wordt ook al opgepakt, de afrekening met de protestanten en vooral met de dissidenten tegen zijn keizerschap is een realiteit. De keizerlijke troepen noteren een verlies van amper vijftig man. Aan Saksische zijde tel ik twaalfhonderd doden en nog veel meer krijgsgevangenen.

Een dikke streep onder de oorlog

'De keizer bleef twee dagen op het slagveld. Gedeeltelijk om zijn leger op te frissen, gedeeltelijk om de afgevaardigden van de omliggende steden te ontvangen die zich aan zijn wil moesten onderwerpen. Hij trok vervolgens naar Wittenberg om hier definitief een streep onder de oorlog te trekken. De ongelukkige keurvorst werd als zegepraal meegevoerd en overal als gevangene aan zijn onderdanen vertoond. Een pijnlijk schouwspel voor zijn volk die hem eerde en beminde.' De krijgsraad achteraf is niet van de poes. Een aantal Spaanse en Italiaanse veldheren zwaaien er de scepter. Vooral de meedogenloze hertog van Alva laat zich opmerken door zijn gewelddadigheid.

Dit vreemd gerechtshof van buitenlanders zal beslissen over leven en dood hier in Duitsland. Al de bestaande wettelijke procedures worden opzij gegooid, ze kunnen oordelen op het gezag van de keizer. De krijgsgevangenen worden één voor één onthoofd. Maurits van Saksen volhardt ondertussen in zijn rol van verrader. De familie van keurvorst Hendrik doet al wat mogelijk is om genade af te smeken voor hun leider. Het duurt nog tot 19 mei voor Karel zich bereid verklaart om zich mild op te stellen. Op voorwaarde echter van een onvoorwaardelijke onderwerping aan zijn gezag en aan de wetten van de katholieke kerk. Maurits krijgt Saksen als leengebied toegewezen als vergoeding voor bewezen diensten. De toegeving van de keizer gebeurt ietwat noodgedwongen, maar beloofd is beloofd, hij kan niet onderuit aan de gemaakte afspraken.

De man is nors en eigenzinnig

Mijn relaas over het leven van keizer Karel dondert als een sneltrein verder door de lucht van de zestiende eeuw. Schrijver Robertson mist duidelijk de finesse van de familie, de entourage en vooral het karakter van zijn hoofdfiguur. Ik doe wat ik kan om hier en daar wat van deze informatie aan toe te voegen. De man is nors en eigenzinnig. Het uitgestrekte Europa moet loodzwaar op zijn geest inwerken. Van enig gebrek aan plichtsbesef kan ik hem zeker niet verdenken. Zoals elke heerser overheerst toch ook bij hem de aandacht voor vorm en praal en uiterlijke pracht. Het etaleren van zijn macht en rijkdom, een keizerlijke 'm' a tu vu'. Met de volgende passage probeert Robertson het toch een keer bij de boetedoening van de landgraaf van Saksen die het aangedurfd heeft zich te meten met zijn vorst: 'toen deze hinderpaal uit de weg was geruimd, verlangde de landgraaf met ongeduld een einde te maken aan een plechtigheid die, hoe vernederend ook, nochtans noodzakelijk voor hem was om vergiffenis te verwerven. De keizer was op een heerlijke troon gezeten, bekleed met alle tekenen van zijn waardigheid en omringd door een talrijke stoet van landvorsten die nu als toeschouwers de vernedering bijwoonden van een collega-vorst. Hendrik werd met grote plechtigheid in de kamer gebracht waar hij voor de troon op zijn knieën viel. Karels kanselier las het bevel van zijn meester, een ootmoedige belijdenis van zijn misdaad waarbij hij bekende zich schuldig aan gemaakt te hebben en moest toegeven dat hij er een strenge straf voor verdiende te krijgen. Hij stelde zijn staten ter beschikking met de belofte zich voortaan als trouwe onderdaan te gedragen. De keizer zelf beschouwde dit tafereel van vernedering met een trotse ongevoeligheid en een diep stilzwijgen en liet iemand uit zijn entourage voorlezen dat hij er van af zag om zijn landgraaf te straffen zoals hij dat eigenlijk hoorde te doen.'

De keizer is baas van de kerk

Hij doet dus zelf zijn bakkes niet open. 'Zo haast het lezen beëindigd was, keerde Karel zich schielijk om, zonder de ongelukkige smekeling met enig teken van medelijden of verzoening te verwaardigen. Hij liet hem zelf op de knieën zitten,

zonder hem te doen oprijzen. 'Karel laat de rest over aan Alva en Maurits', die de vernedering van de gevallen vorst op hun manier verderzetten. De wraak van de onhandelbare keizer op de Smalkaldische liga wordt op rigoureuze manier uitgevoerd. Wapens en enorme sommen geld verdwijnen in zijn zakken. Ook broer Ferdinand voert gelijkaardige represailles uit in de Boheemse regio. Er wordt een nieuwe rijksvergadering bijengeroepen te Augsburg. Hier zal een einde gemaakt worden aan de godsdiensttwisten die Duitsland zo lang beroerd hebben. De keurvorsten die recent allemaal hun trouw hebben gezworen krijgen er niets in de pap te brokken. De oppervorst zal het allemaal wel zeggen. De hele stad en haar buitenomgeving wordt bezet gehouden door zijn Spaanse troepen. Tijdens zijn openingsrede laat hij er geen verdere twijfel over bestaan. De keizer is baas van de kerk in Duitsland, de katholieke en de protestantse priesters zullen uitvoeren wat hij eist. Van een ongewijde bediening van de protestanten kan er geen sprake meer zijn. De kerkgebruiken van de Roomse kerk worden in ere hersteld. De leden van de rijksdag moeten eindelijk eens inzien dat de alternatieve godsdienst grote malheuren heeft aangebracht aan het land en dat dit in de toekomst onmogelijk moet worden. Er moet een nieuwe standaardreligie komen waarin katholieken en protestanten zich beiden kunnen vinden. De rijksdag zelf zal hier en nu een nieuwe kerkvergadering in Trente samenroepen die dit keer voldoende maatregelen zal nemen die wel door iedereen zullen moeten worden gerespecteerd.

Karel begeeft zich op gevaarlijk terrein

Door zich baas te maken van de kerk en zich de autoriteit toe te eigenen om een concilie bijeen te roepen begeeft Karel zich natuurlijk op gevaarlijk terrein. Dat van de Romeinse geestelijken. In pauselijke kringen groeit de weerstand tegen zijn manier van doen. 'Het was ronduit gevaarlijk een heerszuchtige vorst te laten beschikken over zulk een geducht werktuig van hetwelk hij naar goeddunken zou kunnen gebruik maken om het pauselijk gezag te beperken of de bodem in te slaan.' Als er al een nieuwe kerkvergadering komt, dan moet die zeker doorgaan in een stad die onderworpen is aan pauselijk rechtsgebied. De katholieke poppen zijn al aan het dansen geslagen. Trente ligt in de Duitse invloedssfeer, de paus eist dat de vergadering zal doorgaan in

Bologna. De keizer blijft pal achter Trente staan. De paus houdt voet bij stuk: Bologna of niets. De ruzie is compleet tot dat de pest uitbreekt in de regio van Trente en de heren wel niet anders kunnen dan hun afgevaardigden dan toch naar Italië te sturen. De Spaanse afgevaardigden weigeren van hun kant om naar Bologna te komen. Er is al een scheuring nog voor ze aan het werk moeten beginnen en zo blijven de ruzie en het ongenoegen verder hun trieste gang gaan. 'De zomer werd in vruchteloze onderhandelingen over dit onderwerp verspild, de ene bleef al halsstarriger weigeren dan de andere.' Tot de scheuring onherstelbaar wordt en de paus het besluit neemt om niet langer te luisteren naar ook maar één voorstel van de keizer. De aanleiding hiertoe is de samenzwering die Farnese bekookstooft tegen Karel en de daaropvolgende executie van de zoon van de paus met een keizer die dan nog Milaan met militaire kracht binnenvalt. Politieke stront aan de knikker dus, ik word er een beetje moedeloos van.

De paus wil zijn erfgoed terug

Paulus wil zich wreken. Liefst zo bloedig mogelijk. Van zijn gewone omzichtigheid of bezadigdheid is niet veel meer overgebleven. De wijze woorden van Jezus, als die al bestaan heeft, zijn ver weg. 'De paus was gereed om de wapens tegen de keizer op te vatten om zich aan de moordenaars van zijn zoon te wreken en om zijn erfgoed terug te pakken die met zo veel geweld ontnomen werd aan zijn familie.' En bij wie gaat hij natuurlijk zijn beklag maken? Juist, bij de koning van Frankrijk. Maar 'de nieuwe Hendrik', ik noem hem voortaan op zijn Frans Henri II, 'was in die tijd met heel andere onderwerpen bezig. Welke profijt zou hij trouwens kunnen halen uit een verbintenis met een wrokkige paus van tachtig jaar in het bezit van een waggelende gezondheid.' Een verbond tegen Karel zou trouwens erg onverstandig zijn. Het lijkt wel alsof er een verstandige wind gaan waaien is boven Frankrijk. De kerkvader moet dus zijn wraakgevoelens zelf opvreten. De rijksvergadering in Augsburg doet er nog een schepje bij door opnieuw Trente als thuisstad voor het concilie op te eisen. Het lijkt er ondertussen al op dat er nog leven zit bij de protestanten want het duurt toch even voor alle Duitse neuzen in dezelfde richting kijken. 'Nee nee', antwoordt Paulus en hij start de voorbereidingen

voor zijn geval in Bologna. Ik bevind me op dit moment al in de januarimaand van 1548.

De man zal wel geen uil zijn

Karel ziet ook wel in dat de toestand hopeloos is. De man zal wel geen uil zijn. 'Een constructieve algemene kerkvergadering was zonder meer een utopie en dat terwijl Duitsland verscheurd werd. De zuiverheid van het geloof was bedorven en de gemoederen van het volk werden verontrust door een massa nieuwe gevoelens en geloofstwijfels die nog nooit voordien bij de christenen aanwezig waren geweest.' Zelf orde op zaken stellen is zowat het enig alternatief voor oppervorst Karel. Hij zet enkele notoire godsdienstspecialisten aan het werk om dan maar een eigen leerstelsel op te stellen. Los van die eikels van Rome. De heren Pflug en Helling zijn van katholieke strekking terwijl Agricola een protestantse godgeleerde is. Ze staan alle drie bekend om hun vredelievende geest en hun geneigdheid om geschillen bij te leggen. Op 15 mei 1548 stelt Karel het nieuw leerstelsel voor tijdens een nieuwe rijksvergadering. De nieuwe leer krijgt de naam 'Interim' mee en is een compromis waar iedereen zich zou moeten kunnen in vinden, maar niemand dat zal doen. Als de protestanten de zeven sacramenten aanvaarden dan mogen de protestantse priesters huwen en mogen de priesters van beide religies de communie uitreiken. In deze wereld van bullshit, kan die extra nonsens er naar mening eigenlijk ook wel bij.

Ze kijken als honden naar een zieke koe

De aartsbisschoppen en de keurvorsten van de rijksvergadering kijken naar die Interim als honden op een zieke koe. Ze danken de keizer voor zijn inzet en keuren het nieuw stelsel goed. Maar niemand gelooft er in. Het hele geval rammelt aan alle kanten en strookt helemaal niet met de bestaande regels en gebruiken van beide kerken. De keizer maakt zich klaar om Interim binnenkort te bekrachtigen als officiële standaard voor het hele land. Maar eigenlijk had de pauselijke entourage wel gelijk in zijn standpunt dat het gevaarlijk is om een monarch zijn zeg te laten doen over de godsdienst. 'Onmiddellijk na het scheiden van de rijksvergadering

deed de keizer openlijk het Interim in de Hoogduitse en Latijnse taal afkondigen. De beide partijen voeren er even heftig tegen uit.' De protestanten noemen het een lamentabele en bedrieglijke dwaling, de pausgezinden verwerpen het omdat een aantal leerstukken in hun kerk op schandalige wijze worden verkracht. En Rome schreeuwt het uit en heeft het over de godvergeten stoutheid van de keizer. Zijn Interim is verdorie niet beter of slechter dan dat kerkgeval die Hendrik VIII in Engeland uit de grond gestampt heeft. Paulus zelf blijft op de vlakte: dit onding kan onmogelijk standhouden; 'het gebouw zal vanzelf instorten en voor altijd in de vergetelheid wegzinken!' Hij krijgt gelijk. De tegenstand in Duitsland, keizer of geen keizer, is vrij algemeen. De meeste keurvorsten en de vrije steden weigeren Interim te introduceren. Karel reageert met harde hand en pikt de dissidentie niet. Er volgt een eerste ernstige verwittiging in de stad van Augsburg waar hij het bestuur overneemt van de lokale gilden en broederschappen. Alleen wie de eed aflegt om trouw te blijven aan Interim wordt er als magistraat toegelaten. De inwoners zijn er verbolgen om maar durven hun kwaadheid niet openlijk te tonen. In Ulm gaat de keizer nog een stap verder: 'hij veranderde de regeringsvorm met gelijke dwang en liet de leraars die weigerden om te tekenen in ketenen wegvoeren.'

Karel komt zijn zoon Filips voorstellen

Een publieke opinie verander je niet, zelfs niet met geweld. De nieuwe leer is zonder meer heidens en blijft op algemeen verzet stuiten. Karel leeft in de veronderstelling dat hij de Duitsers klein heeft gekregen en vertrekt in september 1548 naar de Nederlanden met in zijn zog de nog altijd gevangen keurvorsten van Saksen en Hessen. Kwestie van even te tonen wie er de baas is en wat er gebeurt met hooggeplaatsten die zich durven te meten met de keizer. De belangrijkste Vlaamse steden mogen zijn bezoek verwachten. Ik kom mondjesmaat het doel van de rondreis te weten: Karel zal zijn eenentwintigjarige zoon en opvolger Filips voorstellen aan de bevolking. Filips heeft Spanje in de goede hand van zijn neef Maximiliaan achtergelaten. Die laatste is de zoon van Karels broer Ferdinand die nota bene getrouwd is met Maria, de dochter van de keizer zelf. Neef en nicht, inteelt van de zuiverste

soort aan het hof van Spanje. Filips arriveert in Brussel op 25 november 1548 en wordt als troonopvolger verwelkomd in al de steden van de Nederlanden waar hij met alle pracht en luister wordt binnengehaald. De tournee vindt plaats tijdens de aprilmaand van 1549. 'Het volk bleef niet in gebreke om zijn persoon alle eerbied te betonen. Feesten, steekspelen en allerlei vertoningen werden dagelijks tot zijn eer gegeven met een ongemene kostbaarheid die handeldrijvende volkeren graag ten toon spreiden bij gelegenheden als deze en waarbij ze dan van hun gewone regels van spaarzaamheid afwijken.' Elke stad wil zich in deze 'battle for sympathy' blijkbaar profileren als de plaats die het meest overheeft voor de nieuwe prins.

De junior heeft iets onaangenaam over zich

Schrijver William Robertson weet blijkbaar al meer. De nieuwe sterke man zal geen gewone man zijn. Zijn verwittiging is meteen duidelijk: 'maar te midden van deze feesten en spelen liet Filips duidelijk de natuurlijke gestrengheid van zijn karakter zien. Ofschoon hij nog in zijn prille jeugd zat, had hij niets aangenaams in zich en hoewel het in zijn belang lag om zijn volk te behagen toonde hij zich allesbehalve vriendelijk of spraakzaam. Bij alle gelegenheden hield hij zich trots en terughoudend. De openlijke aversie tegenover de Vlamingen en de eenzijdige voorkeur voor de Spanjaarden die hem vergezelden mishagden de Vlamingen ten uiterste en gaf aanleiding tot deze afkeer die later een omwenteling in zijn staten zou veroorzaken die erg nadelig zou zijn voor de Spaanse monarchie.' Ik moet onbewust nog eens terugdenken aan de eerste Spanjaarden die in september 1496 zijn grootmoeder Johanna van Castilië vergezelden bij haar komst naar Vlaanderen waar ze voor de eerste keer zou kennis maken met zijn grootvader Filips de Schone.

Keizer Karel heeft in die periode in steeds ergere mate last van zijn jicht. De voorbije veldtocht aan de Elbe heeft hij meegemaakt van op een draagberrie. Zo erg is het gesteld met hem. Ik steek even mijn licht op in de geschiedenis. Zijn kwaal, bij ons soms de 'kozentjes' genoemd, associeer ik intuïtief met de inteelt bij zijn voorouders maar heeft toch vooral te maken met zijn meer dan gezonde eetlust en zijn voorkeur voor zaken die hem meer kwaad

doen dan goed. Ansjovis en wild bijvoorbeeld jagen het gehalte van urinezuur in zijn lichaam steil omhoog. Net zoals de witte Rijnlandse wijn die hij drinkt bij sloten. De keizerlijke beker staat altijd droog. Bij elke maaltijd giet hij minstens één liter alcohol naar binnen. Met de jaren veranderen de keizerlijke handen in knobbelige, knoestige en vormeloze aanhangsels die inderdaad voor een ongelooflijke pijn moeten zorgen.

Een nieuw conclaaf, een nieuwe paus

Tiende boek. 1549. 'Karel bleef onvermoeid de hardnekkigheid van de protestanten bestrijden maar zijn standvastigheid werd gedwarsboomd door de vijandigheid van de paus welke dagelijks toenam.' De oude Paulus loopt er verbitterd bij en doet een aantal politieke bokkensprongen die hem de toorn opleveren van zijn eigen kleinzoon Octavio Farnese die het opneemt voor zijn schoonvader Karel. Het brengt de paus tot een staat van gramschap en wraakzucht die tot slot gebroken wordt door de dood van deze tweeëntachtigjarige verachtelijke kerkvorst. Een gebeurtenis waar zo veel mededingers op gewacht hebben. Het conclaaf dat nu volgt brengt al die kandidaten nu op de voorgrond. Aanhangers van Frankrijk, de keizer, de Farneses strijden gedurende tien volle weken voor de macht en kiezen op het einde van de rit voor een compromis-kandidaat. Kardinaal Del Monte volgt Paulus III op als zijnde Julius III. Als dank voor zijn steun krijgt Octavio Farnese onmiddellijk het bezit van de regio van Parma. Het geschenk met een strik van het Vaticaan. De heilige stoel die een gebied van zo veel waarde wegschenkt. Het doet de wenkbrauwen fronsen en dwingt algemeen respect af.

Een zestienjarige loverboy als kardinaal

Het respect zal niet lang duren. Bij elke pausverkiezing hoort het recht om één pauselijke kardinaal te kiezen. Julius III kiest voor de zestienjarige Aap, ja 'Aap' staat juist geschreven. De bewuste kerel is vermoedelijk een aangespoelde loverboy die nu voortaan als kardinaal Innocentius verder door het leven zal gaan. De onschuld zit zelfs in zijn naam ingebakken. Grappig. De minachting en het afgrijzen voor deze beslissing neemt meteen alle vertrouwen weg

in de nieuwe paus. Koren op de molen trouwens van de protestanten. De goddelijke waarheid bezoedeld door het opperhoofd van de christenen die de kerk daarmee absoluut onteert. Julius III heeft aan werken en aan politiek duidelijk een broertje dood. Hij stort zich in zijn nieuwe verworven wereld van decadentie, welstand en verkwisting. Aan concilies, kerkrecht en conflicten in de kerk heeft hij een broertje dood. De initiatieven van Karel laten hem volkomen onverschillig en zo krijgt Karel dan toch zijn zin: de volgende kerkvergadering zal in Trente doorgaan. Op 25 juni 1549 bekrachtigt de rijksdag van Augsburg nog een keer de versnelde invoering van Interim en erkennen de Duitse vorsten de rechtsgeldigheid van het komende concilie van Trente. Karel verschijnt er in gezelschap van zijn zoon. Veel keurvorsten vallen er niet te bespeuren. De zaal is gevuld met hun afgevaardigden. De Spaanse troepen die vader en zoon begeleiden, doen me wat denken aan de SA van Hitler. De protestantse afgevaardigden stemmen bedremmeld mee met de meerderheid. Alleen Maurits van Saksen komt voor de dag met alternatieve voorstellen die nu niet bepaald aansluiten met wat de keizer voor ogen houdt.

Maurits van Saksen treedt in het verzet

Maurits die het dank zij de keizer tot keurvorst van Saksen geschopt heeft, ondervindt dagelijks hoe moeilijk zijn onderdanen het hebben met de dictatuur van Karel en zijn Spaanse entourage. Ondanks zijn vertrouwelijke relatie met het hof laat hij zich in eigen regio meer en meer kennen als de beschermer van de lokale vrijheden. Tezelfdertijd probeert hij de rechten van zowel de christenen als de protestanten te respecteren en te beschermen. De man die de keizer in het zadel geholpen heeft is nu de eerste vorst om tegen diezelfde man in het verzet te treden. Zijn vader en de keurvorst van Hessen zitten nog altijd gevangen door zijn schuld, maar Karel had hem stellig beloofd dat hij beide voormalige landvorsten ongemoeid zou laten. De woordbreuk van de keizer heeft Maurits een imago van verrader gegeven en dat schoentje blijkt toch wel te gaan wringen. 'De schaamte van eerst bedrogen te zijn en naderhand zich met verontwaardiging behandeld te zien door een vorst die hij met zo veel ijver gediend had maakte zulk een diepe indruk op Maurits dat hij met ongeduld op een

gelegenheid wachtte om zich te wreken.' Het komt er op aan om de keizer niet te vroeg te alarmeren en om ondertussen het vertrouwen van de protestanten te winnen. De invoering van Interim lijkt een prima gelegenheid om Karels positie in Saksen te verzwakken. Laat hem maar doen. Maurits verwijst handig naar het gewelddadig gedrag die de bevolking mag verwachten van de keizer bij het niet invoeren van de nieuwe leer en slaagt er in om Interim goedgekeurd te krijgen. Op enkele details na waar het volk voor verduidelijking vraagt. En natuurlijk een bonus voor Maurits, een bank vooruit bij keizer Karel. De nieuwe keurvorst van Saksen speelt hoog spel waarbij voor- en tegenstanders het best moeilijk zullen mee hebben.

Karel blijft zijn Interim verdedigen

De heimelijke oppositie komt aan de oppervlakte tijdens de bewuste rijksdag in Augsburg. Tot verbazing van de keizer, stelt Maurits van Saksen zich vragen rond de geldigheid van het geplande concilie in Trente. Het wantrouwen van Karel tegen zijn persoon groeit hoewel de man zijn boodschap op een manier verbloemt zodat die niet aanstootgevend overkomt voor 'the emperor'. Einde 1549 laat paus Julius weten dat de kerkvergadering voorzien is om te starten op 1 mei van 1551. Tijdens de maanden die het concilie voorafgaat blijft Karel zijn Interim verdedigen en opeisen. 'De keizer bedreigde al diegenen die tot hier toe verzuimd of geweigerd hadden om er zich er aan te hebben willen onderwerpen en hij dreigde met de verschrikkelijkste uitwerking van zijn wraak indien de ongehoorzamen zouden blijven volharden.' In 1551 begint Karel zich in toenemende mate te bekommeren om een machtsoverdracht ten voordele van zijn zoon Filips. De grootste hinderpaal om Filips op de troon te plaatsen is natuurlijk zijn broer Ferdinand die hij in 1530 persoonlijk heeft aangesteld als Roomse koning. Broerlief heeft zelf een tros kinderen; vijftien om precies te zijn. Onder wie zes zonen. De oudste, Maximiliaan II, is al vierentwintig jaar en 'tot manbare jaren opgewassen' zoals dat hier liederlijk neergeschreven staat.

gebloed heeft voor zijn interventies in Italië; samen met drie opeenvolgende pausen. Het zou trouwens erg onverstandig zijn om de Engelsen hiermee wakker te maken. Verstandige woorden uit de mond van een wijze staatsman. Ze kunnen echter niet op tegen het lobbywerk van hertog de Guise die een fervente voorstander is van deze alliantie met de paus. Terwijl de ambtelijke entourage van paus en koning de diverse standpunten kauwt en herkauwt gooit de godsvrede in Duitsland hele vaten olie op het sluimerend vuur. 'De ketterij is er nu dus officieel toegelaten!' Het inquisitie-verleden van paus Paulus IV schiet direct in actie: hij bedreigde de keizer en de Roomse koning met de verschrikkelijkste uitwerkselen van zijn wraak'. De toon van de paus tegen koning en keizer is buitensporig scherp. Hun afgezant hoort deze eisen en bedreigingen met een gestreken gezicht aan. De onderhandelaars in Rome en Parijs zetten hun taak met nieuw enthousiasme verder.

Karel geeft er de brui aan

Het is keizer Karel zelf die er de brui aan geeft. De geplande krijgsactiviteiten worden opgeschort. Ik heb het persoonlijk ook wel gehad met de kronieken van dit leven. Karelmans heeft ondertussen ook al door wat voor zinloos parcours en leven hij heeft afgelegd sinds zijn benoeming als keizer in 1520. Het is genoeg geweest. 'De keizer toonde het voornemen om zich van alle wereldse zaken en bezigheden te onttrekken en de rest van zijn leven in stilte en afzondering door te brengen.' Robertson heeft het uitgebreid over de complexiteit van het vorstendom. Ik denk aan de honderdduizenden doden die ongetwijfeld knagen aan het roestig en eeltig geweten van deze Karel. Mijn man is moe en uitgeteld en wil zich nu voor de tijd die hem rest wijden aan God. De nazi Albert Speer zal in 1946 levenslang krijgen in het proces van Neurenberg. Meer verdient mijn hoofdpersonage in 1555 eigenlijk ook niet. 'Allemaal de schuld van zijn jichtaanvallen', roepen de historici in rij. De kwaal was al vastgesteld in zijn jeugd en is er met de jaren alleen maar erger op geworden. De aanvallen komen steeds vaker voor en worden met de dag moeilijker om dragen. 'De smarten die hij uitstond, ondermijnden niet alleen de kracht van zijn natuurlijke gesteldheid maar krenkten tevens de vermogens van zijn geest.' De verwijzing naar de alles

overheersende jichtaanvallen klinkt warempel als een soort van excuus voor de eindeloze reeks debiele daden tijdens zijn leven.

Karel was er altijd bij om te oorlogen

'Onbekwaam om zich met staatszaken te bemoeien wanneer hij van de jicht werd aangevallen, kon hij zich enkel bij tussenpozen van verlichting met iets ernstig bezighouden. De rest van de tijd bracht hij beuzelend door en zelfs met kinderachtige bezigheden die dienden om zijn geest op te beuren die door de hevigheid van de pijnen afgesloofd en verzwakt was.' Feitelijk laat hij al veel jaren het bewind over aan zijn staatslieden die in toenemende mate de scepter zijn gaan zwaaien aan het keizerlijk hof. De rampen van de voorbije jaren zijn natuurlijk allemaal deels de schuld van zijn entourage. Maar als er te oorlogen viel was Karel er wel altijd van op de eerste rij prominent aanwezig. Afrika, Spanje, Hongarije, Metz, Duitsland, Italië heeft aan den lijve ondervonden hoe onschuldig mijn arme hoofdfiguur door het leven ging. Hopelijk kunnen jullie mijn sarcasme vergoelijken. Tja. 'Oud geworden zijnde voor zijn tijd oordeelde hij wijselijk dat het gevoeglijker zou wezen om zijn zwakheden elders in afzondering te gaan verbergen dan deze nog langer openlijk te laten zien. Hij besloot veiligheidshalve zijn roem niet op het spel te zetten om de faam van zijn vorige bedrijven op te offeren aan zijn trotse hardnekkigheid om de teugels van zijn regering in de handen te houden, iets waar hij eigenlijk niet meer toe in staat was.'

De kust is veilig in Spanje

In de gedenkschriften van kardinaal Granvelle, de man die wel en wee heeft gedeeld met Karel staat een andere reden vermeld. Zoon Filips, ondertussen achtentwintig, leeft al enkele jaren in vijandelijke modus met zijn vader en dwarsboomt diens plannen. Het afstaan van de macht in Italië aan hertog Alva is er zeer tegen zijn zin gekomen. Sinds zijn huwelijk met Mary eist hij het bewind van de Nederlanden op. Als Karel zich niet schikt naar Filips wil zal hij niet nalaten om zijn titel met geweld op te eisen. 'Iets wat zijn vader smartelijk en onaangenaam zou vallen en daarom het besluit nam om liever al zijn staten aan zijn zoon af te staan en zich

van de wereld te onttrekken.' Er komen nog andere mogelijke redenen voor de dag waarom Karel tot in 1555 gewacht heeft om zich terug te trekken. Op 12 april van dat jaar overlijdt zijn eigen moeder Johanna na een internering van vijftig jaar in het kasteel van Tordesillas. De hele tijd is zij, weliswaar op papier, medebewindvoerder gebleven en droegen Johanna en Karel gezamenlijk de vorstentitel over Spanje. De Spanjaarden hebben hun oude koningin tot op het allerlaatste met de nodige schroom gerespecteerd en aarzelden om haar kleinzoon Filips als nieuwe oppervorst te aanvaarden zolang ze in leven was. Na haar dood is de kust nu vrij in Spanje om het land nu officieel over te dragen aan Filips. En het liefst zou hij ook een einde willen zien komen aan de oorlog met Frankrijk zodat hij zijn koninkrijken in volle vrede aan zijn zoon zou kunnen overdragen. Henri II en de nieuwe paus zorgen er tot zijn frustratie wel voor dat er verder in de Europese stront geroerd wordt. De vrede zal helaas nog niet voor direct zijn. Karel wil niet langer vruchteloos wachten en hakt voor zichzelf de knoop door om er dan toch de brui aan te geven.

Overdracht van de macht

De overdracht van de macht moet natuurlijk een evenement zijn waar de wereld en omgeving naar zal moeten opkijken. Een afscheid van zijn opperheerschappij met een overdosis aan luister en praal die diepe indruk zou maken op zijn onderdanen. En het hart van zoon Filips zou verwarmen. De hashtag #Filips zou ongetwijfeld een populair item zijn moest Twitter al bestaan hebben in de zestiende eeuw. Filips wordt uitgenodigd om naar Brussel te komen voor de Staten-Generaal van de Nederlanden die zal doorgaan op 25 oktober 1555. Zoonlief verheugt zich om weg te muizen uit Engeland. Hij kan geen kot houden met zijn vrouw Mary, van kinderen of een spoor van bevruchting is er geen sprake. Zijn frigide del maakt hem niet bepaald gelukkig en enig perspectief op een machtspositie over de Engelse bevolking mag hij vergeten. Brussel wenkt hem glorieus toe. Ik teken ook present bij de bewuste plechtigheid. 'De keizer plaatste zich voor de laatste keer in zijn stoel van staat met langs hem aan de ene zijde zijn zoon en aan de andere zijde zijn zuster, de koningin van Hongarije en landvoogdes van de Nederlanden. De rest van het decor wordt

opgevuld met het luisterrijk gevolg van Spaanse grootheden en prinsenvan het Duitse rijk.'

De eindeloze arena van de tijd

'De voorzitter van de raad van Vlaanderen gaf eerst een korte uitleg over de bedoeling van de zitting. Hij las vervolgens een geschrift voor waarbij Karel afstand deed van zijn staten, rechtsgebied en gezag aan zijn zoon Filips, zijn wettige erfgenaam.' Filips II is nu de nieuwe sterke man van Vlaanderen. Een onvervalste Spanjaard met Vlaamse roots. Mijn gedachten dwalen af naar de voorbije jaren van mijn kronieken van de Westhoek. In het bloed van de nieuwe leider stroomt warempel nog het bloed van Gwijde van Dampierre en Robrecht van Bethune. Ik denk aan al die graven en hertogen die achteraf niet meer gebleken zijn dan figuranten, speelgoedsoldaatjes in de eindeloze arena van de verdwenen tijd. Ik bekijk ze één na één. Filips vader Keizer Karel en diens vader Filips de Schone, omgebracht met gif. Die was het kind van Maria van Bourgondië, gevallen van haar paard, de dode dochter van Karel de Stoute, zelf gesneuveld op het slagveld van Nancy, kleindochter van Filips de Goede, achterkleindochter van Jan zonder Vrees, vermoord op een brug in Frankrijk. Ik denk nog eens aan die tomeloze Franse ambities van die Jan zonder Vrees en aan zijn ouders Filips de Stoute en Margaretha van Male.

Margaretha was de dochter van Lodewijk van Male, vermoord door een dolksteek. Zijn vader was Lodewijk van Nevers kind van Robrecht van Bethune en kleinkind van Gwijde van Dampierre. Al hun daden schemeren door in het verleden van Filips van Spanje. Gwijde is uiteindelijk niet meer dan een springplank naar een verder verleden. Zijn mama heb ik gekend als Margaretha van Constantinopel, samen met haar zus Johanna de in Frankrijk opgevoede dochters van Boudewijn van Constantinopel die rond het jaar 1200 zijn leven eindigde aan een boom in Marquette na een aanslag van zijn schoonzoon Ferrand. Boudewijns moeder Margaretha van de Elzas stuurt me nog dieper in de bronnen van het verleden. Ik eindig bij de stamvader van het Vlaamse vorstendom. Bij Diederik van de Elzas, de papa van Margaretha, de man die Vlaanderen onder zijn hoede nam na de moord op Karel de Goede in 1127. Keizer Karel en zijn nageslacht zijn er dus

gekomen dank zij de aanslag op de graaf in de Brugse Sint-Donaaskerk.

De retrospectie van een afgeleefde vorst

Mijn gemijmer wordt onderbroken door Karel die het woord neemt tijdens de ceremonie daar in Brussel. Vijfenvijftig is hij nog maar, een oud ventje dat moet steunen op de schouder van de prins van Oranje om rechtop te blijven. Wat hij te zeggen heeft is al vooraf op papier gezet. Hij kijkt terug op zijn eigen leven. De retrospectie van een afgeleefde vorst. Al van zijn zeventien heeft hij het bewind op zich genomen. Aan rust en vermaak heeft hij zijn tijd niet verspild. Doorheen tijden van vrede en oorlog heeft hij negen tochten naar Duitsland ondernomen. Zes naar Spanje, vier naar Frankrijk, zeven naar Italië en tien naar de Nederlanden. Hij is twee keer gereisd naar Engeland en naar Afrika en elf keer heeft is hij overzee gegaan.' Nu is hij daar allemaal te zwak voor geworden. Natuurlijk heeft hij vergissingen gemaakt tijdens al die jaren. Hier en daar zal hij onderdanen verongelijkt en beledigd hebben en daar vraagt hij vergiffenis voor. Aan de wellicht miljoenen verspilde mensenlevens denkt hij niet. Hij richt zich nu tot zijn zoon die hij door en door vertrouwt en dat hier ook laat blijken. God wordt er nu uitdrukkelijk mee gemoeid. Filips moet er voor zorgen dat de zuiverheid van het katholieke geloof intact zal blijven en nog veel patati's en patata's.

Ik blijf er onbewogen bij

'Zo haast Karel deze aanspraken aan zijn onderdanen en de nieuwe oppervorst uitgesproken had zeeg hij neer op zijn stoel, op het punt gekomen om door de vermoeidheid van zulk een ongemene poging te bezwijken. Terwijl hij sprak smolt de hele vergadering in tranen weg, vol bewondering voor de tederheid tegenover zijn zoon en voor de liefde waarmee hij zijn volk bejegend had.' Ik blijf er zelf onbewogen bij. Filips richt zich op vanuit zijn neergeknielde houding, dankt zijn vader en richt zich tot de aanwezige beau monde. Hij verontschuldigt zich dat hij geen Nederlands kent om zijn volk toe te spreken. Bisschop Granvelle doet het in zijn plaats. Het traditioneel nietszeggend gepalaver. Doordrivende

welsprekendheid en dat allemaal met holle en lege woorden en zinnen. Ook Maria wil nog een laatste keer haar zegje doen. Filips zweert daarna dat hij de rechten van zijn onderdanen zal blijven respecteren en daarna is de ceremonie van de troonsafstand afgelopen. Op 6 januari 1556 volgt er een doorslag van deze ceremonie waarbij de kronen van Spanje en die van de nieuwe wereld eveneens worden opgedragen aan Filips. Exit keizer Karel. Maar ik wil mijn hoofdfiguur niet zomaar achterlaten omdat hij van het publiek terrein verdwijnt. Ik was er bij ten tijde van zijn geboorte te Gent en wil ook wel zijn laatste jaren beleven. Karel wil de rest van zijn leven in het droog en warm klimaat van Spanje vertoeven maar de winter houdt hem voorlopig vast in Brussel. Tijdens zijn laatste maanden probeert hij nog tot een verzoening te komen met Frankrijk. Een geste rond de uitwisseling van krijgsgevangenen en een vergadering in de abdij van Vaucelles bij Kamerijk resulteren in een tijdelijke wapenstilstand en een status quo in de veroverde gebieden, iets wat eerder in het voordeel van de Fransen pleit, maar Karel en Filips hebben er schijnbaar vrede mee. Er is maar één persoon, onze zeveraar in Rome, die er niet om kan lachen.

De pauselijke poppenkast schiet op gang

De vrede van Vaucelles brengt de hele pauselijke poppenkast weer in beweging waarbij het dit keer Filips is die in het oog van de storm terecht komt. Zijn vader Karel is nooit bang geweest om een robbertje te vechten met Rome. Filips is anders. Hij doet me denken aan Fabiola. Orthodox en puriteins katholiek tot diep in hun poriën. Oppositie tegen de pauselijke dada is totaal onbespreekbaar. Als Paulus in de beek springt, zal Filips wel mee springen. Ik vertel het in mijn eigen woorden maar laat jou mijn beste lezer zeker de vrijheid om zelf je conclusies te trekken. 'Maar terwijl Paulus zich door de heftigheid van zijn wraakzucht liet vervoeren, toonde Filips een ongemene bezadigdheid. De Spaanse geestelijken die met zijn opvoeding belast waren geweest, hadden hem een diepe invloed voor de heilige stoel ingeboezemd. De jaren hadden die eerbied merkkelijk vermeerderd in een ziel die peinzachtig en ernstig naar bijgelovigheid overhelde. Toen hij voorzag dat er een vredesbreuk tussen hem en de paus moest ontstaan, had hij zulke hevige wroegingen om de wapens op te

vatten tegen de gemene vader van de christenen dat hij de Spaanse godgeleerden er over raadpleegde.' Het 18de-eeuwse Vlaams kent het woord 'gemeenschappelijk' nog niet en gebruikt er nog het woord 'gemeen' voor. De typering van paus Paulus als 'gemeen' slaat voor wat mij betreft meteen de nagel op de kop. Filips blijft ondertussen zijn beslissing uitstellen. Dat is niet naar de zin van de hertog van Alva die in Italië dan maar zelf de wapens opneemt en in de clinch gaat met de pauselijke armee. De 'campagna Romana' begint op 5 september 1556 en eindigt met een wapenstilstand op 19 november. Lang zal die niet duren met deze Paulus die niets anders uitademt dan wraak en oorlog.

En dan is er de opvolging in Duitsland

Ik begin aan het twaalfde en laatste boek van William Robertson. Voor Karel is de avond al gevallen. Hij heeft nog één resterend ei te pellen. Dat van zijn opvolging in Duitsland. Hij mag zich dan wel teruggetrokken hebben, maar hij is nog altijd de keizer van het Roomse rijk. Het is die eretitel die hij absoluut zou willen overdragen aan Filips. Die kan toch onmogelijk de tweede viool spelen hier in dit land waar hijzelf zijn hele leven de oppervorst is geweest? De hele zomer van 1556 besteedt hij aan lobbywerk om zijn broer Ferdinand te overtuigen om de kroon af te staan aan Filips en die misschien om te wisselen met de macht over een Italiaanse provincie of eventueel zelfs over de Nederlanden. Uiteraard tegen een passende vergoeding. Ferdinand doet niet eens de moeite om te antwoorden aan zijn broer. Er blijft voor Karel niets anders over dan toe te geven. 'Hij ontdeed zich van het keizerlijk bewind en schonk aan zijn broer het oppermachtig gezag over het Duitse lichaam. Dit geschrift werd in handen gegeven aan Willem, de prins van Oranje, die gemachtigd werd om het over te dragen aan het college van de keurvorsten.' William Robertson wordt zelf weemoedig bij het vertrek van Karel naar Spanje. Zijn woorden lijken wel te wenen. 'Niets verhinderde Karel thans om zich op reis te begeven naar zijn rustplaats die hij zo sterk verlangde. Hij begaf zich naar Zuidburg in Zeeland waar zijn vloot zich verzameld had. Hij nam zijn weg over Gent waar hij enkele dagen bleef vertoeven om zich aan de zachte en aangename droefgeestigheid over te geven. Een ervaring die wellicht ieder

mens in de afgang van zijn jaren gewaar wordt bij het bezoeken van zijn geboortestad en bij het opnieuw bezoeken van de plaatsen en de voorwerpen die hem in zijn vroege jeugd het sterkst hebben getroffen.'

Afreis naar Spanje

'Eindelijk vervolgde hij zijn reis.' Ik blijf in het gezelschap van schrijver Robertson. Hoe mooi omschrijft hij dit afscheidstafeel toch. 'Vergezeld door zijn zoon Filips, zijn dochter de aartshertogin, zijn zusters de koningin-weduwen van Frankrijk en Hongarije, zijn schoonzoon Maximiliaan en een talrijk gevolg van Vlaamse edelen. Alvorens zich aan boord te begeven, nam hij afscheid van hen. Hij omhelsde zijn zoon Filips met de teerhartigheid van een vader die zijn zoon voor de laatste keer ziet en ging onder zeil op de 17de september, begeleid door een aanzienlijke vloot van Spaanse, Vlaamse en Engelse schepen.' Zijn schoondochter, 'bloedige Maria' had hem nog graag op bezoek gehad maar Karel legt de uitnodiging handig naast zich neer. Wat heeft een gewone edelman zoals hij nu geworden is nog verloren bij de koningin van Engeland? Elf dagen later meert hij aan in Laredo waar hij de Spaanse grond kust. 'Van Laredo zette hij zijn reis voort naar Burgos, door zijn lieden dan eens in een draagstoel en dan weer in een rosbaar gedragen wordend, de hevigste pijnen lijdende bij ieder stap.' De ontvangst in Burgos is eerder koel. Een handvol Spaanse edelen komt hem verwelkomen. Geen macht, geen vrienden. Karel wordt er op een pijnlijke manier attent op gemaakt. Tot overmaat van ramp moet hij nog weken in Burgos wachten op een beloofde som geld die zijn kinderen hem zouden overmaken en die hij nodig heeft om het merendeel van zijn medewerkers te betalen voor hun laatste diensten.

Hier wil hij de rest van zijn leven slijten

Hij nam eindelijk afscheid van zijn twee zusters en vertrok verder richting Valladolid en van daar naar zijn eindbestemming het klooster van St. Just bij Placentia in Estramadura. Hier, op deze plek wil hij de laatste jaren van zijn leven slijten, in stilte en in complete afzondering. Zijn bouwmeester heeft er een gebouw

laten optrekken in de stijl van het klooster. Zes vertrekken, waarvan vier in de vorm van monnikencellen. De andere twee kamers meten zes op zes meter en werden behangen met een eenvoudig bruin laken. Waar zijn twaalf overgebleven huisbedienden moeten slapen wordt er niet bij verteld. 'Daar begroef hij in stilte zijn grootheid, zijn staatszucht en al zijn reusachtige projecten die Europa een halve eeuw verontrust en in rep en roer gesteld hadden.' Het contrast tussen Karel en Paulus is toch wel bijzonder te noemen. Karel is in de luwte teruggekeerd na een leven in de schijnwerpers en oud geworden voor zijn leeftijd. Paus Paulus heeft zich pas ontbolsterd als man van de oorlog op een ouderdom en dit na een leven van studie en bezinning. Een driftige en verwaande fanaticus die er niet voor terugdeinst om de zaden van de tweedracht te verspreiden en het oorlogsvuur over heel Europa te ontsteken zonder zich hierbij aan de gevoelens van de mensen te storen.

1557: de vloek van Witte Donderdag

Oorlog in Italië, de Fransen naderen Rome, de Spanjaarden verzwakken. Paus Paulus koelt zijn woede op Filips. Voorjaar 1557. Op Witte Donderdag laat de paus de vervloekingen neerdalen over alle vijanden van de kerk en allen die het hebben aangedurfd om de kerkelijke landen te bestoken. Hoe meer de Vaticaanse en de Franse troepen afzakken naar het zuiden, hoe moeilijker ze het echter krijgen. De hertog de Guise komt er zichzelf tegen terwijl Filips de Vlamingen mobiliseert en met vijftigduizend man uitbreekt in het noorden van Frankrijk. Filips hoopt op de steun van de Engelsen. Zijn vrouw, koningin Mary is daar wel bereid toe, maar het is ook voor haar een kwestie om het Engels parlement achter deze plannen te scharen. Iets waar ze duidelijk niet in slaagt waarop ze dan maar zelf het roer in handen neemt en op 20 juni 1557 eigenhandig de oorlog verklaart aan de Fransen. Achtduizend Engelsen gaan het leger van Filips in de Nederlanden ondersteunen. Filips zelf is geen oorlogsman. Hij geeft de leiding van het leger over aan de hertog van Savoye. Emanuel Filibert slaat zijn kamp op in Kamerijk en begint aan een succesvolle campagne tegen de Fransen. De veldslag in de buurt van St.-Quentin draait uit op een debacle voor de Fransen die er

vierduizend soldaten verliezen. Parijs heeft op zijn grondvesten terwijl Filips in de omgeving van de stad van St.-Quentin er als grote triomfator zijn intrede doet. Mijn droogstoppel blijkt nu plots zelfs te kunnen lachen.

Filips met zijn kwezelachtige ceremonie

Filips toont zich voorzichtiger dan zijn vader. Het lijkt er op dat Parijs klaar is voor verovering, maar de risico's om dat te proberen zijn veel te groot. Hij kiest ervoor om eerst in het noorden orde op zaken te stellen. Op 27 augustus 1557 valt de stad St.-Quentin in zijn handen. Koning Henri II roept zijn leger in allerijl uit Italië terug, de Fransen reichten de ruggen en kunnen na een zomer gevuld met oorlog de schade finaal beperken tot het verlies van twee steden. Paulus is woedend om het vertrek van de Franse legers van hertog de Guise. Nu staat hij plots helemaal alleen tegenover een overmacht van Spaanse soldaten en kan er plots wel een vredesverdrag van af met Filips. Paulus maakt een einde aan zijn verbond met de Fransen en zal zich voortaan afzijdig opstellen zoals dat een vader van het christendom betaamt. Filips van zijn kant herstelt de vroegere situatie zonder nadeel voor de pauselijke stoel. Alles gaat natuurlijk gepaard met de nodige kwezelachtige ceremonie. Nee, niet Fabiola in het wit maar wel de hertog van Alva die smeekt aan de voeten van de paus. 'Zodanig was de bijgelovige eerbied voor het pauselijk karakter, dat zelfs Alva, de hoogmoedigste man van zijn eeuw amper durfde op te kijken in de nabijheid van deze kerkelijke idioot.' Enfin, om een lang verhaal tot een strikt minimum te beperken: op 29 september is de terugkeer van de Guise en zijn leger in het Franse thuisland een feit. Hij neemt het opperbevel van de Franse troepen meteen op zijn schouders.

Calais gaat verloren aan de Fransen

De oorlog verlegt zich nu dus helemaal naar het noorden van Frankrijk. Een eerste reactie op de deelname van de Engelsen volgt op 1 januari van 1558. Een aanval op de haast onoverwinnelijke enclave van Calais, al meer dan tweehonderd jaar in het bezit van de Engelsen, maar de laatste tijd wel erg verwaarloosd door zijn

bezetters. In wintertijd wordt de stad beschermd door een netwerk van moerassen en daar profiteren de Engelsen van om hun manschappen wat rust te gunnen en naar het thuisland te laten vertrekken. De beleidsmakers in Londen zijn verwittigd dat hiermee grote risico's genomen worden, maar de focus van Mary ligt op de godsdienst. Calais kan haar gestolen worden. 'Ze lieten nauwelijks een vierde toe van de troepen die de stad als verdediging nodig had.' De Guise kent de toestand in en rond Calais en verwondert zich erover. 'Een beter moment om deze stad te heroveren, zou er wellicht niet meer komen en dus zette hij de aanval in met een wakkerheid en een heftigheid die in deze eeuw zelden gezien werd.' Na twee weken heeft hij de vijfhonderd overgebleven Engelsen murw gekregen en neemt hij de strategische havenstad in. Enkele dagen later volgt Guisnes. De Engelsen zijn hun zo hard bevochten pied-à-terre in Frankrijk kwijt. St.-Quentin is vergeten, hertog de Guise wordt uitgeroepen tot dé Franse veldoverste van zijn eeuw. De vreugde is ongezien. In Engeland is Maria kop van jut. Hoe kon ze? Ze wordt letterlijk uitgespuwd door haar bevolking.

Terugdenken aan Eustache en de zijnen

Ik denk terug aan Eustache en de zijnen die in 1347 na een beleg van zowat een jaar genoodzaakt werden om hun stad over te geven aan de Engelsen. Uitgehongerd en vernederd hadden ze gestreden tot het uiterste. Jullie konden het zelf meemaken in mijn twee episodes over het bewuste beleg. En nu krijgen de Engelsen in 1558 van hetzelfde laken een pak toegemeten: 'de koning van Frankrijk gedroeg zich net zoals Edward III de eerste overwinnaar van deze plaats. Hij gebod al de Engelse ingezetenen de stad te ontruimen en gaf hun huizen aan zijn eigen onderdanen die hij, door hen verscheidene vrijdommen te schenken naar ginder lokte om zich daar te komen vestigen. Hij voorzag de stad van een talrijke bezetting onder een ervaren bevelhebber.'

Frankfort. Op 24 februari 1558 officialiseert het college van de Duitse keurvorsten de overdracht van de keizerlijke kroon naar koning Ferdinand. 'Allemaal dikke zever', laat paus Paulus achteraf weten. Alleen Rome kan een keizer aanduiden. Het gaat hier over

een exclusief pauselijk recht. Als vervanger van Jezus hier op aarde zijn de sleutels van de hemelse en de aardse regering in zijn handen. De hele verkiezing is onwettig. 'Maar', voegt hij er plots poeslief aan toe, als Filips openlijk berouw toont voor zijn vorig gedrag kan hij misschien alsnog hopen op zijn vaderlijke gunst. Uiteraard moet hij hiervoor persoonlijk naar Rome komen en zich ootmoedig aan zijn voeten werpen. De geëiste knieval kan er dus komen als Ferdinand de godsdienstvrede in eigen land weer op de helling zet. Ik kan me goed inbeelden dat dit een onredelijke eis is van het Vaticaan. Het wordt meteen duidelijk dat Ferdinand er niet moet op rekenen om officieel als keizer erkend te worden zolang deze Paulus leeft.

Oorlog in de Westhoek

De sfeer tussen Frankrijk en Engeland verbetert er ondertussen niet op. De Fransen stoken de Schotten op in hun verzet tegen Mary Tudor. De jonge koningin van Schotland treedt op 14 april 1558 in het huwelijk met de Franse kroonprins. Kort na dit societygebeuren hervatten de Fransen de oorlog tegen de troepen van Filips. De Franse krijgsmacht komt goed uitgerust en wel gefinancierd voor de dag. De troepen van Filips staan nergens want de meeste soldaten werden tijdens de voorbije wintertijd bedankt voor bewezen diensten. Het gevolg laat zich raden daar in Luxemburg. Maar ook in de Westhoek is de oorlog uitgebroken. 'Maarschalk De Termes, bevelhebber van Calais was zonder tegenstand in Vlaanderen binnengedrongen en bestormde Duinkerke met een leger van veertienduizend man en nam de stad na een beleg van vijf dagen stormenderhand in. Van daar rukte hij verder naar Nieuwpoort, welke stad zeer schielijk in zijn handen zou vallen indien de nadering van de graaf van Egmont met een veel talrijker leger hem niet genoodzaakt had de wijk te nemen.' Nieuwpoort mag dus van geluk spreken. De Fransen stouwen de buit die ze in Duinkerke hebben gestolen en die vertraagt hun terugtrekking. Egmont en zijn troepen gaan er in volle snelheid op af en vallen de Fransen op de nek. De clash is hevig. De Vlamingen zijn ruim in de meerderheid. De dapperheid van de Fransen compenseert dat overtal. Soldaten afkomstig van een Engelse vloot die vrij toevallig langs de Vlaamse kust voorbij vaart,

lopen de rivier de Aa op en hakken nu in op de rechterzijde van het Franse leger.

De geest van Zannekin kwam even uit de fles

Ik schakel over op een getuigenis: 'De Vlamingen, aangemoedigd door deze onverwachte bijstand lieten de vijand geen tijd om zich van deze slag te herstellen. De Fransen kregen de algemene nederlaag aan hun broek gesmeerd. Bij de tweeduizend bleven er op het slagveld liggen, een groot getal viel in de handen van de boeren, die uit weerwraak over de wreedheid waarmee hun land verwoest en geplunderd was geworden, de vluchtenden achtervolgden en alles wat hen in de handen viel onmeedogend ombrachten. De overigen die konden ontkomen aan deze woede werden krijgsgevangen gemaakt, onder wie hun legerhoofd De Termes en verscheidene veldheren van aanzien.'

De Kerels hebben gesproken, de geest van Nikolaas Zannekin is even uit de fles gekomen. De Guise moet zich nu in allerijl naar Picardië reppen om de vijand af te stoppen. Twee legers van elk veertigduizend manschappen zullen een overwinnaar moeten aanduiden. Ze liggen op korte afstand van elkaar en wachten om te beginnen aan de finale veldslag. Hendrik lijkt absoluut niet zeker van zijn stuk en Filips is te bang om aan te vallen. 'Ze vermeden beiden elke mogelijke schermutseling of ontmoeting die aanleiding zou kunnen geven op het hoofdtreffen.' Misschien is vrede een andere mogelijkheid? In beide kampen wint dit idee duidelijk veld. 'De koninkrijken van Frankrijk en Spanje hebben nu al een halve eeuw oorlog tegen elkaar gevoerd, welke onnoemelijke geldsommen heeft gekost en nog altijd niet het minste voordeel voor de ene of de andere heeft opgeleverd.' Ze snakken allebei naar rust. Filips wenste naar de vrede, vurig verlangend om terug te keren naar zijn thuisland Spanje en Henri II zou niets liever willen dan een einde te maken aan de kommer van de oorlog. Zo kan hij zich tenminste toeleegen op het bestrijden van de ketters en de godsdiensthervormers die zowel in Parijs als in de andere Franse steden het vuur aan de schenen legden van de gevestigde kerk.' Een vat vol Franse intriges kan Henri II er niet van weerhouden om een geheim vredesverdrag af te sluiten met Filips. De Guise

had graag nog een beetje verder oorlogje gespeeld, maar moet zich gedwee plooiën naar de wil van zijn koning. In de abdij van Cercamp wordt begin 1559 een tijdelijke wapenstilstand getekend die een einde maakt aan al de krijgsverrichtingen.

Het bobijntje van de oude Karel

Ik haast me naar Spanje. Naar het klooster van St. Joost. Het bobijntje van de oude Karel is bijna afgerold. De touwtjes van zijn leven hangen nog met haken en ogen aan de lege spoel. Het mild zuiders klimaat heeft aanvankelijk voor een verbetering van zijn gezondheidstoestand gezorgd. Hij kon eindelijk het rustig leven leiden dat hij zo gewenst had. Bidden en boeken lezen over godsdienstige onderwerpen. Werken van de heiligen Augustinus en Bernardus. Het eerste jaar van zijn verblijf brengt hem de rust die hij zo dringend nodig had. Lange gesprekken met zijn biechtvader en met de prior. 'Hij stond op het punt om naar een andere wereld te verhuizen' schrijft Robertson. De verbetering van zijn jichtkwaal is niet van lange duur. Een maand of zes voor zijn dood herbeginnen de aanvallen. De voetstappen van zijn ziek lichaam en zijn bijgelovige geest slepen zich voort. Karels gekwelde en getormenteerde gedachten kunnen alleen maar worden gepaaid met een sober kloosterleven en met veel boetedoening. Het lijkt er op dat hij de ballast van zijn zondig en meedogenloos leven van zich wil afschudden. Precies zoals een afgetakeld dier die een plaatsje zoekt om te sterven. 'Om voor zijn zonden boete te doen tuchtigde hij zich heimelijk met zulk een gestrengheid dat de zweepkoord van welke hij zich bediende rood van het bloed werd teruggevonden. Zelfs met deze zelfkastijding was hij nog niet voldaan. De kwellen, angst en vrees die bijgeloof meestal vergezellen, hielden hem in gestadige onrust en porden hem aan voor verregaande vrome daden en handelingen. Zo besloot hij alvast om zijn eigen uitvaart te vieren. Hij liet een kerktombe oprichten in de kerk van het klooster. Zijn huisgenoten gingen in de lijkstaatsie met zwarte toortsen in hun handen. Hijzelf volgde, gekleed in een doodskleed. Met veel plechtigheid werd hij in zijn kist gelegd. De lijkdienst werd gezongen en Karel bad al de gebeden die voor de rust van zijn ziel gedaan werden gewoon zelf mee. Zijn tranen mengden zich met die van zijn omstaanders die een droefheid etaleerden alsof hij inderdaad al overleden was.'

De regen is blijven vallen, de zon schijnt nog altijd

Mijn zielige hoofdfiguur gaat letterlijk en figuurlijk tot aan het laatste randje. 'De plechtigheid werd afgesloten met wijwater dat rijkelijk besprenkeld werd over de kist. Pas daarna vertrekt Karel naar zijn privé vertrekken, moe en afgemat van de lange begrafenisceremonie en met het beeld van de dood nu definitief in zijn ziel geprent. De volgende dag krijgt hij een zware koortsaanval die er te veel aan is voor zijn uitgeput gestel. 'Korte tijd daarna gaf hij de geest, op de eenentwintigste september van het jaar 1558, nadat hij achtenvijftig jaren, zes maanden en vijf dagen bereikt had.' De loftrompetten steken op, nabeschouwingen op een complex leven. Ik distantieer me er een beetje van. Jazeker, hij was een mens van vlees en bloed met een onverzadigbare staatszucht om de alleenheerser te worden van heel Europa. Op het einde van de rit laat hij een verdeeld en uitgeput continent achter. Zijn dwangmatige verzuchting naar macht heeft de levens van miljoenen mensen geteisterd. Zijn territorium bleek veel te groot om te dragen voor één man. Jaloezie heeft de rest gedaan. Ik denk aan de roedel Franse en Engelse koningen en aan de cavalerie van pausen die net als de overledene dood en verderf hebben gezaaid. Het leven na Karels afscheid is natuurlijk blijven verder gaan. De regen is blijven vallen, de zon schijnt nog altijd. De vredesonderhandelingen te Cercamp krijgen er zelfs een positieve boost door want Filips wil niets liever dan zo snel mogelijk naar Spanje terug te keren. Het is echter zijn eigen vrouw Mary Tudor die dat belet.

Vergeef me mijn sarcasme

Tijdens een sporadisch bezoek in 1557 van Filips is ze dan toch zwanger geraakt. De baby werd uitgerekend om in maart 1558 ter wereld te komen, maar de zwangerschap eindigt op een misval. Mary gaat daarna sukkelen met baarmoederkanker, cystes of iets van die aard. 'Bloody Mary all along the way'. Vergeef me mijn sarcasme. Helemaal verzwakt sterft ze op 17 november 1558 aan de gevolgen van een griepepidemie, op tweeënveertigjarige leeftijd. Haar halfzuster Elisabeth wordt de nieuwe koningin. De bijrol van Filips in Engeland is uitgespeeld. Filips schrijft vanuit Brussel dat

het spijtig is dat ze dood is maar doet niet eens de moeite om naar de begrafenis van zijn eigen vrouw te komen. De Fransen sturen er wel een uitgebreide delegatie naartoe. De onderhandelingen krijgen nu natuurlijk een heel ander gezicht. Filips had er altijd op toegezien dat Engeland met zijn stem sprak aan de groene tafel, maar Elisabeth ziet dat nu natuurlijk anders. Ik begrijp meteen waarom de Fransen op de begrafenis zijn geweest. Op 6 februari 1559 sluiten de partijen na het nodige getouwtrek dan toch hun deal. Vooral Calais blijkt een tere materie te zijn. Ik ga er niet dieper op in. Een aantal artikelen van het verdrag tussen Frankrijk en Spanje zullen wel grote invloed hebben op het leven in de Westhoek. Weten de onderhandelaars begin 1559 veel dat de beeldenstorm binnen de tien jaar een verwoestende ravage zal aanrichten in de kerken en de geesten van de streek?

Een stapel vuile was

'Maar tussen Frankrijk en Spanje wilden ze komen tot een oprechte en duurzame vriendschap. Beide monarchen zouden zich beroepen op een algemene kerkvergadering en samen de voortgang van de ketterij stuiten en samen de vrede en de eensgezindheid in de christenkerk herstellen.' Ik houd mijn hart vast. Zowat alle prins en koningen sloten zich aan bij dit voornemen en ik mag daarbij natuurlijk de paus niet vergeten. 'Dus werd door dit verdrag de vrede in Europa hersteld.' Wat Karel er in het hiernamaals over denkt is me niet helemaal duidelijk. Zijn strijd is gestreden, de politieke nabeschouwingen laat ik voor wat ze waard zijn. Mijn reis naar het leven van keizer Karel zit er op. Veel meer dan een stapel vuile was blijft er niet van over.

Dagboek uit leper

Betrapt in Voormezele

Na mijn reis door het leven van keizer Karel keer ik met gretige appetijt terug naar mijn eigen streek. Ik kuier door de Ieperse straten en probeer een glimp op te vangen van het leven hier. Hoe voelt het aan om je dagen te slijten in de jaren 1500? Op welke manier beleven de Ieperlingen het leven van Karel de vijfde? Veel vragen. Ik ga op zoek naar de man en de vrouw in de straat. De kleine verhalen. Een zoektocht naar de haast uitgewiste menselijke emoties die ergens dank zij de vergetelheid van de geschiedenis ondergesneeuwd werden. De Ieperse jaarboeken, de handschriften van Gerard De Feu en Thomas de Raeve aangevuld met een weelde aan informatie van gewezen archivaris Isidore Diegerick zetten me op het goede spoor. Ik verplaats me meteen naar 10 juni 1483. Boze Spanjaarden brengen zestien gevangen Franse soldaten binnen in de stad. Ze werden betrapt te Voormezele waar ze een brouwerij aan het plunderen waren. De volgende dag al worden ze voor hun daden bestraft, hun krijgswetten kunnen maar zo duidelijk zijn: de doodstraf door ophanging. De galgen worden direct opgesteld. Het schavot op de grote markt heeft zo zijn aftrek. Je kan je wel inbeelden dat de massa drumt om het beste zicht te krijgen op de show. Als de beul aan zijn zestiende slachtoffer wil beginnen, verrast deze hem met de mededeling dat hij geen man is maar een vrouw en dat ze om vergeving vraagt. Na deze verrassende melding wordt ze terug in het gevangenhuis geleid waar ze een onderzoek ondergaat. De jonge soldaat blijkt inderdaad een meisje te zijn. Ze geeft toe dat ze zich al jaren voordoeft als manspersoon, soldaat bij de Fransen, en dat ze in die hoedanigheid al aan verscheidene veldslagen heeft deelgenomen. De heren van justitie worden er bij gehaald en stellen de vrouw op vrije voeten. Korte tijd later biedt het meisje zich aan om dienstmeid te worden bij een rijke inwoner die ingaat op haar voorstel.

De zoon maakte de vrijer

'Zij werd aanvaard', staat er geschreven, 'en na verloop van tijd maakte de zoon des huizes de vrijer'. Hoe mooi gezegd toch. De zoon maakte de vrijer. Het koppel wil trouwen en moet hiervoor

de toestemming krijgen van hun respectieve ouders. Als dat in kannen en kruiken is kan de trouw doorgaan in de kerk van Sint-Jan en pas achteraf komt de bruid af met het verhaal dat haar vader eigenlijk raadsheer is bij het parlement van Parijs en dat haar ouders tot de voornaamste edellieden van Frankrijk behoren. 'In mijn jonge jaren had ik een relatie met een kapitein van de Franse troepen', bekent ze, 'maar hij liet me zitten.' Dat bleek uiteindelijk de reden waarom ze zich als manspersoon vermomd had: ze wilde dicht bij haar gewezen vlam blijven. De pasgetrouwde Française blijkt een ordinaire stalkster geweest te zijn. De jonge Ieperling besluit het verhaal van zijn vrouw te controleren, stuurt een brief naar het parlement van Parijs, krijgt er de bevestiging dat zijn madame Angeline Marillac heet en dat haar vader inderdaad een man van adel is geweest. Thomas Marillac is op zijn tachtig overleden op 7 december 1481. De erfenis is een niet onaardige surplus voor het kersvers koppel: twee kastelen in de buurt van Senlis, een kapitaal van twee miljoen stuivers en een inboedel van nog eens een half miljoen. Angeline en haar man zullen in Ieper blijven wonen tot aan haar dood op 20 augustus 1499. Een sprookje met vijftien opgeknoopten en een rijke erfgename. Mijn Iepers dagboek is met de nodige allure aangevangen. Precies wat ik kon gebruiken om in het jaar 1500 binnen te treden, waar ik onmiddellijk in een nieuw fictie-verhaal terecht kom. De wereld van de mirakels opent zich nog een keer voor ondergetekende. Een religieuze, een nonnetje van het begijnhof heeft een wonderbaarlijk antwoord gekregen van haar kruisbeeld. Alles begon met een geweldige bekoring om op Vastenavond vlees te eten, iets wat volledig in strijd is met de statuten van de begijnen in deze stad.

Er zit leven in de heilige Begga

Goesting in vlees? Het zal je maar overkomen op een moment dat het niet mag. Mijn non haast zich naar de kerk om er te bidden. Smeken tot God om toch maar van haar bekoring af te raken en van haar kwelling verlost te worden. En zie nu toch; ze wordt toch wel niet aangesproken door de crucifix zeker? 'Ga recht naar de grote jonkvrouw en verklaar openlijk de begeerte van uw hart. Habetur in Vita Sancta Begga'. Vrij vertaald: er zit leven in de

Heilige Begga en met deze wetenschap heb ik op zich eigenlijk geen problemen, hoewel deze Begga al dood is van in het jaar 693. Anno 1490 is er doorheen Vlaanderen een schromelijke pest ontstaan die in Ieper alleen al zorgt voor de dood van duizend inwoners. De pestaanval duurt maar liefst achttien maanden en tijdens deze periode sterven hele huisgezinnen letterlijk uit, de straten vallen zonder hun bewoners zodat het gras er groeit als op een weide. Pas wanneer de pest uitgeraasd is kan men beginnen met het zuiveren van de straten en het doorzoeken van de huizen. Een verschrikkelijk en luguber werk. In nogal wat woningen worden tal van lijken gevonden, vaak in verregaande staat van ontbinding. De stank is er niet te doen, de wormen lopen in en uit de rottende kadavers. In de Sterrestraat ontdekken ze een dood koppel waarbij de vrouw nog altijd haar klein kindje tegen de borst gepraamd houdt. Ze zijn samen geveld door de pest. Het is niet de enige verschrikking. In de keuken komen ze oog in oog te staan met een slang van wel vier meter lang met de dikte van een menselijke bil. De musketten zijn nodig om het beest te doden. Met sabels wordt het reptiel achteraf in mootjes gehakt. Waar de reuzenslang vandaan komt is me een raadsel. Misschien wel uit de 'corruptie van de dode lichamen' suggereren de kroniekschrijvers, iets wat me vrij onrealistisch lijkt.

Pest in de Rijselstraat

In de Klierstraat wordt het lijk van een jonge dame aangetroffen waarvan de buik omgebouwd werd tot een nest vol jonge ratten waarbij twee volwassen exemplaren het vlees van de buik tot op het been hebben doorgeknaagd. In een andere woning in de Antwerpstraat wordt het lichaam gevonden van een devote weduwe. Ze zit nog altijd geknield met een paternoster in de hand en eigenaardig genoeg geeft haar kadaver niet de minste stank af. Haar man en haar drie kinderen waren zeven maanden eerder al overleden aan de pest. De opkuisploeg blijft maar details spuien. In een ander huis op de Houtmarkt worden de lichamen van twee dode kinderen gevonden. Op bed. Samen met het lichaam van een in vrouw verklede Engelse edelman. In zijn kleding vinden ze twee brieven waaruit blijkt dat de man een of andere misdaad gepleegd heeft in eigen land en feitelijk op de vlucht was in Vlaanderen. Bij het verbranden van zijn kleding blijkt de dode man trouwens nog

twee gouden kettingen en een diamanten ring van grote waarde bij zich te hebben. In een ander huis in de Zuidstraat, nu is dat de Rijselstraat, treffen de onderzoekers het lijk aan van nog een andere weduwe. De vrouw wordt aangetroffen op bed met overgesneden keel. Vermoedelijk het werk van valse reeuwers want in haar woning wordt geen spoor van geld of waardevolle zaken gevonden; alles is er gestolen. In de achterkeuken hangt het lijk van haar dienstmeid met samengebonden handen en benen opgehangen aan de balken van de zoldering.

Opnieuw het werk van die reeuwers

In de Montstraat waar een echtpaar overleden is aan de pest, wordt hun dochter met de borsten afgesneden teruggevonden in de waterput. Weer het werk van die reeuwers. Ze hebben het meisje van het leven beroofd omwille van de erfenis die het echtpaar enkele tijd geleden te beurt gevallen was. Het was blijkbaar een publiek geheim dat de overledenen drie jaar geleden een som van veertienduizend gulden gedeeld hadden. Ook in de Lange Meersstraat zijn de vondsten weerzinwekkend. Een dood echtpaar, overleden aan de pest met in hun gezelschap het lijk van een kindje van een jaar of twee, gestorven van de honger en op de zolder als toemaatje nog het dode lichaam van een oude man van honderdendrie jaar die halfnaakt uit het zolderraam hangt. De zoektocht door de verlaten huizen resulteert al te samen in de vondst van tweehonderdzestig dode lichamen. De pest heeft inderdaad lelijk huis gehouden. Dat er zich nog zoveel lijken in de huizen bevonden heeft alles te maken met de wetenschap dat er op het einde van de epidemie bijna niemand meer beschikbaar was om de doden af te voeren en buiten de stad te begraven. Na de berging van de overblijvende kadavers worden ze allemaal ter aarde besteld buiten de Boezingepoort en worden de getroffen huizen helemaal ontsmet en gezuiverd. In de hele stad zijn er geen twintig kinderen meer overgebleven.

De dodenkar met die ellendige bel

En toch heeft men er alles aan gedaan om de verspreiding van de ziekte tegen te gaan. Van zodra met er gewaar van werd spijkerden

de ordediensten een witte plank aan de voordeuren van de besmette huizen als signaal dat die niet meer betreden mochten worden. Elke dag opnieuw reed de lijkwagen door de stad; met zijn ellendig klinkende bel die aangaf dat de mensen hun dode familieleden mochten meegeven met de kar. Enfin, ik schrijf het met nogal wat schroom en mededogen terwijl de schrijvers van de Ieperse kronieken het nogal scrupuleus en gevoelloos hebben over het smijten van de dode lijken op de karre. De met een laken toegedekte wagen rijdt zo met zijn volle lading tot buiten de stadsmuren en kiepert al die dode lichamen in grote putten die langs de vaart gegraven werden. Ieper moet een spookstad zijn in 1490 en 1491. De straten zijn er leeg en verlaten, niemand waagt zich nog buiten zijn woning, tenzij in gevallen van uiterste nood. In de zomer moeten de mensen ketels water op de straat sproeien om voor wat koelte te zorgen. Ieper is dood, er is niemand aan het werk. De vrees voor het einde is zowat het enig overgebleven sentiment, naast uiteraard de obligate rouw voor de overleden familieleden. Er wordt geen aandacht besteed aan de manier waarop de stad zijn wonden likt na de rampzalige periode van rond 1490. De orde van de dag komt weer aan de oppervlakte van het leven. Zoals dat de traditie is hier in deze stad, komt er elk jaar een nieuw gemeentebestuur. Op 8 februari 1500 krijgen Joris De Vos, Andries De Waele, Pieter Quaetjonck en Francis van der Croone met nog negen anderen hun postje in het schepencollege. Nog voor het einde van de korte maand wordt de geboorte gevierd van de kleine prins Charles, door ons nu beter bekend als keizer Karel. De aankondiging vermeldt het met sierlijke letters: 'op den laste van february wierd in de stad zeer solemnelijk gevierd over de geboorte van de prince Charles uit de aartshertog Philips van Bourgondië en Johanna van Aragon, zijn huisvrouw die hem binnen de stad van Gent vier dagen tevoren had gebaard.'

De moord van Jan Braem in Zillebeke

De Raad van Vlaanderen te Gent moet zich in september 1500 uitspreken over een rechtsgeding tussen de schepenen van Ieper en het bestuur van de kasselrij van Ieper. Wie dacht dat beide colleges altijd poeslief met elkaar omgaan, is er aan voor zijn moeite. Ieperling Jan Braem werd door de schepenen van de kasselrij bij verstek veroordeeld omdat hij een moord zou hebben gepleegd in

Zillebeke. De man werd voor vijftig jaar uit Vlaanderen verbannen, maar houdt zich nu schuil in de binnenstad waar hij zich enkel wil verantwoorden voor zijn natuurlijke rechters; de schepenen van Ieper. Die protesteren tegen de uitspraak van de kasselrij. Hun proces staat haaks op de stedelijke privileges en dat wordt in september ook bevestigd door de hoogste rechtbank in Gent. De kosten van het geding en een boete van zestig pond verdwijnen in de zakken van de prins. Jan Braem krijgt een schadebedrag toegewezen en kan zich nu laten beoordelen door de rechtbank van Ieper-stad. Of hij effectief gestraft wordt kom ik niet te weten. De abdij van de Zonnebeekse Nonnenbossen komt even op de voorgrond. Het valt me op dat het komen en gaan van de abdisen hier aandachtig en met bijzonder veel respect gevolgd wordt. Zo wordt gemeld dat mevrouw Catherina Spanters, de achttiende abdis van het klooster, anno 1501 naar de eeuwigheid verhuist. De afwisseling van de wacht bij de abdisen en de raadsleden te Zonnebeke en in Ieper loopt als een rode draad door de oude kronieken. Ze interesseren me eerlijk gezegd geen fluit. Ik kan me niet inbeelden dat mijn lezers ook maar enige interesse kunnen hebben dat deze of gene Vanpimperzele van dan tot ginder hebben bestuurd. Ik kies er bewust voor om de hele reutemeteut zo veel als mogelijk te negeren. Ik prefereer onderwerpen die het onthouden waard zijn.

De toegang tot de zee gaat dichtslibben

Zoals bijvoorbeeld de toestand in Brugge. Hier zitten ze al een hele tijd met de handen in het haar. De hoogdagen van deze stad aan de zee liggen duidelijk achter de rug. De toegang van de grote sluis van het Zwin is samen met andere wateren in de omgeving al geruime tijd aan het verzanden en hindert de scheepvaart in steeds grotere mate. De schepen op weg van en naar Brugge vinden er amper nog diepgang en lopen grote risico's om nog voorbij Sluis te varen. Ik kan me wel een beeld vormen van de economische schade die Sluis, Brugge en bij uitbreiding heel Vlaanderen moet lijden door dichtslibben van de toegang tot de Noordzee. Graaf Filips komt tussenbeide met maatregelen. Er worden specialisten bijgeroepen en die stellen voor om twee dijken op te werpen. Die zouden er moeten komen tussen Sluis en de Sint-Katharinapolder

Duinkerke, Grevelingen, Broekburg, Sluis, Biervliet, Nieuwpoort, Oostende en Blankenberge. De middelen zijn eveneens bestemd voor de ruitersdivisies van de graaf van Gavere en voor de schepen die instaan voor de veiligheid op zee. En verder voor de werken aan de versterkingen, de aankoop van artilleriegeschut, poeders en ander materiaal die nodig is om de grenssteden van Vlaanderen te bewapenen. Al de budgetten staan onder strikte controle van vier afgevaardigden van de raad van Vlaanderen en zullen in twee keer dienen vereffend te worden aan de ontvanger-generaal. De wet is trouwens mee ondertekend door gouvernante Margaretha van Oostenrijk.

Op 25 oktober haalt Luther nog eens de actualiteit. Gouvernante Margaretha laat via de Ieperse raadsheren François van Dixmude, Jan Le Secq en de poortbaljuw weten dat de lering van Maarten Luther en zijn kompanen en al hun geschriften strikt verboden worden en dat er zware straffen staan op wie haar bevel aan zijn laars lapt. De tuchting van de overtreders oogt ronduit weerzinwekkend. De mannen zullen onderworpen worden aan het zwaard en de vrouw zullen levend gedolven worden, hun hoofden stellende tot 'exempel van andere met confiscatie van hunne goederen.'

De eerste steen van het vleeshuis

De wetteksten volgen elkaar in snel tempo op. In 1530 is er sprake van de goedkeuring van de verdragen van Madrid en Cambrai waarbij de hoge clerus van Sint-Winoksbergen, ter Duinen, en van de Sint-Pietersabdij er uitdrukkelijk vermeld wordt. Samen met de heren van Ysenghein, des Fosse en Rassenghien. De rest van de steden en de kasselrijen die ressorteren onder deze hoge paraplu geven er ook hun goedkeuring aan. Veel zullen ze niet in de pap te brokken hebben gehad. Anno 1530 sijpelt er weer lokaal nieuws door. Op de 28ste mei wordt de eerste steen gelegd van het vleeshuis. De bouw wordt gefinancierd door de stad en het is de burgemeester zelf die het truweel hanteert bij de eerstesteenlegging. De bovenverdieping zal later kunnen dienst doen voor de vergaderingen van de schermers van de gilde van

Sint-Michiel. De kelderverdieping zal kunnen gebruikt worden door de stedelijke koopmanschappen.

In 1533 doet de Ieperse kroniekschrijver plots zijn boekje open over de toestanden aan het Engels koninklijk hof. Ik vind het best grappig om eens een authentieke lokale Vlaamse insteek te krijgen in een historie die door een keure van internationale historici al uitvoerig werd uitgebeend. Het roddelachtig karakter van het verhaal moet zich als een lopend vuur in de Ieperse huiskamers verspreiden en er zorgen voor de nodige commentaren. Ik probeer van mijn kant eens lekker mee te roddelen en vouw me dubbel om een aanvaardbare tussenweg te vinden tussen mijn eigen taal en de oude stijl van de heimelijke teksten.

De wellust van het vlees

Anno 1533 dus. 'De koning van Engeland, Hendrik de achtste is getrouwd met de weduwe van zijn broer Arthur, genaamd Catharina, de dochter van Ferdinandus en Isabella, de koningin van Castilië (die Catharina is de zus van keizer Karels moeder Johanna de Waanzinnige). Hendrik heeft er door toedoen van de duivel en door de wellust van zijn vlees niets beter op gevonden dan manieren te zoeken om te scheiden van zijn vrouw. Omdat hij geen andere redenen vond dan het feit dat ze eigenlijk de weduwe was van zijn broer heeft hij aan sommige bisschoppen de bekommernis en de delicatessen van zijn gemoed te kennen gegeven en gevraagd of het wel behoorlijk was om de huisvrouw van zijn afgestorven broer ten huwelijk te nemen. Daar gebeurden vele onderzoeken op de voorgestelde scheiding. De koningin hield staande dat zij sommige misdachten en zelfs een levende dochter (Mary Tudor) gekregen had met Hendrik en dat een scheiding voor de kerk geheel en al onmogelijk was. Een gevoelig onderwerp voor de paus dus. Paus Clemens de zevende heeft deze zaak doorgespeeld aan twee kardinalen terwijl koning Hendrik hetzelfde deed beraadslagen door diverse doctoren in de Godheid in Frankrijk, Italië en Duitsland. Maar die gaven hem meestal ongelijk. Deze ongedurige koning heeft ondanks hun mening en zijn ongelijk toch zijn huisvrouw verstoten en trouwde met Anna Boulana (Boleyn) waarmee hij al een tijd een relatie mee had.'

Anna Boleyn is best een hitsig geval

Het verhaal wordt smeüiger. 'Anna Boleyn was de dochter van ridder Thomas Boleyn en lady Elizabeth Howard maar men was niet zeker of dat haar echte vader was. Deze ridder was als gezant actief in Frankrijk in de jaren dat ze ter wereld kwam. Men zegt dat koning Hendrik verliefd was op Elizabeth en dat hijzelf Thomas als diplomaat naar Frankrijk stuurde om het leven genoeglijker te maken van diens vrouw, waarbij hij deze dochter bij haar won met wie hij daarna in het huwelijk trad.' Hendrik de achtste zou dus de vader zijn van zijn toekomstige vrouw. Als dat geen roddels zijn! 'Wanneer deze Thomas terugkwam in Engeland beschuldigde hij zijn vrouw van overspel en moest die verschijnen voor enkele rechters in opdracht van de bisschop van Canterbury. Elizabeth bracht de koning op de hoogte van de beschuldigingen en die liet via de markies van Orchester het proces staken. Thomas kon moeilijk anders dan de wil van zijn koning Hendrik te respecteren en bracht haar op alsof het zijn eigen dochter was geweest.'

Anna ontwikkelt zich op geen tijd tot een hitsig geval. 'Zij was amper 13 jaar oud als ze haar eer kwijtspeelde aan een dienaar van sir Thomas. Daarna volbracht zij haar onkuisheid met de aalmoezenier van haar vader. Enige tijd daarna werd ze naar Frankrijk gezonden en kwam ze terecht aan het koninklijk hof waar ze op geen tijd berucht werd om haar onkuisheid.' 'Men naamde haar de kakkeneye van Engeland'. Een klein vrouwelijk raspaard dat met zijn beide rechterbenen synchroon loopt, een hakkenei, het zal inderdaad wel iets te maken hebben met de opening van de benen. 'Enkele tijd daarna werd ze naar Engeland teruggestuurd en er werd opgemerkt dat de koning wel eens verliefd zou kunnen zijn geworden op de jonge Anna. Ze probeerde zich te gedragen als een eerlijke dochter die zij nochtans niet was. Door dit vals gedrag verzotte de koning nog meer op haar en het maakte hem gelukkig met deze maagd te trouwen nadat hij zou gescheiden zijn van koningin Catharina, zijn wettige huisvrouw.'

Ze is nochtans geen beauty

Thomas Boleyn rept zich naar koning Hendrik om hem dit huwelijk met zijn dochter af te raden wegens schandelijk en schadelijk voor zijn reputatie. 'Zwijg maar stil', antwoordde de koning, 'daar hebben al maar dan honderd te doen gehad met uw huisvrouw, wie weet aan wie zij toebehoort. Ze zal mijn huisvrouw zijn, keer terug naar Frankrijk, spreek er met niemand over of ik zal u laten doden.' Zijn Engelse adviseurs waarschuwen voor de problemen die dergelijk onkuis leven hem zullen veroorzaken, maar meneer slaat natuurlijk de goede raad in de wind. Anna is nochtans geen beauty als ik de mannelijke commentaren over haar lees. 'Ze was lang van persoon en van gezicht, had absoluut geen vriendelijke ogen. Ze was zwart van haar, geelachtig van kleur en lelijk van mond.' Het negatief advies van Rome is helemaal niet naar de zin van Hendrik. Als dat zo zit dan mag de leer van Luther ook zijn rechten krijgen. 'Door hem is geheel Engeland veranderd van religie. Hij heeft al de geestelijken uit zijn land en uit hun kloosters verjaagd. Hij heeft wel zeshonderdzevenenveertig conventen vernietigd en de eigendommen van 2347 kapelanieën geconfisqueerd. Bovendien is hij verbitterd geweest op de bisschoppen en de prelaten omdat zij zich niet konden vinden in zijn echtscheiding met koningin Catherina en hem niet wilden houden als hoofd van de Engelse kerk. Uit deze ongevallen zijn er veel vervolgingen voortgesproten tegen een massa geestelijke en wereldlijke mannen. De enen hebben het moeten bekopen met de dood, de anderen met de vlucht of met de verbanning uit hun vaderland met verlies van hun goederen. Velen kwamen naar Vlaanderen om er een schuilplaats te zoeken. Zo spoelden er veel Engelse uitwijkelingen aan in Ieper.'

De berg van charitate

Ik laat de Engelse vaudeville achter me en bevind me plots terug in het Ieper van 1534. De zomer maakt het jaar licht en luchtig. Op 13 juni wordt de 'berg van charitate' opgericht. Een liefdadigheidsinstelling die er komt in opdracht van het stadsbestuur en ook wel omschreven wordt als de 'Beurs'. Een soort pand- of hypotheekorganisatie moet het zijn. Behoeftige

mensen kunnen geld krijgen met hun huis in onderpand. Maximum achttien gulden die dan in schijven en zonder intrest kan terugbetaald worden. De berg wordt bestuurd door een team van vijf mannen waar de geestelijken van Sint-Maarten en het stadsbestuur zoals gewoonlijk de hoofdrol spelen. In 1534 leeft er in de stad een befaamde kunstenaar. Cornelis Boerman. Hij is kousenmaker en kleermaker en hoeft niet eens de maat te nemen om te zien welke kleren zijn klanten nodig hebben. 'Hij vrochte bij 't gezichte zonder mate te nemen, hij sneed meer in een ure als een ander in een halve dag.' 'Hij kon houten mannekes maken en andere dingen die konden roeren en bewegen alsof ze leefden. Onder andere heeft hij gemaakt van hout een vrouwke dat spinde terwijl ze omkeek naar haar kind in de wieg die dan nog gewiegd werd door een ander kindje. Men zegt dat hij een houten mannetje gemaakt had die met een boekzak voor zijn wijf ter kerke ging.' Er is nog veel meer van dan moois. Mijn artiest zit spijtig voor hem met een ambetante vrouw op zijn dak en knutselt noodgedwongen achter de schermen aan zijn speelgoed. De beschrijving van zijn bazige vrouw staat in de Ieperse handschriften lekker beeldig beschreven; 'hij was zeer deerlijk gekweld met een zot kwaad wijf waar hij nochtans erg wijs mee leefde. Zij mocht niet zien dat hij met zulke dingen bezig was, daarom moest hij het allemaal doen in het heimelijk en buiten haar weten.'

Het bloed kruipt waar het niet gaan mag

De 14de november van 1534 maakt Maria van Hongarije een eind aan een dispuut die er gerezen was tussen de Ieperse wevers en hun collega-drapeerders bij de voorgestelde wijzigingen van het textielreglement. In die tijd nog de 'keure' genoemd. De regentes houdt voet bij stuk betreffende de aanstelling van twee meestergasten bij de wevers. De drapeerders worden ook verplicht om een soort waarborg van achttien denieren per laken te betalen, als garantstelling voor de kwaliteit van de geleverde draad, de loodjes en de rest. Ondanks de druk op de ketel van Karel en zijn tante, verspreidt het nieuw geloof van Luther zich ook binnen de stad Ieper. Het bloed kruipt waar het niet gaan mag. En dan nog in de kloosters van de stad zelf. De schepenen en de schout reageren op 23 maart 1535. Of de nieuwe burggraaf van Ieper er voor iets

tussen zit blijft koffiedik kijken. Philips d'Oignies werd er op 12 maart omwille van zijn vrouw inderdaad aangesteld tot de negenentwintigste burggraaf. De opdracht komt in elk geval van de keizer zelf. Enkele geproefde mannelijke en vrouwelijke geestelijken blijken weggelopen uit hun kloosters en zijn in hun wereldlijke habijten op zoek gegaan naar logies in de herbergen en de huizen van de stad. Het plakkaat is duidelijk: wie hen onderdak biedt zal een boete van tweehonderd gulden mogen verwachten. Er zal een nieuwe school worden opgericht. De beslissing valt ergens rond februari 1535. Dat komen de schepenen overeen met Jean Bane, de proost van Sint-Maartens die zoals gewoonlijk alles in de pap te brokken heeft. Er moet uitgekeken worden naar een capabele vent, een schoolmeester die de nieuwe instelling zal leiden. De schepenen zullen de aanwerving uitvoeren in samenwerking met de proost. De partijen komen overeen dat een eventueel ontslag van de schoolmeester er pas zal komen na een zware fout zijn zijntwege en uiteraard pas nadat stad en kapittel het er over eens zijn.

De mobilisatie van 14 februari 1536

De meester krijgt een woning in de parochie van Sint-Maarten, liefst zo dicht mogelijk bij de kerk zelf. Hij zal een loon van tachtig ponden ontvangen en met dat bedrag zal hij onder andere zijn huur moeten betalen. De schoolmeester of zijn adjunct zal er persoonlijk voor zorgen dat de kinderen zich regelmatig naar de kerk begeven waar ze een plek krijgen in het koor en waar ze zanglessen zullen ondergaan. De ouders zullen veertig stuivers per kind moeten betalen. De proost zal er voor zorgen dat zes arme kinderen gratis lessen kunnen volgen. De orde van de dag ademt nochtans oorlog uit. Maria van Hongarije beklemtoont nog een keer de noodzaak om in gezamenlijke slagorde de grenzen van Vlaanderen te bewaken. Samenwerken biedt alleen maar voordelen. De verschillende kasselrijen zien zich verplicht om tweeduizend manschappen en duizend paarden ter beschikking te stellen voor de beveiliging van de buitengrenzen met Frankrijk. Op 14 februari 1536 brengen de schepenen Jacob Coolen en Jacob Baelde slecht nieuws: mobilisatie. Alle edellieden of zij die er zich voor uitgeven en allen die bekwaam zijn om te vechten moeten zich klaarmaken en bewapenen om binnen de veertien

dagen in dienst te gaan van de keizerlijke troepen. 'Ter bescherminge van deze landen tegen de koning van Frankrijk de welke groot gereedschap maakte om Vlaanderen binnen te vallen.' Er gaat nog een heel voorjaar over voor het zover is. Op 1 juni wordt de vrees van de bevolking bewaarheid: de oorlog tussen de keizer en de koning van Frankrijk wordt gepubliceerd.

De weerbare mannen van de Westhoek

Ik bepotel met een zekere schroom de authentieke handgeschreven lijst van de zeshonderd mannen die zich aanbieden en ingeschreven staan als 'weerbaar'. Ze komen allemaal uit de kasselrij van Ieper. Dertig mannen uit Moorslede, veertien uit Zonnebeke, vijfendertig uit Rozebeke, zeven van Zandvoorde. Dertien uit Voormezele en zeven uit Hollebeke. Uit Dikkebus en Zillebeke tel ik er achtentwintig en vijftien. Ik vraag me af hoeveel er van deze zeshonderd sukkelaars effectief zullen terugkeren van hun avontuur in Picardië. Ieper moet minder betalen dan eerst voorzien. Dat meldt Maria in een officieel schrijven. Waarom ze dat doet is me niet helemaal duidelijk. Misschien werd het aantal inwoners zoals zo vaak te hoog ingeschat en hebben de schepenen dat kunnen weerleggen met cijfers. De gouvernante laat in elk geval weten dat Ieper een stuk van zijn oorlogsbijdrage niet hoeft te betalen. In 1537 en 1538 volstaat een bijdrage van iedere keer twaalfhonderd pond, voor 1539 en 1540 zal dat vijftienhonderd pond worden. Brugge, Ieper en het Brugse Vrije sluiten in naam van Vlaanderen een akkoord met Maria van Hongarije. Juli 1536. Het valt me geweldig op dat de naam van Gent nergens te bespeuren valt. Vreemd toch. De volgende vijf jaar zal er telkens in totaliteit tweehonderdduizend pond bijgedragen worden om de keizer te helpen in zijn oorlog tegen de hertogen van Holstein en van Gelderen, maar vooral om de Vlaamse grenzen met Frankrijk te beschermen tegen invallen vanuit het zuiden. In 1537 volgt er een verdubbeling van de oorlogsbelasting.

De Ieperse drapeerder Pieter Van Aelst

Jacques van Halewyn, heer van Boezinge en hoogbaljuw van Ieper en zijn kasselrij heeft het tijdelijke met het eeuwige geruild en

wordt op 15 april 1537 vervangen door Walrand van Hollebeke, de heer van Woumen. De nieuwe hoogwaardigheidsbekleder zal genieten van alle rechten, vrijheden, profijtten die er aan zijn functie vast hangen en legt zijn eed af in de handen van een of andere pipo aan het grafelijk hof te Rijsel. Ik loop er niet warm voor. Gelukkig komen de oude geschriften af met een pittig geschil over het vervalsen van Ieperse merkproducten. Het begint met een ruzie tussen de schepenen en de Ieperse drapeerder Pieter Van Aelst. Die heeft enkele jaren geleden een rol lakens verkocht van het merk 'Thune' maar heeft nagelaten om deze te labelen zoals het hoort. Het laken is niet voorzien van de reglementaire loodjes. De koper was Pierre de Médalie, een Spanjaard en die eist dat de lakens achteraf alsnog van labels voorzien worden, maar hier in Ieper weigeren ze pertinent om dat te doen. De lakens zijn niet van de voorziene afmetingen en hier en daar treffen ze mankementen aan in de textiel. Tijdens hun onderzoek naar de bewuste lakens, komen de officiële keurders tot de vaststelling dat Pieter van Aelst grondig gevoelfeld heeft met zijn handelswaar en de Spanjaard bij het zeventiende heeft gezet. De drapeerder wordt opgepakt, opgesloten en voor ondervraging voorgeleid. En hij krijgt de voorziene boete. Van Aelst pikt het niet dat hij veroordeeld wordt en gaat in beroep bij de Raad van Vlaanderen. Hij krijgt gelijk en eist op zijn beurt om genoegdoening. Het voelt wonderlijk aan dat de Ieperse rechters, hier dus de schepenen blijkbaar persoonlijke risico's lopen bij het uitoefenen van hun job. Ik zie het nog niet direct gebeuren met de vrederechters van vandaag dat die na een mogelijk verkeerde beoordeling plots zelf op het beklagdenbankje terechtkomen.

In hun slippen op de markt

Pieter Van Aelst moet behoorlijk in zijn wiek geschoten zijn met de Ieperse bestraffing. De schepenen zullen hier de gevolgen voor moeten dragen. Zijn eisen zijn vierledig; de schepenen moeten in hun hemd verschijnen voor de Raad van Vlaanderen om er zich publiekelijk te verontschuldigen tegenover hem en zijn familie. Hoe uitgebreid die ook mag zijn. Hetzelfde pardon in slippen dient te gebeuren tussen de mensen op de markt van Ieper. In de vensters van de schepenzaal moet een glasraam aangebracht worden waarbij zijn naam voor eeuwig gezuiverd wordt. Hij eist

nog een financiële tegemoetkoming die mag afgestaan worden aan de armen van Ieper. De Raad van Vlaanderen gaat echter niet in op de eisen van de klager en geeft de schepenen over de hele lijn gelijk. De klacht van Aelst is onterecht en hij krijgt trouwens nog een extra boete vanwege zijn zotte eisen. De gedeputeerden van Gent zijn er niet over te spreken dat Brugge, het Vrije en Ieper beslissingen nemen om keizer Karel financieel bij te springen terwijl zij het daar absoluut niet mee eens zijn. Dat blijkt alleszins uit een protestbrief van notaris Simon Van de Cappel in september 1539. Gent heeft de reputatie om dicht bij Frankrijk aan te leunen en kan zich niet vinden in het taxeren van hun inwoners. Een Gentse bijdrage in een oorlog tegen de Fransen ligt vermoedelijk erg gevoelig. Het laatste woord is er nog niet over gezegd, dat kan ik zo voorspellen. De Raad van Vlaanderen intervenueert in een geschil tussen het stadsbestuur van Ieper en de ontvanger van Nieuwpoort welke in die tijd nog omschreven staat als een tollenaar. De inwoners van Ieper genieten op de Nieuwpoortse waterwegen vrijstelling van taksen, maar dat moeten ze persoonlijk komen opeisen telkens ze voorbij de tollenaar moeten. 'Overdreven', vinden ze in Ieper en ze spannen een rechtszaak aan tegen deze pezewever van een ambtenaar. De Raad geeft hen gelijk. Als de vervoerders een certificaat voorleggen dat ze materiaal vervoeren van Ieperse burgers, moet hij zich hiermee tevreden stellen.

De peilstok van Nieuwendamme

Enkele brieven uit 1540 werpen een verhelderend beeld op de bedroevende situatie binnen de stadsmuren tijdens de oorlog tussen keizer Karel en de Fransen. De gewezen topgeestelijken van Terwaan slaan alarm. Achthonderd wevers produceren hun lakens voor de Franse markt en zien hun omzet op nul gebracht door de oorlog. In deze oorlogstoestand voelt het bestuur zich verplicht achthonderd gezinnen te voeden en te onderhouden. Duizenden monden voeden ze en dat allemaal op kosten van de stad. Tot overmaat van ramp is Ieper de vergaarbak geworden van zowat al de ongelukkigen van de Westhoek. Tussen deze stad en St.-Omer is het nergens veilig. De wevers van het platteland komen zich uit bittere noodzaak met hun gezinnen vestigen binnen de

beschermende muren van mijn stad. Ik begrijp meteen waarom Maria zich genooddaakt voelde om de bijdragen van Ieper in de oorlog terug te schroeven. Dat de geestelijken uit Morinië aan de alarmbel hangen, heeft natuurlijk natuurlijk niets te zien met empathie of menslievendheid maar eenvoudigweg met hun ergernis dat de kerkelijke inkomsten in de zes parochiale kerken ter plaatse dramatisch gedaald zijn door deze omstandigheden. En ze zitten dan nog opgescheept met de onderhoudskosten van vier vrouwenkloosters waar de begijnen het moeten zien te redden met aalmoezen en giften. In de junimaand van 1540 komt er een akkoord uit de bus met de West- en de Oostbroekers van de Acht Parochiën. Het gaat nog altijd over de instroom van zeewater in de kanalen op weg naar Ieper. Al de partijen zullen samen een sluismeester aanstellen die het waterpeil in de gaten zal houden en die het waterniveau op een bepaalde hoogte zal houden. De peilstok wordt aangebracht in Nieuwendamme. Het lozen van zeewater in het kanaal wordt verboden zolang het waterniveau niet onder het vooropgestelde niveau zakt. Als schepen moeilijkheden ondervinden om te varen tussen Nieuwendamme en de overdracht van Knokke, dan moeten die van Ieper zelf zorgen voor de uitdieping van dit traject en geen gemakkelijksoplossing zoeken met dat extra zeewater waar de omwonenden dan de dupe van worden. Het akkoord van 16 juni zal pas op 9 december 1542 door beide partijen geratificeerd worden. Het water tussen die van Eversam en Ieper moet letterlijk veel te diep zijn. Wat voor een fijne woordspeling toch hier in deze context!

Een delict van ketterij

Ik krijg te maken met een delict van ketterij waarmee ze in Ieper niet goed weg mee weten. François De Jonghe, een schilder, heeft de verordeningen van de keizer aan zijn laars gelapt en heeft ergens een bord neergeploft met de boodschap dat mensen die beelden vereren zich eigenlijk zouden horen te schamen hiervoor. De schepenen hebben de schilder ook betrapt met coupletten van ketterse liederen die de draak steken met de katholieke gebruiken waarbij de paus verweten wordt van een antichrist te zijn. Hij zou zijn coupletten trouwens gedeeld hebben met Etienne Van der Meersch die hiervoor door de Diksmuidse autoriteiten streng bestraft werd. Moeten ze hier nu in Ieper werkelijk de doodstraf

uitspreken tegen hun onderdaan? De schepenen twijfelen en vragen advies aan de Raad van Vlaanderen. Het officieel antwoord kent minder terughoudendheid of gêne: François De Jonghe moet onthoofd worden. Zijn lichaam zal op een rad tentoongesteld worden en 's mans hoofd zal op een lans gespiesd worden. Al is het maar om te tonen dat er niet met de paus gespot wordt. Enkele brieven uit 1542 verrassen me enigszins. Reynaert van Nassau, de prins van Oranje, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, heeft het over de verlenging van de bestaande privileges in zijn heerlijkheden van Kemmel en Wulvergem. Zijn voorgangers waren Jean van Luxemburg in 1463, de graaf van Saint-Pol in 1469 en Antoine van Luxemburg in 1499. Reynaert van Nassau staat eveneens bekend als René van Châlons en als een trouw medestander van keizer Karel. Het privilege heeft het over een bepaalde techniek in het lakenweven, waarbij hetzelfde laken tot vierenzestig gangen kan worden gekamd. Ik leer trouwens dat Kemmel en Wulvergem toebehoren aan de heerlijkheid van Waasten, ook al eigendom van de prins van Oranje, net zoals veel gebieden in Bourgondië trouwens.

Sebastiaan Matte en Hector de Roo

Ieper 1543. De wolhandelaars Sebastiaan Matte en Hector de Roo krijgen de toelating om voor achttien jaar gebruik te maken van het water van de Ieperlee ter hoogte van de overdracht van Sint-Pieters, een herberg ter hoogte van de Diksmuidseweg die lange tijd uitgebaat werd door een zekere Pirron Scaits. Deze overdracht, de tweede in de rij na die van Brielen, staat nu nog altijd bekend als de Scaitsoverdracht. Hier aan deze houten sluis, bouwen Matte en de Roo een watermolen waar ze het water uit de Ieperlee gaan gebruiken in het productieproces van vilt bestemd voor hoofddeksels, luifelhoedjes die hier trouwens omschreven staan als 'bonnetten'. Sebastiaan en Hector moeten zelf instaan voor de bouw en het onderhoud van de watermolen. Jaarlijks zullen ze hiervoor vierentwintig pond moeten betalen aan stad Ieper. Ze moeten zich garant stellen voor alle mogelijke schade die hun activiteiten kunnen veroorzaken aan de sluizen en ze mogen in geen geval het water onder een bepaald waterpeil laten zakken zodat de bevaarbaarheid niet in het gedrang komt. Hun activiteit

blijft trouwens strikt beperkt tot de productie van hun hoedjes. En als de stad het nodig vindt om de Ieperlee uit te diepen, moeten ze niet klagen als deze werken hinder veroorzaken. Enige tijd later, in juni 1543, komt er een brief binnen van de keizer zelf. Hij moest eigenlijk al het jaar voordien op bezoek gekomen zijn in de Nederlanden om zich persoonlijk bezig te houden met de invasie van de koning van Frankrijk in Vlaanderen. Problemen in de Roussillon en in Navarra hebben daar een stokje voor gestoken. Hij belooft nu om stellig naar Vlaanderen af te reizen om het land in zijn vroegere rust en vrede te herstellen. Karel verzoekt zijn onderdanen om er in afwachting goed voor te zorgen dat de grenzen goed bewaakt blijven en dat de verdediging van het land intact gehouden wordt.

1543 is een rampjaar voor de Ieperlingen

Het schrijven van keizer Karel is er niet toevallig gekomen. Tien dagen later herhaalt gouvernante Maria van Hongarije de dringende noodzaak om te weerstaan aan de agressie vanuit Frankrijk die zich nu nota bene geallieerd heeft met de Turken en met de hertog van Cleven. Een groot Frans leger blijkt nu plots binnengevallen te zijn in de streek van Henegouwen en zoekt nu zijn doorgang naar Luxemburg, Brabant of Vlaanderen. De keizer is op komst om orde op zaken te stellen en bevindt zich momenteel in Italië. Hij werkt ginder aan de samenstelling van een nieuw leger dat zal bestaan uit een massa voetvolk en ruiters voorzien van de modernste artillerie en munitie. Het jaar 1543 is een rampjaar voor de inwoners van Ieper. 'Er was onder het gemeen een zeer grote sterfte waarbij er binnen een tijdspanne van tien maand vierduizend mensen stierven.' De oorzaak van de sterfte wordt niet eens vermeld door het stadsbestuur. De archieven zwijgen tot in oktober. De oorlog zal zich vermoedelijk niet in de Westhoek afspelen. Dat laat niet na dat de menselijke bagatellen zomaar verleden tijd zijn. De vierschaar spreekt zich op 25 oktober 1543 uit tegen Michel Depover. Hij werd ervan beschuldigd om met enkele vrienden de poortbaljuw en zijn agenten aangevallen te hebben met stenen, stokken en een mes. Daarbij werden medewerkers van de baljuw om het leven gebracht. De schepenen veroordelen Depover nu om zich bij hen aan te bieden, blootsvoets, blootshoofds en in zijn hemd, met een ferme

waskaars in de hand. De goede oude boetedoening. Op zijn knieën smeken om vergiffenis, zoiets als 'ik zal het nooit meer doen'.

Geen medelijden in de middeleeuwen

Daar blijft het niet bij. Veel medelijden bestaat er niet in de middeleeuwen. Na zijn boetedoening tegenover de hoogbaljuw verhuist de veroordeelde nu naar de grote markt waar hij gedurende één uur op een podium aan de schandpaal vastgebonden wordt, de 'bezant', met op zijn borst een bordje waarop vermeld staat wat hij mispeuterd heeft. Daarna mag Michel Depover beschikken. Enfin; hij wordt voor tien jaar het land uitgezet, verbannen, en als hij eerder betrapt wordt zal hij ter dood worden gebracht. Hij zal zich trouwens moeten haasten. Binnen de 24 uur moet hij weg zijn uit Ieper en na drie dagen dient hij helemaal uit Vlaanderen verdwenen te zijn. De vijandelijkheden met Frankrijk zorgen er voor dat de geestelijke hoofdstad Terwaan verder zijn invloed verliest op het kerkgebeuren in de Westhoek. In 1544 past paus Paulus III daar een mouw aan. De bisschoppelijke zetel verhuist nu officieel van Terwaan naar Ieper voor wat betreft Vlaanderen en ook de inwoners van Artesië en St.-Pol vallen zolang de oorlog aansleept nu onder de geestelijke jurisdictie van Ieper. Terwijl Engeland meer en meer betrokken raakt in de oorlogsprikelen van keizer Karel, blijft het leven van elke dag verder zijn gang gaan. In 1545 moet de Raad van Vlaanderen vanuit Mechelen ingrijpen in het aanslepend dispuut tussen Ieper en Nieuwkerke. De wevers van Nieuwkerke hebben zich nu gewaagd aan het produceren van de 'grote draperie' lakens en hebben daarmee de Ieperse wetten aan hun laarzen gelapt. In datzelfde jaar benoemt keizer Karel de heer van Boezinge tot hoogbaljuw van Ieper. Ik heb het over Nicolas Halewijn die Nicolas van Rooden vervangt vanaf 8 juli. De eedaflegging gebeurt zoals gebruikelijk in Rijsel. Voorts is er sprake van een juridisch samenwerkingsverband tussen het Brugse Vrije en Veurne-Ambacht. Ik ben ervan overtuigd dat ik binnenkort wel de details zal vernemen bij mijn geplande bezoek aan de jaarboeken van Veurne.

De wevers hangen aan de alarmbel

De Poperingse wevers proberen op de jaarmarkt van Torhout lakens te slijten die niet passen in het kraam van de Ieperlingen. Het is niet de eerste keer dat ze de reglementering negeren. Mechelen laat weten dat Ieper het recht heeft om zijn gerechtsdeurwaarders naar Torhout te sturen en de verkoop te blokkeren. Die van Poperinge verzetten zich daartegen met hun bemerking dat Ieper niets te zeggen heeft op deze vrije markt en dat hun regels hier helemaal niet van tel zijn. De Raad blijft desondanks achter de Ieperse claims staan en verbiedt de Poperingenaars nog verder zaken te doen met deze verboden textielwaren. Dat Poperinge probeert de Ieperse kwaliteiten te produceren en te verkopen heeft blijkbaar te maken met het vervallen van hun octrooi in 1545 of rond die periode. Waasten, Wervik, Poperinge, Mesen, Komen, Kemmel, Nieuwkerke, Wulvergem en Dranouter hebben een verzoek gestuurd om de Ieperse patenten niet langer te vernieuwen. De wevers in de buitengebieden zijn daar al van uitgegaan en ik begrijp meteen waarom de conflicten met Ieper de pan uit swingen. Dat de wevers aan de alarmbel hangen zal wel een bittere noodzaak zijn in Ieper.

De rauwe werkelijkheid van 1545

De vicaris-generaal van Terwaan die zetelt in de stad, richt op 28 september 1545 een schrijven aan de Ieperse schepenen. De proosten van Sint-Maartens en van Voormezele en Zonnebeke ondertekenen eveneens de brief. Ze maken zich grote zorgen over de toestand in het centrum. Grote problemen zijn er. De taksen zijn buitensporig en zorgen voor ellende alom. De versterkingen en de stadsmuren vergaan tot puinhopen door een gebrek aan onderhoud en herstellingen. Door het verval van de textielnijverheid scheert de armoede hoge toppen. Tweeduizendachthonderd arme mensen leven van de voedselbedeling, zeg maar hompen brood die ze toegestopt krijgen om toch maar niet van de honger te sterven. De distributie van dat brood gebeurt trouwens door de magistraten. Een heel deel van die sukkelaars was enkele jaren geleden nog aan het werk als meester-gast en ziet zich nu veroordeeld tot de bedelstaf. En tot

overmaat van ramp dreigt er een gebrek aan brood, iets wat de geestelijken aankaarten als ronduit schandelijk voor een stad van dergelijke allure. Stadsarchivaris Diegerick schrikt op van de details die hij in de fameuze brief te lezen krijgt en publiceert deze integraal tijdens de 19de eeuw. Ik volg zijn voorbeeld. Een betere kans om het leven in Ieper tijdens de middeleeuwen mee te maken krijg ik niet meer. Ik geeft hun litanie weer in mijn eigen taal waardoor die hopelijk nog spitsier en scherper de rauwe werkelijkheid van 1545 in beeld kan brengen. 'We willen getuigenis afleggen betreffende de sociale toestanden in deze stad. Wat we vertellen hebben we vernomen van de lokale notabelen en van mensen met veel goede wil en betrokkenheid. U mag er dus van op aan dat wat we te zeggen hebben volledig strookt met de realiteit. De stad is gebouwd op een ondergrond die niet bepaald stabiel is, de trillingen en de soms 'kokende' aarde zorgen continu voor schade aan huizen en aan vestingen. Ieper ziet zich dus geconfronteerd met financieel onhaalbare kosten om tijdig de straten in en buiten de stad te herstellen en te onderhouden. En dan zijn er nog de kosten om de vestingen verder te voorzien van het water uit de vijvers. De reparaties aan de loden buizen in de grond slorpen vijftien percent van het volledig stadsbudget op.

De slotgrachten liggen er belabberd bij

Voeg daarbij nog de kosten aan de verzakte riolen om het vuil huishoudwater en de excrementen van de inwoners in de Ieperlee te kunnen lozen. Bewuste riolen zijn gemetst met bakstenen en bovenaan afgedekt met grijze dekstenen die voortdurend opengebroken en gerepareerd moeten worden. Samengevat: het budget van deze stad wordt bijna voor de helft opgesoupeerd aan zijn ondergrond. En dan zijn er nog de stadsmuren. Die kunnen we het best omschrijven als bouwvallig, kaduuk, oud en rot. Net zoals trouwens de slotgrachten die er belabberd bijliggen en vooral op het einde van de winter grote overstromingen veroorzaken wanneer een muur van water soms wel zeventig meter ver de stad binnenstroomt, dwars door de breuken en bressen in de vestingmuren. Uiteraard hebben we dan nog niet gesproken over de kosten om de Ieperlee tussen Ieper en Brugge bevaarbaar te houden. Allemaal historisch vastgelegd op de kosten van onze

eigen stad. Nee. Op termijn zal het geheel van de kosten zorgen voor onhoudbare intresten op leningen en voor een bankroet van deze stad. Voeg daarbij de wensen van onze keizerlijke hoogheid Karel. Ieper ligt midden in het vlakke land van de Westhoek en moet altijd maar bijspringen om dat land te vrijwaren van vijandelijke invallen. Tot overmaat zijn er hier vier bedelorden actief aan het schooien. Een excessief aantal als u het ons vraagt. De Franciscanen, de zwarte en de grijze nonnen, het gesticht van 'de dertien arme kinderen', de zes parochiale kerken met elk hun priesters en kapelannen waarvan de meerderheid niet eens betaald wordt. Al dat volk leeft op kosten van de stad.

Allemaal op zoek naar een veilige plaats

Ieper ligt dan warempel nog op de grens van Frankrijk en Engeland en wordt om de haverklap en bij elke militaire dreiging overspoeld door vluchtende mensen van het Westkwartier zoals dat bijvoorbeeld het geval was in 1537 wanneer de koning van Frankrijk opgerukt was tot in St.-Venant en tot aan de rivier van Waten. Je had al de buitenbewoners moeten zien aanspoelen hier in deze stad. Mannen, vrouwen en kinderen met karren die volgestouwd waren met hun meubeltjes en hun schaarse bezittingen, allemaal op zoek naar een veilige plaats binnen onze stadsmuren. De textielnijverheid heeft er altijd voor gezorgd dat er voldoende werk was en dat de rekeningen van de oude stad konden betaald worden. De sukkelaars en de arbeiders vonden er werk en konden hier hun leven leiden met de opbrengst van de lakenverkoop. In deze droeve tijden worden de markten echter overspoeld door goedkope lakens uit Spanje. Concurrentie die onze industrie de nek omwringt. Armoede en hongersnood zijn er het gevolg van. We vragen opschorting van taksen voor de mensen en vooral hulp tot dat de vrouwen en de mannen in deze stad weer zelf hun boterham zullen kunnen verdienen met werk en jobs. Het Transport van Vlaanderen aarzelt om Ieper nog langer de exclusiviteit van de lakennijverheid te bieden en dat zorgt voor grote onrust en rumoer in de hele streek. De vijandelikheden met de buursteden tonen aan hoe moeilijk het allemaal ligt voor de lokale industriëlen. Een verlenging van het octrooi zou een pak verlichting brengen voor de duizenden hongerlijdende mannen, vrouwen en kinderen. Ieper zit verder nog opgezaald met een

jaarlijkse intrestkost van meer dan vijftientigduizend pond, allemaal het gevolg van bijdragen aan de keizer of veroorzaakt door herstellingskosten aan de verdedigingswallen.

Drieduizend arme mensen, het is hier hopeloos

De inkomsten komen voornamelijk van taksen op wijn, bier, lakens, hoornbeesten, hout, lakens en voldoen al lang niet meer om de grote kosten te dekken. Het aantal inwoners is al tientallen jaren aan het krimpen en is simpelweg niet meer voldoende om de kosten van de hele infrastructuur te dragen waardoor de belastingen wel moesten verdubbelen. In Nieuwkerke, Mesen, Waasten en Komen bijvoorbeeld hebben de inwoners wel werk en moeten ze al die belastingen niet betalen. De overheden moeten absoluut bijspringen om een catastrofe te vermijden. Er moet een fonds komen om de drieduizend arme mensen hier bij te staan. Geloof ons, de toestand is extreem dramatisch. De priesters van de diverse parochies en enkele notabelen proberen ondertussen de nood te lenigen met het uitdelen van brood. Elke persoon één brood, de zwangere vrouwen krijgen er twee toegestopt. De mensen huilen en smeken. Het geloof van de inwoners wordt danig aangetast door hun tranen van ellende en hun honger. Hun zoektocht naar werk hier in deze stad is hopeloos. We smeken u eigenlijk om een verlenging van het textieloctrooi zodat er weer kan gewerkt worden. De buitensteden mogen niet zomaar de broodwinning van onze inwoners afpakken.' De bewuste brief wordt ondertekend en van zegels voorzien op 28 september van het jaar 1545.

Een maand later komt er een reactie binnen van Maria van Hongarije. De klachten en de documenten zijn doorgestuurd naar de hoge raad van de keizer en al de stukken zullen er worden bestudeerd. In Wervik en in Komen zijn de Ieperlingen hun boekje te buiten gegaan. De geconfisqueerde lakens moeten teruggebracht worden. In Waasten en in Mesen mogen ze voorlopig verder werken, hoewel er nu toch wel sprake is van limieten op de productie.

Illegale godslasterlijke boeken

Men zal maar boeken verkopen in deze tijden van ketterij. De valse leer van Luther verspreidt zich als een lopend vuur dankzij de nieuwe rage van het drukken. De publicaties worden natuurlijk met een scheef oog bekeken. De Ieperse boekenverkoper Joost Destrez kan er alles over vertellen, hij houdt zich zoals het zo mooi in dit weelderig Vlaams omschreven staat onledig met het 'vercoopene van boucken ende prentene'. Er moet vermoedelijk een heuse roddelcampagne gestart zijn met de nodige verdachtmakingen dat de man betrokken zou zijn met onwettige en ketterse boeken. Joost zoekt in september 1546 zijn soelaas bij het stadsbestuur die overal verkondigt dat de drukker op geen enkel manier te maken heeft met de illegale verspreiding van godslasterlijke boeken zoals die omschreven worden in de keizerlijke wetten. Ik vind het daarbij opmerkelijk dat ook de Raad van Vlaanderen de Ieperse drukker volledig onder zijn hoede neemt. Maarten Luthers dissidente leer krijgt er ondertussen een concurrent bij. De leer van een zekere Calvijn. Die bereikt in elk geval de stad Ieper in het jaar 1546. 'Daar ontsproot een andere ketterij die, alhoewel uit het Lutherse was voortgekomen, toch danig ervan verschilde en daarom ook aanzien werd als een nieuwe leer die bijzonder veel schade aangebracht heeft in Nederland. Johannes Calvijn was de uitvinder. Hij was geboren te Noyon in het jaar 1509.'

Een klacht van de oude Florizoone

Een uitspraak van diezelfde raad, daterend van een jaar later, weerhoudt mijn aandacht. Ik heb al een redelijk oninteressante revue van haring- en kaastoestanden zien passeren, maar dit hier trekt echt mijn aandacht. Het gaat om een geschil tussen de schepenen en Jan Florizone senior die van de schepenen voor zijn zoon een postje gekocht heeft als officiële boodschapper van de stad. Die wordt echter na korte tijd onder curatele gezet omwille van zijn verkwistende praktijken, wordt ziek en sterft. Tijdens de ziekte van de jonge Florizone hebben de curator en de vader aan twee schepenen het verzoek ingediend om de overeenkomst op naam van zijn zoon te beëindigen. De beëindiging van het contract blijkt echter niet volgens de wettelijke procedures verlopen en

blijkt achteraf van nul en generlei waarde te zijn. Volgens de wet moest die afhandeling gebeurd zijn in de schepenkamer. Dat is niet gebeurd. Florizone junior was veel te ziek om zich te verplaatsen, blijkbaar een besmettelijke ziekte die als 'haastig' omschreven staat. De schepenen reppen zich naar de woning van de stervende en dat blijkt achteraf een procedurefout geweest te zijn. De post van boodschapper keert door deze beslissing terug in de handen van het stadsbestuur die ze nu opnieuw per opbod verkoopt aan de hoogstbiedende. De klacht van de oude Florizone bij de Raad van Vlaanderen loopt af op een sisser, want die bevestigt in september 1547 alleen maar de beslissing die eerder genomen werd door de Ieperse schepenen.

'Anno 1548 begon de vermaarde lakenweverij van onze stad Ypre zeer te verminderen ende te declineren ter oorzaak van de opkomende floratie van de stad Antwerpen waar ook al de koopsteden van Vlaanderen in nieuwe hanteringe verminderden.' Het jaar dat er op volgt, krijg ik een bericht dat er warempel nog een nieuwe kerk bijkomt. Die van de paters Predikheren die het heilig gebouw neerpoten op de plek waar vroeger het washuis van de blekerij te vinden was.'

De kronieken slepen zich futloos voort

De inwoners kunnen op 8 juli 1549 voor het eerst kennismaken met de zoon van keizer Karel. Filips II (tweeëntwintig jaar op dat moment) zal op termijn de vierendertigste graaf van Vlaanderen worden. De opvolger wordt 'eerlijk ende costelyk' ingehaald en zal er een nacht logeren in het klooster van Sint-Maarten. De volgende dag vertrekt de prins naar Brugge. Jan van Lichtervelde, de baljuw van de Zaele en van de kasselrij Ieper legt op 15 juli 1550 de eerste steen van een nieuw kasselrijhuis dat opgetrokken wordt op de markt. De gevel wordt versierd met fraai beeldhouwwerk waarbij de zeven planeten allemaal uit de steen gehouwen worden. Er komt trouwens een kapel, uiteraard om te bidden, de kronieken hemelen deze baljuw trouwens op als zijnde een erg waardige magistraat. De kronieken van Ieper lijken zich futloos door de jaren 1550 verder te slepen. Ik word er zelf landerig van. Dit is niet de geschiedenis die ik wil lezen. Gelukkig kan ik een oud

handschrift van Michiel Forret op de kop tikken. Deze onbekende kroniekschrijver vertelt wat ik wilde horen. Hij heeft het bijvoorbeeld over de winter van 1551. De dinsdag en de woensdagnacht van 13 en 14 januari 1551 raast er een zware storm over het land. 'De felste wind die men ooit had meegemaakt', schrijft hij. De schepen op zee vergingen met man en muis. Te Oostende spoelt een menigte van verdronken mensen aan op het strand. De stormvloed zorgt van verschrikkelijke schade aan de jonge bedijking van Vlaanderen en die van Zeeland. Huizen en hofsteden worden weggesleept en de dijken worden geslecht tot op de grond. Op andere plekken worden metersdiepe bressen geslagen van wel honderd meter breed. De schade zal zichtbaar blijven tot in 1688.

Geen plezierige tijden voor de landbouwers

In 1552 kost de tarwe op de markt van Lo maar liefst tweehonderdveertig stuivers per emmer. In 1554 blijkt de zomer zo droog te zijn dat er amper nog hooi te vinden is. Geen plezierige tijden dus voor de landbouwers in de Westhoek en de toestand wordt er niet beter op. De zomer van 1555 is een absolute flop. Het regent maanden aan een stuk. Het jaar telt in totaliteit maar tien dagen met schoon weer. De dijken stellen niet zo veel voor als vandaag en het is er aan te zien. Een nieuwe stormvloed zorgt voor nog meer ellende. In Veurne-Ambacht breekt het water door de dijk en vernielt er het zaailand en de oogst. Op de markt van Veurne loopt de prijs van het graan al op tot zes pond per emmer. Korte tijd daarna beslissen ze in Ieper om dagelijks een korenmarkt te houden. De schaarste zorgt op zijn beurt natuurlijk voor woeker en hongersnood waar vooral de arme mensen het slachtoffer van worden. Op 18 september 1555 vertrekken de hoogbaljuw en twee Ieperse schepenen naar Brussel om er op de 26ste de troonopvolging van keizer Karel bij te wonen. Het keizerrijk gaat naar zijn broer Ferdinand. Spanje en de Nederlanden verhuizen voortaan naar zijn achtentwintigjarige zoon Filips de tweede die achteraf door de staten ontvangen en gehuldigd wordt als nieuwe graaf van Vlaanderen. Wat er nu precies zal gebeuren met de aftredende keizer, wordt door de kroniekschrijvers nergens vermeld. Op zaterdag 19 mei 1556 loopt de prijs van een emmer koren op tot boven de zeven pond. 'Daar

was dan zulk een jammer onder het gemeente dat niemand van dergelijke en wist te spreken noch ooit gehoord en hadde.' Al van in maart is er in de hele stad van Ieper geen koren meer te vinden. 'Het volk dromde malkander in de Leet om schipkoren te hebben en was 's anderendaags geboden door het hallengebod dat geen landslieden van buiten nog koren mochten kopen voor twee uur in de namiddag zo dat menige mensen naar huis moesten reizen zonder koren of brood die nochtans 's ochtends vertrokken waren zonder brood of koren in hun huizen.' In de parochie van Reninge zijn er drie bakkerijen en in geen enkele van de drie is er ook maar voor één stuiver brood te kopen.

Een tabula rasa van de oude middeleeuwen

In Diksmuide is het ook al niet beter. Integendeel. De prijs voor een emmer graan is hier al opgelopen tot elf pond. De molenaars, bakkers en buitenlieden mogen geen graan meer' verhandelen voor 14 uur. Elke overtreding zal zes ponden kosten en het koren zal verbeurd verklaard worden. En niemand mag nog meer dan twee broden ronddragen op 'peine van gelijke boete'. Een zak bonen kost nu al zestien pond. Idem dito in Ieper waar bijvoorbeeld de prijs van de nieuwe rogge hoge toppen scheert. Het jaar 1556 brengt op zijn beurt ook al nieuwe ellende met zich mee. De 10de januari vallen de mensen al meteen in de prijzen. 'Er was zo een schromelijke wind dat er molen, huizen en bomen aan stukken vlogen en de torre van de kerk van Adinkerke naar beneden donderde, zodat er wel vijfhonderd ponden grote schade werd aangericht aan de voorzeide kerke'. 'Ten jare 1558 kwamen de Fransen in Bergen-Ambacht, vernielden, plunderden en verbrandden zowat alles en namen Sint-Winoksbergen (Bergues) in. De mensen en beesten en het goed dat uit Veurne-Ambacht kwam gevlucht te Pereboombrugge over tot Reninge, dat het wonderlijk was om zien. En na die zelfde kwade loop, kwamen zo veel muizen dat ze schier al het gras af aten zodat de koeien en de beesten nog voor Bamis (1 oktober) hooi en droogvoer moesten krijgen. De oorzaak dat de muizen zich zo voortplantten was dat er geen grote katten uit Veurne-Ambacht kwamen want de kleine katten konden ze niet weerstaan, waardoor dat jaar het gras teniet gedaan werd en het volgende jaar was het nog veel slechter.'

Ik eindig mijn dagboek in Ieper doelbewust met de dood van keizer Karel. De mensen in Vlaanderen weten het op dat moment nog helemaal niet. Maar 1558 is best een scharnierpunt in de Vlaamse geschiedenis. De laatste in Vlaanderen geboren graaf heeft plaats geruimd voor zijn zoon, een rasechte Spanjaard zonder enige affectie voor zijn Vlaamse wortels. Vlaanderen en zijn Westhoek zullen voortaan in toenemende mate een speelbal worden van internationale belangen. Nog even en de gistende kiemen van de armoede zullen wortel schieten en zorgen voor een tabula rasa van de oude middeleeuwen. Niets zal nog ooit hetzelfde zijn. De oude keizer sterft op 21 september 1558. In Ieper vergeten ze hun leider niet. 'Anno 1558, de 10de december werd er in de kerk van Sint-Maarten een schone uitvaartmis gehouden ter nagedachtenis van Carolus de vijfde, keizer, als graaf van Vlaanderen.'

Vreugdevuren in Veurne

zo in rep en roer', de angst zit er overal diep ingebakken. De graaf van Nassau is met grote haast afgezakt naar Diksmuide en begint met twaalfhonderd man aan het beleg van de stad. Die van Gent moeten eruit gerookt worden. De belegering geschiedt onder het commando van Denis van Morbeecke en van de heer van Ronny, de gouverneur van Veurne-Ambacht. De aanvallen zijn hevig en turbulent. De aanwezige Gentenaars kunnen het niet bolwerken en zien zich verplicht om zich over te geven. Het plan van de Gentenaars om aan te sluiten bij de Franse legers is vrijdeld. De Duitsers profiteren van het machtsvacuüm in Diksmuide om er aan het plunderen te slaan. Veel zullen ze niet naar huis kunnen meeslepen zo te lezen; 'geheel het garnizoen moest de stad uittrekken in hun wambuizen zonder iets te mogen meedragen.' De burgers die verantwoordelijk waren voor het verraad worden terstond opgehangen. 'Deze gebeurtenis veroorzaakte in Veurne en Veurne-Ambacht grote blijdschap: want men was alsdan verlost van deze vreselijke vijanden. Die heer van Ronny die daarnet even ter sprake is gekomen blijkt voluit Robert van Melun te heten, de gouverneur van Veurne is eveneens luitenant in het leger van de graaf van Nassau. Kort na de overwinning op Diksmuide treedt hij in het huwelijk met de burggravin van Veurne. Zij wordt aangesproken als mevrouw Adriane van Stavele. De rest van de blauwbloedtoestanden en dito achtergronden is niet echt aan mij besteed. De stad trakteert met een vat wijn en betaalt bij die gelegenheid nog de achterstallige vergoeding van twaalfhonderd ponden uit die hij had voorgeschoten om zijn mannen te betalen. Denis van Morbeecke had trouwens ook nog driehonderd pond tegoed.

Duinkerke zoekt hulp in Veurne

Mei 1491. Langs de kust zwerft een grote Franse vloot en dit voelt bedreigend aan voor de kustbewoners. De mensen vrezen dat er wel eens een havenstad zou kunnen worden aangevallen. Of misschien mogen ze wel weer roofpartijen verwachten. Extra wachtposten houden voortaan elke beweging op zee in de gaten. Nadat ze wat in het rond hebben gekruist, pogen de Fransen ter hoogte van Oostduinkerke aan land te geraken. De kustbewoners hebben het vijandelijk spelletje door en komen massaal toegelopen

waarop de schepen weer het zeegat kiezen. Ik kan hier inderdaad moeilijk van een hazenpad spreken. Karel van Halewijn, de bestuurder van Duinkerke heeft berichten opgevangen dat de Fransen van plan zijn om zijn stad in te nemen en verzoekt om bijstand in Veurne, maar uiteindelijk blijkt ook die dreiging een scheet in een fles voor de Westhoek. Er volgt nog een poging in de buurt van Westende met de bedoeling om dan maar op strooptocht te gaan in het Vrije. 'Het alarm werd aanstonds op alle de prochien zo sterk geslagen dat er in korte tijd een grote menigte volk naartoe liep en de Fransen genoodzaakt waren om weer in te schepen.' Het regent problemen. Nu met de Duitse huurlingen die her en der gelogeerd zijn in West-Vlaanderen en zich gefrustreerd voelen dat ze weer eens moeten wachten op hun centen. Avonturiers van laag allooi en met beperkte verstandelijke vermogens, sukkels die zich verkopen aan de hoogst biedende en dan niet betaald worden. Ik moet er eigenlijk geen tekening van maken. Als ze het niet tijdig krijgen dan zullen ze het wel grijpen waar het te vinden is. 'En zo begonnen ze te muiten en maakten zich meester van Diksmuide. Ze deden daar zo veel moedwilligheden aan de inwoners dat veel van hen naar andere steden wegvluchtten. De Duitsers liepen ook in grote menigte op de kasselrij van Veurne, doende aldaar grote overlast aan het landvolk.' De bestuurders van Veurne klagen hierover steen en been bij de gouverneurs van het land.

De winter tussen 1490 en 1491

Het probleem van de muitende Duitse soldaten van Maximiliaan moet zich afspelen tijdens de winter tussen 1490 en 1491. Na een stroom van klachten vindt er uiteindelijk op 12 maart 1491 een overlegvergadering plaats om de problemen aan te pakken. Maximiliaan laat zich vervangen door de hertog van Saksen die aangesteld is als gouverneur van de Nederlanden. De West-Vlamingen eisen dat de soldaten eerst en vooral moeten krijgen waar ze recht op hebben. Albrecht van Saksen belooft de zaak te bekijken en antwoord te brengen op 22 maart. Het zal uiteindelijk nog duren tot 12 april vooraleer Denis van Morbeecke met een goede som geld naar Diksmuide gestuurd wordt om de Duitsers tevreden te stellen en hen aan te sporen om er te vertrekken. 'Alles gebeurde trouwens naar wens.' De vrees voor een Franse invasie

blijft latent aanwezig bij het aanbreken van de zomer van 1492. De streek van Belle en Poperinge heeft het al mogen ervaren. 'Daarom deed men op de uiterste palen van de kasselrij grote wachte houden en alsook de straten opdelfen en beschansen. Met legde veel volk op de wal van Roesbrugge dewelke nog zeer versterkt werd om zo de Fransen te beletten van langs daar hun doortocht te nemen.' Ook de Duitsers worden op afstand gehouden want blijkbaar zijn die andermaal aan het muiten geslagen bij gebrek aan betaling. Wat een hopeloze en uitzichtloze tijd toch. De vreemdelingen dreigen er weer mee om Diksmuide in te nemen. Het magistraat moet verdorie zijn eigen mensen optrommelen om de stad te helpen beschermen tegen de legers die hen zouden moeten beschermen. De Westhoekbevolking zal wel de buik vol hebben van deze of gene partij. Steun aan de Roomse koning, mijn kloten ja, veel sympathie zal er ondertussen al lang niet meer bestaan voor de Duitse bezetter. Terwijl ze krampachtig proberen om de Fransen van hun land te houden, blijven de mannen van Maximiliaan de boel verpesten. Heel de helse zomer van 1492 gaat zo voorbij in een kokend sfeertje van ongenoegen en onrust.

Op 15 oktober 1492 arriveren de Duitsers in Lo

In het najaar komt het tot een nieuwe uitbarsting. 'Op de 15de oktober van 1492 kwamen de Duitsers tot Lo en de parochies van daaromtrent legeren. Ze deden de landslieden hen de kost en veel geld geven en bleven zich daar ophouden tot in de maand van december. In die tussentijd kwamen die Duitsers ook dikwijls bij grote hopen en zonder orde in andere gemeenten van de kasselrij liggen, van waar ze vaak werden weggezonden door extra geld die het stadsbestuur van Veurne-Ambacht voor hen had vrijgemaakt. Het was wel erg dat men finaal verplicht werd om de grenzen van de kasselrij ook af te sluiten tegen het binnendringen van de Duitsers zoals men dat eigenlijk moest doen zoals met de vijand.' Het achterliggende probleem ligt bij Filips van Kleef die zijn bastion Sluis met hand en tand verdedigt tegen de troepen van de hertog van Saksen en Maximiliaan. Terwijl het er de hele zomerperiode hard aan toe gaat in Sluis, vangt de Westhoek de randfenomenen van de oorlog op. Uit de regio van Veurne vertrekken er in augustus 1492 zesentwintig pioniers om mee te

helpen bij de verovering van het Sluise bolwerk. Na lang aandringen van zijn vader, beslist Filips om vrede te sluiten met Maximiliaan en Sluis over te leveren aan zijn troepen. De vreugde in het land is algemeen. Zal er nu eindelijk vrede komen? Aan onze kanten is er in elk geval nog niet veel te zien van deze vrede. 'De Duitsers vielen het gemeente overal zeer moeilijk en waren een grote overlast voor het land. De kasselrij van Veurne kreeg het hard te verduren. Nadat ze lange tijd bij Poperinge hadden gelegen en de inwoners daar hun geld tot het laatste hadden uitgeperst, dreigden ze nu dagelijks bij het magistraat van Veurne-Ambacht om te komen legeren in hun gebied. Met dergelijke bedreigingen plaagden ze ook die van Bergen-Ambacht, de steden van Lo, Hondschote en andere plaatsen.'

Huizenieren in de abdij van Ter Duinen

'Ze lieten hun volk uitlopen op de parochies van de kasselrij waar ze groot leed aanbrachten bij de lokale bevolking. De magistraten van Veurne-Ambacht, Bergen-Ambacht, Lo en Hondschote vergaderden ten laatste samen om middelen te vinden om de Duitsers te laten vertrekken uit Poperinge waar ze samen een grote som geld bijbrachten die daartoe gebruikt werd. In het laatste van december 1492 vertrok dat garnizoen van Poperinge waardoor de kasselrij en de andere landen van daaromtrent in grote rust kwamen.' In april van 1493 rijst er een groot geschil tussen de inwoners van St.-Omer en de Duitsers die er de zaken naar hun hand willen zetten. Iets wat ze hier moeilijk kunnen verdragen. Er worden enkele Duitsers om het leven gebracht waarop de kwestie nu escaleert. Albrecht van Saksen neemt het zekere voor het onzekere. Zijn mannen moeten St.-Omer achter zich laten en andere oorden opzoeken. Op 16 april huizenieren ze plots in de abdij van Ter Duinen. In Veurne zijn de mensen er helemaal niet gerust in. Het aantal wachtposten wordt verdubbeld en het geschut in aanslag gezet alsof het de vijand zelf is die in aantocht is. De soeverein-baljuw van Vlaanderen bevindt zich tijdens die week in Nieuwpoort en ook hij raadt de Veurnenaars sterk aan om op hun hoede te zijn voor deze onbetrouwbare Duitse nietsnutten. De bestuurders van de kasselrij zenden gedurig wijn en andere geschenken naar hun aanvoerder Wolfric von Namleuruter en zijn kapiteins, samen met het verzoek om uit de buurt te blijven.

Ondanks dit charmeoffensief wordt er gedurende negen dagen nog veel leed toegebracht aan de landslieden van het omliggende. Gelukkig trekken de vreemde luizen dan toch weg uit de kasselrij.

De middeleeuwen op zijn best

Dat vertrek heeft alles te maken met het vredesverdrag van Senlis dat op 23 mei 1493 afgesloten worden tussen de strijdende partijen en Frankrijk. Het is een verbond die zorgt voor grote blijdschap bij de Vlamingen. De goede mare wordt via een bode tot in Veurne gebracht op 28 mei en zorgt hier voor het nodig feestgedruis. De wijn vloeit rijkelijk, de ellende is voorbij. Het is haast onmogelijk om al de misère van de voorbije jaren te omschrijven. Korte tijd later krijgen ze het verzoek om een officieel feest te organiseren. De bevrijding zal gevierd worden op Sint-Jansdag, het weekend van 24 juni. Het 'Te Deum Laudamus' en een groots opgezette processie, ik had niets minder verwacht. Die processie wordt trouwens nog twee keer herhaald. 'Alle kostelijkheden die het gemeente bij elkaar kon brengen werden tijdens deze processies tentoont gesteld. Het magistraat van de stad deed een fraaie zilveren postuur maken die als prijs opgehangen werd voor diegene die het schoonst en kostelijkst de processie zou bijwonen. De middeleeuwen op zijn best waar de rederijkers en hun toneelspelen niet ontbreken op dit feest van de 'peyse'.

De gilde van de beenhouwers zorgt ook voor een grote prijs. Het lijkt er wel op dat ik lijfelijk aanwezig ben om al die feestelijke taferelen in mijn geheugen op te slaan. De burgemeester en de schepenen van Nieuwpoort zijn ook te gast zie ik. Ze volgen de ommegang in het gezelschap van hun eigen rederijkers die enkele historische spelen te berde brengen. In elke straat staat er wel ergens een verhoog opgesteld waar de spelers het beste van zichzelf geven. Die van de Noordstraat, de Zuidstraat, de Paardmarktstraat, de Ooststraat, de Pottemarktstraat, de Grote Markt, de Houtplaats en de scheepslieden willen inderdaad de processie op hun eigen manier vieren. Schone 'togen' versierd met bijbelse decors die verwijzen naar de vrede.

De nonnen van Lo maken hun opwachting

De geestelijken ontbreken niet. Meester Clays Grimminck, de kanunnik-bestuurder van Walburga samen met heel zijn kapittel. De abten van Sint-Niklaas, Lo en Eversam. Die van Ter Duinen meldt zich ziek. De nonnen van Lo maken hun opwachting op de tweede dag van de driedaagse. Samen met hun rederijkers en de gilde van de boogschutters van Ramskapelle. De wijn vloeit rijkelijk en dit gebeurt meestal op aangeven van het stadsbestuur. 'Schone maaltijden' waar de notabelen hun voeten onder de tafels konden steken terwijl ook de arme mensen op straat vier stopen wijn en wat eten toegestopt kregen.' Het is ook hun vrede. Ik vergeet nog bijna de aanwezigheid van de prominenten van Veurne-Ambacht te vermelden. Ze ontbreken op geen enkele processie, de wethouders paraderen er telkens met een waskaars van minstens één kilo in de handen. 'Ze deden afzonderlijk vuur maken voor hunlieder landhuis, bedrijvende veel andere tekens van vreugde. Drie dagen lang hielden ze ook in hun huizen treffelijke maaltijden alwaar de voornaamste inwoners van de kasselrij gingen eten. Bij deze gelegenheid gaf het magistrat ook veel aan de armen en bovendien was de ganse kasselrij over deze peys in volle vreugde.' En zo kan ik verder met het leven hier in Veurne. Ik laat enkele evenementen en huwelijksfeesten aan me voorbijgaan tot ik één jaar later halt houd op 19 juni 1494. De broeders van de boogschuttersgilde van St.-Joris hebben eindelijk nog eens de oppergaai geschoten tijdens de schieting van Veurne. De gelukwensen, de vreugdetaferelen en de zesten wijn vliegen in het rond. Al die euforische taferelen maken plots weer plaats voor de realiteit van de dag. De parochianen van de Sint-Niklaasparochie in Veurne zouden graag renovatiewerken uitvoeren aan hun kerk en verzoeken aan de raad van Vlaanderen om de kosten ervan te laten betalen door alle inwoners en vooral ook die van buiten de stad. Vier jaar lang zal er telkens vijftig pond 'gepoint' worden, de rest zal moeten komen van ommegangen en aalmoezen.

De Sint-Niklaaskerk staat er triestig bij

De Sint-Niklaaskerk staat er rond 1494 inderdaad maar triestig bij. Een middelste beuk met twee onderlatten, één aan zuidelijke en

één aan noordelijke kant, 'dewelke in zeer slechte staat waren en bedekt met stro'. De middelbeuk en de onderlatten zullen in 1494 afgebroken worden en 'alsdan werd begonnen met het metselwerk van de drie beuken met twee rijen pilaren in het middel, gelijk men dat tegenwoordig ziet. Het metselwerk werd het daaropvolgende jaar 1495 vervolmaakt. Alsdan werden de muren bedekt om niet te bederven. Daar stonden verscheidene woonhuizen neffens het zuidelijk onderlat, waaronder bijvoorbeeld het pastoriehuis. Al deze werden afgebroken om de zuidbeuk aldaar te stellen.' Tijdens 1496 wordt naarstig verder gewerkt aan het houtwerk van de nieuwe beuken. In 1497 en 1498 volgen de schalies op het dak en het plaatsen van glazen ramen. De schrijver slaakt een zucht van verlichting. 'Wat een grote en schone kerk is het toch geworden.' Ook het stadsbestuur heeft zijn duit in het zakje gedaan. De andere prominenten eveneens. Mevrouw de burggravin is een godvruchtige vrouw en die toonde zich eveneens mild. En eigenlijk is het maar het minste wat ze kunnen doen. De leden van het stadsbestuur hebben nu weer een eigen stek om te bidden in de kerk, want geef nu zelf toe; met hun positie in de maatschappij kan je toch moeilijk tussen de mensen staan of knielen. Mevrouw bezit haar eigen 'orator' en de schepenen prevelen hun liturgie in het koor zelf. Het stadsbestuur van Veurne ondergaat vanaf 1494 opmerkelijke veranderingen. In de goede oude tijd waren er bij elke legislatuur twee burgemeesters, twaalf schepenen en twaalf raadsleden die de zaken in goede banen leidden. Het aantal schepenen werd met verloop van tijd vanwege gebrek aan middelen verminderd tot negen en de raadsleden verdwenen allemaal. Hertog Filips de Schone krijgt een officieel verzoek om na de oorlog een en ander recht te trekken in het bestuur van de stad. Van de negen schepenen blijken er trouwens altijd enkele tussen zitten die niet erg ervaren zijn in de rechtspraak en zelfs niet eens de moeite doen om de zittingen van de vierschaar bij te wonen. Op 3 november 1495 stemt Filips er mee in dat er voortaan weer raadsleden mogen functioneren. Ze zullen hiervoor elk tien pond per jaar ontvangen. In tijden van oorlog klitten de mensen van stad Veurne en die van de wijde buitenomgeving altijd goed samen. Het einde van de oorlog lijkt wel een signaal voor de besturen van Veurne-stad en van de kasselrij van Veurne om met elkaar in de clinch te gaan. Pas dan merk je op welke verschillende werelden ze bewonen.

De ruzies gaan gewoonlijk over geld

De ruzies en de geschillen gaan zoals gebruikelijk over taksen en lasten die de ene wil opzadelen op de andere zijn nek. Ze zwaaien langs hier en langs ginder met pointingen en privileges, termen als keurbroeders en poorters vliegen me om de oren. Op een marktdag, die van 18 november 1495, komt het weer eens tot een uitbarsting. De poorters van Veurne moeten sinds kort weer taksen betalen op de opbrengsten van hun land op den buiten nadat ze daar een tijd van werden vrijgesteld wegens de oorlog. De nieuwe lasten hebben te maken met de grote kosten die de oorlog met zich meebracht aan de stedelijke infrastructuur. Het is een beslissing van de schepenen van de kasselrij die op grote weerstand botst. Die bewuste 18de november kan ik dat ook letterlijk opvatten. De raadsleden en schepenen bevinden zich tijdens de markt in de buurt van hun 'gyselhuus' als ze plots aangepakt worden door boze stedelingen. 'De poorters begonnen op hen te roepen en te lasteren en ze vergenoegden zich niet alleen bij verbaal geweld en wierpen hen allerhande vuiligheid naar het hoofd. Aldaar vergaderde welhaast een grote hoop van 't gemeente der stad die naar hen toeliepen zodat die van de kasselrij wel verplicht waren om weg te trekken van hun gijzelhuis.' De massademonstratie loopt uit de hand, enkele heethoofden ruiken bloed en willen zich wreken op enkele burgers van Veurne. Joos Wijts en Pieter Bru, beiden poorters van de kasselrij verdwijnen voor twee weken achter de tralies en zullen pas dan onder druk van de hoge Raad bevrijd worden. De aanstokers zijn prominente poorters van Veurne zelf: Brunfaut Ternynck en Jacob De Bergh. Al de strubbelingen zorgen voor grote meningsverschillen tussen de besturen van Veurne en die van de kasselrij van Veurne-Ambacht, 'waardoor deze zaak gesteld werd in processe, eerst in de raad van Vlaanderen en daarna in de Hoge Raad.'

Wie zijn gat verbrandt

Hoge Raad, hoge woorden. De leden van het magistraat van de kasselrij zijn woedend om de agressie op hun genoten en beslissen om hun vergaderingen niet meer binnen de stad te houden en die achter zich te laten. Engelbert, de graaf van Nassau die als

gouverneur de lakens uitdeelt in Vlaanderen krijgt hun verzoek voorgeschoteld. Als de burgers van Veurne hen beletten om gebruik te maken van hun voorrechten en hen kwaadwillig en onredelijk behandelen dan zit er niets anders op dan elders te vergaderen. Nassau kan weinig anders dan de mannen van Veurne-Ambacht voorlopig hun zin te geven al is het dan maar tot aan een volgende bijeenroeping van het hof. 'Met die toelating op zak vertrok het magistraat uit de stad in de sinksenweek van het jaar 1496. Met al hun goed, suppoosten en aanhang en ze trokken naar Alveringem. Aldaar hielden ze een jaar lang hun vergaderingen, doende wet en recht in het huis gelegen neffens het kerkhof, aan de zuidoosthoek ervan.' De reactie achteraf van de Veurnenaars toont nog maar eens hoe dwaas wij mensen toch kunnen zijn. Ik denk meteen aan spreekwoorden zoals 'spijt wie het benijdt', of 'wie zijn gat verbrandt' en andere varianten. 'Die van Veurne, ziende dat hun stad daardoor zeer veel inwoners verloren had en ook al de zaken die de kasselrij aangingen werden nu op het platteland geregeld waardoor de kleine nering van de stad zeer verviel.' Er volgt dus zware druk op de aartshertog van Vlaanderen en de raad van Vlaanderen om de verhuis ongedaan te maken, gevolgd door hevig verzet van de landhouders en de keurheren die de nieuwe situatie verkiezen boven al het geweld en de moedwilligheden van de binnenpoorters van Veurne. Het vertrouwen is gebroken en deze zaak blijft lang onbeslist totdat ten langen leste een aantal zwaargewichten er zich mee gaan bemoeien om de plooiën glad te strijken. Dat die van Veurne en van Veurne-Ambacht niet door dezelfde deur kunnen is eigenlijk te zot voor woorden vinden ze.

De vruchten van de vrede

Die 'ze' zijn onder andere de abten van Ter Duinen en Sint-Niklaas, meneer Ronny, mevrouw de burggravin en de hoogbaljuw. Ook de respectabele landhouders Joos van Ekelsbeecke en meester Renaut Knibbe trekken mee aan de kar van de verzoening waardoor het met Sinksen van 1497 weer peis en vree wordt in Veurne en de oude toestand terugkeert. Het blijft nu enkel nog wachten op een officieel besluit van de hoge raad dat zal volgen op 22 september van hetzelfde jaar. De ruzie is

bijgelegd, Veurne kan zich nu eindelijk concentreren op de uitbouw van de saaiweverij, die ze op zo een lepe manier heeft weten te ontfutselen aan die van Hondschote. Tot in 1497 is er nog niet veel van gekomen. Het stadsbestuur schiet nu toch in actie. Wevers, volders en wolbewerkers worden in massa aangetrokken met subsidies en huurtussenkomsten. Het duurt niet lang voor een eerste stuk laken met het zegel van de stad Veurne klaar staat voor de verkoop. Veurne begint zeer weelderig te worden met de vruchten van de vrede van van de nieuwe industriële activiteit. Het oude aftandse 'gyselhuus', door de ouderdom zeer vervallen wordt volledig herbouwd en er zal een extra vergaderzaal komen waar de raadsleden van de stad hun vergaderingen zullen kunnen houden. Filips de Schone is ondertussen op een leeftijd gekomen dat hij nu officieel het bestuur van Vlaanderen op zich kan nemen. En daarbij hoort natuurlijk de reeks eedafleggingen in de verscheidene Vlaamse steden. Veurne is op 10 juni 1500 aan de beurt. Zijn zoontje Karel, geboren in februari, zal vermoedelijk al aan zijn eerste 'baba's' en 'dada's' begonnen zijn.

De gebruikelijke stadhuiswoorden

Het gezelschap komt van Sint-Winoksbergen. 'Een groot gevolg van edeldom', staat er te lezen. De magistraten van Veurne en Veurne-Ambacht wachten hen op hun paasbest op. De vaandels van de prins wapperen aan het gijzelhuis en het stadhuis. Uiteraard gaan ze Filips te voet tegemoet om hem welkom te heten en hem enkele geschenken te overhandigen. De kasselrij schenkt een zilveren beker en wat de stad veil heeft voor hun aartshertog komt schrijver Pauwel niet te weten. Bij het invallen van de avond worden de vreugdevuren weer ontstoken. Filips zal logeren in de woning van de burggravin, 'hetgeen daartoe zeer kostelijk bereid was gemaakt'. De volgende morgen gaat de eedaflegging door. Het 'ik ben jullie prins' vanwege de graaf en het 'wij zullen u respecteren en dienen' van de nobelste poorters, maar dan met de gebruikelijke stadhuiswoorden hoewel het natuurlijk op het zelfde neerkomt. Het geheel baadt in een sfeer van praal en pracht. Het ritueel van de geschenken ontbreekt niet. Zilveren bekers enzovoort en 'ten zelve[n] dage vertrok de prins nog naar Nieuwpoort en van daar verder.'

Veurne kent in die tijd nog altijd twee burgemeesters die los van het stadsbestuur instaan voor de financiën en de ophaling ervan. Ze dienen één keer per jaar verantwoording af te leggen als de wet vernieuwd wordt. Daar komt in 1501 verandering in want voortaan zullen de stadsinkomsten onder het beheer komen van een ontvanger, een tesorier die zijn werk zal uitvoeren voor beide burgemeesters. Met een loon van vierentwintig pond per jaar zou het inderdaad nogal duur uitvallen moesten er twee tesoriers rondlopen. Dat geld wordt trouwens in mindering gebracht van de vergoeding voor de burgemeesters die zich nu volop kunnen concentreren op het bestuur van hun stad.

De jaarboeken ogen direct luchtiger

De oorlog is uit de lucht verdwenen, mijn jaarboeken worden iets luchtiger en schenken wat aandacht aan allerhande fait-divers uit het begin van de 16de eeuw. Zo bijvoorbeeld het bezoek van de nieuwe bisschop van Terwaan aan Veurne. Hoog bezoek. Philips van Luxemburg, kardinaal van de heilige stoel te Rome werd onlangs aangesteld als nieuwe leider van het bisdom van Terwaan en komt op 16 juni 1502 eens monstren hoe het staat met het geloof in de Westhoek. Het magistraat heeft niets aan het toeval overgelaten om de kerkleider op de treffelijkste wijze te ontvangen. Een bezoek aan alle kerken waarbij een pak parochianen gevormd worden en waarbij de burgemeesters klaar staan met twintig kannen wijn voor de kardinaal-bisschop. 'Elke kanne houdende twee stopen wijn'. Als ik het goed nareken zal Philips van Luxemburg kunnen slurpen van zesennegentig liter wijn. Een grote brand verwoest op 30 augustus van 1503 achttien of twintig woningen in de binnenstad. En het hadden er nog veel meer kunnen zijn. Dank zij de grote 'neerstigheid' van de burgers werd een uitbreiding van de brand tegengehouden. Daags na het inferno zorgt het stadsbestuur voor een plechtige gezongen mis ter ere van Sint-Brandaris. Een naam die me enigszins doet monken. Ik wist niet eens dat er een heilige van vuur bestond zoals dat al eerder het geval was met eerdere heidense vuurgoden. 'De zangers van sinte Walburga, de diaken en de subdiaken, de clockeluiden en de orgelaren worden betaald door het magistraat', maar het is vooral de

al dan niet fictieve Brandaris die wegloopt met de show als de beschermheilige van dien tegen brandgevallen. Van 1504 valt er alleen de wapenschouwing te vermelden die alle leenhouders afleggen bij de burg van Veurne en dat op vraag van hoogbaljuw Guy De Baenst. De bewoners worden pas goed opgeschrikt op het eind van september 1506 wanneer de onverwachte dood van aartshertog Filips van Oostenrijk bekend raakt. Dat er gif in het spel zat om de 28-jarige Filips naar het hiernamaals te sturen zullen ze in Veurne niet doorhebben.

Tarwebroden voor de sukkelaars van de stad

De overheid van Vlaanderen zet zijn triestigste lijkbiddersgezicht op en verplicht de Vlamingen om rouwdiensten te houden en te bidden voor de man zijn ziel. In Veurne kunnen ze natuurlijk niet achterblijven. Ook hier zal een plechtige uitvaartmis gecelebreerd worden. De burgemeesters maken er gezamenlijk werk van. Adriane van Stavele, de burggravin van Veurne en haar baron Ronny leggen hun gewicht in de weegschaal om de dienst op te luisteren. 'Deze werd gedaan op 20 november 1506, in de kerk van Sint-Niklaas. Al de abten van de kasselrij werden begroet om de uitvaart met hun bijzijn te vereren, de magistraten met al de officieren van de koning, zeer treffelijk gekleed in de rouwe, waren er tegenwoordig.' De persmedewerker van dienst schudt een kunstige omschrijving van de offerandegang uit zijn knokige vingers. Voor de arme sukkels van 't stad zijn er tarwebroden gebakken en zo heeft het prinselijk overlijden toch nog zijn voordelen. De dienst eindigt met een treffelijke maaltijd voor iedereen die de uitvaart heeft bijgewoond, de kosten ervan worden voor een derde gedragen door de stad en de rest is voor de kasselrij. Tijdens datzelfde 1506 willen de ontvangers een taxatielijst maken van lenen die in eigendom zijn van mensen die niet tot de adelstand behoren. Er wordt hiertoe een speciale commissie opgericht met als commissarissen meester Guy De Baenst, schildknaap Maerten van Fontignies en hoogbaljuw Robert De Neve. Ze presenteren hun lijst aan de raad van Vlaanderen die nogal wat bezwaren maakt tegen deze vorm van belasting welke blijkbaar nergens anders in het land wordt toegepast. Het plan blijft door deze twijfels steken in goede bedoelingen tot dat ze er in Veurne tenslotte van afzien.

Het lijkt wel een Waalse toestand

De saaiweverij die tien jaar geleden met veel aplomb opgestart werd blijkt ook al een maat voor niets. Al de voordelen die het stadsbestuur veil had voor het aantrekken van gespecialiseerde wevers blijken uiteindelijk een maat voor niets geweest te zijn. In 1507 beslist het magistraat om een extra reeks maatregelen te treffen en zo toch dat broodnodig leven in deze nijverheid te blazen. 'Een nieuwe tocht om de saaiweverij in hun stad aan te trekken. Daartoe porden ze veel wevers, drapeniers en kammers om voor de tijd van zes jaar in de stad te komen wonen en aldaar de nering te doen. Daarenboven gaven ze hen nog grote sommen geld voor en ze deden maken alle soorten van gereedschappen die tot de voornoemde ambachten dienstig waren.' Het lijkt wel een Waalse toestand van de jaren 2000 waarbij industriegrond en subsidies om de oren vliegen van kandidaat-investeerders. Tournai. Mouscron. Mons. Welnee: dit is Veurne 1507 en hier wordt zelfs nog een stuk verder gegaan. Ik laat het Pauwel eigenhandig uitleggen met zijn woorden van toen: 'en als deze saaiwevers niet tijdig hun saaien konden verkopen (omdat er nog geen kooplieden in Veurne woonden die deze handel beheerden), kocht het magistraat dan maar zelf de saaien en zond de producten op naar Doornik, Kamerijk, Valenciën en andere steden om deze daar te laten verkopen. Zolang dit alleen maar gebeurde zonder dat zij daar enige schade op leden.' De hele nijverheid wordt dus moedwillig gesubsidieerd in de hoop dat het tij zal keren en er op lange termijn wel voordelen zullen mee gehaald worden.

De weduwe van Willem van Stavele sterft in 1508

Op 14 maart 1508 sterft mevrouw Eleonora de Poitiers, de douairière, zeg maar weduwe van Willem van Stavele de gewezen burggraaf van Veurne. 'Ze was een deugdelijke vrouw die met haar familie zeer veel voor de stad en de kasselrij heeft gedaan.' De dame van stand wordt naast haar man begraven in de kerk van Stavele, onder het koorgestoelte van Sint-Niklaas. Deze Willem van Stavele en eveneens van Krombeke diende tijdens zijn leven als kamerheer van de hertog van Bourgondië tot hij op 20 november 1469 overleed. Tijdens de februari maand van 1511

vliegt er per ongeluk weer een huis in brand in de binnenstad. Dat krijg je natuurlijk met die strodaken. Dit keer is de vuurzee niet te stoppen, hoe zeer de inwoners ook hun best doen om de vlammen tekeer te gaan. Driehonderd woningen gaan verloren. Het magistraat van de kasselrij roept in allerijl de hulp in van negenenveertig landslieden om de brand te komen helpen blussen. Karren met ketels en tonnen vol water hossen de stadsmuren binnen. Het zal er om spannen om het 'landhuis en het gijzelhuus' te vrijwaren van verwoesting. Grote delen van de Weststraat, Zuidstraat, Kaaistraat en de Gracht branden af. En laat dat nu precies de wijken zijn waar al die nieuw aangespoelde saaiwevers, kammers en ververs optrokken. De twee ververijen die de stad op eigen kosten had laten installeren, verdwijnen in rook en as waardoor 'de manufacture zeer te niete ging'. Duizenden mensen verliezen have en goed. Een ramp voor de bewoners in kwestie maar al evenzeer voor het stadsbestuur die ook al niet moet rekenen op belastingen op hun inkomsten. Dat wordt dan op zijn beurt gevolgd door een verzoekschrift aan de prins en aan de raad om voor enkele jaren vrijgesteld te worden van taksen. Op 8 juni 1512 krijgen de bestuurders het nieuws dat ze mogen rekenen op een halvering van de taksen en dat voor een periode van drie jaar.

1512 is een rampjaar voor de zee kant

1512 mag ik zeker beschouwen als een absoluut rampjaar voor de zee kant van de Westhoek. De 'Krant van West-Vlaanderen' bestaat nog niet maar als dat het geval moest zijn, dan zou de volgende tekst ongetwijfeld voer vormen voor zijn hoofdpagina: 'In Broekburg-Ambacht zijn er door een groot onweer enige zeedijken doorbroken en weggespoeld waardoor het zeewater zo geweldig binnen het land stroomde, dat een groot deel van Broekburg-Ambacht en Bergen-Ambacht overvloeide. De magistraten van deze plaatsen deden er alles aan om de dijken te vermaken. Daarom schreven ze ook naar het magistraat van Veurne-Ambacht ten einde zij zouden kunnen helpen met het dragen van de kosten die de werken gingen veroorzaken. Het magistraat van Veurne-Ambacht zond daarop gezanten naar Bergues om aldaar te kennen te geven dat ze dergelijke verzoeken niet konden toestaan omdat deze hen niet aangingen en dat ze altijd al helemaal alleen hadden moeten instaan als er bij hen dijken doorbroken werden, ondanks

de vele zeedijken en verse dijken die ze zelf te onderhouden hadden en die jaarlijks grote kosten veroorzaakten.' In datzelfde jaar verwisselt Robert van Melun, burggraaf Ronny van Veurne het tijdelijke met het eeuwige. Hij presteert dat in Stavele waar hij ook op 10 mei 1512 begraven wordt op kosten van de kasselrij en in tegenwoordigheid van alle leden van het magistraat. 'Die heer heeft aan de stad en aan Veurne-Ambacht grote diensten en profijt gedaan'. De solemnele dienst voor het welzijn van zijn ziel is dan ook het minste wat de heren van stand kunnen doen voor hun dode bestuurder.

Het Diksmuidse Sint-Jacobsfeest

In 1513 wordt er aan de armen van de afgetrapte wevers getrokken om toch maar terug in het centrum van Veurne te komen wonen na de brand van vorig jaar. De verbrandde huizen worden heropgebouwd. De bestuurders hebben de nodige lessen getrokken uit de reeks inferno's en eisen dat de nieuwe gebouwen voortaan zullen voorzien worden van een stenen dak. Pannen die toen nog dektegels worden genoemd. Het magistraat koopt hele partijen van die tegels bij het Antwerps bedrijf van Jan de Waerdt. Het vervoer gebeurt per schip via Nieuwpoort. Tot aan het jaar 1521 valt er niets te noteren in de lokale jaarboeken. De zoon van Filips de Schone heeft het ondertussen al geschopt tot keizer van het Roomse rijk en tot grote baas van Spanje, de Nederlanden en zo veel meer. Een opmerkelijk feit dat in Veurne blijkbaar de koude kleren niet raakt tot ze natuurlijk diezelfde keizer nodig hebben om de datum van de hun toegewezen jaarmarkt te veranderen. Het Sint-Jacobsfeest wordt sinds 1518 nu ook georganiseerd in Diksmuide en de marktdriedaagse van de burens zorgt voor grote concurrentie voor de handelaars in Veurne. Al gauw volgt de toelating om de lokale markt te verplaatsen naar de laatste week van september, zijnde telkens op 25, 26 en 27 september van elk jaar.

Keizer Karel komt meer en meer in beeld

In 1525 wordt de keizer plots wel een belangrijk item in de annalen van Veurne. Ik heb persoonlijk al eerder het turbulente wedervaren

van Karel van Oostenrijk met naald en draad uiteengelegd. De verslaggeving vanuit Veurne op enkele gebeurtenissen uit zijn leven zijn een haast wonderlijke aanvulling van de geschiedenis. Het interesseert me inderdaad mateloos om te weten te komen hoe de Westhoekenaar van zijn tijd tegen Karels politieke brutaliteit aankijkt. De verslagen zijn wat bombastisch van taal. Is het daarom dat ik die zo graag lees en op mijn beurt maar heel licht wil transformeren? 1525. Slag van Pavie. Pavia dus. 'Terwijl dat keizer Karel in een gedurige oorlog verweekeld was met de koning van Frankrijk en paus Franciscus I, heeft de Franse koning met een groot leger de stad van Pavia in Lombardije belegerd. Die stad werd kloekelijk verdedigd en weldra kwamen de keizerlijke legers er toe om die te ontzetten. Op Sint-Mattijsdag (eind februari) van dit jaar werd er een vermaarde slag geleverd tot groot nadeel van de Fransen, want de koning van Frankrijk met een menigte van prinsen en treffelijke heren werden aldaar gevangen genomen boven al de andere voorname heren en kloeke oorlogsmannen die aldaar dood gebleven zijn. De mare van het gewin van deze slag vloog welhaast over al de rijken en de landen van de keizer zodat deze reeds op de 8ste van maart in Veurne werd binnengebracht en waarover dat eenieder grote blijdschap betoonde. De bode die dat heugelijk nieuws medeelde werd zeer mild vergoed en met wijn beschonken. Men had voordien altijd gevreesd dat de Fransen in West-Vlaanderen zouden gevallen hebben om te roven en te plunderen. Margeriete, de weduwe van Savoie en tante van de keizer, gouvernante van de Nederlanden, zond overal bevelen dat men overal God moest loven en danken. Met grote processies en andere godvruchtige vertoningen en dat men daarna moest doorvieren en grote blijdschap vertonen.'

De slag van Pavia wordt duchtig gevierd in Veurne

'Op de 17de maart 1525 is er een processie rondgegaan met alle mogelijke solemniteit en die werd gevolgd door de magistraten, gekleed in pareure (in groot ornaat), welke allemaal een flambouw, een processielantaarn in de hand droegen. Daar werden bij het magistraat prijzen van wijn uitgegeven voor diegenen die de processie het schoonst konden versieren met wassen kaarsen. De Gilde van de smeden won daar de opperprijs, die van de schoenmakers de tweede prijs en de grote Gilde van de

beenhouwers kreeg de derde prijs. Er werden ook prijzen van wijn te winnen gegeven aan alle burens van de straten die de schoonste mysteries zouden uitstellen bij het voorbijtrekken van de processie. Die van de Noordstraat wonnen de eerste prijs, gevolgd door de wijk van de Ooststraat en de Zuidstraat.' Ook de Houtplaats en de Zuivelmarkt vallen in de prijzen net zoals de bewoners van de Weststraat die met hun toneelvoorstelling 'Arm in de beurs' in de smaak vallen van het stadsbestuur. Ook de volgende dag bruist Veurne verder met identieke taferelen en rederijksspelen waarbij de ene gilde de andere de loef probeert af te steken. In de kerk van Sinte Walburga wordt er nog een plechtige uitvaartmis opgedragen voor al de zielen die tijdens de slag van Pavia verloren zijn gegaan. Met daarna natuurlijk weer de nodige stoppen wijn en de esbattermenten van de gildebroeders, etentjes en vreugdevuren. Heerlijk middeleeuwse toestanden. 'Anno 1526. Nadat de koning van Frankrijk in de slag van Pavia genomen was, werd hij naar Spanje gevoerd en daar zeer strikt bewaard. En, als hij daar enige tijd opgesloten was geweest werd er over vrede onderhandeld en ook om zijn verlossing. Eindelijk werd deze peis gemaakt in de stad van Madrid tussen de keizer en de koning op 14 januari van 1526. De koning werd dan losgelaten in ruil voor zijn twee oudste zonen die naar Spanje moesten komen in verbintenis van de condities van de peis.'

Vlaanderen is eindelijk vrij van Frankrijk

Voor Vlaanderen heeft de deal van Madrid een historische betekenis. Lees maar: 'daar werd onder andere besproken dat de koning van Frankrijk voor hem en voor zijn nakomelingen de opperheerschappij van de graafschappen van Vlaanderen afstond. En zo heeft hij de graven van Vlaanderen ontslagen van het leenschap die zij aan de kroon van Frankrijk schuldig waren. Ten jare 1529 tijdens het traktaat van peise van Kamerijk heeft de koning van Frankrijk diezelfde afstand van macht bevestigd.' Op 16 februari van 1526 worden de Veurnenaars op de hoogte gebracht van de vrede. Het scenario van dankmissen, processies, het zuipen van emmers wijn na de verplichte devotie voor de heiligen en niet te vergeten voor God zelf natuurlijk. Mijn schrijver kan er niet genoeg van krijgen. Ikzelf ga even aan de zijlijn staan en

kijk ondertussen al uit naar wat er nu zal volgen aan pittige voorvallen. Wat later bevind ik me in het twaalfde kapittel. In 1530 om precies te zijn. Tijdens de jaren 1400 werden er in de Vlaamse steden overal clubs – rederijerskamers – gesticht waarbij de leden hun best deden om de bestaande literatuur om te zetten in gedichten en toneelstukken. Met hun voorstellingen namen ze deel aan wedstrijden tegen andere 'kamers van retorica'. In Veurne had bijna elke straat zijn eigen toneelclubje. In 1530 is er van die artistieke weelde nog weinig overgebleven. Er is nog amper sprake van twee rederijerskamers; 'Aerme in de beurse' en 'Barbaristen, van sinnen jonck'. Anno 2016 zou ik ze durven te omschrijven als 'Arm in de portemonnee' en 'De zotte Barbaristen'.

Fusie van de rederijerskamers

De twee clubjes blijken onderling helemaal niet overeen te komen. Er is sprake van grote haat en nijd en voortdurende twisten. Eigen aan de natuur van de mens. Waarom zouden we overeenkomen als we ook kunnen ruziën? Al die conflicten zorgen er wel voor dat de beoefening van de spelen en de esbattementen in deze stad zeer vervielen. Vooral de processie van het Heilig Kruis lijdt onder de vete. Tijd dus voor de geestelijken van Sinte Walburga om in te grijpen en om de gezellen van beide verenigingen voor een gesprek uit te nodigen. Op 23 februari gaat de bijeenkomst door in de 'Gerwen-kamer' van de kerk. Waarom zouden ze niet samensmelten tot één rederijerskamer? De oude standaarden en blazoenen allemaal de prullenbak in en voortaan optreden onder een nieuw embleem die geschilderd zou zijn met een afbeelding van dat Heilig Kruis en met de fusienaam 'Jong van geest en arm in de portemonnee'. Enfin; in die dagen gaat hun voorstel wel niet zo ver. Het wordt 'Aerme in de beurse' in combinatie met 'van sinnen jonck' samen met een afbeelding van de heilige Barbara. De nieuwe fusieclub zou voortaan alle belangrijke evenementen kruiden en 'de bijzonderste jaarmissen en feestelijke vieringen in de kerke van Sinte Walburga.' Ook enkele activiteiten in de kerk van Sint-Niklaas mogen niet over het hoofd gezien worden. Het akkoord wordt op 2 maart 1530 goedgekeurd door het stadsbestuur van Veurne die trouwens zijn steun verleent waardoor dat dit 'arm in de portemonnee' voortaan met een korreltje zout mag genomen worden.

Ter Duinen wil verhuizen naar Brugge

Pauwel stuurt me verder naar 1541. Alweer tien jaar leven verdwenen in de draaikolk van het verleden. Er komen problemen met de abdij van Ter Duinen in Koksijde. En het draait opnieuw om fusieperikelen. Ter Duinen krijgt een uitnodiging van de geestelijken van de abdij 'vanden Eeckhoutte' om samen te smelten met Ter Duinen en om verder door het leven te gaan binnen de beschermende stadsmuren van Brugge in plaats van hun eeuwige strijd tegen de demonen van de zee en het strand. Deze vraag komt er na de dood van hun abt Jan en wordt gericht aan abt Robert de Clercq van Ter Duinen. Blijkbaar dreigt er een leegloop van kloosterlingen in 'Eeckhoutte' en ook in Koksijde is het blijkbaar huilen met de pet op. De jaarboeken van Veurne gaan er dieper op in: 'de monniken van Ter Duinen hadden al dikwijls getracht om ergens in een stad een nieuw klooster te bouwen. Zij namen daarom als dekmantel dat hun klooster in een woest land stond, dat de lucht ongezond was, dat ze allemaal, verwijderd van al de grote steden moeilijk aan hun leeftochten konden geraken. En dat vooral het zand van de duinen voortdurend grond van hun klooster aan het innemen was dat ze meenden dat ze mettertijd helemaal overvlogen en bedekt zouden worden en dat ondanks de grote sommen geld die jaarlijks besteed werden om dat te beletten.' De geestelijken dienen daarvoor natuurlijk de goedkeuring te vragen van de raad en van de keizer. Pas nu gaan de poppen aan het dansen. In Brugge zijn ze tevreden met de voorgestelde unie die alleen maar voordelen heeft voor hun inwoners. De raad legt de voorstellen voor aan het bestuur van Veurne-Ambacht om na te gaan of hier geen schade zal geleden worden door de fusie. Er volgt een spoedvergadering met al de betrokken partijen, de wethouders en de vertegenwoordigers van de omliggende steden Veurne, Nieuwpoort, Duinkerke en Bergen. Zoals wel kon verwacht worden is er hier sprake van een muur van weerstand tegen de plannen van de monniken om Koksijde te verlaten.

De tegenstand in Veurne is hardnekkig

Er vertrekt achteraf een motie van bezwaar naar de Raad van Vlaanderen met maar liefst negenendertig grieven. Ik ga ze hier

natuurlijk niet allemaal uit te doeken doen en probeer me te concentreren op de belangrijkste ervan. Dat het met het oprukken van het zand allemaal niet zo erg gesteld is. Er wordt een beschuldigende vinger uitgestoken naar de huidige abt die het in tegenstelling tot zijn voorgangers niet al te nauw heeft genomen met de bescherming tegen het stuifzand. 'Vroeger werden pooten, doorens, almen neergeplant om het zand gesloten te houden', en met de nieuwe is dat blijkbaar allemaal niet meer nodig. Dat de monniken in gevaar leven, wordt hier weggelachen. De eigendommen van de broeders zijn meestal giften van prominente Veurnenaars, zonder wie het klooster nooit zou kunnen gesticht zijn. Veel arme mensen rekenen nu nog altijd op voedsel van Ter Duinen. En moest zijn majesteit Karel ermee instemmen dat het klooster dan toch zou mogen verhuizen naar de beslotenheid van een stad, dat dit dan ten minste naar Veurne zelf zou zijn en zeker niet naar Brugge! 'Zij boden daar toe een zeer gepaste plaats aan, om er te bouwen met veel voordelen.' Op 11 juli 1541 krijgen al de partijen het verdict te horen. De abt en de monniken kunnen hun plannen vooralsnog niet uitvoeren. Daarvoor is de tegenstand van het magistraat van Veurne-Ambacht veel te groot. Ze moeten wachten op een 'bekwamere tijd' en zien noodgedwongen af van hun fusieplannen. Buiten een kwestie van feestdagen die in de weg staan van marktdagen blijft het relatief rustig de volgende jaren. Daar zal in 1551 wel eens een einde kunnen aan komen. De (gedwongen) afspraken tussen de koning van Frankrijk en de keizer uit 1545 worden niet al te lang gehouden en het 'hadde nauwelijks zes jaar geduurd alswanneer den oorloge tussen de voorzeide monarchen wederom begoste.' Op 29 september 1551 wordt het slecht nieuws in de Nederlanden afgekondigd.

Ridder Vigor de Cortewille

'De koning van Frankrijk, eerst te weer zijnde, zond met het begin van de zomer van 1552 grote en sterke legers naar de Nederlanden om daar een oorloge te doen en hierdoor werden er enige steden en versterkingen bemachtigd.' Het land wordt in die periode bestuurd door Maria, de zuster van keizer Karel en die kan alleen maar vaststellen dat haar legers niet bij machte zijn om de Fransen af te stoppen. Op 4 juli 1552 vertrekt er een boodschap naar al de stadsbesturen van de Nederlanden. Het magistraat van Veurne

wordt niet over het hoofd gezien. De inhoud van de brief komt neer op een mobilisatie. Lees zelf maar: 'Er werd bevolen dat ze de namen zouden doorgeven van de namen der edelmannen en direct al de weerbare mannen uit hun gebied op te trommelen en dat ze zich met hun oversten zouden laten vinden in het leger van de keizer, toegerust zoals het hoorde. Ze mochten hen stellen onder de kapitein die ze begeerden te kiezen. En wie niet opdaagde zou beschouwd worden als een vijand van de keizer en het vaderland.' De wethouders hier in Veurne zijn snel klaar met hun lijst van edelen. Ik tel er zesentwintig. Onder hen zit er welgeteld één ridder: Vigor de Cortewille. 'Al deze personen, uitgezonderd enige die wettelijk beletsel hadden trokken in schone toerusting naar het leger om aan het voorzeide bevel te voldoen'. Tegen april 1553 staat een flink keizerlijk leger klaar om aan zijn campagne te beginnen. Op het einde van die maand begint er een aanval op de versterkte stad van Terwaan die op 20 juni stormenderhand wordt ingenomen, geplunderd en in brand gestoken.

Dit is het einde van de rit voor Terwaan

In de Westhoek kunnen ze hun geluk niet op. Terwaan ligt slechts op enkele kilometer van St.-Omer en het gevaar dat de Fransen over de Aa of over de Nieuwe Dijk zouden getrokken zijn om het land te verwoesten lijkt met de inname van de heilige stad bezworen. 'Tot Veurne werden over dit gewin grote vreugdetekenen bedreven alsook op al de prochien van de kasselrij.' Voor Terwaan betekent dit het einde van de rit. 'De keizer gaf na de overwinning de opdracht dat men heel deze stad zou vernielen. Daarom deed de koningin-regentes aan de magistraten van de stad en de kasselrij van Veurne schrijven dat ze naar daar zouden sturen zoveel metselaars, muurbrekers en aardewerkers als er mogelijk was. Ponthus de Lalain, de keizerlijke bevelhebber ter hoogte van Terwaan schreef ook naar de wethouders dat zij terstond drieduizend mannen met leeftochten voor een tweetal weken naar daar zouden sturen om de stad te verwoesten en af te breken.' Aan die laatste eis kan Veurne onmogelijk voldoen. Zoveel werkvolk hebben ze niet eens. 'Uiteindelijk stuurden de gezeide magistraten op de 28ste juni 1553 al de metsers die in hun gebied woonden en ook omtrent

negenhonderd lieden die gewoon waren om aardewerken te verrichten naar Terwaan. Die hielpen deze stad zodanig breken en teniet doen, zowel de kerken, kloosters als andere huizen dat men aldaar niets anders dan een steenhoop meer en zag. De keizer verbood alsdan van ter plaatse nog te bouwen, zodat men tegenwoordig niet en kan bemerken dat daar eertijds een zo oude en sterke stad gestaan heeft.' Ik ben er ooit eens op bezoek geweest en herinner me de doodse stilte, de magie van de afgebroken kerk en de resten van de puinen nog levendig.

Fraaie huizen en ander mooi gerief

Vanuit het oude Terwaan is ooit het christendom over de Westhoek uitgerold. Hier regeerde de bisschop over een bisdom dat reikte tot in Ieper en tot Nieuwpoort en zwaaide hij de scepter over de geestelijken en de mensen van de Westhoek. En wat nu met deze verdwenen stad? Wie zal nu de toekomstige bisschop mogen huisvesten? Welke Westhoekstad zal zijn borst nat kunnen maken om voortaan als bisschopsstad de plak te zwaaien over de streek? De magistraten van Veurne menen dat ze de grootste kans maken. Ze hebben toch maar mooi meegewerkt aan de afbraak van Terwaan. Veurne is een rustig oord, ver van de grens en centraal in de Vlaamse kwartieren. Ze zijn hier in het bezit van een schone collegiale kerk, fraaie huizen en nog ander mooi gerief die hen perfect in staat stelt om de bisschoppelijke staat te onderhouden. 'En men vergat er ook niet aan toe te voegen dat de streek doorsneden was van schone vaarten, et cetera et cetera.' Dan is er tot slot nog de uitdrukkelijke verwijzing naar de ketterij die overal te lande de kop opsteekt. Nee. Voor het stadsbestuur is het duidelijk: Veurne is de ideale locatie om te dienen als bisschoppelijke residentie. De beslissing wordt uitgesteld. In de plaats hiervan komt er op 25 juli 1554 een prinselijk huwelijk. Filips de zoon van de keizer, trouwt met Maria de koningin van Engeland, beter bekend als Mary Tudor. In Veurne krijgen ze de opdracht om festiviteiten op te starten want hun toekomstige vorst zal voortaan eveneens dienst doen als koning van Engeland. 'Ze volbrachten zulks door het houden van zeer sierlijke en godvruchtige processies en met het vertonen van spelen en vuurwerken.'

De keizer zit op zijn tandvlees

Keizer Karel zit ondertussen op zijn tandvlees. In Veurne zwaaien ze hem alle lof toe. Karel sukkelde met het 'flerecijn' en wil vertrekken uit het gewoel van de wereld om voor de rest van zijn dagen God te dienen en met rust gelaten te worden. 'Daarom heeft hij zich ontmaakt van al zijn landen, rijken en staten. Hij liet het keizerrijk met zijn erflanden in Duitsland aan Ferdinandus zijn broer, de Roomse koning.' De rest gaat op 26 oktober 1555 tijdens een vertoning met de nodige tralala in Brussel naar zijn zoon Filips. Een jaar later scheept hij in voor Spanje, 'naar het klooster van de eremeyten, genaamd St. Yusto van de orde van St.-Jeronimus, een gesticht gelegen in het land van Estramadure, acht mijlen van Piacenze in een wildernis waar hij zeer zaliglijk geleefd heeft tot het einde van zijn leven.'

De wapenstilstand die op 5 februari 1555 afgesloten werd met de Fransen houdt stand tot 7 juni 1556. Het huwelijk met de Engelse koningin is er te veel aan voor de Fransen. Filips gooit de troepen van Mary Tudor in de strijd en doorbreekt het evenwicht tussen de partijen. De vreugdevuren zouden beter getemperd worden vrees ik. Twaalfduizend Engelsen worden naar de Nederlanden verscheept en 'de oorlog wierd alsdan straffer als te voren aangevat.' In Veurne zien ze er voorlopig geen graten in. De grens met Frankrijk ligt nu behoorlijk verafgelegen en er functioneren nogal wat versterkte bolwerken als buffer. Niet iedereen hier is er echter gerust in, vooral op den buiten vrezen ze weer voor het binnendringen van Franse troepen en zullen de nodige verwoestingen weer hun deel worden.

Niemand hield dit voor mogelijk

Wat niemand voor mogelijk gehouden heeft gebeurt in 1558. De Fransen heroveren Calais op de Engelsen. Hoe dat in zijn werk gaat, vertellen de jaarboeken omstandig. 'De koning van Frankrijk had verstaan dat de versterkingswerken van Calais vervallen waren en dat er maar zeshonderd mannen, luttel ervaren in de oorlog, in garnizoenen lagen. Hij zond (wat niemand verwachtte) zijn legers om deze havenstad te belegeren in het midden van de winter. Ze

sloegen er hun kampen op de eerste januari van 1558. De Engelsen zonden enige schepen welke door de stormen en grote winden niet op hun bestemming konden geraken en omdat de troepen van de keizer zich in de Nederlanden bevonden, werd de voorzeide stad op de achtste van dezelfde maand aan de Fransen overgegeven.' Dat verandert natuurlijk het plaatje voor Veurne. De vrees groeit dat de Fransen het land zullen binnenrukken. De kasselrijen van de Westhoek krijgen de opdracht om dringend gewapend volk naar de oevers van de Aa te zenden waar men naartoe de wacht houdt. De oorlog lijkt zich in de loop van het voorjaar te gaan concentreren op het Luxemburgse. Die van Veurne houden echter angstvallig Calais in de gaten waar een beruchte maarschalk de Termes bezig is aan de opbouw van een Frans leger. Al bij al ligt de Westhoek er vrij onbeschermd bij gezien het leger van de Nederlanden in de clinch gaat met de vijand ter hoogte van Luxemburg. 'Het magistraat van Veurne, zeer zorgvuldig bezig om zijn stad te beschermen deed tot Brugge goede provisie van buspoeder kopen en zond gezanten naar de heer Montigny, de gouverneur van Brugge en naar de andere leden van het land nopens de bescherming vanden lande. Middelertijd kwam maarschalk de Termes met zijn leger in het laatste van juni 1558 naar de rivier de Aa, en die overtrekkende heeft hij al de boeren en soldaten verslagen die hem de doortocht wilden beletten.' Grevelingen en Broekburg worden genegeerd en op 1 juli 1558 zijn de Fransen 'onvoorzien voor Duinkerke gekomen, alwaar zij dadelijk grof geschut op de duinen deden plaatsen en de stad zeer sterk lieten beschieten.'

De belegering van Duinkerke

De gouverneur van Grevelingen smeekt in de Westhoek om levensmiddelen en steun. Vanuit Veurne vertrekken er enkele wagens volgeladen met graan maar die worden door de Fransen tegengehouden en teruggestuurd. Pas dan horen ze hier over de belegering van Duinkerke en is het weer van dat: 'kort daarna zag men reeds de Franse soldaten het land aflopen en roven op al de parochies die omtrent de zee gelegen waren, tot onder Nieuwpoort toe. Zij staken aldaar veel huizen en hofsteden in brand.' De inwoners van Veurne-Ambacht panikerden natuurlijk. Ze vluchten met hun beesten en hun beste goederen halsoverkop naar de

beslotenheid van de steden. Veurne wordt in zeven haasten voorzien van oorlogsmunitie en tweehonderd soldaten om de stadsmuren te bewaren. 'De wethouders van Veurne deden de straten en de wegen rond de stad gelegen opdelven welk voorbeeld ook gevolgd werd door die van de kasselrij, die op al de prochien hetzelfde deden verrichten. Al de bruggen werden afgeworpen en men liet een menigte bomen vallen in de straten en wegen om de vijand het aflopen van de kasselrij te beletten.' Het verslag van toen blijft onovertroffen. 'Nadat die van Duinkerke vier dagen lang het beleg met enige bestormingen weerstaan hadden, zagen ze dat ze zich niet verder konden verweren omdat ze simpelweg geen soldaten in garnizoenen hadden. Ze deden daarom met de trommel slaan ten teken van overgave. Tussen de onderhandelingen over een verdrag door zijn de Fransen onvoorzien langs de zijde van de haven in de stad gevallen en hebben die geplunderd en beroofd. Al diegenen die hun goed wilden beschermen werden dood geslagen en daarna hebben ze de stad in brand gestoken. Het was jammer om zien om zo een menigte schone huizen met de parochiekerk te zien verbranden. De Fransen haalden daar zeer veel buit want hier werd veel koophandel bedreven. Een groot deel ervan werd met schepen over de zee naar Calais gevoerd.'

In Veurne zitten ze met een ei in de broek

Maarschalk de Termes laat Duinkerke direct bezetten en vertrekt dan richting Sint-Winoksbergen waar de inwoners zich zonder slag of stoot overgeven. Toch moeten ze ook de bittere beker van de vernieling en roof ledigen. Het rijke en weelderige Hondschote volgt en daarna komt Veurne-Ambacht aan de beurt. 'Een menigte huizen en hofsteden werden er door de Fransen in brand gestoken.' Een deel van het vijandelijk leger zakt nu af naar Veurne waar ze natuurlijk met een ei in de broek zitten. De Fransen zijn blijkbaar goed op de hoogte dat Veurne goed beschermd wordt en laten de stad gelukkig links liggen. Op het platteland valt er veel meer te rapen. De leden van het magistraat van Veurne-Ambacht hebben zich tijdens het beleg van Duinkerke gevestigd in de parochie van Reninge omdat ze van hieruit het best de situatie in de kasselrij kunnen managen. Op 7 juli vertrekken ze naar het klooster van Lo. 'Toen bevolen ze om de parochies van het Bloote

Walen, zogezegde vrienden, mijn voeten ja, door al die vrienden worden de Vlamingen zo arm als Job.

Het begint te vriezen op 4 oktober 1574

Op zaterdag 17 juli rond 22 uur krijgt Kimmel het onaangenaam bezoek van vier- à vijfhonderd geuzen. Op de Dries steken ze de kerk in brand en ook de huizen van een bakker en een kuiper gaan in de vlammen op. Ze vertrekken gelukkig zonder nog meer kwaad aan te richten. Een moeilijk jaar. Inderdaad. En dan die zogezegde 'orensnijders', het woord alleen doet me huiveren. Ze houden zich voor niets of niemand in. In Kaaster, bij Hazebroek, worden er twaalf van die boeven opgepakt en naar Ieper gebracht waar ze in de gevangenis vliegen en later berecht worden. Enigen worden opgehangen en de rest geradbraakt. 1574. Na de oogst blijven de wegen er bij ons grotendeels droog bij liggen. De vierde oktober begint het al te vriezen, veertien dagen later ligt alles er stijfbevoren bij zodat men over de wallen kan rijden met paarden en wagens. Hartje winter, 'medewinter', wordt het echter kletsnat en is er sprake van een zeer grote vloed. Er blijft veel koren liggen op de akkers en er is weinig graan voorhanden in de keukens. 'Luttel in het avot'. Er is daarentegen sprake van een overvloed aan hoppe en fruit. De hoppe kost tien pond en zal later wat duurder worden. Het graan kost elf pond per rasier. De erwten zeventien stuivers het spint, zeg maar per emmer. De beesten worden van langs om duurder. Voor een paard betaal je al vlug twintig ponden groot, een melkkoe vijf à zes pond, een middelmager varken twee pond en de biggetjes tussen de tien en de twaalf Parijse ponden. In 1575 zal de prijs van het graan oplopen tot zesendertig ponden per rasier, gelukkig zal deze woekerprijs maar twee weken aanhouden.

De broeklanden komen nog eens onder water

Op 1 oktober 1576 krijgen we een nieuwe overstroming waarbij al de broeklanden nog maar eens onder water komen te staan. Alles wat nog op het land achtergebleven is mag als verloren beschouwd worden. De vijfentwintigste ligt datzelfde land er kei bevroren bij zodat er geen sprake kan zijn om te zaaien. Twee weken later is de vorst zodanig straf dan men kan rijden waar men wil. De vierde

november breken de Spanjaarden uit hun kasteel te Antwerpen en plunderen ze de stad. Wat ze daar buitmaken aan schatten zal vermoedelijk nergens anders in Europa te vinden geweest zijn. Ze steken zelfs een deel van de rijke stad in brand. Twee dagen later, op 6 november in de late avond komt er uit het westen een zware storm binnen die blijft aanhouden tot drie uur in de morgen. Nooit hebben de mensen dergelijke hevige storm beleefd. Het lijkt wel een aardbeving. Bomen, huizen en kerken hebben zodanig veel schade geleden, iets wat ze de voorbije tweehonderd jaar nooit gezien hebben. In Vlaanderen zijn er wel vijfhonderd molens tegen de grond gestuikt. Een pak huizen, steden en dorpen blijven gescheurd en omgevallen achter. De timmerlieden en de dekkers van daktegels en schaliën hebben zoveel werk dat men ze niet meer kan krijgen voor geld. Ze verdienen wat ze willen tien, twaalf, dertien stuivers per uur, tot één hele gulden per dag.

Er komt een oorlog tegen de Spanjaarden

In januari van het jaar 1577 plegen de steden, dorpen en heerlijkheden overleg met elkaar om oorlog te voeren tegen de Spanjaarden. En vooral om zich weerbaar op te stellen tegen de bezetter. Nee. Het is geen gemakkelijke tijd. Op 10 april verwoest een stormvloed vanuit het noorden de tarwe op de velden. Het is voorwaar de ergste overstroming van de laatste twintig jaar. In Antwerpen trekken de Spanjaarden op 25 maart met hun grote buit weg van het kasteel. De Antwerpenaars zijn daarbij nog verplicht om een wisselbrief van vijfhonderdduizend gulden ter beschikking te stellen en daarbij komen nog extra de sommen die Juan van Oostenrijk uit eigen zak zal betalen. 'Men rekent dat er, met vrouwen en kinders, dertigduizend uitgetrokken zijn.' In mei 1577 komt er nog een belasting bij voor de Vlamingen. Op het platteland moet er voortaan een extra cijns van meer dan vier pond betaald worden op een ton bier. Op een Ieperse tarwemaat komt er een taks van een veertiende penning en voor rogge net hetzelfde. Op de buitenlandse bieren komt er nog eens extra zes pond bij. En dat gaat zo verder met de andere handelswaren, surplussen op wollen lakens (drie tot acht pond per el). Een os of stier van drie jaar oud. (twintig schellingen). Een koe (twaalf schellingen) en een kalf, schaap of lam twee schellingen), een varken vier schellingen 'boven het ordinaire'. 'Omtrent juli hebben

die van Antwerpen, Gent, Rijsel en meer andere steden hun kastelen afgebroken en geheel gaseerd. God geve dat het hen niet kwalijk zal worden genomen.' In de loop van het jaar verdubbelen de taksen en komt er een dubbele tiende penning. Van tien naar twintig percent belastingen. De tijden zijn duur. Geld is er niet voorhanden, zelfs niet op rente en zelfs met een intrest van een achtste penning. 'Het geld was raar'. Op de dag van Allerheiligen is er weer sprake van zware regenval en overstromingen wat er natuurlijk voor zorgt dat er niet kan gezaaid worden. Oktober en november verzuipen van het water.

Beroering in de Vlaamse steden

Op de 14de november wordt een bleke ster met een staart waargenomen in de oostelijke lucht. 'Er ontstaan wonderlijk grote beroerten van oorlog in veel steden van Vlaanderen, te weten in Brugge, Gent, Ieper. Al de steden werden versterkt en dat door de list van de Gentenaars.' Het graan is weer duur. Met Pasen 1577 bedraagt die veertien pond per rasier. De boter, haver, bonen en erwten kosten tussen de vijf en tien pond per rasier. Enkele maanden later, met de zaaitijd zakken deze prijzen met een derde. Mijn jaarboek van 1578 heeft het nog eens over die hardnekkig geuzen met hun moedwilligheden om de misvieringen en de religie van de katholieke kerk te beletten. Op 22 juli 1578 wordt er in Antwerpen gelukkig een akkoord gesloten tussen beide partijen. Het principe van 'de vrijheid van geweten' of 'de liberteit van de consciëntie' wordt er aanvaard. De mensen zullen vrijuit hun eigen religie mogen uitoefenen zonder daarbij die van een ander te verstoren. Een hele hoop artikelen van het nieuw geloof worden nu gepreciseerd en dit alles leidt tot de 'religions-vrede'. Eigenlijk ligt de pacificatie van Gent aan de basis van de nieuwe godsdiensttolerantie. De protesten op de Spaanse furie in Antwerpen hebben ervoor gezorgd dat de zeventien gewesten van Vlaanderen en Nederland zich nu verenigd hebben tot één 'generale unie' onder leiding van Willem van Oranje. Deze fusie werd afgesproken te Gent op 8 november 1576. Veel goede steden willen aanvankelijk niet veel weten van die nieuwe godsdienstvrede en die pacificatie van Gent; maar deze 'werd daarna allengskens ingebracht'.

De vrijheid van godsdienst is een lege doos

De inwoners van Veurne en Veurne-Ambacht laten de vrede door tromgeroffel in de stad, uitroepen in september 1578. De goede katholieken hopen innig dat ze nu zullen gerust gelaten worden bij de uitoefening van hun godsdienst. Dat wordt immers al geruime tijd belet door de soldaten van het plaatselijk garnizoen, allemaal geuzen die opgestookt worden door de 'treffelijkste' burgers van de stad die ook al door de ketterij besmet zijn. De liberteit van religie wordt op 25 juli gepubliceerd in Ieper en 'men moest die onderhouden op lijfstraffe'. De kerken van Sint-Pieters en Sint-Niklaas worden geschonken aan de geuzen en zullen nu aangewend worden om hun ceremoniën te verrichten. Sint-Maartens en Sint-Jacobs blijven bestemd voor de katholieken die nu weer de missen naar believen kunnen lezen en bijwonen. De onrust luwt vreemd genoeg niet. 'Op 22 augustus 1578 hebben die van Gent en Kortrijk al hun geestelijke personen verjaagd en beroofd en hebben ze ook al de kerken geplunderd.' In Ieper vrezen ze voor een gelijkaardig scenario. Ze betrouwen de soldaten die ze in de stad herbergen voor geen haar. Wie kan hen garanderen dat ze wel eens hetzelfde zouden kunnen doen zoals in Kortrijk? Alle kostbaarheden worden in allerijl uit de kerken weggehaald en verstopt in de lakenhalle die daarna extra beveiligd wordt. In deze tijd begint men in zowat al de kerken van het land de leer van Calvijn te prediken, het calvinisme, ongetwijfeld onder druk van het protestantse noorden en op speciaal verzoek van mijnheer Van Assche en anderen die er op aandringen dat deze leer gedoogd zal worden. De geestelijken van andere strekkingen mogen echter hun eigen diensten blijven organiseren. Die Van Assche blijkt een zeker jonkheer Willem van Kethulle te zijn, de heer van Assche, beter bekend als de 'rassche van Ghent'.

Vlamertinge & Elverdinge verveeld met de Walen

Op 12 maart 1579 arriveren er in Elverdinge honderd Waalse ruiters. Ze blijven er vier dagen en de inwoners moeten zorgen voor hun soldij. Twee schellingen per man en per dag en daarna vertrekken ze terug naar Roeselare van waar ze gekomen zijn. 'Die van het Brugse Vrije wilden geen Walen in hun land hebben, want

ze weerstonden ze met geweld en vochten dikwijls tegen malkander.' Ook Vlamertinge zit verveeld met een peloton Walen onder het bevel van hun wrede kapitein Laparast. Hij heeft trouwens nog een groep 'pioniers', arbeiders en genietroepen bij zich. Het bolwerk van de brigade bevindt zich ter hoogte van de kruising van de Lombaardbeek met de weg Ieper-Poperinge, enkele honderden meter voor het dorp van Vlamertinge als je vanuit richting Ieper komt. Op 19 maart komt het tot een confrontatie tussen een groep Ieperlingen die de steun krijgen van een deel Gentenaars. 'Tijdens de nacht omtrent 24 uur is uit Ieper gekomen kapitein Ooster, met een vendel Gentenaren en een vendel Ieperlingen, en ze hebben het bolwerk van de Walen te Lombaert-brugge afgesmeten en hun brandwacht geforceerd, welke haastig de Gentenaars tegemoet getrokken zijn tot de voorzeide Lombaert, waar ze hun van beide kanten in slagorde hebben gesteld, op die manier elkander vreselijk aanvallende. Een groot getal van Walen, meestal hun pioniers met de kapitein zelf werden dood gesmeten. De overgeblevenen zijn gevlucht in de kerk waar zij zich van voor sterk hielden omdat het daar zeer goed versterkt was met veel schietgaten. De Gentenaars hebben de kerk niet kunnen winnen omdat zij er niet lang konden blijven en vooral uit vrees voor de komst van nog veel meer andere Walen die te Poperinge lagen. Bij hun vertrek staken ze het vuur in de plaatse en brandden de hele Kruisstraat af tot aan de Poperingestraat, zodanig dat er geen huizen meer en bleven.'

Aanval op het kasteel van Boezinge

Op 8 april arriveren er nogal wat Schotten en Fransen in het klooster van Ter Duinen in Koksijde. Elk met zijn eigen kapitein. De inwoners van de kasselrij van Veurne-Ambacht worden verplicht om er de vreemde legers te voorzien van honderd hoornbeesten en evenveel schapen. Van Koksijde vertrekken ze naar Grevelingen en verder op naar Linken. Rond deze tijd verhuizen de Walen van het kasteel van Boezinge naar hun kamp in Vlamertinge en vangen daarbij zowel inwoners als paarden, 'maar ze lieten ze 's anderendaags los gaan, mits dat men aan hen zou leveren pioniers om hen te versterken.' De 20ste april van 1579 onderneemt het garnizoen van Ieper nu een uitval op het

kasteel van Boezinge dat ze willen bestormen. Dat blijkt echter moeilijk haalbaar en uit frustratie 'staken ze het in vuur en verbrandden ze de kerke en de plaatse.' Vier dagen later komen er extra Walen toe bij dat kasteel dat blijkbaar de vuurhaard heeft weerstaan en nu verder versterkt zal worden. Het nieuwe garnizoen staat onder leiding van kapitein Antone Labulestrein en is voorzien van ongeveer drieëntwintig paarden.

De Westhoek staat in vuur en vlam

De positie daar in het kasteel van Boezinge moet excellent zijn. Op 5 mei zit de vijand er nog altijd. Diezelfde dag vereren ze Elverdinge met een bezoekje. De dorpsgenoten worden verplicht om zes koeien, schapen en koren ter beschikking te stellen. 'En ze fortifieerden hun kasteel zeer sterk met aarden muren en hebben zich voorzien van proviand, genoeg om er een half jaar te leven.' Het leger van de Schotten en de Fransen verhuist op zijn beurt van Linken naar Poperinge en dat zullen de omliggende parochies wel geweten hebben. Ze blijven er tien dagen tot de 16de mei wanneer ze nu plots optrekken richting kasteel van Boezinge. Ze zijn voorzien van artillerie en een kanon met de bedoeling om de sterkte te beschieten. Iets waar de Walen zich blijkbaar niet aan verwacht hebben. Ze verkiezen de terugtocht boven het kanongebulder en trekken met hun geweren richting Menen waar hun kapitein gedood wordt door de pijl van een kruisboog, 'gearquebuseerd' zoals men dat heet. 'Daarna is dit leger van Boezinge vertrokken, na eerst die prochie gans verbrand te hebben rondom de plaatse, gaande langs Torhout naar Staden waar ze logeerden en van daar alweer naar Torhout waar ze al de omliggende parochies ruïneerden, doende gruwelijke schade overal waar ze passeerden.' De Westhoek staat in vuur en vlam. Op 30 mei laten de Walen Mese achter zich en op hun beurt vallen de Ieperlingen het dorp binnen en steken er al de huizen in brand. Twee dagen later wacht de kerk van Merkem hetzelfde lot. Het blijft allemaal gaan om de godsdienst. De geuzen kunnen het niet verdragen dat er op het platteland nog Roomse kerkdiensten worden gehouden. De hoogbaljuw van Ieper stuurt op zijn beurt een hoop volk naar het klooster van Eversam. 'Op de 4de juli heeft men de zelve abdij geheel beroofd en de religieuzen kwalijk behandeld, en hebben ze daarna het klooster en de kerk geheel

verbrand, dreigende nog veel andere kerken en plaatsen in vier te steken.'

Roofpartijen in Brielen en Boezinge

Van Eversam gaat het nu richting Noordschote waar de lokale pastoor zich nog af en toe riskeert aan de Roomse godsdienst ten gerieve van zijn katholieke parochianen. De geuzen beroven de geestelijke van zijn meubelen, stelen wat ze kunnen uit zijn kerk en steken die daarna in brand. Op 4 juni krijgen Wormhout en Ekelsbeecke te maken met een roofoverval van Walen uit Cassel die er vandoor gaan met hun beesten, koeien en schapen. Drie dagen later zijn de Walen terug in Mesen en komen ze ook koeien roven in Brielen, Boezinge en Vlamertinge. De 16de juni zorgen de Walen van Mesen er op hun beurt nu voor dat de inwoners van Vlamertinge en Elverdinge op rantsoen gezet worden en volgt er een brandschatting. Concreet betekent dit dat de inwoners zich kunnen vrijwaren van brandstichting als ze met geld over de brug komen. Zolang Mesen niet in hun handen valt, zien de Vlamertingenaars zich verplicht om dagelijks twintig pond te overhandigen aan de Walen. Voor de Elverdingenaars ligt dat bedrag op veertien pond. 'Dat duurde tot dat Mesen gewonnen was. Ze waren daarmee vrij van deze last en ook vrij van roverij en brandschatting.' Jan van Acker, kapitein van de vrijbuiters, legt gedurende vier dagen zijn kamp in te Elverdinge. De mensen van het platteland zijn er opnieuw de pineut van. 'Zij deden de landsman zo een grote slavernij aan als de Walen'. De schrik in de Westhoek zit er diep in. De jaarlijkse afrekening van de 'Acht Parochiën' wordt in 1579 veiligheidshalve gehouden in Ieper-stad want 'men dierf niet te vergaderen op het platte land omwille van de Walen en de vrijbuiters.'

Bij het Branderken in Vlamertinge

'Op 19 juli 1579 waren ten noorden van de boerenwacht van Noordschote, Zuidschote en Reninge vijf of zes van de hardnekkigste vrijbuiters in de vaart gesmeten en verdronken'. Het is in elk geval figuurlijk een hete zomer. Drie dagen later wordt Mesen opnieuw door de Gentenaars in brand gestoken, waarop de

Walen er hun rentree maken en het stadje extra gaan versterken. Bij het 'Branderken' in Vlamertinge worden er op 30 juli een aantal vrijbuiters dood gesmeten of gevangen. Afvaardigingen van de diverse buitenparochies worden als gevolg hiervan bij de krijgsraad Ieper ontboden waar ze warempel complimentjes krijgen toegezwaaid: 'hun wachten deden goed toezicht tegen de vrijbuiters waardoor er een einde was gemaakt aan hun roofpartijen.' De Ieperse soldaten hebben vernomen dat de Walen van Roesbrugge zich gesetteld hebben in Poperinge, gaan er naartoe en nemen de buurstad in bezit. Driehonderd Waalse ruiters maken van de gelegenheid gebruik om de buitengebieden van Ieper te verrassen. Ze verschansen zich bij het (Brielense) Noordhof en splitsen zich nu op in kleine benden die zich sporadisch aanmelden aan de Boezingepoort om dan terug te keren naar het Noordhof. Het lijken wel pogingen om de Ieperlingen uit hun kot te lokken. Ze slagen in hun opzet: 'Die van Ieper, dit ziende, zijn met een grote bende voetvolk naar dat paardenvolk toegetrokken en hebben daar jegens elkander geschermtseld. Er bleven vijf Walen dood en een vijftal Ieperlingen raakten gewond. Hun kapitein Croey werd gevangen genomen en naar Grevelingen geleid waar hij zes weken op water en brood werd gezet. Bij hun vertrek staken de Walen de meeste overdrachten van de Iepervvaart in brand en daarop naar Roesbrugge vertrokken.'

Ieper is best nijdig op die van Poperinge

De 14de oktober hergroeperen de Walen van Roesbrugge, Cassel, Ekelsbeecke en Menen zich tot één leger en gaan ze op rooftocht doorheen Veurne-Ambacht waar wel zeventienhonderd koeien, tweehonderd paarden worden buitgemaakt op de landbewoners. Alles wat ze kunnen dragen aan meubelen wordt door de mannen weggesleept. In Ieper zijn ze ondertussen nog altijd verbolgen om het feit dat de Walen hun overdrachten hebben vernield. Ze verdenken de Poperingenaars ervan dat ze de aanstokers van de vernielingen zijn geweest. 'Zo zijn ze vertrokken naar de Poperingevaart waar ze de West-Overdracht en de overdracht van Copenolle hebben verbrand.' Een militaire operatie van 23 oktober zorgt toch wel voor een positiewisseling bij de vijandelijke troepen. De Walen die zich verscholen houden in Menen besluiten

die nacht om Kortrijk te gaan beroven. De Ieperlingen profiteren ervan om de achtergelaten versterkingen van de Walen tijdens hun afwezigheid in te nemen en krijgen hier trouwens de hulp van een peloton Schotten vanuit Roeselare. 'De Walen werden daarop begekt, liepen weg en zwommen door de Leie waardoor er enige verdronken zijn.' Ieper is nog altijd nijdig op Poperinge omdat ze hier de Walen vrij spel hebben gegeven waardoor die vrijuit konden zwerven in de omgeving van Vlamertinge, Elverdinge, Dikkebus en de andere buitengemeenten. En nog meer verbolgen zijn ze omwille van de wetenschap dat die van Poperinge altijd bier hebben geleverd aan de Walen van Roesbrugge. 'Zo zijn de Ieperlingen gekomen naar de stad Poperinge en zijn ze gegaan in al de brouwerijen en hebben er alle brouwketels aan stukken geslagen en bedorven. Dit gedaan zijnde hebben ze de Poperingenaars verplicht om de herstellingen van hun brouwmateriaal af te stemmen met de hoogbaljuw. Gelijk ze gedaan hebben voor een grote som geld en met de belofte om nooit nog bier te leveren aan de Walen van Roesbrugge.'

Komen en Wervik worden verwoest

De 15de november valt Wervik in de handen van de Schotten, Fransen en de Ieperlingen. De stad wordt in vuur en vlam gezet. Twee dagen later valt Komen. Het lokaal kasteel blijft echter in Waalse handen. Het is nu de beurt aan de Schotten om het platteland tussen Komen en Wervik te verwoesten terwijl de landlieden met zijn allen op de vlucht zijn geslagen. Op 3 december houden de Walen tactische besprekingen in Rijsel in de aanwezigheid van onder andere graaf Mansfelt, mijnheer De la Motte en de heer De Montigny. De gesprekken leiden tot een herbevoorrading van de troepen in het kasteel van Komen. Tijdens datzelfde najaar ondervindt de bevolking van Langemark en Roeselare grote hinder van de Franse soldaten die de landsman evenveel schade aanrichten als de vijand zelf. Een verdraaid smerig trekje van elke oorlog. Op 12 december volgt er een grote confrontatie in de buurt van Wambrechies waarbij de Walen het kasteel van Quesnoy veroveren en er de Gentenaars doden. Ze richten nu hun pijlen op Komen waarop de Schotten, Fransen en de Ieperlingen zich genoodzaakt zien om tijdens de nachtelijke

uurtjes de plaat te poetsen. De 22ste december houden de Ieperlingen lelijk huis in Vlamertinge, Elverdinge en Zillebeke waarbij alle drie de kerken in brand worden gestoken.

En zo eindigt mijn dagboek. 'Ik Jacobus Pladijs, was tot Elverdinge gekomen op de 28ste december 1579 en werd aldaar gevangen genomen en weggevoerd naar het kasteel van Cassel waar ik gerantsoeneerd werd voor negen Vlaamse ponden voor mijn rantsoen.'

In zijn zesde deel van 'De Kronieken van de Westhoek' is Ivan Vanherpe opnieuw op zoek gegaan naar de geschiedenis van zijn eigen streek en die van Vlaanderen.

'Een reconstructie van het verleden', zo omschrijft hij zijn werk. Hij vertelt over het wel en wee van onze voorouders. Hoe ze te maken kregen met geweld, godsdienst en oorlog. Hun tegenslagen, frustraties en menselijke ellende worden scherp in beeld gebracht. Aan de basis van zijn teksten liggen oude kronieken en handschriften die hij op zijn eigen manier tot leven wekt.

Met zijn passie voor geschiedenis vertelt de auteur over het verleden alsof die nu aan het gebeuren is. Zijn teksten zijn een mix van empathie, humor en cynisme. De lotgevallen van eenvoudige mensen maar ook die van graven, koningen en keizers. Vanherpe laat niet na om de vinger op de wonde te leggen en zijn personages waar nodig te filteren tot slechte karakters, machtswellustelingen of ordinaire misdadigers.

Met zijn nieuw werk – een turf van meer dan 700 bladzijden – belanden we via de Franken uiteindelijk in de jaren 1500. We maken de tabula rasa mee van de middeleeuwen. Weg met de oude tijd. Via Maria van Bourgondië geraakt Vlaanderen bij het huis van Oostenrijk en enkele jaren later krijgen we de Spanjaarden over de vloer.

Turbulente tijden zijn het. Macht, geld, aanslagen, godsdienstfanatisme, rauw geweld. Dit zijn helaas weer de ingrediënten van deel zes. De wereld is nog niks veranderd.